

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

**TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE CÜMLE VE CÜMLECİK BİÇİMLERİNDEKİ
DEYİMLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CENNET SEYHUN ÖZTÜRK

İSTANBUL 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

**TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE CÜMLE VE CÜMLECİK BİÇİMLERİNDEKİ
DEYİMLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CENNET SEYHUN ÖZTÜRK

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. ERDAL ŞAHİN

İSTANBUL 2019

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Cennet SEYHUN ÖZTÜRK'ün **Türkmen Türkçesinde Cümle ve Cümlecik Biçimlerindeki Deyimler** konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Erdal ŞAHİN
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ali İLGIN
Üniversitesi İstanbul Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Gülşen SEYHAN ALIŞIK
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 06.../09.../ 2019 tarih ve 2019/19-04 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖN SÖZ	III
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	VIII
KISALTMALAR VE İŞARETLER	IX
I. GİRİŞ	1
1. Türkmenistan ve Türkmen Türkçesi	1
2. Deyim, Deyimlerin Yapı ve Anlam Özellikleri	2
3. Türkmen Türkçesinde Deyimler	5
II. İNCELEME	7
1. CÜMLE BİÇİMİNDEKİ DEYİMLERİN CÜMLE TÜRLERİ	7
1.1. Yüklem Türüne Göre Cümle Biçimindeki Deyimler	7
1.1.1. Fiil Cümlesi Biçimindeki Deyimler.....	7
1.1.2. İsim Cümlesi Biçimindeki Deyimler.....	15
1.2. Ögelerin Dizilişine Göre Cümle Biçimindeki Deyimler.....	20
1.2.1. Kurallı Cümle Biçimindeki Deyimler	20
1.2.2. Devrik Cümle Biçimindeki Deyimler.....	33
1.3. Anlamlarına Göre Cümle Biçimindeki Deyimler	33
1.3.1. Olumlu Cümle Olan Deyimler.....	33
1.3.2. Olumsuz Cümle Olan Deyimler.....	44
1.3.3. Soru Cümlesi Olan Deyimler	47
1.4. Yapılarına Göre Cümle Biçimindeki Deyimler	47

1.4.1. Basit Cümle Biçimindeki Deyimler	48
1.4.2. Birleşik Cümle Biçimindeki Deyimler	57
1.4.2.1. İç İçe Birleşik Cümle Biçimindeki Deyimler	57
1.4.2.2. Şartlı Birleşik Cümle Biçimindeki Deyimler	58
1.4.2.3. ki'li Birleşik Cümle Biçimindeki Deyimler.....	59
1.4.3. Bağlı Cümle Biçimindeki Deyimler	59
1.4.4. Sıralı Cümle Biçimindeki Deyimler.....	60
1.5. Eksilteli Cümle Biçimindeki Deyimler	62
1.5.1. Özne Eksiltiilmişler	63
1.5.2. Nesne Eksiltiilmişler	63
1.5.3. Tümleç Eksiltiilmişler	63
1.5.4. Yüklem Eksiltiilmişler	63
2. CÜMLECİK BİÇİMİNDEKİ DEYİMLERİN SÖZCÜK ÖBEKLERİ TÜRLERİ.....	65
2.1. İsim-Fiil Biçimindeki Deyimler	65
2.2. Sıfat-Fiil Biçimindeki Deyimler	66
2.3. Zarf-Fiil Biçimindeki Deyimler	70
3. SONUÇ	71
III. METİN	73
IV. DİZİN	173
KAYNAKLAR	219
ÖZGEÇMİŞ	224

ÖN SÖZ

Deyimler; genellikle gerçek anlamlarının dışında kullanılan, bazı durumlarda daha kolay ve ilgi çekici bir biçimde ifade etmeyi sağlayan kalıplaşmış söz öbekleridir. Gerek konuşma dilinde gerek yazı dilinde oldukça sık başvurulan dil birimleridir. Bu bakımdan dilbilimi açısından oldukça önemli bir yere sahiptirler.

Türk dünyası oldukça geniş bir coğrafyayı kapsamaktadır. Bu sebeple halkların söz varlığı; komşularla etkileşim, coğrafi farklılıklar ve tarihsel bazı farklılardan ötürü değişiklik göstermektedir. Bu açıdan, çalışma hem Türkmen Türkçesi deyimler hazinesine ışık tutmakta hem de deyimlerin yapısal özelliklerine dikkat çekmektedir.

Türk lehçeleri arasındaki aktarı sorunu için de deyimlerle ilgili çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Bu noktada faydalı olması açısından, derlenen deyimlerin Türkiye Türkçesindeki eş değerleri de gösterilmiştir. Çalışma aynı zamanda Türkmen Türkçesinin aslı uzunluklarına ve yazıldığı gibi okunmayan lehçenin konuşma diline de ışık tutmaktadır.

Çalışmada “Ön söz” bölümünden sonra “Transkripsiyon Alfabeti” verilmiş, sonrasında ise “Kısaltmalar ve İşaretler” başlığı altında tezin çeşitli yerlerinde kullanılan kısaltma ve işaretlere yer almıştır.

Tez “Giriş”, “İnceleme”, “Metin” ve “Dizin” olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde: Türkmenistan ve Türkmen Türkçesi; Deyimler, deyimlerin yapı ve anlam özellikleri; Türkmen Türkçesinde Deyimler üzerinde durulmuştur.

İnceleme bölümü kendi içerisinde “Cümle Biçimindeki Deyimlerin Cümle Türleri”, “Cümlecik Biçimindeki Deyimlerin Cümle Türleri” ve “Sonuç” ana başlıkları altında incelenmiştir.

Metin bölümünde; Türkmen Türkçesinden derlediğimiz cümle ve cümlecik biçimlerindeki deyimler Türkmen Latin alfabesiyle kalın olarak dizilmiş ve bu alfabe sırasına uygun olarak dizilmiştir. Türkmen Latin alfabesiyle yazılan deyimlerin hemen yanına parantez içerisinde yazı çevirimleri yapılmıştır. Yazı çevirimi yapılırken seslerin harf karşılıkları olarak Türk yazı çevirimi alfabesinden uygun işaretler seçilmiştir: **agzyna ak-da gelse diýýär, gara-da gelse** (ağzına a:k-da gelse diyyä:r, gara-da gelse); **egniinde tozsun** (eğniinde toşsun) vb.

Türkmen Türkçesi cümle ve cümlecik biçimindeki deyimlerin yazı çeviriminden hemen sonra köşeli parantez içerisinde deyimlerin Türkiye Türkçesine aktarmaları yapılmıştır. Söz dizimi kuralları her iki yazı dilinde ortak olduğu için kelimesi kelimesine aktarısı yapılmıştır: **elde zat ýok** (elle za:t yo:k) [elde bir şey yok]; **hetdi-hasaby ýok** (hetdi-haşa:vı yo:k) [haddi hesabı yok] vb.

Derlenen deyimlerin köşeli parantez içindeki Türkiye Türkçesine aktarmalarından sonra çift tırnak işareti içerisinde deyimlerin anlamlarına yer verilmiştir: **ujy iki däl** (u:cı iki dā:l) [ucu iki değil] “Çetrefilli değil, karmaşık değil, belirsiz değil, açık seçik, belli anlamına gelir.” vb.

Söz konusu deyimlerin anlamlarından sonra ise = (eşittir) işaretinin yanına Türkiye Türkçesindeki deyim karşılıkları yani eş değerleri yazılmıştır. Türkiye Türkçesindeki eş değer deyimler, metinde kolay ayırt edilebilsinler diye yatık (italik) ve kalın olarak dizilmiştir: **dünya yıkılsa umurunda olma(z), gizli işler çevir(en)** vb.

Türkiye Türkçesindeki eş değer deyimler bölümünde aynı anlamı ifade eden deyimler alfabetik olarak virgüllerle ayrılarak sıralanmıştır: **ayaz kal(an), beş parasız, darlık çek(en), geçim sıkıntısı çek(en), iki yakası bir araya gelme(yen), meteliğe kurşun at(an), on parasız, tırl kal(an)** vb.

Türkiye Türkçesindeki eş değer deyimler bölümünde aynı anlamı ifade eden ve virgüllerle ayrılan deyimlerin içinde de virgül varsa bu deyimlerin başına ve sonuna noktalı virgül konulmuştur: **av avlanmış, tav tavlanmış; ay bacayı aştı; geçti Bor'un pazarı, sür eşeğini Niğde'ye** vb.

Bir deyim birden çok anlamı varsa bu deyim, karşılık geldiği kavram sayısı kadar Romen rakamlarıyla belirtilerek alt alta verilmiştir: **ugry ýok I** (uğrı yo:k) [iyi değil] “Keyfi yok, keyifsiz, bıkkın, bezgin anlamına gelir.” = **İçi huzursuz, keyfi bozuk (~ yok), morali bozuk** **ugry ýok II** (uğrı yo:k) [iyi değil] “Uygun değil, elverişsiz, tatmin edici değil anlamına gelir.” = **ele alınmaz, elverişsiz** **ugry ýok III** (uğrı yo:k) [doğruluğu yok] “Yalan, doğru değil, gerçek değil anlamına gelir.” = **aslı astarı yok, aslı fashı yok** vb.

Türkiye Türkçesindeki eş değer deyimler bölümünde bir deyim oluşturulan sözcüklerden birinin almaşığı ~ işaretiyle birlikte parantez içinde gösterilmiştir: **horoz akıllı (~ kafalı), ağız açık ayran delisi (~ budalası)** vb.

Türkmen Türkçesindeki cümle veya cümlecik biçimindeki bir deyim herhangi bir çekim ekiyle ya da sıfat-fiil veya zarf-fiil ekleriyle kalıplaşmışsa Türkiye Türkçesindeki karşılık deyim de anlama zarar vermeyen durumlarda parantez içindeki bu eklerle gösterilmiştir: **yaşy gaýdyşan** (ya:şy ğaydışan) [yaşı giden] “Yaşı ilerleyen, yaşlanan kimselere söylenir.” = **beli bükül(müş), elden ayaktan düş(müş), üç otuzunda** (~ **otuzluk**), **yaşlı başlı ýol bolsun** (yo:l volşun) [yol olsun] “Gittiğin yerlerde işin yolunda, her şey gönlünce olsun anlamına gelir.” = **bahtı(n) açık ol(sun), çarkı(n) dönsü(n), işi(n) yolunda git(sin), işi(n) rast gel(sin)** vb.

Her iki yazı dilindeki deyimlerdeki parantez içindeki bazı sözcükler, deyimlerin bu ögeler olmadan da kullanılabilirdiğini göstermektedir: **(dualarınızı) Allah kabul etsin, karara (~ yargıya) var(ıncaya kadar)** vb.

Dizin bölümü de deyimlerin kurucu sözcükleri ve birleşik sözcüklerden oluşmaktadır.

Son olarak “Kaynaklar” başlığı altında, görülüp incelenen ve doğrudan ya da dolaylı fayda sağlayan bütün eserlere yer verilmiştir.

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım bu çalışmanın hazırlanma aşamasında desteğini esirgemeyen, teşvik eden, yol gösteren, benimle çalışıp yorulan tez danışmanım Prof. Dr. Erdal Şahin’e, lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca bilgilerinden istifade ettiğim tüm hocalarıma ve bu süreçte karşılaştığım her sorunu çözmemde yardımcı olan ve her konuda desteğini esirgemeyen sevgili eşime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Cennet SEYHUN ÖZTÜRK

İstanbul 2019

ÖZET

SEYHUN ÖZTÜRK, Cennet, Türkmen Türkçesinde Cümle ve Cümlecik Biçimlerindeki Deyimler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

Deyimler, anlatıma akıcılık ve çekicilik katan, genellikle gerçek anlamının dışında kullanılan, toplumun benimsediği kalıplaşmış söz öbekleridir. Deyimler birden çok yapısal özellik gösterirler. Bazı deyimler, cümle ve cümlecik yapılarında kalıplaşmışlardır.

Bu çalışmada Türkmen Türkçesindeki cümle ve cümlecik biçimlerindeki deyimler derlenerek incelenmiştir.

Derleme aşamasında; 2015 yılında Türkmenistan İlimler Akademisi Mahtumkılı Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nün yayımladığı “*Türkmen Diliniň Düşündirişli Sözlügi*”, 2013 yılında yayımlanan “*Türkmen Diliniň Frazologik Sözlügi*”, Mehmet Kara ve Ahmet Karadoğan'ın “*Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü*” kaynak olarak kullanılmıştır.

İnceleme kısmında metindeki cümle biçimindeki deyimler cümle türleri bakımından incelenmiş, cümlecik biçimindeki deyimler ise isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil başlıkları altında incelenmiştir.

Metinde, derlenen deyimler Türkmen Latin alfabesiyle yazılıp Türkmen Türkçesi konuşma diline uygun olarak transkripsiyonu yapılmıştır. Deyimlerin anlamları da açıklanarak Türkiye Türkçesindeki eş değerleri karşılıklarına yazılmıştır.

Son olarak dizin kısmında deyimleri oluşturan kurucu sözcükler ve birleşik sözcüklerin dizini yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: deyimler, Türkmen Türkçesi, cümle, cümlecik, transkripsiyon.

ABSTRACT

SEYHUN ÖZTÜRK, Cennet, Idioms in Sentence and Clause Forms in Turkmen Turkish, Master's Thesis, İstanbul, 2019.

Idioms are stereotypes that are adopted by the society, which are generally used out of their real meaning, adding fluency and charm to the narrative. Idioms show multiple structural features. Some idioms are stereotyped in sentence and clause structures.

In this study, idioms in sentence and clause forms in Turkmen Turkish have been compiled and examined.

During the compilation stage, "*Türkmen Diliniň Düşündirişli Sözlügi*" which was published in 2015 by the Academy of Turkmenistan Sciences Mahtumkulu Language and Literature Institute, also "*Türkmen Diliniň Frazelogik Sözlügi*" which was published in 2013 and from Mehmet Kara and Ahmet Karadoğan "*Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü*" have been used as source.

In the examination part, the idioms in the form of sentences in the text, are examined in terms of sentence types and the idioms in the form of clauses, are examined under the titles of noun-verb, adjective-verb and adverb-verb.

In the text, the compiled idioms were written in Turkmen Latin alphabet and transcribed in accordance with the Turkmen Turkish language. Equivalentents in Turkey Turkish of idioms have been written by explaining meanings as well.

Finally, in the index section, the constituent words and compound words that form the idioms are indexed.

Key Words: idioms, Turkmen Turkish, sentence, clause, transkription.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Türkmen	Çeviri	Türkmen	Çeviri
Latin	Yazı	Latin	Yazı
Alfabeti	(Transkripsiyon)	Alfabeti	(Transkripsiyon)
A a	A a, A: a:	M m	M m
B b	B b (M m, W w, V v)	N n	N n
Ç ç	Ç ç (Ş ş)	Ñ ñ	Ñ ñ
D d	D d (L l, N n, S s, Z z)	O o	O o, O: o:
E e	E e	Ö ö	Ö ö, Ö: ö:
Ä ä	Ä ä, Ä: ä:	P p	P p (B b, K k, V v)
F f	F f	R r	R r
G g	G g (Ğ ğ, Ğ ğ, Ñ ñ)	S s	S s
H h	H h	Ş ş	Ş ş
İ i	İ i, İ: i:	T t	T t (Ç ç, S s)
J j	C c	U u	U u, U: u:
Ž ž	J j (Ş ş)	Ü ü	Ü ü, Ü: ü:
K k	K k (K k)	W w	W w
L l	L l	Y y	I ı, I: ı:
		Ý ý	Y y
		Z z	Z z (S s)

KISALTMALAR VE İŞARETLER

Ar.	Arapça
bağ.	bağlaç
C.	cilt
çev.	çeviren
e.	edat
Far.	Farsça
Fr.	Fransızca
İbr.	İbranice
is.	isim
Lat.	Latince
s.	sayfa
S.	sayı
sf.	Sıfat
Soğd.	Soğdca
T.	Türkçe
TDK	Türk Dil Kurumu
Tür.	Türkiye
Türk.	Türkmen Türkçesi
vb.	ve benzerleri
zf.	zarf
/	“veya”; aynı özelliklere sahip öğeler arasında ayraç
[:]	Türkmen Türkçesinde uzun ünlüleri göstermek için kullanılır.
~	Nöbetleşmeli

I. GİRİŞ

1. TÜRKMENİSTAN VE TÜRKMEN TÜRKÇESİ

Türkmenistan; resmî adıyla Türkmenistan Cumhuriyeti, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin dağılmasıyla 27 Ekim 1991'de bağımsızlığını kazanmıştır. Kuzeyden Kazakistan, kuzey ve kuzeydoğudan Özbekistan, güneydoğudan Afganistan, güneyden İran ve batıdan Hazar Denizi ile çevrilidir. Yüzölçümü 488.100 km², güncel nüfusu da 5.758.000'dir. Başkenti Aşgabat ve para birimi manattır.

Türkmen Türkleri Türkmenistan sınırları dışında da birçok coğrafyada varlıklarını sürdürmektedirler. Özellikle Özbekistan, Afganistan, Rusya, Tacikistan, Türkiye, İran (Türkmen Sahra), Irak ülkelerinde kayda değer bir Türkmen nüfusu yaşamaktadır.

Türkmen Türkçesinin birçok diyalekti vardır. Bunlar iki büyük grupta toplanabilir: 1. Teke, Sarık, Salır, Göklen, Yomud, Ersarı vb. ; 2. Nohur, Anav, Eski, Sührü, Arabacı, Kıraç, Çandır, Mukrı, Hatap, Bayat, Çeges vb. Bunlara Kuzey Kafkasya'da Stavropol bölgesinde konuşulan Truhmen diyalekti ile İran'da konuşulan Horasan Türkmencesini ve Özbekistan'ın Harezmi bölgesinde konuşulan Harezmi Oğuz diyalektlerini de katmak gerekir.¹ Çağdaş Türkmen edebî dili Akal ve Teke diyalektlerine dayanmaktadır.

Türkmen Türkçesi, Türk dili tarihi içerisinde Oğuz grubu başlığı altında konumlandırılır. Oğuz grubuna şu Türk dil ve diyalektleri girer: Türkmence, Azeri, Türkçe, Gagauz Türkçesi, Horasan Türkçesi, Harezmi Oğuz diyalektleri. Türkmence başlı başına Oğuz grubu Türk dillerinin Doğu kolunu oluşturur. Batı kolunda ise Azeri, Türkçe ve Gagauz Türkçesi vardır.²

Türkmen Türkçesinin en önemli özelliklerinden biri Ana Türkçede bulunduğu düşünülen aslî uzunlukları korumasıdır. Yazı dilinde bu uzunluklar gösterilmese de konuşma dilinde bu birincil uzunluklar korunmaktadır. Örneğin: *ot* "ateş" *o:t*, *daş* "taş" *da:ş*, *ýaz* "ilkbahar" *ya:z*, *aç* "aç" *a:ç* vb.

¹ Talat TEKİN, Mehmet ÖLMEZ, *Türk Dilleri-Giriş-*, İstanbul 1999, s. 146.

² Talat TEKİN, Mehmet ÖLMEZ, *Türk Dilleri-Giriş-*, İstanbul 1999, s. 145-146.

Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin 1925 yılında resmî dili olarak kabul edilen Türkmen Türkçesi 1929'a kadar Arap alfabesi ile, 1929-1940 yılları arasında Latin alfabesi ile, 1940-1996 yılları arasında Kiril alfabesi ile yazılmıştır. 1 Ocak 1996 yılında tekrar Latin alfabesine geçilmiş ve o tarihten bu yana Latin alfabesiyle yazılmaktadır.

2. DEYİMLER, DEYİMLERİN YAPI VE ANLAM ÖZELLİKLERİ

Deyim sözcüğü Türkçe Sözlük'te “gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan, kalıplaşmış söz öbeği”³ biçiminde tanımlanmaktadır. Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, “Bir tür sözlüksel birim oluşturan anlambirim toplama; genellikle öz anlamından az çok ayrı bir anlam içeren kalıplaşmış söz”⁴ olarak tanımlamaktadır.

Zeynep Korkmaz: “Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime veya kelime grubu”⁵ biçiminde bir deyim tanımı yapar. Ahmet Topaloğlu: “Çekici bir anlatım özelliği taşıyan, genellikle gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış kelime öbeği”⁶ olarak tanımlar. Doğan Aksan: “Belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan söz”⁷ diye açıklamaktadır. Ömer Asım Aksoy: “Çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları”⁸ olarak tanımlamıştır. Ali Püsküllüoğlu da “Anlatıma akıcılık, çekicilik katan çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu”⁹ olarak tanımlamıştır.

Tüm bu tanımlamalarda öne çıkan özelliklerine bakarak deyimi kısaca; Gerçek anlamından uzaklaşmış, ilgi çekici ve kalıplaşmış söz öbekleri şeklinde tanımlayabiliriz. Deyimlerin en az iki sözcükten oluşması gerektiği görüşü yaygın olsa da tek sözcüklü mecaz ifadeleri deyim kabul eden araştırmacılar da vardır.

³ TDK, *Türkçe Sözlük*, Ankara 2005

⁴ Berke VARDAR, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1988, s. 74.

⁵ Zeynep KORKMAZ, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s. 43.

⁶ Ahmet TOPALOĞLU, *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1989, s. 74.

⁷ Doğan AKSAN, *Her Yönüyle Dil – 3*, Ankara 1982, s. 37.

⁸ Ömer Asım Aksoy, “Tek Sözcüklü Deyim Var mı?” *Çağdaş Eleştiri* İstanbul 1984, s. 4-6.

⁹ Ali Püsküllüoğlu, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Ankara 2017

Geçmişten günümüze deyimleri ifade etmek için çok sayıda terim kullanılmıştır. Önceleri ‘darbimesel, ıstılah, ta'bir’ sözcükleri kullanılmıştır. Uzunca bir süre ‘ta'bir’ sözcüğü kullanılmış daha sonra Türk Dili Araştırma Kurumu tarafından 1935 yılında İstanbul’da basılıp dağıtılan Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu’nda ‘deyim’ sözcüğü önerilmiş ve zamanla yaygınlaşmıştır.¹⁰

Türk lehçelerine baktığımızda deyim sözcüğünü; Azerbaycan Türkçesinde *sabit söz birleşmesi*, Gagavuz Türkçesinde *bölünmez laf birleşmesi*, Kazak Türkçesinde *turaktı tirkes/ ayşıktı söz uramı/ beyneli söz tirkesi*, Kırgız Türkçesinde ‘turuktu söz aykaşı/ körköm söylöm’, Tatar Türkçesinde *obrazlı tagbir*, Türkmen Türkçesinde *durnuklı söz düzümleri*, Uygur Türkçesinde *turaklık ibarä* terimleri karşılamaktadır. Aynı zamanda deyim sözcüğü için tüm lehçelerde Rusçadan alıntı *frazeologizm, frazeologiya, frazeologizma, frazeologik birlik*¹¹ gibi terimler de kullanılır.

Türkçede söz dizimi açısından deyimler fiil ismi öbeği, sıfat-fiil öbeği, zarf-fiil öbeği, isim tamlaması, sıfat tamlaması, isnat öbeği, yönelme öbeği, bulunma öbeği, çıkma öbeği, edat öbeği, bağlama (bağlaç) öbeği, ikileme (tekrar) öbeği ve cümle biçimlerinde bulunabilmektedir.¹²

Deyimlerde mecaz anlamın çeşitli oluşma şekilleri vardır. Deyimleşme olgusu; deyim aktarması, ad aktarması (metonymy), benzetme (simile) ve alüzyon (allusion) gibi anlam aktarımını sağlayan olayların etkisinin söz konusu olduğu bir süreci belirtir. Buna bağlı olarak deyim anlamı, deyimleşme olgusu sonucunda ortaya çıkan parçaların anlamlarını aşan bütüne ait anlamdır. Deyim aktarması yoluyla oluşan deyimlerin temelinde *karşılaştırılabilir özellikler* (eşeğe gücü yetmeyip semerini dövmek gibi), ad aktarması yoluyla oluşan deyimlerde *temelde var olan ilişki* (gözleri parlamak gibi), benzetme yoluyla oluşan deyimlerde *dolaysız kavranabilen benzerlik* (iğne ipliğe dönmek gibi) ilişkisi vardır. *Alüzyon (allusion)* ise deyim anlamının aktarılmasında kullanılan araç ögesinin, geçmişte gerçekleşmiş bir olay, durum ya da yaşantıya gönderimde bulunduğu (Anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi gibi) yapılarıdır.¹³

¹⁰ Ahmet Turan SİNAN, “Deyim Kavramı Üzerine Notlar- 1”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ 2008, C. 18, Sayı: 2, s. 91- 98.

¹¹ Ahmet Turan SİNAN, “Deyim Kavramı Üzerine Notlar- 1”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ 2008, C. 18, Sayı: 2, s. 91- 98.

¹² Leyla UZUN SUBAŞI, “Türkçedeki Deyim Yapılarında Biçimbilimsel ve Sözdizimsel Özellikler”, *Dilbilim Yazıları*, Ankara 1990, s. 57-64.

¹³ Leyla UZUN SUBAŞI, “Deyimleşme Ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”, *Dilbilim Araştırmaları*, 1991

Ayrıca Türkçedeki deyimler; *Tam deyimler ya da birinci dereceden deyimler*, *Yarı deyimler ya da ikinci dereceden deyimler* ve *Üçüncü dereceden deyimler* olmak üzere anlam bakımından sınıflara ayrılır. Tam deyimler ya da birinci dereceden deyimler; yapılmış deyim tanımlarına tam olarak uyan, tam bir deyim niteliği taşıyan yapılardır. Yarı deyimler ya da ikinci dereceden deyimler; en az bir ögesi yan anlam içeren yapılardır. Üçüncü dereceden deyimler ise deyimleşmenin en zayıf olduğu, bütün göstergelerin yan anlamda bulunduğu yapılardır.¹⁴

Deyimlerin en belirgin özelliği kalıplaşmış olmalarıdır. Bu nedenle deyimler parçalanamaz ya da sözcükleri eş anlamlı bile olsa başka bir sözcükle değiştirilemez, değiştirildiği takdirde de ifade etmek istediği anlamı vermezler.

Cümle ve cümlecik biçimlerinde kalıplaşmış deyimlerin kip ekleri ve fiilimsi ekleri değiştirilemez; çünkü bir bütün şeklinde kalıplaşmışlardır. Bunların dışındaki söz öbeği biçimindeki deyimler farklı kip ekleriyle çekimlenebilirler. Örneğin: “Çoğu gitti, azı kaldı.” deyimini “Çoğu gidecek, azı kalacak.” şeklinde kullanılamazken; “İki yakası bir araya gelmemek” deyimini “İki yakası bir araya gelmedi/ gelmez/ gelmesin” şekillerinde çekimlenebilir.

Deyimler bir kavramı ya da bir durumu anlatırlar. Arka planda öğüt verme, kıssadan hisse, nasihat gibi anlamlar bulundurmazlar. Öğüt içerikli kalıplaşmalar atasözü, bir durumu kısa yoldan anlatan, ilgi çekici kalıplaşmalar ise deyimdir.

Deyimlerin büyük çoğunluğu mecaz anlamlıdır yani kelimelerin ifade ettiklerinden başka bir anlam barındırırlar. Aynı zamanda süslü ve çekici bir anlatıma sahiptirler. Kavram arayışında olan dil kullanıcısı için de kısa bir yoldur. Bu nedenle anlatımda sıkça başvurulur.

Bazı deyimlerin çıkış noktaları veya öyküleri bilinse de deyimler anonimdirler yani ilk kimin söylediği belli değildir.

Deyimler halkların tarihine ve kültürüne ışık tutarlar. Halkın söz yaratma gücünden doğan deyimler, bunları söyleyen halkın dil inceliğini göstermesi yanında o

¹⁴ Leyla UZUN SUBAŞI, “Deyimleşme Ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”, *Dilbilim Araştırmaları*, 1991

halkın geçmiŐi, yaŐam biçimi, gelenekleri, görenekleri ve başka türlü özellikleriyle ilgili izler taŐır.¹⁵

Atasözleri gibi tüm kiŐileri ve tüm zamanları kapsamazlar. Anlık bir durum için veya bir kişiye hitaben sylenirler. Örneğin: “Keskin sirke küpüne zarardır.” atasözü tüm zamanlardaki insanları kapsar ancak “Baltayı taŐa vurmak” deyimini o anlık bir duruma işaret eder.

3. TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE DEYİMLER

Türkmen Türkçesinde deyimler *durnuklu söz dzmleri* ya da Rusçadan alıntı *frazelogizmler* olarak adlandırılırlar. Her dilde olduğu gibi dil içerisinde kullanım bakımından da söz varlığı bakımından da önemli bir yere sahiptirler.

1991 yılında Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla Türk soylu ülkelerle olan etkileşim artmıŐ ve bu da lehçeler arası aktarı faaliyetlerini hızlandırmıŐtır. Aktarıda karŐılaŐılan ciddi problemlerden biri de deyimlerin aktarımıdır. nk deyimler kelimelerin ifade ettiklerinden başka anlamlar taŐıyabilirler. Bu nedenle diğer yazı dillerinde olduğu gibi Türkmen Türkçesinde de deyimlerle ilgili çalışmalar büyük önem taşımaktadır.

Türkmen Türkçesindeki deyimler ile Türkiye Türkçesindeki deyimlerde benzerlikler ve ortaklıklara rastlanmaktadır. Bu durum ortak dil geçmiŐine ya da diller arasındaki etkileŐime işaret etmektedir. rnek olarak, *Türk. T. oklav yuvudan yalı = Tr. T. oklava yutmuŐ gibi*, *Türk. T. stnden gaynağ suv guylan yalı bolmak = Tr. T. başından aşağı kaynar sular dökülmek*, *Türk. T. bir okda iki tovŐan avlamak = Tr. T. bir taŐla iki kuş vurmak*, *Türk. T. ağzı biÇmek = Tr. T. ağzı yanmak*, *Türk. T. ucuz gutulmak = Tr. T. ucuz kurtulmak*, *Türk. T. eğri oturup doğru szleŐmek = Tr. T. eğri oturup doğru konuşmak*, *Türk. T. stnden dağ ayrılan yalı bolmak = Tr. T. zerinden büyük bir yük kalkmak* vb.

Bununla birlikte bazı ortak gibi görünen deyimlerin anlamları iki lehçede farklı anlama da gelebilmektedir. Örneğin; *dil çıkarmak* deyimini Türkmen Türkçesinde ‘dillenmek, konuşmaya baŐlamak, dili açılmak’ anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde ‘dilini çıkarak bir kimseyle alay etmek’ anlamına gelir. Türkmen Türkçesinde *elden*

¹⁵ Erdal ŞAHİN, “Türkçede Para Birimleri İle İlgili Deyimler Ve Bunların Anlam Bilimsel Karşılaştırılması”, *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic* Volume 9/9 Summer 2014, Ankara Turkey, p. 953-968.

çıkarmak deyimini ‘bir fırsatı kaçırmak’ anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde ‘satmak, bir şeyin sahipliğini başkasına geçirmek’ anlamına gelir. Bu örneklerde de görüldüğü gibi iki lehçe arasında özellikle deyimler üzerine yapılan çalışmalar çeviribilim adına büyük önem taşımaktadır.

Türkmen Türkçesindeki deyimlere ulaşabileceğimiz ilk kaynak *Türkmen Diliniň Frazologik Sözlügi* adındaki deyimler sözlüğüdür. Bunun yanında Türkmen dilinin açıklamalı sözlüklerinde de deyimlere yer verilmiştir. Kaynaklarımız arasında yer alan 2 ciltlik *Türkmen Diliniň Düşündirişli Sözlügi* (Aşgabat, 2016) adındaki açıklamalı sözlükte de ilgili madde başları altında deyimlere ve açıklamalarına yer verilmiştir. Aynı zamanda yararlandığımız Mehmet Kara ve Ahmet Karadoğan’ın *Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü* bu konuda iki yazı dili için de başvurulabilecek önemli bir kaynaktır.

Bunların dışında Türkmen Türkçesi deyimlerin yer aldığı belli başlı eserler şunlardır; *Türkmençe-Türkçe Sözlük* (Ankara 1995), *Turkmensko-Russkiy Slovar/ Türkmençe-Rusça Sözlük* (Moskova 1968), *Türkmen Diliniň Sözlügi* (Aşgabat 1962).

II. İNCELEME

1. CÜMLE BİÇİMİNDEKİ DEYİMLERİN CÜMLE TÜRLERİ

Cümleler yüklem türüne, öğelerin dizilişine, anlamlarına ve yapılarına göre olmak üzere dört grupta incelenir.

1.1. Yüklem Türüne Göre Cümle Biçimindeki Deyimler

1.1.1. Fiil Cümlesi Biçimindeki Deyimler

Yüklemi çekimli fiil olan cümlelerdir. Fiil cümlelerinin yüklemi oluşturulurken bildirme ve dilek kipleri kullanılır. Türkmen Türkçesi cümle biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan çekimli fiil ile oluşturulmuş deyimler şunlardır: *agşamyň haýyrly bolsun!* (ağşamıñ hayırlı volşun!) [akşamın hayırlı olsun] (5); *agyryňa çydasaň, müň ýaşa!* (a:ğırı:ña çıdaşaň, müñ ya:şa!) [(kendi) ağrına dayanabiliyorsan bin yaşa!] (6); *agyz agyzdan ýel alar* (ağız ağızzan yel alar) [ağız ağızdan yel alır] (8); *agzyna ak-da gelse diyyär, gara-da gelse* (ağzına a:k-da gelşe diyyä:r, ğara-da gelşe) [ağzına ak da gelse der kara da gelse (der)] (10); *agzyňdan al alsyn* (ağzıñdan a:l alsın) [(senin) ağzından ruh alsın] (16); *agzyňdan al kaksyn* (ağzıñdan a:l kaqsın) [(senin) ağzından ruh kaksın] (17); *agzyňdan Hudaý eşitsin* (ağzıñdan huda:y eşişsin) [(senin) ağzından Tanrı işitsin] (18); *agzyňy açma!* (ağzıñı açma!) [(senin) ağzını açma!] (19); *agzyňy haýyr aç* (ağzıñı hayır aç) [(senin) ağzını hayır aç] (20); *agzyňy sala goýberme* (ağzıñı sala ğoyverme) [(senin) ağzını gevşek koyverme] (21); *agzyňy salajyn goýberme* (ağzıñı şalacın ğoyverme) [(senin) ağzını gevşek koyverme] (22); *agzy ýetse, gulagyny iyjek* (ağzı yeşse, ğuloğuny iycek) [ağzı yetse (kendi) kulağını yiyecek] (24); *agzy ýetse, iki çigniniň etini iyjek* (ağzı yeşse, iki çigniniñ etini iycek) [ağzı yetse iki (kendi) omzunun etini yiyecek] (25); *ajal alsyn!* (acal alsın!) [ecel alsın] (26); *ak düýäni gördüňmi? Göremok* (a:k düyä:ni ğördüñmi? Göremo:k) [ak deveyi gördün mü? Görmedim] (29); *ak, gök geýdirme* (a:k, gö:k geydirmе) [ak mavi giydirmе] (31); *ak gyz ýoldaşyň bolsun!* (a:k ğı:z yo:lloşuñ molşun!) [ak kız yoldaşın olsun] (32); *akyly gelip-gitmeliäk* (akılı ğelip-ğitmeliäk) [aklı gelip ğitmeli] (33); *ala-bölesinden saklasyn!* (a:la-vö:löşünnön şaklaşın!) [tek başnalıktan korusun] (34); *alan-aldy* (alan-allı) [alan aldı] (35); *alaryny bilse Allasyny garamaz* (alarını vilşe Alla:şını ğaramaz) [almayı bilse Allah'ına bakmaz] (39); *albasdy* (a:lvassı) [albastı] (41); *aldadym-mulladym* (a:lladım-

mu:llodum) [aldattım kandırdım] (42); *aldatdym-mullatdym* (a:llatdım-mu:llotdum) [aldattım kandırdım] (44); *aldym-berdim* (allım-merdim) [aldım verdim] (45); *aldyň alty şayýňy!* (allıñ altı şayıñı!) [aldım altı gümüş paranı] (46); *alla ýaryň!* (alla: ya:riñ!) [Allah yarin (olsun)] (47); *alnyna barsyn!* (a:lnına barsın!) [alnına varsın] (49); *alnyňa ak gün dogsun* (a:lnıña a:k gün noğşun) [(senin) alnına ak gün doğsun] (50); *alnyňa ak gün dolsun* (a:lnıña a:k gün no:lşun) [(senin) alnına ak gün dolsun] (51); *alnyň açyk bolsun* (a:lnıñ açık bolşun) [alnın açık olsun] (52); *alnyň-bagtyň açyk bolsun!* (a:lnıñ-bağtıñ açık bolşun!) [alnın bahtın açık olsun] (53); *alnyňy hak açsyn!* (a:lnıñı hağ aşşın!) [(senin) alnını Hak açsın] (54); *alyp geç* (alık geç) [alıp geç] (56); *arabaňy daşda sür!* (arava:ñı daşda şür!) [arabanı uzakta sür] (60); *arabaňy daşda tigirle!* (arava:ñı daşda tiğirle!) [arabanı uzakta döndür] (61); *arabasy jygyldayar* (aravaşı cı:ğıllaya:r) [arabası cık cık ses çıkarıyor] (62); *asman paýýňy çek!* (aşma:n pa:yıñı çek!) [(sen) gökyüzü payını çek!] (68); *aşyratdy* (a:şyratdy) [takla attı] (69); *atamdan aňry git!* (ata:mnan aňrı ğit!) [babamdan öteye git!] (70); *atyp geç* (atık geç) [atıp geç] (75); *aw ganly bol-a!* (a:w ğa:nlı vol-o!) [av kanlı ola!] (80); *ayagy düşsün!* (ayağı düşşün!) [ayağı düşsün!] (82); *ayagy düşümlisi bolsun!* (ayağı düşümlüşü volşun!) [ayağı uğurlu olsun] (83); *aydanyň gelsin* (aydanıñ ñelşin) [söylediğın gelsin] (88); *aydyp geç* (aydıķ geç) [söyleyip geç] (90); *ayyn bolmasa* (ayın molmoşo) [hiç olmasa] (92); *bagtyň açyk bolsun!* (bağtıñ açık bolşun!) [bahtın açık olsun] (96); *bagtyň ak bolsun!* (bağtıñ a:k bolşun!) [bahtın ak olsun] (97); *bar bol* (ba:r vol) [var ol] (101, 102); *bardy-geldi* (bardı-ğelli) [vardı geldi] (103, 104); *başyňa döneyin* (başıña dö:nöyün) [(senin) başına döneyim] (114); *başyň dik bolsun!* (başıñ dik bolşun!) [başın dik olsun] (115); *bereket bersin!* (bereket berşin!) [bereket versin] (117); *berildiği bolsun!* (berilligi volşun!) [verildiği olsun] (125); *berseler yersiň ýagly palawy* (berşeler yerşin yağlı palowu) [verseler yersin yağlı pilavı] (119); *beterinden saklasyn* (beterinnen şaklaşın) [(Allah) beterinden saklasın] (120); *bäbek ýaşy uzyn bolsun* (bä:vek ya:şı uzuyn volşun) [bebek yaşı uzun olsun] (122); *bähbit bola!* (bähvi:t volo!) [kazançlı ola!] (123); *bähbit bolsun!* (bähvi:t volşun!) [kazançlı olsun!] (124); *bir gözi aya bakýar, bir gözi şetdaly kakýar* (bir ğözü a:ya vakýa:r, bir ğözü şetda:lı kaķya:r) [bir gözü aya bakıyor, bir gözü şeftali kakıyor] (129); *burnuny syksañ, jany çykjak* (burnunı şıkşañ, ca:nı çıkćak) [burnunu sıksan canı çıkacak] (130); *çala eşiden çatma ýykar, öte eşiden öy* (çala eşiden çatma yıkar, öte eşiden öy) [az işiten barınak yıkar, çok işiten ev] (138); *çaldygoýdy* (çallığoydı) [çaldı, koydu] (139); *çäjiñe bereket!* (çä:ciñe vereket!) [mahsülüne bereket (versin)] (141); *çöregi tamdyra gyzanda ýap* (çöröğü tamnıra ğızanna yap) [çöreği

tandıra kızginken yapıştır] (148); *çürrikdepdi* (çürriykdepdi) [tümsek tepti] (149); *çybyn gorar* (çı:vın ğo:ror) [sinekten korur] (150); *dadyrdym-gudurdym* (da:dırdım-ğū:durdım) [tattırdım yedirdim] (151); *daş bilen urany aş bilen ur* (da:ş vilen uronı aş vilen ur) [taş ile vuranı aş ile vur] (157); *daş bol!* (da:ş vol!) [taş ol!] (158); *daşdan gözle* (daşdan ğözlö) [dışarıdan bak] (159); *daş düşen yerinde galsyn* (da:ş düşön yerinne ğa:lşın) [taş düştüğü yerde kalsın] (162); *daş etsin* (daş eşşin) [uzak etsin] (163); *demiñ içiñde bolsun* (demiñ içiñde volşun) [nefesin içinde olsun] (167); *derdi başyndan aşa* (derdi vaşınnan a:şa) [derdi başından aşkın] (174); *dik dur* (dik du:r) [dik duruyor] (177); *dikdüşdi* (dikdüşdü) [dik düştü] (179); *dile geldi bile geldi* (dile ğelli vile ğelli) [dile geldi, beraber geldi] (183); *dodak gitdi bazara* (do:dağ gitdi va:zara) [dudak gitti pazara] (186); *dogabitdi* (doğovitdi) [doğup yetişti] (187, 188); *doga gaplaymaly* (doğo: ğa:playmalı) [muska kaplanmalı] (189); *doñzy batgada bas!* (doñzı vatğada vaş!) [domuzu bataklıkta bas] (192); *döwüp geç* (döwük geç) [kırıp geç] (199); *döwüp geçsin* (döwük geşşin) [kırıp geçsin] (200); *durdy-durdy* (durdu-durdu) [durdu durdu] (201); *durup geç* (duruk geç) [durup geç] (205); *durup geçsin* (duruk geşşin) [durup geçsin] (206); *duz kessin!* (du:z keşşin!) [tuz kessin] (207); *dünyä dursun, sen dur!* (dünyä:dursun, sen nur!) [dünya dursun, sen dur] (209); *dünyäsi doldy* (dünyä:şi do:llı) [dünyası doldu] (212); *dürtmeseñ duymaz* (dürtmösöñ duymoż) [dürtmesen duymaz] (214); *düşümlı bolsun!* (düşümlü volşun!) [uyumlu olsun] (215); *düşümlisi bolsun!* (düşümlüşü volşun!) [uyumlusu olsun] (216); *eden etdi* (eden etdi) [eden etti] (219); *egniñde tozsun* (eğniñde toşşun) [(senin) üstünde paralansın] (221); *egniñde yırtılsyn* (eğniñde yırtılşın) [(senin) üstünde yırtılşın] (222); *elim ýagşylyga!* (elim yağşılığa!) [elim iyiliği (göstersin)] (230); *elinden dür dökülyär* (elinden nür dökülyä:r) [elinden inci dökülüyor] (232); *eliñe gül bitsin* (eliñe ğül vişşin) [(senin) eline gül bitsin] (234); *eliñ-gözüñ dert görmesin!* (eliñ ñözüñ dert görmösün!) [elin gözün dert görmesin] (235); *elleriñe güller bitsin!* (elleriñe ğüllör vişşin!) [(senin) ellerine güller bitsin] (239); *emgegi irsin* (emğegi i:rşin) [sıkıntısı bıksın] (244); *emgek bolup geçsin-dä!* (emğek boluk geşşin-dä!) [sıkıntı olup geçsin de] (245); *emiñ-yomuñ şu bolsun!* (emiñ-yomuñ şu volşun!) [ilacın devan şu olsun] (247); *ertiriñiz hayırlı bolsun!* (erti:riñiz hayırlı volşun!) [sabahınız hayırlı olsun] (256); *eşek eşekden galsa, gulagynam kes, guýrugynam* (eşeg eşekden ğa:lşa, ğuloğuna:m keş, ğuyruğuna:m) [eşek eşekten geri kalsa kulağını da kes, kuyruğunu da] (260); *eşek müñdi* (eşek müñni) [eşek bindi] (261); *etsem-goýsam* (eşsem-ğoyşom) [etsem koysam] (263); *etsem-petsem* (eşsem-peşsem) [etsem koysam] (264); *et ýagly bolsun!* (et ya:ğlı volşun!) [et yağlı olsun] (265); *eýgilik*

bolawersin (eyğilik bolawersin) [iyilik oluversin] (266); *eyğilik bolsun* (eyğilik bolşun) [iyilik olsun] (267); *gabrynda dik oturasyň* (ğavrynda diğ oturasyň) [(senin) kabrinde dik oturasın] (276); *gabryň gazyldymy?* (ğavryň ñazıllımı?) [kabrin kazıldı mı?] (277); *gabyr azabyndan bolsun!* (ğavır aza:vinnan volşun!) [kabir azabından olsun] (278); *gabyr bol!* (ğavır vol!) [kabir ol] (279); *gabyr et!* (ğavır et!) [kabir et] (280); *gapyrgasyny sanabermeli* (ğapırğasını şa:na:vermeli) [kaburgasını sayıvermeli] (288); *garaň görünmesin* (ğara:ň ñörünmöşün) [karan görünmesin] (293); *gara şaya degenok* (ğara şaya değeno:k) [bozuk paraya değmiyor] (295); *garry mama sanajyny kakýar* (ğarrı ma:ma şanacını kaçya:r) [yaşlı nine tulumuna vuruyor] (299); *gaty görseň gaty yerde otur* (ğatı görşöň ñatı yerde otur) [katı görsen katı yerde otur] (303); *gayrat et!* (ğayra:t et!) [gayret et] (305, 306); *gayyn eneň söymändir* (ğa:yın eneň şöymä:nnir) [kaynanan sevmemiştir] (307); *gayyn eneň söyüpdür* (ğa:yın eneň şöyüpdür) [kaynanan sevmiştir] (308); *gazygynda garrasyn!* (ğazyğınna ğarrasın!) [kazığında yaşlansın] (309); *geç gel* (geç ğel) [geç, gel] (311); *geçse geçip geçsin* (geşse geçik geşsin) [geçse geçip geçsin] (312); *gel gel* (gel ğel) [gel gel] (320); *gel git* (gel ğit) [gel git] (321, 322); *gelin bolmasak da gädikden garapdyk* (gelin molmoşok da ğä:dikden ğara:pdık) [gelin olmasak da gedikten bakmıştık] (323); *gelip-gitmeli* (gelip-gitmeli) [gelip gitmeli] (324); *geň göreniň alnyna* (geň ñörönüň a:lnına) [ayıp görenin alnına (gelsin)] (326); *geň-taň görmäyin!* (geň-ta:ň ñörmä:yin!) [ayıp tuhaf görmeyeyim!] (327); *gerek deregi yıkar* (gerek dereği yıkar) [ihtiyaç gerekliyi yıkar] (334); *geyip yırtmak nesip etsin* (geyip yırtmak neşi:v eşsin) [giyip yırtmak nasip etsin] (335); *gijäñiz haýyrly bolsun* (gi:cä:ñiz hayırlı volşun) [geceniz hayırlı olsun] (340); *gijäñiz rahat bolsun* (gi:cä:ñiz ıra:hat bolşun) [geceniz rahat olsun] (341); *gonanyny gol biler göçenini yel* (ğononunu ğol viler ğöçönünü yel) [konduğunu kol bilir, göçtüğünü yel (bilir)] (344, 345); *goñşyň gutly bolsun!* (goñşı:ň ñutlu volşun!) [komşun kutlu olsun] (346); *goýbolsun* (ğoyvolşun) [koy olsun] (348); *goýun bakysyma däl hak alşyma seret* (ğoyun maķışyma däl:1 hağ alşyma şeret) [koyun bakışyma değil, hak alışyma bak] (350); *gördüm-bildim* (gördüm-millim) [gördüm bildim] (353); *görelı-bakaly* (görölü-vaķa:lı) [görelim bakalım] (357); *göründe dik oturasyň* (gö:ründe diğ oturasyň) [(senin) kabrinde dik oturasın] (359); *görüpgaçdy* (görükgaçdı) [görüp kaçtı] (360); *görüp otursam* (görüv otursom) [görüv otursam] (361); *gözden, dilden saklasyn!* (gözön, dillen şaklaşın!) [gözden, dilden saklasın] (366); *gözel göwnüň!* (gözöl ğöwnüň!) [güzel gönlün (bilir)] (370); *gözi ýanyp durar* (gözü yanı:p duror) [gözü yanıp durur] (372, 373); *gözünde oky bolsa urjak* (gözünnö okı volşo urcoķ) [gözünde oku olsa vuracak] (377); *gözüň aksyn!*

(gözün aksen!) [gözün aksın!] (379); *gözünü aydyň!* (gözün aydı!) [gözün aydın (olsun)!] (380); *gözünde bolsun* (gözündö volşun) [gözünde olsun] (381); *gözüne döneyin!* (gözünü dö:nöyün!) [gözüne döneyim] (382, 383); *gözüne söweyin* (gözünü söwöyün) [gözüne yanayım] (384); *gözünü ýandak bilen süpür* (gözünü yannağ bilen süpür) [gözünü diken ile süpür] (385, 386); *gurbanyň bolayyn* (ğurba:niñ moloyun) [kurbanın olayım] (391); *gurt arkasyndan guş doýmuyş* (gurt arkasınnan ğuş doymuş) [kurt arkasından kuş doymuş] (392); *guyruktutdy* (ğuyruktutdı) [kuyruk tuttu] (395); *gülyaydy* (gülyaydı) [gül yaydı] (396); *gündiz – küyi, gije – düýşi* (günnüyz – küyü, ği:ce – düşü) [gündüz fikri, gece düşü (yorar)] (398); *gününe yanayyn!* (günüňö yanayın!) [gününe yanayım!] (402); *gürpbasy* (gürpbası) [güp diye bastı] (404); *gürrüni bolmaz* (gürrüňö volmoz) [sohbeti olmaz] (405); *gyzyla gaplaýmaly* (ğızıla ğa:pla:ymalı) [altına kaplamalı] (417); *gyzym saňa aydyň gelnim sen düş* (ğı:zım saňa aydy:n ğelnim şen nüş) [kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla] (418); *halal bolsun!* (hala:l volşun!) [helal olsun!] (424); *halalyň bolsun!* (halalıñ volşun!) [helalin olsun!] (425); *halatlar gutly bolsun!* (halatlar ğutly volşun!) [hâllerin kutlu olsun] (427); *harmanyňa bereket!* (harmaniña vereket!) [harmanına bereket (versin)!] (428); *hayryny gör!* (hayrını ğör!) [hayrını gör] (430); *hayсы heñden goparka?* (haysı heñden ğoporka:?) [hangi ritimden kopar acaba?] (434); *häh diyseň mäh* (häh diyseň mäh) [ha desen işte (oluyor)] (445); *häh diyseň mäh bolayýar* (häh diyseň mäh voloyya:r) [ha desen işte oluyor] (446); *hälä galma!* (hä:lä: ğa:lma!) [henüze kalma] (447); *hoş galyň!* (hoş ğa:lıñ!) [hoş kalın] (449); *hoş geldiňiz!* (hoş ğelliňiz!) [hoş geldiniz] (450); *hoş geldiňiz, sapa geldiňiz!* (hoş ğelliňiz, şapa: ğelliňiz) [hoş geldiniz, sefa geldiniz] (451); *hoş gördük!* (hoş ğördük!) [hoş gördük] (452); *hoşuň atasy ölmändir* (hoşuň ataşı ölmä:nnir) [tamamın babası ölmemiştir] (453); *howul bela, howul bela, başymyzdan sowul bela!* (howul vela:, howul vela:, başımızzan şowul vela:!) [acele bela, acele bela, başımızdan savul bela] (454); *höwri köp bola!* (höwrü köp bolo!) [hayvanı çok ola!] (455); *höwri köp bolsun!* (höwrü köp bolşun!) [hayvanı çok olsun] (456); *iki at depişer, arasynda eşek öler* (iki at depişer, a:raşınna eşeğ ölör) [iki at tepişir, arasında eşek ölür] (472); *iki ayakly iki günde* (iki ayaklı iki ğünnö) [iki ayaklı iki günde (büyür)] (473); *iki bolup bire degmez* (iki volup bire değmez) [iki olup bire değmez] (474); *il oñlasa atyňy soy* (i:l oñloşo atıñı şoy) [halk onaylasa (kendi) atımı kes] (482); *iman baylygyny bersin!* (i:ma:n ma:ylyğın verşin!) [iman zenginliğini versin] (484); *imanly bolsun!* (i:ma:nly volşun!) [imanlı olsun] (485); *imany akıdandan bolsun!* (i:ma:nı akı:dannan molşun!) [imanı akidenden olsun] (486); *imany hemra bolsun!* (i:ma:nı hemra: volşun!) [imanı

yoldaş olsun] (487); *işdāñiz açyk bolsun!* (işdā:ñiz açık bolsun!) [iştahınız açık olsun] (492); *işiñ bolmasyn!* (i:şiñ molmoşun!) [işin olmasın] (495); *işiñ ilerik!* (i:şiñ ileri:k!) [işin ileriye (gitsin)] (496); *it eýesini, pişik bikesini tananok* (it eyesini, pişik bi:keşini tanano:k) [it sahibini, kedi hanımını tanımıyor] (501); *it görse, gözi अगरार* (it görşö, gözü a:ğarar) [it görse gözü ağarır] (503); *it görse, gözi अगरजक* (it görşö, gözü a:ğarcak) [it görse gözü ağaracak] (504); *it hayyr görmez* (it hayır görmöz) [it hayır görmez] (505); *iýeniñ haram bolsun* (iyeniñ hara:m molşun) [yediğin haram olsun] (511); *jan berene jay ber* (ca:n merene ja:y ver) [can verene yer ver] (512); *jany jöwen ekmäge gitdi* (ca:nı cöwön ekmä:ğe ğitdi) [canı darı ekmeye gitti] (516); *janyña noş bolsun!* (ca:nıña no:ş volşun!) [canına yarasın!] (517); *jähennem bol!* (cähennem mol!) [cehennem ol!] (519); *jähenneme git!* (cähenneme git!) [cehenneme git!] (520); *jähennem et!* (cähennem et!) [cehennem et!] (521); *juda bolmasa* (cuda: volmoşo) [hiç olmazsa] (522); *kabul bolsun* (kavu:l volşun) [kabul olsun] (526); *kak-sok* (kak şok) [vur sok] (527, 528); *kasas kyýamata galmaz* (kaşas kıya:mata ğa:lmaz) [öç kıyamete kalmaz] (529); *kem etmesin!* (kem etmeşin!) [eksik etmesin] (531); *keyik syrtyna gurt düşdi* (keyik sırtına ğurt düşdü) [geyik sırtına kurt düştü] (536); *kim bilyär?* (kim milyä:r?) [kim biliyor?] (539); *kör bol* (kö:r vol) [kör ol] (548); *kör bolayyn* (kö:r voloyun) [kör olayım] (549); *kör bolsun* (kö:r volşun) [kör olsun] (550); *kör hasasyny bir aldyrar* (kö:r haşa:şını vir allırar) [kör bastonunu bir (kere) çaldırır] (552); *kyýamat günü goñşudan* (kıya:mat günü ğoñşıdan) [kıyamet günü komşudan (fayda görürsün)] (556); *maly ekiniñe düşdümi?* (ma:lı ekiniñe düşdümü?) [malı (senin) ekinine düştü mü?] (558); *mañlayyñ açyk bolsun!* (mañlayyñ açık bolşun!) [alın açık olsun] (563); *mañlayyñ ak bolsun!* (mañlayyñ a:k bolşun!) [alın ak olsun] (564); *meni urany, hudaý ursun* (meni uronı, huda:y urşun) [beni vuranı Tanrı vursun] (572); *men näme diyyän, dutarym näme diyyär* (men nä:me diyyä:n, du:ta:rım nä:me diyyä:r) [ben ne diyorum, tamburam ne diyor?] (574); *men näme diyyän, tamdyram näme diyyär* (men nä:me diyyä:n, tamnıra:m nä:me diyyä:r) [ben ne diyorum, taburam ne diyor?] (575); *me saña gerek bolsa* (me şaña ğerek bolşo) [al sana gerek olsa] (576, 577); *murtuñ towly bolsun* (murtuñ towlı volşun) [bıyığın kıvrımlı olsun] (583); *ne çiş köysün ne kebab* (ne çi:ş köysün ne keva:p) [ne şiş yansın ne kebab (yansın)] (588); *nekdogdy* (nekdoğdı) [insafsız doğdu] (589); *nesip bolsa* (neşi:p bolşo) [nasip olsa] (591); *nesip etsin* (neşi:v eşsin) [nasip etsin] (593); *noş bolsun!* (no:ş volşun!) [afiyet olsun] (597); *oda salsañ tütemez* (o:do şalsañ tütömöz) [ateşe atsan tütmez] (598); *ogul yaşy uzyn bola!* (oğul ya:şı uzuyın molo!) [oğul yaşı uzun ola!] (603); *ogul yaşy uzyn bolsun!* (oğul ya:şı uzuyın

molşun!) [oğul yaşı uzun olsun] (604); *okaraňy getir süýt bereýin* (okoro:ňi getir süýt bereýin) [kabını getir, süt vereyim] (605); *oň bolsun!* (oň molşun!) [iyi olsun] (608); *oragatdy* (oroğatdı) [orak attı] (609); *otursa-tursa* (oturşo-turşo) [otursa kalksa] (611); *owarra bol!* (oworro vol!) [uzak ol!] (615); *owarra et!* (oworro et!) [uzak et!] (616); *owarra git!* (oworro ğit!) [uzak git!] (617); *öler ada galar at* (ölör a:da ğa:lar at) [ölür ada, kalır at] (621); *ömrüňe bereket!* (ömrüňö vereket!) [ömrüne bereket (versin)!] (623); *ömrüň uzak bolsun* (ömrüň uzok bolşun) [ömrün uzak olsun] (624); *öwez ogluny bersin!* (öwöz oğlunu versin!) [(onun) yerine oğlunu versin] (628); *öwlüyä kessin!* (öwlüyä: kessin!) [evliya kessin] (629); *öyüni towuga ýükläymeli* (öyünü towuĝo yüklä:ymeli) [evini tavuĝa yüklemeli] (635); *pygamberler ýorgudy bolsun!* (pı:ĝammerler yorĝudı volşun!) [peygamberler yorduĝu olsun] (646); *saçagyňyz egsilmesin!* (şaçaĝıňız eĝsilmeşin!) [sofranız eksilmesin] (648); *saçýoldy* (şaçyollı) [saç yoldu] (649); *sadagaň gideyin* (şadaĝa:ň ģideyin) [sadakan gideyim] (650); *sadakada san ýetmez* (şadaĝada şa:n yetmez) [sadakada sayı yetmez] (651); *sag asmana süýdüňi* (saĝ aşma:na süydüňü) [saĝ göĝe sütünü] (652); *sag bol!* (saĝ vol!) [saĝ ol] (653); *sakawyň soňuna seret* (şaķowuň soňunu şeret) [kekemenin sonuna seyret] (654); *sözi ýapa degmez* (şözü yapa: deĝmez) [şözü yapıya deĝmez] (667); *sözüň agzyňda* (şözüň aĝzıňda) [şözün aĝzında (beklesin)] (668); *süňklerinden torba asaýmaly* (şüňklörünnön to:rvo aša:ymalı) [kemiklerinden torba asmalı] (671); *süyjülik bilen gatnaşalyň* (şüycülük bilen ĝatnaşalıň) [tatlılık ile ilişki kuralım] (674); *syrty bilen tiken alybermeli* (şırtı vilen tiken alıvermeli) [şırtı ile diken alıvermeli] (676); *syrty bogy tutmaz* (şırtı voĝı tutmoż) [şırtı baĝ tutmaz] (677); *şükür et!* (şükür et!) [şükür et] (681); *tans edersin* (tanış edersin) [dans edersin] (684); *taňry ýalkasyn* (taňrı yalkaşın) [Tanrı baĝışlasın] (685); *tayak gelyänçä ýumruk* (tayak gelyä:nçä yumruk) [sopa gelinceye kadar yumruk (ile vur)] (690); *täterime git* (tä:teri:me ğit) [uzaĝıma git] (696); *toýa gatnaşaly* (toyo ĝatnaşalı) [düĝüne katılalım] (699); *toýda duşuşaly* (toydo du:şuşolu) [düĝünde buluşalım] (700); *toýdan soňra – tomaşa* (toydon soňro – tomoşo) [düĝünden sonra eĝlence (arama)] (701); *toýda tozsun* (toydo toşsun) [düĝünde yırtılsın] (702); *toýluk bolsun* (toyluk bolşun) [düĝünlük olsun] (703); *toýuňda gaytsyn!* (toyuňdo ĝayşsin!) [(senin) düĝününde geri gelsin] (704); *tur küştden* (tur küştdön) [kalk satrançtan] (705); *tur-otur kersen getir* (tur-otur kerşen ĝetir) [kalk otur, kap getir] (706); *tutda-bas* (tutdo-vaş) [tut da bas] (707); *ugruna bolsun!* (uĝruno volşun!) [iyi tarafa olsun] (711); *ugruňyz ugur alsyn!* (uĝruňuz uĝur alşın!) [yolunuz iyi tarafa olsun] (712); *ugur hayır bola!* (uĝur hayır volo!) [yolunuz hayır ola] (718); *ugur hayır bolsun!* (uĝur hayır

volşun!) [yolunuz hayır olsun] (719); *uly söze toba* (ulı sözö to:vo) [büyük söze tövbe (ederim)] (723); *urha-ur* (urha:-ur) [vur ha vur] (724, 725); *urupgaçdy* (urupğaşdı) [vurup kaçtı] (729); *uzagyndan gatnaşalyň!* (uzoğunnon ğatnaşalıň!) [uzağından ilişki kuralım] (730); *uzak yaş bersin* (uzok yaş verşin) [uzak yaş versin] (731); *walla kessin* (walla keşşin) [vallahi kessin] (736); *weli bolmasa, welije* (weli: volmoşo, weli:ce) [veli olmasa velice (olur)] (738); *zyýarasyn!* (ı:zyyaraşın!) [arkası yarasın] (746); *ýag guýup ýalap oturmaly* (ya:ğ ğuyup yala:v oturmolu) [yağ döküp yalayıp oturmalı] (748); *ýagşy ýigit aş üstüne* (yağşı yiğit aş üşşünö) [iyi yiğit aş üstüne (gelir)] (750); *ýaman gözden saklasyn!* (yaman ğözzön şaklaşın!) [kötü gözden saklasın] (755); *ýamanlyk ýüzüni görmäsiň* (yamanlık yüzünü görmä:siň) [(sen) kötülük yüzü görmeyesin] (756); *ýamanyň ýüzi aňryk bolsun!* (yamanıñ yüzü aňrı:k bolsun!) [kötünün yüzü öbür tarafa olsun] (757); *ýanyň ýere degmesin* (ya:niñ yere değmeşin) [yanın yere değmesin] (761); *ýapy ýanıň ýerde bolsun* (yapı ya:niñ yerde volşun) [yapı yanın yerde olsun] (762); *ýaryljak çyban ýarylsyn da dynsyn* (ya:rılcağ çı:van yarılşın na dı:nşın) [yarılacak çıban yarılşın da kurtulsun] (764); *ýasy ýanyň ýerde bolsun* (yaşı ya:niñ yerde volşun) [yassı yanın yerde olsun] (765); *ýaşy uzak bolsun* (ya:şı uzok bolşun) [yaşı uzak olsun] (767); *ýaşy uzyn bolsun* (ya:şı uzuyın molşun) [yaşı uzun olsun] (768); *ýatanyň üstüne turan gelmesin* (yataniñ üşşünö turon ğelmeşin) [yatanın üstüne kalkan gelmesin] (769); *ýatan yeri ýagty bolsun!* (yatan yeri yağtı volşun!) [yattığı yer aydınlık olsun] (770); *ýedi arka meňzemän, ýerden göterene meňzärin* (yedi arka: meňzemä:n, yerden ğötörönö meňzä:rin) [yedi arkaya benzemeyip yerden kaldırana benzerim] (771); *ýedi biç bir kes* (yedi viç bir keş) [yedi biç, bir kes] (772); *ýedi ölçe bir kes* (yedi ölçö vir keş) [yedi ölç, bir kes] (782); *ýerden ýörär* (yerden yörä:r) [yerden yürür] (795, 796); *ýer ýarylmady, men girmedim* (yer ya:rılmadı, men ği:rmedim) [yer yarılmadı, ben girmedim] (802); *ýit yok bol!* (yit yo:k bol!) [yit, yok ol!] (804); *ýol bolsun* (yo:l volşun) [yol olsun] (808); *ýoluň açyk bolsun!* (yo:luñ açık bolşun!) [yolun açık olsun] (810); *ýoluň ak bolsun!* (yo:luñ a:k bolşun!) [yolun ak olsun] (811); *ýüpegiň uçly* (yüpöğüñ u:şlı) [ipeğın uçlu (olsun)] (820); *ýüpegiň uçly bolsun!* (yüpöğüñ u:şlı volşun!) [ipeğın uçlu olsun!] (821); *ýüz görüp gapyrga syrma* (yüz ğörük ğapırğa sı:rma) [yüz görüp kaburga sıyırma] (828); *ýüzünden gan damaýyn diýýär* (yüzünnön ğa:n namayın niyyä:r) [yüzünden kan damlayayım diyor] (832); *ýüzünden yüz güjük doýjak* (yüzünnön yüz ğücük doycok) [yüzünden yüz köpek doycak] (833); *ýüzüne köz deġsin* (yüzünö köz zeğşin) [yüzüne köz değsin] (834); *ýüzüni babaly görsün* (yüzünü va:va:lı ğörşün) [yüzünü ölü yıkayıcısı görsün] (835); *ýüzünüň ýagy damaýyn diýýär* (yüzünüñ ya:ğı damayın

niyyä:r) [yüzünün yağı damayım diyor] (837); *ýykyljak araba kyrk gün önünden jygyldar* (yıkılcağ arava kırık gün önünnön cıgılla:r) [yıkılacak araba kırık gün önceden ses çıkarır] (841); *ýykylsaň dişiň döwüljek* (yıkılsaň di:şiň dövülcök) [yıkılsan dişin kırılacak] (842); *zyýaratyňyz kabul bolsun!* (zıya:ratiňyz kavu:l volsun!) [ziyaretiniz kabul olsun] (847)

Derlenen cümle biçimindeki deyimlerden yüklemine göre 347 tanesi fiil cümlesidir. Bu fiil cümlelerinden 235 tanesi emir, 41 tanesi geçmiş zaman, 32 tanesi geniş zaman, 15 tanesi şimdiki zaman, 9 tanesi gereklilik, 8 tanesi şart, 7 tanesi gelecek zaman haber ve dilek kipleriyle çekimlenmiştir.

1.1.2. İsim Cümlesi Biçimindeki Deyimler

Yüklemi isim veya isim soylu bir sözcüktür. Yüklemi fiil olmayan bütün cümleler isim cümlesidir. Türkmen Türkçesi cümle biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan isim cümlesi şeklinde oluşturulmuş deyimler şunlardır: *aç eşege yük* (a:ç eşeğe yük) [aç eşeğe yük] (1); *adam başy daşdan gaty* (a:dam maşı da:şdan ğatı) [adam başı taştan katı(dır)] (2); *agyr ýüki bagjygy* (ağır yükü ba:ğcığı) [ağır yükü yaka bağcığı(dır)] (7); *agzynyň eýesi däl* (ağzınıň eyeşi dā:l) [ağzının sahibi değil] (13); *agzyňa alar ýaly däl* (ağzıňa alar ya:lı dā:l) [(senin) ağzına alır gibi değil] (14, 15); *ak gar ýaly arassa* (a:k ğa:r ya:lı arassa) [ak kar gibi temiz] (30); *alan galaň özüňki* (alan ğala:ň ö:züňkü) [aldığın kale kendinin(dir)] (36); *alany ýanyna* (alanı ya:nına) [aldığı yanına (kârdır)] (37); *alan ýoluň özüňki* (alan yo:luň ö:züňkü) [aldığın yol kendinin(dir)] (38); *alma atsaň ýere düşjek däl* (alma aşsaň yere düşsek gā:l) [elma atsan yere düşecek değil] (48); *alyp baryan galasy yok* (alıp barya:n ğala:sı yo:k) [alıp varır kalesi yok] (55); *añırsyndan bārsi ýakyn* (añırsınnan vā:rşi yaķı:n) [ötesinden berisi yakın] (57); *aw janly* (a:w ca:nlı) [av canlı] (78); *aw ganly* (a:w ğa:nlı) [av kanlı] (79); *aw ganlymy, janly?* (a:w ğa:nlımı, ca:nlı?) [av kanlı mı, canlı (mı)?] (81); *aydary yok, diyeri yok* (aydarı yo:k, diyeri yo:k) [söyleyeceği yok, diyeceği yok] (89); *ayyby yok* (ayıvı yo:k) [ayıbı yok] (91); *azary-bizary yok* (aza:rı-vi:zarı yo:k) [derdi sıkıntısı yok] (94); *bahasy bir köpük* (bahaşı bir köpük) [fiyatı bir kuruş] (99); *bar-bar senden bar* (ba:r-ba:r şennen ma:r) [var var senden var] (100); *bardym eşek – geldim eşek* (bardım eşek – gellim eşek) [vardım eşek; geldim eşek] (105); *barmak basyp sanardan kân* (barmağ başıp şa:nardan kâ:n) [parmak basıp saymaktan çok] (106); *belli bahasy yok* (belli vahaşı yo:k) [belli fiyatı yok] (116); *bihal däl* (bi:ha:l lä:l) [hâlsiz değil] (126); *biligi bar* (biligi

va:r) [haberi var] (127); *bir däl, iki däl...* (bir däl:l, iki däl:l...) [bir değil, iki değil...] (128); *bir söz az iki söz köp* (bir söz a:z iki söz köp) [bir söz az, iki söz çok] (131); *bolsa baş bolmasa ýigrimi baş* (bolšo vä:ş volmošo ýigrimi vä:ş) [olsa beş, olmasa yirmi beş] (133); *çopana meýlis haram* (çopono meylis hara:m) [çobana eğlence meclisi haram(dır)] (143); *çorbalygy ýok* (ço:rvoluğy yo:k) [çorbalığı yok] (146); *çöregi bitin eken* (çöröğü biti:n eken) [çöreği bütün imiş] (147); *damar gatan ýeri bar* (damar ğatan yeri va:r) [damar katan yeri var] (154); *damar gatan ýeri ýok* (damar ğatan yeri yo:k) [damar katan yeri yok] (155); *daşy jäjek içi möjek* (daşı cä:cek içi mö:cök) [dışı oyuncak, içi kurt] (164); *dem-düýt ýok* (dem-düyt yo:k) [ses seda yok] (166); *deñi-taýy ýok* (deñi-ta:yı yo:k) [eşi benzeri yok] (168); *depme ker, dürtme ker* (depme ker, dürtmө ker) [tepme sağır, dürtme sağır(dır)] (170); *derdi özüne yetik* (derdi ö:züne yetik) [derdi kendine yetik] (175); *däliden dogry habar* (däl:liden noğrı havar) [deliden doğru haber (var)] (176); *doñzuñ agy näme, garasy näme* (doñzuñ a:ğy nä:me, ğarası nä:me) [domuzun akı ne, karası ne?] (191); *durnam-toýnuk!* (durno:m toynuk!) [turnam toynuk (V şeklinde tahta çengel)dir] (204); *dünyä bilen däl* (dünyä: vilen nä:l) [dünya ile değil] (208); *dünyäler düýşdür keytiğe* (dünyä:ler düýşdür keytiğe) [dünyalar düştür topala] (211); *düybüniñ çöpi bar* (düybünüñ çöpü va:r) [dibinin çöpü var] (217); *elde däl* (elle däl:l) [elde değil] (224); *elde zat ýok* (elle za:t yo:k) [elde bir şey yok] (225); *el egrisi özüne* (el eğrişi ö:züñö) [el eğrisi kendine(dir)] (226); *eli bar* (eli va:r) [eli var] (229); *eliniñ çykymy ýok* (eliniñ çıkımı yo:k) [elinin harcaması yok] (233); *eli ýok* (eli yo:k) [eli yok] (237); *emgek göz bilen gaşyñ arasynda* (emğek göz vilen ğa:şyñ a:raşınna) [sıkıntı göz ile kaşın arasında] (246); *emması bar* (emma:şy va:r) [aması var] (248); *ene süydünden halal* (ene şüydünnön hala:l) [anne sütünden helal] (251); *ertirki guýrukdan bugünkü öýken ýagşy* (erti:rki ğuyrukdon muğünkü öykön yağşı) [sabahki kuyruktan bugünkü ciğer iyi] (257); *äni-ujy ýok* (ä:ñi-u:cı yo:k) [eni ucu yok] (269); *är başy gowgaly gerek* (ä:r vaşı ğowğa:lı ğerek) [er başı kavgalı gerek] (270); *är-heleyiñ urşy, ýaz gününüñ ýagşy* (ä:r heleyiñ, urşı ya:z ğünüñün yağşı) [karı kocanın kavgası, yaz gününün yağışı (gibidir)] (271); *gaçgynym şol* (ğaçğımım şol) [kaçındığım şu(dur)] (282); *gan-pet ýok* (ğa:n-pet yo:k) [kan yüz yok] (287); *gara başyna gay* (gara vaşına ğay) [kara başına fırtına (dır)] (289); *gargasa-ğış ýalkasa-ýaz* (ğarğasa-ğış yalkasa-ya:z) [beddua etse kış, lütfetse yaz(dır)] (296); *gassaba ýag gaygy geçä jan* (ğassä:ba ya:ğ ğayğy geçä: ca:n) [kasaba yağ kaygı, keçiye can (kaygıdır)] (302); *gayä-gopuz ýok* (ğaya ğopuz yo:k) [kaya kopuz yok] (304); *geldim – eşek, gitdim – eşek* (gellim – eşek, gitdim – eşek) [geldim eşek, gittim eşek] (314); *gelene yeñne, gidene baldyz* (gelene yeñne,

gidene vallız) [gelene yenge, gidene görümce] (315); *gelen ýagşy!* (gelen yağşı!) [gelen iyi(dir)]; *gelniň geldi-geldisi ogluň boldy-boldysy* (gelniň ñelli-ğellişi oğluň vollivolluşy) [gelinin geldi geldisi, oğlun oldu odlusu (güzeldir)] (325); *gep alşar ýaly däl* (gev alşar ya:lı dā:l) [söz alışır gibi değil] (328); *gepiň körügi, yeriň ýarygy* (gepiň kö:rüğü, yeriň ya:rığı) [sözün kö:rüğü, yerin yarığı(dır)] (332); *giç ýagşy!* (gi:ç yağşı!) [geç iyi(dir)] (338); *goýun bilen gurduň dostlugy* (goýun milen ğurduň do:şluğı) [koyun ile kurdun dostluğu (gibidir)] (351); *gördüm, bildim ýok* (gördüm, millim yo:k) [gördüm bildim yok] (354); *görmäge göz gerek* (görmä:ğe göz ğerek) [görmeye göz gerek] (358); *göwni-garny ýok* (göwnü ğarnı yo:k) [gönlü karnı yok] (363); *gözügaradan yüzügara* (gözüğaradan yüzüğara) [gözü karadan yüzü kara (beterdir)] (374); *gözümüň üstünde ornuň bar* (gözümüň üşşünnö ornuň ma:r) [gözümün üstünde yerin var] (375); *gözümüň üstünde yeriň bar* (gözümüň üşşünnö yeriň ma:r) [gözümün üstünde yerin var] (376); *gudaçylyk gürrüňiňiz barmy?* (ğudoçuluk gürrüňüňüz va:rmı?) [dünürçülük muhabbetiniz var mı?] (389); *gulagy göründen ýaña* (ğuloğı gö:rünnön yaña:) [kulağı kabrinden yana] (390); *gurtmusyň ýa tilki?* (ğurtmuşuň ya: tilki?) [kurt musun ya da tilki (misin)?] (393); *gün ýok* (gün yo:k) [gün yok] (403); *gürrüni näme?* (gürrüňü nä:me?) [sohbeti ne?] (406); *gürrüni ýok* (gürrüňü yo:k) [sohbeti yok] (407); *güýç-güýç yeteniňki* (güýç-güýç yeteniňki) [güç, güç yetirenin(dir)] (408); *gylygy geň däl* (ğılığı ğeň dā:l) [huyu iyi değil] (409); *gyzy baruň näzi bar* (ğı:zı va:riň nä:zi va:r) [kızı varın nazı var] (416); *habary bar* (havarı va:r) [haberi var] (419); *hayşy aşyň gatygy?* (hayşı aşyň ñatığı) [hangi aşın yoğurdu?] (431, 432); *hayşy biri?* (hayşı vi:ri?) [hangi biri?] (433); *hemedan daş bolsa, kadi ýakyn* (hemeda:n naş volşo, kā:di yaqı:n) [Hamedan uzak olsa da kabak yakın] (438); *hem hoz gerek, hem hozuň mürrügi* (hem ho:z ğerek, hem ho:zuň mürrüğü) [hem ceviz lazım hem cevizin yumuşamışı (lazım)] (439); *her dişinde bir gülki* (her di:şinne vir ğülkü) [her dişinde bir gülüş (var)] (440); *her gapyda biri* (her ğapıda vi:ri) [her kapıda biri (duruyor)] (442); *hetdi-hasaby ýok* (hetdi-haşa:vy yo:k) [haddi hesabı yok] (443); *hālimi-şindisi ýok* (ha:limi-şinnişi yo:k) [dahası şimdisi yok] (448); *hudaý diyen yeri bar eken* (huda:y diyen yeri va:r eken) [Tanrı dediğı yeri varmış] (457); *hudaý diyen yerim bar eken* (huda:y diyen yerim ma:r eken) [Tanrı dediğim yerim varmış] (458); *hudaý diyen yeriň bar eken* (huda:y diyen yeriň va:r eken) [Tanrı dediğın yerin varmış] (459); *içi mör-möjekden doly* (içi mö:r-mö:cökdön no:lı) [içi börtü böceklerle dolu] (467); *iki el-de, bir ayak* (iki el-de, bir ayak) [iki el de bir ayak(tır)] (476); *iki göçde bir talaň* (iki göşdö vir ta:laň) [iki göç bir talana (denktir)] (478); *ikuçly däl* (iku:şlı dā:l) [iki uçlu değil] (479); *iñlär siňek ýok* (iñlā:r siňek yo:k)

[inler sinek yok] (488); *irnigi ýok* (irniği yo:k) [ziyanı yok] (491); *itden aç-da ýok, dynç-da* (itden a:ç-da yo:k, dı:nç-da) [ittten aç da yok rahat da (yok)] (497); *itden beter aç* (itden meter a:ç) [ittten beter aç(tır)] (498); *itde san bar onda san ýok* (itde şa:n ma:r onno şa:n yo:k) [itte saygınlık var, onda saygınlık yok] (499); *ite bir sümek bergisi bar* (ite vir şümök berğişi va:r) [ite bir kemik borcu var] (500); *it göresi däl* (it göröşü dä:l) [it göresi değil] (502); *it indegi ýok* (it inneği yo:k) [it gerekliliği yok] (507); *it iyer ýaly däl* (it iyer ya:lı dä:l) [it yer gibi değil] (508); *jan gerekmi, pyçak* (ca:n gerekmi, pıçak) [can lazım mı, bıçak (lazım mı)?] (513); *jany bar* (ca:nı va:r) [canı var] (515); *jany suw üstünde* (ca:nı şuw üşşünnö) [canı su üstünde] (518); *jübütmi-täk?* (cüvüt mü-tä:k?) [çift mi tek?] (524); *kem däl* (kem nä:l) [eksik değil] (530); *kemi ýok* (kemi yo:k) [eksiği yok] (532); *kemje-kerdem däl* (kemce-kerdem nä:l) [eksik meksik değil] (533); *keypiň kelläñde* (keypiň kellä:ñde) [keyfin kafanda(dır)] (537); *kiçi-girim däl* (kiçi-ği:rim nä:l) [ufak tefek değil] (538); *köprüde galtaşan ýeri ýok* (köprüdö ğaltaşan yeri yo:k) [köprüde ilişen yeri yok] (547); *körüň ýok* (kö:rüň yo:k) [işin yok] (553); *kül dökmedik ýeri ýok* (kül lökmödük yeri yo:k) [kül dökmedik yeri yok] (554); *manysy ýok* (ma:nı:sı yo:k) [manası yok] (562); *mañlayý ýok* (mañlayı yo:k) [alını yok] (565); *masgaranyň aýry mazary ýok* (maşğara:niň aýrı maza:rı yo:k) [maskaranın ayrı mezarı yok] (566); *menden saña bulut ýakyn* (mennen şaňa vulut yaķı:n) [benden sana bulut yakın] (568); *myzagasyna däl* (mıza:ğasına dä:l) [umrunda değil] (587); *nä körüň bar?* (nä: kö:rüň ma:r?) [ne işin var?] (594); *o diyen däl* (o diyen nä:l) [o diyen değil] (599); *o dünýe, bu dünýe* (o dünyö, bu dünyö) [o dünya, bu dünya] (600); *oglan-oglanjyk däl* (oğlon-oğloncuķ dä:l) [oğlan oğlancık değil] (601); *ogry syrty govşak* (oğrı şırtı ğowşoķ) [hırsızın sırtı güçsüz(dür)] (602); *oturyw ýok* (oturuw yo:k) [oturuş yok] (613); *otyr ýeri kül üstünde, göwni kap dagynda* (otur yeri kül üşşünnö, göwnü қа:p da:ğınna) [oturduğu yer kül üstünde, gönlü kaf dağında] (614); *oýun bir maza iki* (oyun mir maza: iki) [oyun bir, keyif iki] (618); *oýunçy utulanyny bilse ýagşy* (oyunçı utulonunu vilşe yağşı) [oyuncu kaybettiğini bilse iyi] (619); *öwrüm-aylaw ýok* (öwrüm-aylow yo:k) [eğri büğrülük yok] (630); *öydeçimi, düzdeçimi?* (öydöçümü, düzzöçümü?) [evcimen mi, yabani mi?] (631); *öyi arkasynda, çemçesi bilinde* (öyü arķasına, çömçöşü vi:linne) [evi arkasında, kaşığı belinde(dir)] (632); *öyünde öylänlik ýok* (öyünnö öylä:nlik yo:k) [evinde öğlenlik yok] (634); *öz eliñ öz ýakañ* (ö:z eliñ ö:z yaķa:ñ) [kendi elin, kendi yakan] (638); *özi kül üstünde, göwni kap dagynda* (ö:zü kül üşşünnö, göwnü қа:p da:ğınna) [kendi kül üstünde, gönlü kaf dağında] (639); *perwayına däl* (perwa:yına dä:l) [kaygısına değil] (641); *päl däldir* (pä:l lä:llir) [niyet değildir] (642); *piñine däl* (piñine

dä:l) [umurunda değil] (644); *rejesi geñ däl* (ireceşi geñ dä:l) [durumu iyi değil] (647); *san-sajagy ýok* (ša:n-ša:cağı yo:k) [sayısı sınırı yok] (659); *sen men ýok* (şen men yo:k) [sen ben yok] (662); *soñuny görüp gelen ýok* (soñunu ğörük gelen yo:k) [sonunu görüp gelen yok] (663); *sözi suw gysymlan ýaly* (şözü suw ğışımla:n ya:l) [sözü su avuçlar gibi(dir)] (666); *söz ýok* (şöz yo:k) [söz yok] (669); *suw getiren hem bir küýze döwen hem* (şuw ğetiren hem mir küyöz döwön hem) [su getiren de bir çömlek kıran da (birdir)] (670); *tagam-tagsyry ýok* (tağam-tağsı:rı yo:k) [tadı tuzu yok] (682); *tamda gulak bar* (ta:mna ğuloğ ba:r) [odada kulak var] (683); *tayagyñ egrisi özüñe bakan* (tayağıñ eĝrişi ö:zünö va:ka:n) [sopanın eĝrisi kendine doĝru] (689); *telpegiñde dawam bar* (telpeĝinde da:wwa:m ma:r) [kalpaĝında devam var] (694); *towşana dogduk depe* (towşono doĝduk depe) [tavşana doĝduĝu tepe (güzeldir)] (697); *toya garramak ýok* (toyo ğarramak yo:k) [düĝüne yaşlanmak yok] (698); *ugry bar* (uĝru va:r) [doĝrusu var] (713); *ugrynda bar* (uĝrunno va:r) [doĝrusu var] (714); *ugry ýok* (uĝru yo:k) [iyi değil] (715, 716, 717); *ujy iki däl* (u:cı iki dä:l) [ucu iki değil] (720); *urnanyñ üstünde durna* (urno:nuñ üşşünnö durno) [eklenenin üstünde turna (var)] (726); *urşuñ ñeñeşi ýok* (urşuñ ñeñeşi yo:k) [dövüşün danışması yok] (727); *wadada wepa barmy?* (wa:dada wepa: va:rmı?) [sözde vefa var mı?] (735); *way gününe!* (wa:y ğününö!) [vay gününe!] (737); *welisi bar* (weli:şi va:r) [aması var] (739); *wessalam şüt tamam!* (weşşala:m şüt tama:m!) [vesselam hop tamam(dir)!] (740); *yzynyñ çöpi bar* (ı:zınıñ çöpü va:r) [arkasının çöpü var] (744); *yzynyñ emması bar* (ı:zınıñ emma:şı va:r) [arkasının aması var] (745); *ya demrinden ya kömründen* (ya: demrinnen ya: kömrünnön) [ya demirinden ya kömüründen] (747); *yağşy günüñe şarik* (yaĝşı ğünüñö şa:rik) [(senin) iyi gününe ortak] (749); *ya hayır ya şer* (ya: hayır ya: şer) [ya hayır ya şer] (751); *yandak başynda çorba* (yannağ başınna ço:rvo) [diken başında çorba(dir)] (760); *yegenim bilen yedi gulum bar* (yeĝenim milen yedi ğulum ma:r) [yeĝenim ile yedi kulum var] (784); *yele-yelken, güne-galkan* (yele-yelken, ğünö-ĝalka:n) [yele yelken, güne kalkan(dir)] (789); *yenäñ yenesi bar* (yenä:ñ yeneşi va:r) [yinenin yinesi var] (792); *yer gaty da gök yrak* (yer ğatı da ğö:ĝ irak) [yer katı da gök irak(tır)] (797); *yer gaty da yol yrak* (yer ğatı da yo:l irak) [yer katı da yol irak(tır)] (798); *yetim gözi çömçede, oduncyñky omçada* (yeti:m ğözü çömçödö, o:dunçı:ñkı omçodo) [yetim gözü kaşıktı, oduncununki çalılıktadır] (803); *yolagçy yolda gerek* (yo:loĝçı yo:llo ğerek) [yolcu yolda gerek(tır)] (806); *yolagçy yolda yağşy* (yo:loĝçı yo:llo yaĝşı) [yolcu yolda iyi(dir)] (807); *yol ogly yolda yağşy* (yo:l oĝlı yo:llo yaĝşı) [yol oĝlu yolda iyi(dir)] (809); *yöne möne däl* (yönö mönö dä:l) [öyle böyle değil] (812); *yönesi bilen däl* (yö:nöşü vilen nä:l) [öylesine

değil] (813); *yüregi suw üstünde* (yüröğü suw üssünnö) [yüreği su üstünde(dir)] (823); *yürek etden* (yürög etden) [yürek etten(dir)] (824); *yüze tutarlygy ýok* (yüzö tutorluğu yo:k) [yüze tutarlığı yok] (825); *yüzi ýok* (yüzü yo:k) [yüzü yok] (829, 830, 831); *yüzüniň gan-koky yok* (yüzünüň ña:n-ko:kı yo:k) [yüzünün kan koku yok] (836); *ýylan garagy ýok* (yıla:n ğarağı yo:k) [yılan gözü yok] (843); *ýylan garaçygy ýok* (yıla:n ğaraçığı yo:k) [yılan gözü yok] (844); *zarym bar da zorum ýok* (za:rım ma:r da zo:rım yo:k) [şikayetim var da zorum yok] (845); *zyýany ýok* (zyya:nı yo:k) [ziyanı yok] (846)

Derlenen cümle biçimindeki deyimlerden yüklemine göre 200 tanesi isim cümlesidir. Bu isim cümlelerinden 196 tanesi geniş zaman, 4 tanesi öğrenilen geçmiş zaman ek eylemi ile çekimlenmiştir. Görülen geçmiş zaman ve istek ek eylemleriyle çekimlenmiş isim cümlesi tespit edilememiştir.

1.2. Ögelerin Dizilişine Göre Cümle Biçimindeki Deyimler

Ögelerin dizilişine göre cümleler ikiye ayrılır.

1.2.1. Kurallı Cümle Biçimindeki Deyimler

Türkçede öge dizilişi yardımcı ögeden ana ögeye doğrudur. Kurallı cümlelerin de ögeleri *özne + tümleç + yüklem* biçimine uygun olmalıdır. Bu sebeple kurallı cümlede yüklem her zaman sonda bulunur. Türkmen Türkçesi cümle biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan kurallı cümle şeklinde oluşturulmuş deyimler şunlardır: *aç eşege yük* (a:ç eşeğ e yük) [aç eşeğ e yük] (1); *adam başy daşdan gaty* (a:dam maşı da:şdan ğatı) [adam başı taştan katı(dır)] (2); *agşamyň haýyryly bolsun!* (ağşamıñ hayırlı volsun!) [akşamın hayırlı olsun] (5); *agyryña çydasaň, müň ýaşa!* (a:ğırı:ña çıdaşaň, müñ ya:şal!) [(kendi) ağrına dayanabiliyorsan bin yaşa] (6); *agyr ýüki bagjygy* (ağır yükü va:ğcığı) [ağır yükü yaka bağcığı(dır)] (7); *agyz agyzdan ýel alar* (ağız ağızzan yel alar) [ağız ağızdan yel alır] (8); *agzyna ak-da gelse diýýär, gara-da gelse* (ağzına a:k-da ğelse diyyä:r, ğara-da ğelse) [ağzına ak da gelse der, kara da gelse (der)] (10); *agzyňyň eýesi däl* (ağzınıñ eyesi dā:l) [ağzının sahibi değil] (13); *agzyña alar ýaly däl* (ağzıña alar ya:lı dā:l) [(senin) ağzına alır gibi değil] (14, 15); *agzyňdan al alsyn* (ağzıñdan a:l alsın) [(senin) ağzından ruh alsın] (16); *agzyňdan al kaksyn* (ağzıñdan a:l kağsın) [(senin) ağzından ruh kaksın] (17); *agzyňdan Hudaý eşitsin* (ağzıñdan huda:y eşissin) [(senin) ağzından Tanrı işitsin] (18); *agzyňy açma!* (ağzıñı açma!) [(senin) ağzını açma!] (19); *agzyňy haýyr aç* (ağzıñı hayır aç) [(senin) ağzını hayır aç] (20); *agzyňy sala goýberme* (ağzıñı şala ğoyverme) [(senin) ağzını gevşek koyverme] (21); *agzyňy salajyn goýberme*

(ağzını şalacın gøyverme) [(senin) ağzını gevşek koyverme] (22); *agzy ýetse, gulagyny iýjek* (ağzı yeşse, guloğunu iyecek) [ağzı yetse (kendi) kulağını yiyecek] (24); *agzy ýetse, iki çigniniň etini iýjek* (ağzı yeşse, iki çigniniň etini iyecek) [ağzı yetse iki (kendi) omzunun etini yiyecek] (25); *ajal alsyn!* (acal alsın!) [ecel alsın] (26); *ak düýäni gördüňmi? Göremok* (a:k düyâ:ni gördüňmi? Göremo:k) [ak deveyi gördün mü? Görmedim] (29); *ak gar ýaly arassa* (a:k ga:r ya:lı arassa) [ak kar gibi temiz] (30); *ak, gök geýdirme* (a:k, gö:k geydirmе) [ak mavi giydirmе] (31); *ak gyz ýoldaşyň bolsun!* (a:k gı:z yo:lloşuň molşun!) [ak kız yoldaşın olsun] (32); *akyly gelip-gitmeliräk* (aklı gelip-gitmelirä:k) [aklı gelip gitmeli] (33); *ala-bölesinden saklasyn!* (a:la-vö:löşünnön şaklaşın!) [ayrı gayrılıktan korusun] (34); *alan-aldy* (alan-allı) [alan aldı] (35); *alan galaň özüňki* (alan ğala:ň ö:züňkü) [aldığın kale kendinin(dir)] (36); *alany ýanyna* (alanı ya:nına) [aldığı yanına (kârdır)] (37); *alan ýoluň özüňki* (alan yo:luň ö:züňkü) [aldığın yol kendinin(dir)] (38); *alaryny bilse Allasyny garamaz* (alarını vilşe Alla:şını ğaramaz) [almayı bilse Allah'ına bakmaz] (39); *albasdy* (a:lvaşşı) [albastı] (40); *aldadym-mulladym* (a:lladım-mu:llodum) [aldattım kandırdım](42); *aldatdym-mullatdym* (a:llatdım-mu:llotdum) [aldattım kandırdım] (44); *aldym-berdim* (allım-merdim) [aldım verdim] (45); *alla ýaryň!* (alla: ya:riň!) [Allah yarin (olsun)] (47); *alma atsaň yere düşjek däl* (alma aşsaň yere düşsek gä:l) [elma atsan yere düşecek değil] (48); *alnyna barsyn!* (a:lnına barşın!) [alnına varsın] (49); *alnyňa ak gün dogsun* (a:lnıña a:k gün noğşun) [(senin) alnına ak gün doğsun] (50); *alnyňa ak gün dolsun* (a:lnıña a:k gün no:lşun) [(senin) alnına ak gün dolsun] (51); *alnyň açyk bolsun* (a:lnıň açık bolşun) [alnın açık olsun] (52); *alnyň-bagtyň açyk bolsun!* (a:lnıň-bağtıň açık bolşun!) [alnın bahtın açık olsun] (53); *alnyň hak açsyn!* (a:lnıñı hağ aşşın!) [(senin) alnını Hak açsın] (54); *alyp baryan galasy yok* (alıp barya:n ğala:şı yo:k) [alıp varır kalesi yok] (55); *alyp geç* (alık geç) [alıp geç] (56); *añırsyndan bārsi yakyn* (añırsınnan vā:rşi yaqı:n) [ötesinden berisi yakın] (57); *arabaňy daşda sür!* (arava:ñı daşda şür!) [arabanı uzakta sür!] (60); *arabaňy daşda tigirle!* (arava:ñı daşda tiğirle!) [arabanı uzakta döndür!] (61); *arabasy jygyldaýar* (aravaşı cı:ğıllaya:r) [arabası cık cık ses çıkarıyor] (62); *asman paýyňy çek!* (aşma:n pa:yiñı çek!) [gökyüzü payını (senin) çek!] (68); *aşyratdy* (a:şyratdy) [takla attı] (69); *atamdan aňry git!* (ata:mnan aňrı ğit!) [babamdan öteye git!] (70); *aw janly* (a:w ca:nlı) [av canlı] (78); *aw ganly* (a:w ğa:nlı) [av kanlı] (79); *aw ganly bol-a!* (a:w ğa:nlı vol-o!) [av kanlı ola!] (80); *ayagy düşsün!* (ayağı düşşün!) [ayağı düşsün!] (82); *ayagy düşümlisi bolsun!* (ayağı düşümlüşü volşun!) [ayağı uğurlu olsun] (83); *aydanyň gelsin* (aydanıñ ñelşin) [söylediğin gelsin] (88); *aydary yok, diyeri*

yok (aydarı yo:k, diyeri yo:k) [söyleyeceği yok, diyeceği yok] (89); *aydyt geç* (aydık geç) [söyleyip geç] (90); *ayyby yok* (ayıvı yo:k) [ayıbı yok] (91); *ayyn bolmasa* (ayın molmošo) [hiç olmasa] (92); *azary-bizary yok* (aza:rı-vi:za:rı yo:k) [derdi sıkıntısı yok] (94); *bagtyň açyk bolsun!* (bağtıñ açık bolşun!) [bahtın açık olsun] (96); *bagtyň ak bolsun!* (bağtıñ a:k bolşun!) [bahtın ak olsun] (97); *bahasy bir köpük* (bahaşı bir köpük) [fiyatı bir kuruş] (99); *bar-bar senden bar* (ba:r-ba:r şennen ma:r) [var var senden var] (100); *bar bol* (ba:r vol) [var ol] (101, 102); *bardy-geldi* (bardı-ğelli) [vardı geldi] (103, 104); *bardym eşek – geldim eşek* (bardım eşek – gellim eşek) [vardım eşek; geldim eşek] (105); *barmak basyp sanardan kân* (barmak başıp şa:na:rdan kâ:n) [parmak basıp saymaktan çok] (106); *başyňa döneyin* (başıña dö:nöyün) [(senin) başına döneyim] (114); *başyň dik bolsun!* (başıñ dik bolşun!) [başın dik olsun] (115); *belli bahasy yok* (belli vahaşı yo:k) [belli fiyatı yok] (116); *bereket bersin!* (bereket berşin!) [bereket versin] (117); *berildiği bolsun!* (berilliği volşun!) [verildiği olsun] (118); *beterinden saklasyn* (beterinnen şaklaşın) [(Allah) beterinden saklasın] (120); *bäbek yaşy uzyn bolsun* (bä:vek ya:şı uzıyn volşun) [bebek yaşı uzun olsun] (122); *bähbit bola!* (bähvi:t volo!) [kazançlı ola!] (123); *bähbit bolsun!* (bähvi:t volşun!) [kazançlı olsun!] (124); *bihal däl* (bi:ha:l lä:l) [hâlsiz değil] (126); *biligi bar* (biligi va:r) [haberi var] (127); *bir däl, iki däl...* (bir däl, iki däl...) [bir değil, iki değil...] (128); *bir gözi aya bakýar, bir gözi şetdaly kakýar* (bir gözü a:ya va:kya:r, bir gözü şetda:lı ka:kya:r) [bir gözü aya bakıyor, bir gözü şeftali kakıyor] (129); *bir söz az iki söz köp* (bir söz a:z iki söz köp) [bir söz az, iki söz çok] (131); *bolsa baş bolmasa ýigrimi baş* (bolşo vä:ş volmošo yiğrimi vä:ş) [olsa beş, olmasa yirmi beş] (133); *burnuny syksañ, jany çykjak* (burnunu sıksan canı çıkacak) (136); *çala eşiden çatma ýykar, öte eşiden öy* (çala eşiden çatma yıkar, öte eşiden öy) [az işiten barınak yıkar, çok işiten ev] (138); *çaldygoýdy* (çallıgoydı) [çaldı, koydu] (139); *çäjiñe bereket!* (çä:ciñe vereket!) [mahsülüne bereket (versin)] (141); *çopana meýlis haram* (çopono meylis hara:m) [çobana eğlence meclisi haram(dır)] (143); *çorbalygy yok* (ço:rvoluğı yo:k) [çorbaliğı yok] (146); *çöregi bitin eken* (çöröğü biti:n eken) [çöreği bütün imiş] (147); *çöregi tamdyra gyzanda yap* (çöröğü tamnıra gızanna yap) [çöreği tandıra kızgınken yapıştır] (148); *çürrikdepdi* (çürriykdepdi) [tümsek tepti] (149); *dadyrdym-gudurdym* (da:dırdım-ğü:durdım) [tattırdım yedirdim] (151); *damar gatan ýeri bar* (damar ğatan yeri va:r) [damar katan yeri var] (154); *damar gatan ýeri yok* (damar ğatan yeri yo:k) [damar katan yeri yok] (155); *daş bilen urany aş bilen ur* (da:ş vilen uronı aş vilen ur) [taş ile vuranı aş ile vur] (157); *daş bol!* (da:ş vol!) [taş ol!] (158); *daşdan gözle* (daşdan

gözlő) [uzaktan bak] (159); *daş düşen ýerinde galsyn* (da:ş düşön yerinne ğa:lşın) [taş düştüğü yerde kalsın] (162); *daş etsin* (daş eşsin) [uzak etsin] (163); *daşy jäjek içi möjek* (daşı cä:cek içi mö:cök) [dışı oyuncak, içi kurt] (164); *dem-düýt yok* (dem-düyt yo:k) [ses seda yok] (166); *demiň içiñde bolsun* (demiň içiñde volşun) [nefesin içinde olsun] (167); *deñi-taýy yok* (deñi-ta:yı yo:k) [eşi benzeri yok] (169); *depme ker, dürtme ker* (depme ker, dürtmö ker) [tepme sağır, dürtme sağır(dır)] (170); *depseň deprenmez* (depseň deprenmez) [tepsen kimildamaz] (171); *depseň yranmaz* (depseň iranmaz) [tepsen sallanmaz] (172); *derdi başyndan aşa* (derdi vaşınnan a:şa) [derdi başından aşkın] (174); *derdi özüne yetik* (derdi ö:züne yetik) [derdi kendine yetik] (175); *däliden dogry habar* (dä:liden noğrı havar) [deliden doğru haber (var)] (176); *dik dur* (dik du:r) [dik duruyor] (177); *dikdüşdi* (dikdüşdü) [dik düştü] (179); *dile geldi bile geldi* (dile ğelli vile ğelli) [dile geldi, beraber geldi] (183); *dogabitdi I* (doğovitdi) [doğup yetiştii] (187, 188); *doga gaplaýmaly* (doğo: ğa:playmalı) [muska kaplanmalı] (189); *doñzuñ agy näme, garasy näme* (doñzuñ a:ğı nä:me, ğaraşı nä:me) [domuzun akı ne, karası ne?] (191); *doñzy batgada bas!* (doñzu vatğada vaş!) [domuzu bataklıkta bas] (192); *döwüp geç* (döwük geç) [kırıp geç] (199); *döwüp geçsin* (döwük geçsin) [kırıp geçsin] (200); *durdy-durdy* (durdu-durdi) [durdu durdu] (201); *durnam – toýnuk!* (durno:m – toynuk!) [turnam toynuk (V şeklinde tahta çengel)dir] (204); *durup geç* (duruk geç) [durup geç] (205); *durup geçsin* (duruk geçsin) [durup geçsin] (206); *duz kessin!* (du:z keşsin!) [tuz kessin] (207); *dünyä bilen däl* (dünyä: vilen nä:l) [dünya ile değil] (208); *dünyä dursun, sen dur!* (dünyä: dursun, şen nur!) [dünya dursun, sen dur] (209); *dünyäsi doldy* (dünyä:şi do:llı) [dünyası doldu] (212); *dürtmeseň duýmaz* (dürtmösöñ duymoz) [dürtmesen duymaz] (214); *düşümlı bolsun!* (düşümlü volşun!) [uyumlu olsun] (215); *düşümlisi bolsun!* (düşümlüşü volşun!) [uyumlusu olsun] (216); *düybüniñ çöpi bar* (düybüniñ çöpü va:r) [dibinin çöpü var] (217); *eden etdi* (eden etdi) [eden etti] (219); *egniñde tozsun* (egniñde toşsun) [(senin) üstünde paralansın] (221); *egniñde ýyrtylsyn* (egniñde yırtılşın) [(senin) üstünde yırtılşın] (222); *elde däl* (elle dä:l) [elde değil] (224); *elde zat yok* (elle za:t yo:k) [elde bir şey yok] (225); *el egrisi özüne* (el eğrişi ö:züñö) [el eğrisi kendine(dir)] (226); *eli bar* (eli va:r) [eli var] (229); *elim ýagşylyga!* (elim yağşılığa!) [elim iyiliği (göstersin)] (230); *elinden dür dökülyär* (elinden nür dökülyä:r) [elinden inci dökülüyor] (232); *eliniñ çykymy yok* (eliniñ çıkımı yo:k) [elinin harcaması yok] (233); *eliñe gül bitsin* (eliñe ğül vişsin) [(senin) eline gül bitsin] (234); *eliñ-gözüñ dert görmesin!* (eliñ ñözüñ dert görmösün!) [elin gözün dert görmesin] (235); *eli yok I* (eli yo:k) [eli yok] (237, 238); *elleriñe güller bitsin!* (elleriñe

güllör vişsin!) [(senin) ellerine güller bitsin] (239); *emgegi irsin* (emgeği i:rşin) [sıkıntısı bıksın] (244); *emgek bolup geçsin-dä!* (emgek boluk geçsin-dä:!) [sıkıntı olup geçsin de] (245); *emgek göz bilen gaşyñ arasynda* (emgek göz vilen ğa:şıñ a:rašınna) [sıkıntı göz ile kaşın arasında] (246); *emiñ-yomuñ şu bolsun!* (emiñ-yomuñ şu volşun!) [ilacın devan şu olsun] (247); *emmasy bar* (emma:sı va:r) [aması var] (248); *ene süydünden halal* (ene süydünnön hala:l) [anne sütünden helal] (251); *erre-de teşe* (erre-de teşe) [testere de keser(dir)] (255); *ertiriñiz hayırlı bolsun!* (erti:riñiz hayırlı volşun!) [sabahınız hayırlı olsun] (256); *ertirki guýrukdan bugünki öyken ýagşy* (erti:rki guýrukdon muğünkü öykön yağşı) [sabahki kuyruktan bugünkü ciğer iyi] (257); *eşek eşekden galsa, gulagynam kes, guýrugynam* (eşeğ eşekden ğa:lşa, ğuloğuna:m keş, ğuyruğuna:m) [eşek eşekten geri kalsa kulağını da kes, kuyruğunu da] (260); *eşek müñdi* (eşek müñni) [eşek bindi] (261); *etek alty, yeñ yedi* (eteğ altı, yeñ yedi) [etek altı, kol yedi] (262); *etsem-goýsam* (eşsem-ğoyşom) [etsem koysam] (263); *etsem-petsem* (eşsem-peşsem) [etsem koysam] (264); *et ýagly bolsun!* (et ya:ğlı volşun!) [et yağlı olsun] (265); *eygilik bolawersin* (eygilik bolawersin) [iyilik oluversin] (266); *eygilik bolsun* (eygilik bolşun) [iyilik olsun] (267); *äñi-ujy yok* (ä:ñi-u:cı yo:k) [eni ucu yok] (269); *är başy gowgaly gerek* (ä:r vaşı ğowğalı ğerek) [er başı kavgalı gerek] (270); *är-heleyiñ urşy, ýaz gününüñ ýagşy* (ä:r heleyiñ urşı, ya:z ğününüñ yağşı) [karı kocanın kavgası yaz gününün yağışı (gibidir)] (271); *gabrynda dik oturasyñ* (ğavriñda diğ oturaşın) [(senin) kabrinde dik oturasın] (276); *gabryñ gazyldymy?* (ğavriñ ñazıllımı?) [kabrin kazıldı mı?] (277); *gabyr azabyndan bolsun!* (ğavır aza:vınnan volşun!) [kabir azabından olsun] (278); *gabyr bol!* (ğavır vol!) [kabir ol] (279); *gabyr et!* (ğavır et!) [kabir et] (280); *gaçgynym şol* (ğaçğınım şol) [kaçındığım şu(dur)] (282); *gan-pet yok* (ğa:n-pet yo:k) [kan yüz yok] (287); *gapyrğasyny sanabermeli* (ğapırğasını sa:na:vermeli) [kaburgasını sayıvermeli] (288); *gara başyna gay* (ğara vaşına ğay) [kara başına fırtına (dır)] (289); *garañ görüñmesin* (ğara:ñ ñörünmösün) [gölgen görünmesin] (293); *gara şaya degenok* (ğara şaya değeno:k) [bozuk paraya değmiyor] (295); *gargasa-ğış yalkasa-ýaz* (ğarğasa-ğış yalkasa-ya:z) [beddua etse kış, lütfetse yaz(dır)] (296); *garry mama sanajyny kakýar* (ğarrı ma:ma şanacını kaçya:r) [yaşlı nine tulumuna vuruyor] (299); *gassaba ýag gaygy geçä jan* (ğassa:va ya:ğ ğayğı geçä: ca:n) [kasaba yağ kaygı, keçiye can (kaygıdır)] (302); *gaty görseñ gaty yerde otur* (ğatı ğörşöñ ñatı yerde otur) [katı görseñ katı yerde otur] (303); *gayá-gopuz yok* (ğaya ğopuz yo:k) [kaya kopuz yok] (304); *gayrat et!* (ğayra:t et!) [gayret et] (305, 306); *gayyn eneñ söymändir* (ğa:yın eneñ şöymä:nnir) [kaynanan sevmemiştir] (307); *gayyn eneñ söyüpdir* (ğa:yın

eneñ söyüpdür) [kaynanan sevmiştir] (308); *gazygynda garrasyn!* (ğazığınna ğarrasın!) [kazığında yaşlansın] (309); *geç gel* (geç ğel) [geç, gel] (311); *geçse geçip geçsin* (geşse geçik geçsin) [geçse geçip geçsin] (312); *geldim – eşek, gitdim – eşek* (gellim – eşek, gitdim – eşek) [geldim eşek, gittim eşek] (314); *gelene yeññe, gidene baldyz* (gelene yeññe, gidene vallız) [gelene yenge, gidene görümce] (315); *gelen ýagşy!* (gelen yağşı!) [gelen iyi(dir)] (318); *gel gel* (gel ğel) [gel gel] (320); *gel git* (gel ğit) [gel git] (321,322); *gelin bolmasak-da gädikden garapdyk* (gelin molmoşok-da ğä:dikden ğara:pdık) [gelin olmasak da gedikten bakmıştık] (323); *gelip-gitmeli* (gelip-gitmeli) [gelip gitmeli] (324); *gelniñ geldi-geldisi ogluñ boldy-boldysy* (gelniñ ñelli-ğellişi oğluñ vollı-volluşı) [gelinin geldi geldisi, oğlun oldu oldusu (güzeldir)] (325); *geñ göreniñ alnyna* (geñ ñörönüñ a:lnına) [ayıp görenin alnına (gelsin)] (326); *geñ-tañ görmäyin!* (geñ-ta:ñ ñörmä:yin!) [ayıp tuhaf görmeyeyim!] (327); *gep alşar ýaly däl* (gev alşar ya:lı däl) [söz alışır gibi değil] (328); *gepi bolmaz I* (gepi volmoz) [sözü olmaz] (330, 331); *gepiñ körügi, yeriñ yarygy* (gepiñ kö:rüğü, yeriñ ya:rığı) [sözün körüğü, yerin yarığı(dır)] (332); *gerek deregi ýykar* (gerek dereği yıkar) [ihtiyaç gerekliyi yıkar] (334); *geyip ýyrtmak nesip etsin* (geyip yırtmak neşi:v eşsin) [giyip yırtmak nasip etsin] (335); *giç ýagşy!* (gi:ç yağşı!) [geç iyi(dir)] (338); *gijäñiz hayyrlı bolsun* (gi:cä:ñiz hayırlı volşun) [geceniz hayırlı olsun] (340); *gijäñiz rahat bolsun* (gi:cä:ñiz ıra:hat bolşun) [geceniz rahat olsun] (341); *gonanyny gol biler göçenini yel* (gononunu ğol viler ğöçönünü yel) [konduğunu kol bilir, göçtüğünü yel (bilir)] (344, 345); *goñşyñ gutly bolsun!* (goñşı:ñ ñutlı volşun!) [komşun kutlu olsun] (346); *goýbolsun* (goyvolşun) [koy olsun] (348); *goýun bakışyma däl hak alşyma seret* (goyun maķışım däl:ı hağ alşım seret) [koyun bakışım değil, hak alışım bak] (350); *goýun bilen gurduñ dostluga* (goyun milen ğurduñ do:şluğı) [koyun ile kurdun dostluğu (gibidir)] (351); *gördüm-bildim* (gördüm-millim) [gördüm bildim] (353); *gördüm, bildim ýok* (gördüm, millim yo:k) [gördüm bildim yok] (354); *görelı-bakaly* (görölü-vaķa:lı) [görelim bakalım] (357); *görmäge göz gerek* (görmä:ģe ğöz ğerek) [görmeye göz gerek] (358); *görüñde dik oturasyñ* (gö:rüñde diğ oturasyñ) [(senin) kabrinde dik oturasın] (359); *görüpgaçdy* (görüķģaşdı) [görüp kaçtı] (360); *görüp otursam* (görüv otursom) [görüp otursam] (361); *göwni-garny ýok* (göwnü-ğarnı yo:k) [gönlü karnı yok] (363); *gözden, dilden saklasyn!* (gözzön, dillen şaklaşın!) [gözden, dilden saklasın] (366); *gözel göwnüñ!* (gözöl ğöwnüñ!) [güzel gönlün (bilir)] (370); *gözi ýanyp durar* (gözü yanıp duror) [gözü yanıp durur] (372, 373); *gözügaradan yüzügara* (gözüğaradan yüzüğara) [gözü karadan yüzü kara (beterdir)] (374); *gözümüñ üstünde ornuñ bar* (gözümüñ üşşünnö

ornuň ma:r) [gözümün üstünde yerin var] (375); *gözümiň üstünde ýeriň bar* (gözümün
 üşşünnö yerin ma:r) [gözümün üstünde yerin var] (376); *gözünde oky bolsa urjak*
 (gözünnö okı volşo urcoķ) [gözünde oku olsa vuracak] (377); *gözüň aksyn!* (gözüň
 akşın!) [gözün aksın!] (379); *gözüň aýdyň!* (gözüň a:ydyň!) [gözün aydın!] (380);
gözünde bolsun (gözüňdö volşun) [gözünde olsun] (381); *gözüne döneyin!* (gözüňö
 dö:nöyün!) [gözüne döneyim] (382, 383); *gözüne söweyin* (gözüňö şöwöyün) [gözüne
 yanayım] (384); *gözünü ýandak bilen süpür* (gözünü yannaķ bilen şüpür) [gözünü diken
 ile süpür] (385, 386); *gözüň öwrenişipdir* (gözüň öwrönüşüpdür) [gözün alışmıştır]
 (387); *gudaçylyk gürrüňiňiz barmy?* (ğudoçuluk gürrüňüňüz va:rmy?) [dünürçülük
 muhabbetiniz var mı?] (389); *gulagy göründen ýaña* (ğuloğı gö:rünnön yaňa:) [kulağı
 kabrinden yana] (390); *gurbanyň bolayyn* (ğurva:nıñ moloyun) [kurbanın olayım] (391);
gurt arkasyndan guş doýmuş (ğurt arkasınnan ğuş doymuş) [kurt arkasından kuş
 doymuş] (392); *gurtmusyň ýa tilki?* (ğurtmuşuň ya: tilki?) [kurt musun ya da tilki
 (misin?)] (393); *guýruktutdy* (ğuyruktutdı) [kuyruk tuttu] (395); *gülýaydy* (ğulyaydı)
 [gül yaydı] (396); *gündiz – küyi, gije – düýşi* (ğünnüyz – küyü, ği:ce – düyşü) [gündüz
 fikri, gece düşü (yorar)] (398); *günüňe yanayyn!* (günüňö yanayım!) [gününe yanayım!]
 (402); *gün yok* (gün yo:ķ) [gün yok] (403); *gürpbasdy* (ğürpbassı) [ğüp diye bastı]
 (404); *gürrüňi bolmaz* (ğürrüňü volmoz) [sohbeti olmaz] (405); *gürrüňi näme?* (ğürrüňü
 nä:me?) [sohbeti ne?] (406); *gürrüňi yok* (ğürrüňü yo:ķ) [sohbeti yok] (407); *güýç –*
güýç yeteniňki (ğüyç-ğüyç yeteniňki) [ğüç, güç yetirenin(dir)] (408); *gylygy geň däl*
 (ğılığı ğeň däl) [huyu iyi değil] (409); *gyzy bariň näzi bar* (ği:zı va:riň nä:zi va:r) [kızı
 varın nazı var] (416); *gyzyla gaplaymaly* (ğızıla ğa:pla:ymalı) [altına kaplamalı] (417);
gyzym saňa aýdyan gelnim sen düş (ği:zım şaňa aydya:n ğelnim şen nüş) [kızım sana
 söylüyorum, gelinim sen anla] (418); *habary bar* (havarı va:r) [haberi var] (419, 420);
halal bolsun! (hala:l volşun!) [helal olsun!] (424); *halalyň bolsun!* (halalıñ volşun!)
 [helalin olsun!] (425); *halatlar gutly bolsun!* (halatlar ğutlı volşun!) [hâller kutlu olsun]
 (427); *harmanyňa bereket!* (harmanıña vereket!) [harmanına bereket (versin)] (428);
hayryny gör! (hayrını ğör!) [hayrını gör] (430); *hayısy aşyň gatygy?* I (hayısı aşıñ ñatığı?)
 [hangi aşın yoğurdu?] (431, 432); *hayısy biri?* (hayısı vi:ri?) [hangi biri?] (433); *hayısy*
heñden goparka? (hayısı heñden ğoporķa:?) [hangi ritimden kopar acaba?] (434);
hemedan daş bolsa, kâdi yakyn (hemeda:n naş volşo, kâ:di yaķı:n) [Hamedan uzak olsa
 da kabak yakın] (438); *hem hoz gerek, hem hozuň mürrügi* (hem ho:z ğerek, hem ho:zuň
 mürrüğü) [hem ceviz lazım hem cevizin yumuşamışı (lazım)] (439); *her dişinde bir*
gülki (her di:şinne vir ğülkü) [her dişinde bir gülüş (var)] (440); *her gapyda biri* (her

ğapıda vi:ri) [her kapıda biri (duruyor)] (442); *hetdi-hasaby ýok* (hetdi-haşa:vı yo:k) [haddi hesabı yok] (443); *häh diyseň mäh* (häh diyseň mäh) [ha desen işte (oluyor)] (445); *häh diyseň mäh bolayýar* (häh diyseň mäh voloyya:r) [ha desen işte oluyor] (446); *hälä galma!* (hä:lä: ğa:lma!) [henüze kalma] (447); *hälimi-şindisi ýok* (hä:limi-şinnişi yo:k) [dahası şimdisi yok] (448); *hoş galyň!* (hoş ğa:liň!) [hoş kalın] (449); *hoş geldiňiz!* (hoş ğelliňiz!) [hoş geldiniz] (450); *hoş geldiňiz, sapa geldiňiz!* (hoş ğelliňiz, sapa: ğelliňiz) [hoş geldiniz, sefa geldiniz] (451); *hoş gördük!* (hoş ğördük!) [hoş gördük] (452); *hoşuň atasy ölmändir* (hoşuň ataşı ölmä:nnir) [tamamın babası ölmemiştir] (453); *höwri köp bola!* (höwrü köp bolo!) [hayvanı çok ola!] (455); *höwri köp bolsun!* (höwrü köp bolşun!) [hayvanı çok olsun] (456); *hudaý diyen ýeri bar eken* (huda:y diyen yeri va:r eken) [Tanrı dediği yeri varmış] (457); *hudaý diyen yerim bar eken* (huda:y diyen yerim ma:r eken) [Tanrı dediğim yerim varmış] (458); *hudaý diyen yeriň bar eken* (huda:y diyen yeriň va:r eken) [Tanrı dediğin yerin varmış] (459); *içi mör-möjekden doly* (içi mö:r-mö:cökdön no:lı) [içi börtü böceklerle dolu] (467); *iki at depişer, arasynda eşek öler* (iki at depişer, a:raşınna eşeğ ölör) [iki at tepişir, arasında eşek ölür] (472); *iki ayakly iki günde* (iki ayaklı iki günnö) [iki ayaklı iki günde (büyür)] (473); *iki bolup bire degmez* (iki volup bire değmez) [iki olup bire değmez] (474); *iki el-de, bir ayak* (iki el-de, bir ayak) [iki el de bir ayak(tır)] (476); *iki göçde bir talaň* (iki ğöşdö vir ta:laň) [iki göç bir talana (denktir)] (478); *ikuçly däl* (iku:şlı dä:l) [iki uçlu değil] (479); *il oňlasa atyňy soý* (i:l oňloşo atıňı şoy) [halk onaylasa (kendi) atını kes] (482); *iman baylygyny bersin!* (i:ma:n ma:ylıgını versin!) [iman zenginliğini versin] (484); *imanly bolsun!* (i:ma:nlı volşun!) [imanlı olsun] (485); *imany äkidandan bolsun!* (i:ma:nı äki:dannan molşun!) [imanı akidenden olsun] (486); *imany hemra bolsun!* (i:ma:nı hemra: volşun!) [imanı yoldaş olsun] (487); *iňlär siňek ýok* (iňlä:r şiňek yo:k) [inler sinek yok] (488); *irniği ýok* (irniği yo:k) [ziyanı yok] (491); *işdäňiz açyk bolsun!* (işdä:ňiz açyk bolşun!) [iştahınız açık olsun] (492); *işiň bolmasyn!* (i:şiň molmoşun!) [işin olmasın] (495); *işiň ilerik!* (i:şiň ileri:k!) [işin ileri (gitsin)] (496); *itden aç-da ýok, dynç-da* (itden a:ç-da yo:k, dı:nç-da) [itten aç da yok rahat da (yok)] (497); *itden beter aç* (itden meter a:ç) [itten beter aç(tır)] (498); *itde san bar onda san ýok* (itde şa:n ma:r onno şa:n yo:k) [itte saygınlık var, onda saygınlık yok] (499); *ite bir sümek bergisi bar* (ite vir şümök berğişi va:r) [ite bir kemik borcu var] (500); *it eýesini, pişik bikesini tananok* (it eýesini, pişik bi:kesini tanano:k) [it sahibini, kedi hanımını tanımıyor] (501); *it göresi däl* (it göröşü dä:l) [it göresi değil] (502); *it görse, gözi अगरार* (it görşö, ğözü a:ğarar) [it görse gözü ağarır] (503); *it görse, gözi अगरjak* (it görşö, gözü a:ğaracak) [it

görse gözü ağaracak] (504); *it hayır görmez* (it hayır görmöz) [it hayır görmez] (505); *it indegi yok* (it inneği yo:k) [it gerekliliği yok] (507); *it iyer yaly däl* (it iyer ya:lı dä:l) [it yer gibi değil] (508); *iyeñiñ haram bolsun* (iyeniñ hara:m molşun) [yediğin haram olsun] (511); *jan berene jay ber* (ca:n merene ja:y ver) [can verene yer ver] (512); *jan gerekmi, pyçak* (ca:n gerekmi, pıçak) [can lazım mı, bıçak (lazım mı)?] (513); *jany bar* (ca:nı va:r) [canı var] (515); *jany jöwen ekmäge gitdi* (ca:nı cöwön ekmä:ğe ğitdi) [canı darı ekmeye gitti] (516); *janyña noş bolsun!* (ca:nıña no:ş volşun!) [canına yarasın] (517); *jany suw üstünde* (ca:nı suw üssünnö) [canı su üstünde] (518); *jähennem bol!* (cähennem mol!) [cehennem ol!] (519); *jähenneme git!* (cähenneme git!) [cehenneme git!] (520); *jähennem et!* (cähennem et!) [cehennem et!] (521); *juda bolmasa* (cuda: volmoşo) [hiç olmazsa] (522); *jübütmi-täk?* (cüvütmü-tä:k?) [çift mi tek?] (524); *kabul bolsun* (kavuu:l volşun) [kabul olsun] (526); *kak-sok* (kak-şoq) [vur sok] (527, 528); *kasas kyyamata galmaz* (kaşas kıya:mata ğa:lmaz) [öç kıyamete kalmaz] (529); *kem däl* (kem nä:l) [eksik değil] (530); *kem etmesin!* (kem etmeşin!) [eksik etmesin] (531); *kemi yok* (kemi yo:k) [eksiği yok] (532); *kemje-kerdem däl* (kemce-kerdem nä:l) [eksik meksik değil] (533); *keseri yok* (keşeri yo:k) [halı bıçağı yok] (534, 535); *keyik syrtyna gurt düşdi* (keyik sırtına ğurt düşdü) [geyik sırtına kurt düştü] (536); *keypiñ kelläñde* (keypiñ kellä:ñde) [keyfin kafanda(dır)] (537); *kiçi-girim däl* (kiçi-ği:rim nä:l) [ufak tefek değil] (538); *kim bilyär?* (kim milyä:r?) [kim biliyor?] (539); *köprüde galtaşan yeri yok* (köprüdö ğaltaşan yeri yo:k) [köprüde ilişen yeri yok] (547); *kör bol* (kö:r vol) [kör ol] (548); *kör bolayın* (kö:r voloyun) [kör olayım] (549); *kör bolsun* (kö:r volşun) [kör olsun] (550); *kör düyesi köprüden geçen* (kö:r düyöşü köprüdön ğeçen) [kör devesi köprüden geçen] (551); *kör hasasyny bir aldyrar* (kö:r haşa:şını vir allırar) [kör bastonunu bir (kere) çaldırır] (552); *körüñ yok* (kö:rüñ yo:k) [işin yok] (553); *kül dökmedik yeri yok* (kül lökmödük yeri yo:k) [kül dökmedik yeri yok] (554); *kyyamat günü goñşudan* (kıya:mat günü ğoñşıdan) [kıyamet günü komşudan (fayda görürsün)] (556); *maly ekiniñe düşdümü?* (ma:lı ekiniñe düşdümü?) [malı (senin) ekinine düştü mü?] (558); *manysy bolmaz* (ma:nı:sı volmoz) [manası olmaz] (561); *manysy yok* (ma:nı:sı yo:k) [manası yok] (562); *mañlayyñ açyk bolsun!* (mañlayıñ açık bolşun!) [alnın açık olsun] (563); *mañlayyñ ak bolsun!* (mañlayıñ a:k bolşun!) [alnın ak olsun] (564); *mañlayy yok* (mañlayı yo:k) [alını yok] (565); *masgaranyñ aýry mazary yok* (maşğara:nıñ ayrı maza:rı yo:k) [maskaranın ayrı mezarı yok] (566); *menden saña bulut yakyn* (mennen şaña vulut yaqı:n) [benden sana bulut yakın] (568); *meni urany, hudaý ursun* (meni uronı, huda:y urşun) [beni vurana Tanrı vursun] (572); *men näme*

diyýän, dutarym näme diyýär (men nä:me diyyä:n, du:ta:rim nä:me diyyä:r) [ben ne diyorum, tamburam ne diyor] (574); *murtuñ towly bolsun* (murtuñ towly volşun) [bıyığın kıvrımlı olsun] (583); *murty palta kesmez* (murtı palta keşmez) [bıyığı balta kesmez] (585); *myzagasyna däl* (mıza:ğaşına dä:l) [umrunda değil] (587); *ne çiş köysün ne kebab* (ne çi:ş köyşün ne keva:p) [ne şiş yansın ne kebab (yansın)] (588); *nekdogdy* (nekdoğdı) [insafsız doğdu] (589); *nesip bolsa* (neşi:p bolşo) [nasip olsa] (591); *nesip etsin* (neşi:v eşsin) [nasip etsin] (593); *nä körüñ bar?* (nä: kö:rüñ ma:r?) [ne işin var?] (594); *noş bolsun!* (no:ş volşun!) [afiyet olsun] (597); *oda salsañ tütemez* (o:do şalsañ tütömöz) [ateşe atsan tütmez] (598); *o diyen däl* (o diyen nä:l) [o diyen değil] (599); *o dünýä, bu dünýä* (o dünýä:, bu dünýä:) [o dünya, bu dünya] (600); *oglan-oglanjyk däl* (oğlon-oğloncuk dä:l) [oğlan oğlancık değil] (601); *ogry syrty govşak* (oğrı şırtı ğowşok) [hırsızın sırtı güçsüz(dür)] (602); *ogul ýaşy uzyn bola!* (oğul ya:şı uzıyn molo!) [oğul yaşı uzun ola!] (603); *ogul ýaşy uzyn bolsun!* (oğul ya:şı uzıyn molşun!) [oğul yaşı uzun olsun] (604); *okarañy getir süýt bereyin* (okoro:ñı ğetir şüyt bereyin) [kabını getir, süt vereyim] (605); *oñ bolsun!* (oñ molşun!) [iyi olsun] (608); *oragatdy* (oroğatdı) [orak attı] (609); *otursa-tursa* (oturşo-turşo) [otursa kalksa] (611); *oturyw ýok* (oturuw yo:k) [oturuş yok] (613); *otyr ýeri kül üstünde, göwni kap dagynda* (otı:r yeri kül üşşünnö, göwnü ka:p da:ğınna) [oturduğu yer kül üstünde, gönlü kaf dağında] (614); *owarra bol!* (oworro vol!) [uzak ol!] (615); *owarra et!* (oworro et!) [uzak et!] (616); *owarra git!* (oworro ğit!) [uzak git!] (617); *oýun bir maza iki* (oyun mir maza: iki) [oyun bir, keyif iki] (618); *oýunçy utulanyny bilse ýagşy* (oyunçı utulonunu vilşe yağşı) [oyuncu kaybettiğini bilse iyi] (619); *ömrüñe bereket!* (ömrüñö vereket!) [ömrüne bereket (versin)!] (623); *ömrüñ uzak bolsun* (ömrüñ uzok bolşun) [ömrün uzak olsun] (624); *öwez ogluny bersin!* (öwöz oğlunu verşin!) [onun yerine oğlunu versin] (628); *öwliýä kessin!* (öwliýä: keşsin!) [evliya kessin] (629); *öwrüm-aylaw ýok* (öwrüm-aylow yo:k) [eğri büğrülük yok] (630); *öydeçimi, düzdeçimi?* (öydöçümü, düzzöçümü?) [levcimen mi, yabani mi?] (631); *öyi arkasynda, çemçesi bilinde* (öyü arkaşınna, çömçöşü vi:linne) [evi arkasında, kaşığı belinde(dir)] (632); *öyünde öylänlik ýok* (öyünnö öylä:nlik yo:k) [evinde öğlenlik yok] (634); *öyüni towuga ýükläymeli* (öyünü towuğo yüklä:yemeli) [evini tavuğa yüklemeli] (635); *öz eliñ öz yakañ* (ö:z eliñ ö:z yaça:ñ) [kendi elin, kendi yakan] (638); *özi kül üstünde, göwni kap dagynda* (ö:zü kül üşşünnö, göwnü ka:p da:ğınna) [kendi kül üstünde, gönlü kaf dağında] (639); *perwayına däl* (perwa:yına dä:l) [kaygısına değil] (641); *päl däldir* (pä:l lä:llir) [niyet değildir] (642); *piñine däl* (piñine dä:l) [umurunda değil] (644); *pygamberler ýorgudy bolsun!*

(pı:ğammerler yorğudı volşun!) [peygamberler yorduğu olsun] (646); *rejesi geñ däl* (ireceşi geñ däl) [durumu iyi değil] (647); *saçagyňyz egsilmesin!* (saçağınız egsilmesin!) [sofranız eksilmesin] (648); *saçýoldy* (saçyollu) [saç yoldu] (649); *sadagaň gideyin* (şadağa:ñ ñideyin) [sadakan gideyim] (650); *sadakada san ýetmez* (şadakada şa:n yetmez) [şadakada sayı yetmez] (651); *sag bol!* (sağ vol!) [sağ ol] (653); *sakawyň soňuna seret* (şakowuň şoňuno şeret) [kekemenin sonuna seyret] (654); *san-sajagy ýok* (şa:n-şa:cağı yo:k) [sayısı sınırı yok] (659); *sen men ýok* (şen men yo:k) [sen ben yok] (662); *soňuny görüp gelen ýok* (şoňunu görük gelen yo:k) [sonunu görüp gelen yok] (663); *sözi suw gysymlan ýaly* (şözü şuw ğışımıla:n ya:lı) [şözü su avuçlar gibi(dir)] (666); *sözi ýapa degmez* (şözü yapa: değmez) [şözü yapıya değmez] (667); *sözün agzynda* (şözün ağzında) [şözün ağzında (beklesin)] (668); *söz ýok* (şöz yo:k) [şöz yok] (669); *suw getiren hem bir küýze döwen hem* (şuw ğetiren hem mir küyzö döwön hem) [su getiren de bir çömlek kıran da (birdir)] (670); *sünklerinden torba asaýmaly* (şünklörünñön to:rvo aşaymalı) [kemiklerinden torba asmalı] (671); *süyjülik bilen gatnaşalyň* (şüycülük bilen ğatnaşalıñ) [tatlılık ile ilişki kuralım] (674); *syrçasy suw göstermez* (şırçaşı şuw ğötörmöz) [şırçası su kaldırmaz] (675); *syrty bilen tiken alybermeli* (şırtı vilen tiken alıvermeli) [şırtı ile diken alıvermeli] (676); *syrty bogy tutmaz* (şırtı voğı tutmoz) [şırtı bağ tutmaz] (677); *şükür et!* (şükür et!) [şükür et] (681); *tagam-tagsyry ýok* (tağam-tağsı:rı yo:k) [tadı tuzu yok] (682); *tamda gulak bar* (ta:mna ğulok ba:r) [odada kulak var] (682); *tans edersiň* (tanş edersiñ) [dans edersin] (684); *tañry ýalkasyn* (tañrı yalkaşın) [Tanrı bağışlasın] (685); *tayagyň egrisi özüne bakan* (tayağın eğrişi ö:zünö vağa:n) [sopanın eğrişi kendine doğru] (689); *tayak gelyänçä ýumruk* (tayağ gelyä:nçä yumruk) [sopa gelinceye kadar yumruk (ile vur)] (690); *telpegiñde dawam bar* (telpeğinde da:wwa:m ma:r) [kalpağında devam var] (694); *täterime git* (tä:teri:me ğit) [uzağa git] (696); *towşana dogduk depe* (towşono doğduk depe) [tavşana doğduğu tepe (güzeldir)] (697); *toýa garramak ýok* (toyo ğarramak yo:k) [düğüne yaşlanmak yok] (698); *toýa gatnaşaly* (toyo ğatnaşalı) [düğüne katılalım] (699); *toýda duşuşaly* (toydo du:şuşolu) [düğünde buluşalım] (700); *toýdan soňra – tomaşa* (toydon şoňro – tomoşo) [düğünden sonra eğlence (arama)] (701); *toýda tozsun* (toydo toşsun) [düğünde yırtılsın] (702); *toýluk bolsun* (toyluk bolsun) [düğünlük olsun] (703); *toýuñda gaytsyn!* (toyuñdo ğayşşın!) [(senin) düğününde geri gelsin] (704); *tur-otur kersen getir* (tur-otur kersen ğetir) [kalk otur, kap getir] (706); *tutda-bas* (tutdo-vaş) [tut da bas] (707); *ugruna bolsun!* (uğruno volşun!) [iyi tarafa olsun] (711); *ugruňyz ugur alsyn!* (uğruñuz uğur alşın!) [yolunuz başarıya ulaşsın] (712); *ugry bar*

(uğrı va:r) [doğruluğu var] (713); *ugrynda bar* (uğrunno va:r) [doğruluğu var] (714); *ugry yok* (uğrı yo:k) [iyi değil] (715, 716, 717); *ugur hayır bola!* (uğur hayır volo!) [yolunuz hayır ola] (718); *ugur hayır bolsun!* (uğur hayır volşun!) [yolunuz hayır olsun] (719); *ujy iki däl* (u:cı iki däl:l) [ucu iki değil] (720); *uly söze toba* (ulı şözö to:vo) [büyük söze tövbe (ederim)] (723); *urha-ur I* (urha:-ur) [vur ha vur] (724, 725); *urnanyň üstünde durna* (urno:nuň üşşünö durno) [üst üste derdin üstünde turna (var)] (726); *urşuň geňeşi yok* (urşuň ñeñeşi yo:k) [dövüşün danışması yok] (727); *ur-tut* (ur-tut) [vur tut] (728); *urupgaçdy* (urupğaşdı) [vurup kaçtı] (729); *uzagyndan gatnaşalyň!* (uzoğunnon ğatnaşalıň!) [uzağından ilişki kuralım] (730); *uzak yaş bersin* (uzok ya:ş versin) [uzak yaş versin] (731); *wadada wepa barmy?* (wa:dada wepa: va:rmı?) [sözde vefa var mı?] (735); *walla kessin* (walla keşsin) [vallahi kessin] (736); *way gününe!* (wa:y gününö!) [vay gününe!] (737); *weli bolmasa, welije* (weli: volmoşo, weli:ce) [veli olmasa velice (olur)] (738); *welisi bar* (welişi va:r) [aması var] (739); *wessalam şüt tamam!* (weşşala:m şüt tama:m!) [vesselam hop tamam(dır)!] (740); *yzynyň çöpi bar* (ı:zınıň çöpü va:r) [arkasının çöpü var] (744); *yzynyň emması bar* (ı:zınıň emma:şı va:r) [arkasının aması var] (745); *zyýarasyn!* (ı:zyarasin!) [arkası yarasın] (746); *ya demrinden ya kömründen* (ya: demrinnen ya: kömrünnön) [ya demirinden ya kömüründen] (747); *yağ guýup ýalap oturmaly* (ya:ğ ğuyup yala:v oturmolu) [yağ döküp yalayıp oturmalı] (748); *yağşy günüňe şarik* (yağşı gününö şä:rik) [(senin) iyi gününe ortak] (749); *yağşy ýigit aş üstüne* (yağşı yiğit aş üşşünö) [iyi yiğit aş üstüne (gelir)] (750); *ya hayır ya şer* (ya: hayır ya: şer) [ya hayır ya şer] (751); *yamandan ýarty agyz* (yamannan ya:rtı ağız) [kötüden yarım ağız (kalır)] (754); *yaman gözden saklasyn!* (yaman ğözzön şaklasın!) [kötü gözden saklasın] (755); *yamanlyk ýüzünü görmäsiň* (yamanlık yüzünü ğörmä:şiň) [(sen) kötülük yüzü görmeyesin] (756); *yamanyň ýüzi aňryk bolsun!* (yamaniň yüzü aňrı:k bolşun!) [kötünün yüzü öbür tarafa olsun] (757); *yandak başynda çorba* (yannağ başınna ço:rvo) [diken başında çorba(dır)] (760); *yanyň yere degmesin* (ya:niň yere değmeşin) [yanın yere değmesin] (761); *yapy ýaniň yerde bolsun* (yapı ya:niň yerde volşun) [yapı yanın yerde olsun] (762); *yaryljak çyban yarylsyn-da dynsyn* (ya:rılcağ çı:van yarılsın-na dı:nşın) [yarılacak çıban yarılsın da kurtulsun] (764); *yasy ýanyň yerde bolsun* (yaşı ya:niň yerde volşun) [yassı yanın yerde olsun] (765); *yasy uzak bolsun* (ya:şı uzok bolşun) [yaşı uzak olsun] (767); *yasy uzyn bolsun* (ya:şı uzuyın molşun) [yaşı uzun olsun] (768); *yatanyň üstüne turan gelmesin* (yataniň üşşünö turon ğelmeşin) [yatanın üstüne kalkan gelmesin] (769); *yatan yeri yağty bolsun!* (yatan yeri yağtı volşun!) [yattığı yer aydınlık olsun] (770); *yedi arka*

meñzemän, ýerden göterene meñzärin (yedi arka: meñzemä:n, yerden götörönö meñzä:rin) [yedi arkaya benzemeyip yerden kaldırana benzerim] (771); *ýedi biç bir kes* (yedi viç bir keş) [yedi biç, bir kes] (772); *ýedi ölçe bir kes* (yedi ölçö vir keş) [yedi ölç, bir kes] (782); *ýegenim bilen ýedi gulum bar* (yeğenim milen yedi ğulum ma:r) [yeğenim ile yedi kulum var] (783); *ýele–ýelken, güne–galkan* (yele–yelken, ğünö–ğalkān) [yele yelken, güne kalkan(dir)] (789); *ýenäñ ýenesi bar* (yenä:ñ yeneşi va:r) [yinenin yinesi var] (792); *ýerden ýörär* (yerden yörä:r) [yerden yürür] (795, 796); *ýer gaty da gök yrak* (yer ğatı da gö:ğ irak) [yer katı da gök irak(tır)] (797); *ýer gaty da yol yrak* (yer ğatı da yo:l irak) [yer katı da yol irak(tır)] (798); *ýer ýarylmady, men girmedim* (yer ya:rılmadı, men ği:rmedim) [yer yarılmadı, ben girmedim] (802); *ýetim gözi çömçede, odunçyňky omçada* (yeti:m gözü çömçödö, o:dunçı:ñkı omçodo) [yetim gözü kaşıқта, oduncununki çalılıkta(dir)] (803); *ýit ýok bol!* (yit yo:k bol!) [yit, yok ol!] (804); *ýolagçy ýolda gerek* (yo:loğçı yo:llo ğerek) [yolcu yolda gerek(tir)] (806); *ýolagçy ýolda ýagşy* (yo:loğçı yo:llo yağşı) [yolcu yolda iyi(dir)] (807); *ýol bolsun* (yo:l volşun) [yol olsun] (808); *ýol oğly ýolda ýagşy* (yo:l oğlı yo:llo yağşı) [yol oğlu yolda iyi(dir)] (809); *ýoluñ açyk bolsun!* (yo:luñ açık bolsun!) [yolun açık olsun] (810); *ýoluñ ak bolsun!* (yo:luñ a:k bolsun!) [yolun ak olsun] (811); *ýöne-möne däl* (yönö-mönö dā:l) [öyle böyle değil] (812); *ýonesi bilen däl* (yö:nösü vilen nā:l) [öylesine değil] (813); *ýüpegiñ uçly* (yüpöğüñ u:şlı) [ipeğın uçlu (olsun)] (820); *ýüpegiñ uçly bolsun!* (yüpöğüñ u:şlı volşun!) [ipeğın uçlu olsun!] (821); *ýüregi suw üstünde* (yüröğü suw üşşünnö) [yüreği su üstünde(dir)] (823); *ýürek etden* (yürög etden) [yürek etten(dir)] (824); *ýüze tutarlygy ýok* (yüzö tutorluğı yo:k) [yüze tutarlığı yok] (825); *ýüzi ýok* (yüzü yo:k) [yüzü yok] (829, 830,831); *ýüzünden gan damayyn diýýär* (yüzünnön ğa:n namayın niyyä:r) [yüzünden kan damlayayım diyor] (832); *ýüzünden yüz güjük doýjak* (yüzünnön yüz ğüçük doycok) [yüzünden yüz köpek doycak] (833); *ýüzüne köz deġsin* (yüzünö köz zeğsin) [yüzüne köz değsin] (834); *ýüzüni babaly görsün* (yüzünü va:va:lı görşün) [yüzünü ölü yıkayıcısı görsün] (835); *ýüzüniñ gan-koky yok* (yüzünüñ ña:n-kokı yo:k) [yüzünün kan lekesi yok] (836); *ýüzüniñ ýagy damayyn diýýär* (yüzünüñ ya:ğı damayın niyyä:r) [yüzünün yağı damayım diyor] (837); *ýykyljak araba kyrk gün öñünden jygylar* (yıkılcağ arava kırık gün öñünnön cığılla:r) [yıkılacak araba kırk gün önceden ses çıkarır] (841); *ýykylsañ dişiñ döwüljek* (yıkılsañ di:şiñ döwülcök) [yıkılsan dişin kırılacak] (842); *ýylan garagy ýok* (yıla:n ğarağı yo:k) [yılan gözü yok] (843); *ýylan garaçygy ýok* (yıla:n ğaraçığı yo:k) [yılan gözü yok] (844); *zarym bar da zorum ýok* (za:rım ma:r da zo:rum yo:k) [şikayetim var da zorum yok] (845); *zyýany ýok* (zıya:nı

yo:k) [ziyanı yok] (846); *zyýaratyňyz kabul bolsun!* (zıya:ratiňız kavu:l volsun!) [ziyaretiniz kabul olsun]

Derlenen cümle biçimindeki deyimlerden ögelerin dizilişine göre 541 tanesi kurallı cümle biçimindedir.

1.2.2. Devrik Cümle Biçimindeki Deyimler

Yüklemi cümlenin sonunda bulunmayan cümlelere devrik cümle denir. Konuşma dilinin esnekliği, bir anlamı vurgulama ihtiyacı ya da şiirde şekil veya ahenk kaygısı gibi durumlar yüklem yerini değiştirebilir. Bu sebeple devrik cümleye özellikle konuşma dilinde ve şiir dilinde daha çok rastlarız. Türkmen Türkçesi cümle biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan devrik cümle şeklinde oluşturulmuş deyimler şunlardır: *aldyň alty şayyňy!* (allıň altı şayını!) [aldın altı gümüş paranı] (46); *berseler ýersiň ýagly palawy* (berşeler yerşiň ya:ğlı palowı) [verseler yersin yağlı pilavı] (119); *dodak gitdi bazara* (do:dağ gitdi va:zara) [dudak gitti pazara] (186); *dünyäler düýşdür keytige* (dünyä:ler düýşdür keytiğe) [dünyalar düştür topala] (211); *öler ada galar at* (ölör a:da ğa:lar at) [ölür ada, kalır at] (621); *sag asmana süýdüňi* (sağ aşma:na süydüňü) [sağ göğşe sütünü] (652)

Derlenen cümle biçimindeki deyimlerden ögelerin dizilişine göre 6 tanesi devrik cümle biçimindedir.

1.3. Anlamlarına Göre Cümle Biçimindeki Deyimler

Anlamlarına göre cümleler üçe ayrılır.

1.3.1. Olumlu Cümle Olan Deyimler

Yüklemi olumlu anlam ifade eden cümlelerdir. Yapısında olumsuz unsur taşıyan cümleler *değil* veya *yok* isimleriyle birleşince de olumlu bir anlam ortaya çıkar, yani aynı cümlede iki olumsuzluk varsa anlam olumludur. Ayrıca ‘-DAn başka’ şekli ile ‘değil’ sözcüğü birleştiğinde de olumlu bir anlam oluştururlar. Türkmen Türkçesi cümle biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan olumlu cümle şeklinde oluşturulmuş deyimler şunlardır: *aç eşege yük* (a:ç eşeğe yük) [aç eşeğe yük] (1); *adam başy daşdan*

gaty (a:dam maşı da:şdan ğatı) [adam başı taştan katı(dır)] (2); *agşamyň hayýrly bolsun!* (ağşamın hayırlı volşun!) [akşamın hayırlı olsun] (5); *agyryňa çydasaň, müň ýaşa!* (a:ğırı:ña çıdasañ, müň ya:şa!) [(kendi) ağrına dayanabiliyorsan bin yaşa] (6); *agyr ýüki bagjygy* (ağır yükü va:ğcığı) [ağır yükü yaka bağcığı(dır)] (7); *agyz agyzdan yel alar* (ağız ağızdan yel alar) [ağız ağızdan yel alır] (8); *agzyna ak-da gelse diyyär, gara-da gelse* (ağzına a:k-da ğelşe diyyä:r, ğara-da ğelşe) [ağzına ak da gelse der, kara da gelse (der)] (10); *agzyňdan al alsyn* (ağzıñdan a:l alşın) [(senin) ağzından ruh alsın] (16); *agzyňdan al kaksyn* (ağzıñdan a:l kaçşın) [(senin) ağzından ruh kaksın] (17); *agzyňdan Huday' eşitsin* (ağzıñdan huda:y eşişşin) [(senin) ağzından Tanrı işitsin] (18); *agzy ýetse, gulagyny iyjek* (ağzı yeşse, ğuloğuny iycek) [ağzı yetse (kendi) kulağını yiyecek] (24); *agzy ýetse, iki çigniniň etini iyjek* (ağzı yeşse, iki çığniniň etini iycek) [ağzı yetse iki (kendi) omzunun etini yiyecek] (25); *ajal alsyn!* (acal alşın!) [ecel alsın] (26); *ak gar ýaly arassa* (a:k ğa:r ya:lı arassa) [ak kar gibi temiz] (30); *ak gyz ýoldaşyň bolsun!* (a:k ğı:z yo:lloşuň molşun!) [ak kız yoldaşın olsun] (32); *akyly gelip-gitmeli* (aklı gelip gitmeli) [aklı gelip gitmeli] (33); *ala-bölesinden saklasyn!* (a:la-vö:löşünnön saklaşın!) [ayrı gayrılıktan korusun] (34); *alan-aldy* (alan-allı) [alan aldı] (35); *alan galaň özüňki* (alan ğala:ň ö:züñkü) [aldığın kale kendinin(dir)] (36); *alany ýanyna* (alanı ya:nına) [aldığı yanına (kârdır)] (37); *alan ýoluň özüňki* (alan yo:luñ ö:züñkü) [aldığın yol kendinin(dir)] (38); *albasdy* (a:lvaşşı) [albastı] (41); *aldadym-mulladym* (a:lladım-mu:llodum) [aldattım kandırdım] (42); *aldatdym-mullatdym* (a:llatdım-mu:llotdum) [aldattım kandırdım] (44); *aldym-berdim* (allım-merdim) [aldım verdim] (45); *aldyň alty şayyňy!* (allıñ altı şayıñı!) [aldın altı gümüş paranı] (46); *alla ýaryň!* (alla: ya:riñ!) [Allah yarin (olsun)] (47); *alnyna barsyn!* (a:lnına barşın!) [alnına varsın] (49); *alnyňa ak gün dogsun* (a:lnıña a:k gün noğşun) [(senin) alnına ak gün doğsun] (51); *alnyň açyk bolsun* (a:lnıñ açyk bolşun) [alnın açık olsun] (52); *alnyň-bagtyň açyk bolsun!* (a:lnıñ-bağtıñ açyk bolşun!) [alnın bahtın açık olsun] (53); *alnyň hak açsyn!* (a:lnıñı hağ açşın!) [(senin) alnını Hak açsın] (54); *alyp geç* (alık geç) [alıp geç] (56); *aňyrsyndan bärsi ýakyn* (aňırşınnan vä:rşi yaqı:n) [ötesinden berisi yakın] (57); *arabaňy daşda sür!* (arava:ñı daşda sür!) [arabamı uzakta sür!] (60); *arabaňy daşda tigirle!* (arava:ñı daşda tiğirle!) [arabamı uzakta döndür!] (61); *arabasy jygyldayar* (aravaşı cı:ğıllaya:r) [arabası cık cık ses çıkarıyor] (62); *asman paýyňy çek!* (aşma:n pa:yiñı çek!) [gökyüzü payını (senin) çek!] (68); *aşyratdy* (a:şyratdy) [takla attı] (69); *atamdan aňry git!* (ata:mnan aňrı ğit!) [babamdan öteye git!] (70); *atyp geç* (atık geç) [atıp geç] (75); *atys gerekmi, tutuş?!* (atış gerekmi, tutuş?!) [atış gerek mi tutuş (gerek mi)?] (76); *aw janly* (a:w

ca:nlı) [av canlı] (78); *aw ganly* (a:w ğa:nlı) [av kanlı] (79); *aw ganly bol-a!* (a:w ğa:nlı vol-o!) [av kanlı ola!] (80); *aw ganlymy, janly?* (a:w ğa:nlımı, ca:nlı?) [av kanlı mı, canlı (mı)?] (81); *ayagy düşsün!* (ayağı düşsün!) [ayağı düşsün!] (82); *ayagy düşümlisi bolsun!* (ayağı düşümlüsü volşun!) [ayağı uğurlu olsun] (83); *aydanyň gelsin* (aydanıñ ñelşin) [söylediğin gelsin] (88); *aydyp geç* (aydıķ geç) [söyleyip geç] (90); *ayyby yok* (ayıvı yo:k) [ayıbı yok] (91); *bagtyň açyk bolsun!* (bağtıñ açık bolşun!) [bahtın açık olsun] (96); *bagtyň ak bolsun!* (bağtıñ a:k bolşun!) [bahtın ak olsun] (97); *bahasy bir köpük* (bahaşı bir köpük) [fiyatı bir kuruş] (99); *bar-bar senden bar* (ba:r-ba:r şennen ma:r) [var var senden var] (100); *bar bol* (ba:r vol) [var ol] (101, 102); *bardy-geldi* (bardı-ĝelli) [vardı geldi] (103, 104); *bardym eşek – geldim eşek* (bardım eşek – gellim eşek) [vardım eşek; geldim eşek] (105); *barmak basyp sanardan kân* (barmak başıp sa:na:rdan kâ:n) [parmak basıp saymadan çok] (106); *başyña döneyin* (başıña dö:nöyün) [(senin) başına döneyim] (114); *başyň dik bolsun!* (başıñ dik bolşun!) [başın dik olsun] (115); *bereket bersin!* (bereket berşin!) [bereket versin] (117); *berildiği bolsun!* (berilliği volşun!) [verildiği olsun] (118); *berseler yersiň yagly palawy* (berşeler yerşiñ ya:ĝlı palawı) [verseler yersin yağlı pilavı] (119); *beterinden saklasyn* (beterinnen şaklaşın) [(Allah) beterinden saklasın] (120); *bäbek yaşy uzyn bolsun* (bä:vek ya:şı uzyn volşun) [bebek yaşı uzun olsun] (122); *bähbit bola!* (bähvi:t volo!) [kazançlı ola!] (123); *bähbit bolsun!* (bähvi:t volşun!) [kazançlı olsun!] (124); *biligi bar* (biligi va:r) [haberi var] (127); *bir gözi aya bakýar, bir gözi şetdaly kakýar* (bir ğözü a:ya va:kya:r, bir ğözü şetda:lı ka:kya:r) [bir gözü aya bakıyor, bir gözü şeftali kakıyor] (129); *bir söz az iki söz köp* (bir söz a:z iki söz köp) [bir söz az, iki söz çok] (131); *bolsa baş bolmasa yigrimi baş* (bolşo vä:ş volmoşo yiğrimi vä:ş) [olsa beş, olmasa yirmi beş] (133); *burnuny syksañ, jany çykjak* (burnunu şıkşañ, ca:mı çıkçak) [burnunu sıksan canı çıkacak] (136); *çala eşiden çatma ýykar, öte eşiden öý* (çala eşiden çatma yıkar, öto eşiden öy) [az işiten barınak yıkar, çok işiten ev] (138); *çaldygoýdy* (çalıĝoydı) [çaldı, koydu] (139); *çäjiñe bereket!* (çä:ciñe vereket!) [mahsülüne bereket (versin)] (141); *çopana meýlis haram* (çopono meyliş hara:m) [çobana eğlence meclisi haram(dır)] (143); *çöregi bitin eken* (çöröğü biti:n eken) [çöreği bütün imiş] (147); *çöregi tamdyra gyzanda ýap* (çöröğü tamnıra ĝızanna yap) [çöreği tandıra kızgınken yapıştır] (148); *çürrikdepdi* (çürrüykdepdi) [tümsek tepti] (149); *çybyn gorar* (çı:vin ĝo:ror) [sinekten korur] (150); *dadyrdym-gudurdym* (da:dırdım-ĝu:dırdım) [tattırdım yedirdim] (151); *damar gatan yeri bar* (damar ĝatan yeri va:r) [damar katan yeri var] (154); *daş bilen urany aş bilen ur* (da:ş vilen uronı aş vilen ur) [taş ile vuranı aş ile vur] (157); *daş bol!*

(da:ş vol!) [taş ol!] (158); *daşdan gözle* (daşdan gözle) [uzaktan bak] (159); *daş düşen yerinde galsyn* (da:ş düşön yerinne ğa:lşın) [taş düştüğü yerde kalsın] (162); *daş etsin* (daş eşsin) [uzak etsin] (163); *daşy jäjek içi möjek* (daşı cä:cek içi mö:cök) [dışı oyuncak, içi kurt] (164); *demiñ içiñde bolsun* (demiñ içiñde volşun) [nefesin içinde olsun] (167); *depme ker, dürtme ker* (depme ker, dürtmө ker) [tepme sağır, dürtme sağır(dır)] (170); *derdi başyndan aşa* (derdi vaşınnan a:şa) [derdi başından aşkın] (174); *derdi özüne yetik* (derdi ö:züne yetik) [derdi kendine yetik] (175); *däliden dogry habar* (dä:liden noğrı havar) [deliden doğru haber (var)] (176); *dik dur* (dik du:r) [dik duruyor] (177); *dikdüşdi* (dikdüşdü) [dik düştü] (179); *dile geldi bile geldi* (dile ğelli vile ğelli) [dile geldi, beraber geldi] (183); *dodak gitdi bazara* (do:dağ gitdi va:zara) [dudak gitti pazara] (186); *dogabitdi* (doğovitdi) [doğup yetiştii] (187, 188); *doga gaplaymaly* (doğo:ğa:playmalı) [muska kaplanmalı] (189); *doñzuñ agy näme, garasy näme* (doñzuñ a:ğı nä:me, ğarası nä:me) [domuzun akı ne, karası ne?] (191); *doñzy batgada bas!* (doñzu vatğada vaş!) [domuzu bataklıkta bas] (192); *döwüp geç* (döwük geç) [kırıp geç] (199); *döwüp geçsin* (döwük geçsin) [kırıp geçsin] (200); *durdy-durdy* (durdu-durdu) [durdu durdu] (201); *durnam – toýnuk!* (durno:m – toynuk!) [turnam toynuk (V şeklinde tahta çengel)dir] (204); *durup geç* (duruk geç) [durup geç] (205); *durup geçsin* (duruk geçsin) [durup geçsin] (206); *duz kessin!* (du:z kessin!) [tuz kessin] (207); *dünyä dursun, sen dur!* (dünyä: dursun, şen nur!) [dünya dursun, sen dur] (209); *dünyäler düşdür keytiğe* (dünyä:ler düşdür keytiğe) [dünyalar düştür topala] (211); *dünyäsi doldy* (dünyä:şı do:llı) [dünyası doldu] (212); *düşümlü bolsun!* (düşümlü volşun!) [uyumlu olsun] (215); *düşümlüsi bolsun!* (düşümlüşü volşun!) [uyumlusu olsun] (216); *düybüniñ çöpi bar* (düybüniñ çöpü va:r) [dibinin çöpü var] (217); *eden etdi* (eden etdi) [eden etti] (219); *egniñde tozsun* (eğniñde toşşun) [(senin) üstünde paralansın] (221); *egniñde ýyrtylsyn* (eğniñde yırtılşın) [(senin) üstünde yırtılşın] (222); *el egrisi özüñe* (el eğrişi ö:zünü) [el eğrişi kendine(dir)] (226); *eli bar* (eli va:r) [eli var] (229); *elim ýagşylyga!* (elim yağşılığa!) [elim iyiliği (göstersin)] (230); *elinden dür dökülyär* (elinden nür dökülyä:r) [elinden inci dökülüyor] (232); *eliñe gül bitsin* (eliñe gül vişşin) [(senin) eline gül bitsin] (234); *eli yok* (eli yo:k) [eli yok] (237, 238); *elleriñe güller bitsin!* (elleriñe güllör vişşin!) [(senin) ellerine güller bitsin] (239); *emgegi irsin* (emğegi i:rşin) [sıkıntısı bıksın] (244); *emgek bolup geçsin-dä!* (emğek boluk geçsin-dä:!) [sıkıntı olup geçsin de] (245); *emgek göz bilen gaşyñ arasynda* (emğek göz vilen ğa:şıñ a:raşınna) [sıkıntı göz ile kaşın arasında] (246); *emiñ-yomuñ şu bolsun!* (emiñ-yomuñ şu volşun!) [ilacın devan şu olsun] (247); *emmasy bar* (emma:şı va:r) [aması var] (248); *ene süydünden*

halal (ene süydünnön hala:l) [anne sütünden helal] (251); *erre-de teşe* (erre-de teşe) [testere de keser(dir)] (255); *ertiriñiz hayırly bolsun!* (erti:riñiz hayırlı volşun!) [sabahınız hayırlı olsun] (256); *ertirki guýrukdan bugünki öýken ýagşy* (erti:rki guýrukdon muğünkü öykön yağşı) [sabahki kuyruktan bugünkü ciğer iyi] (257); *eşek eşekden galsa, gulagynam kes, guýrugynam* (eşeğ eşekden ğa:lşa, ğuloğuna:m keş, ğuyruğuna:m) [eşek eşekten geri kalsa kulağını da kes, kuyruğunu da (kes)] (260); *eşek mündi* (eşek münni) [eşek bindi] (261); *etek alty, yeñ ýedi* (eteğ altı, yeñ yedi) [etek altı, kol yedi] (262); *etsem-goýsam* (eşsem-ğoyşom) [etsem koysam] (263); *etsem-goýsam* (eşsem-ğoyşom) [etsem koysam] (264); *et ýagly bolsun!* (et ya:ğlı volşun!) [et yağlı olsun] (265); *eygilik bolawersin* (eyğilik bolawersin) [iyilik oluversin] (266); *eygilik bolsun* (eyğilik bolşun) [iyilik olsun] (267); *är başy gowgaly gerek* (ä:r vaşı ğowğa:lı ğerek) [er başı kavgalı gerek] (270); *är-heleyiñ urşy, ýaz gününüñ ýagşy* (ä:r heleyiñ urşı, ya:z gününüñ yağşı) [karı kocanın kavgası yaz gününün yağşı (gibidir)] (271); *gabryñda dik oturasyñ* (ğavriñda diğ oturaşñ) [(senin) kabrinde dik oturasın] (276); *gabryñ gazyldymy?* (ğavriñ ñazıllımı?) [kabrin kazıldı mı?] (277); *gabyr azabyndan bolsun!* (ğavır aza:vinnan volşun!) [kabir azabından olsun] (278); *gabyr bol!* (ğavır vol!) [kabir ol] (279); *gabyr et!* (ğavır et!) [kabir et] (280); *gaçgynym şol* (ğaçğınım şol) [kaçındığım şu(dur)] (282); *gapyrgasyny sanabermeli* (ğapırğasını şa:na:vermeli) [kaburgasını sayıvermeli] (288); *gara başyna gay* (ğara vaşına ğay) [kara başına fırtına (dır)] (289); *gargasa-ğış ýalkasa-ýaz* (ğarğasa-ğış yalkasa-ya:z) [beddua etse kış, lütfetse yaz(dır)] (296); *garry mama sanajyny kakýar* (ğarri ma:ma şnacını kaçya:r) [yaşlı nine tulumuna vuruyor] (299); *gassaba ýag gaygy geçä jan* (ğassa:va ya:ğ ğayğı ğeçä: ca:n) [kasaba yağ kaygı, keçiye can (kaygıdır)] (302); *gaty görseñ gaty yerde otur* (ğatı ğörsöñ ñatı yerde otur) [katı görsen katı yerde otur] (303); *gayrat et!* (ğayra:t et!) [gayret et] (305, 306); *gayyn eneñ söyüpdür* (ğa:yın eneñ söyüpdür) [kaynanan sevmiştir] (308); *gazygynda garrasyn!* (ğazığınna ğarraşın!) [kazığında yaşlansın] (309); *geç gel* (geç ğel) [geç, gel] (311); *geçse geçip geçsin* (geşse geçik geşsin) [geçse geçip geçsin] (312); *geldim – eşek, gitdim – eşek* (gellim – eşek, gitdim – eşek) [geldim eşek, gittim eşek] (314); *gelene yeñne, gidene baldyz* (gelene yeñne, gidene vallız) [gelene yenge, gidene görümce] (315); *gelen ýagşy!* (gelen yağşı!) [gelen iyi(dir)] (318); *gel gel* (gel ğel) [gel gel] (320); *gel git* (gel ğit) [gel git] (321, 322); *gelin bolmasak-da gädikden garapdyk* (gelin molmoşok-da ğä:dikden ğara:pdık) [gelin olmasak da gedikten bakmıştık] (323); *gelip-gitmeli* (gelip-gitmeli) [gelip gitmeli] (324); *gelniñ geldi-geldisi ogluñ boldy-boldysy* (gelniñ ñelli-ğellişi oğluñ vollı-volluşı)

[gelinin geldi geldisi, oğlun oldu oldusu (güzeldir)] (325); *geñ göreniñ alnyna* (geñ ñörönüñ a:lnına) [ayıp görenin alnına (gelsin)] (326); *gepiñ körügi, yeriñ yarygy* (gepiñ kö:rüğü, yeriñ ya:rıgı) [sözün körüğü, yerin yarıgı(dır)] (332); *gerek deregi ýykar* (gerek dereği yıkar) [ihtiyaç gerekliyi yıkar] (334); *geyip ýyrtmak nesip etsin* (geyip yırtmak neşi:v eşsin) [giyip yırtmak nasip etsin] (335); *giç ýagşy!* (gi:ç yağşı!) [geç iyi(dir)] (338); *gijäñiz hayyrlly bolsun* (gi:cä:ñiz hayırlı volşun) [geceniz hayırlı olsun] (340); *gijäñiz rahat bolsun* (gi:cä:ñiz ira:hat bolşun) [geceniz rahat olsun] (341); *gonanyny gol biler göçenini yel* (gononunu ğol viler ğöçönünü yel) [konduğunu kol bilir, göçtüğünü yel (bilir)] (344, 345); *goñşyñ gutly bolsun!* (goñşı:ñ ğutlı volşun!) [komşun kutlu olsun] (346); *goýbolsun* (goyvolşun) [koy olsun] (348); *goýun bakyşyma däl hak alşyma seret* (goýun maķışyma däl hağ alşyma şeret) [koyun bakışyma değil, hak alışyma bak] (350); *goýun bilen gurduñ dostlugy* (goýun milen ğurduñ do:şluğı) [koyun ile kurdun dostluğu (gibidir)] (351); *gördüm-bildim* (gördüm-millim) [gördüm bildim] (353); *görelı-bakaly* (görölü-vaķa:lı) [görelim bakalım] (357); *görmäge göz gerek* (görmä:ģe ğöz ğerek) [görmeye göz gerek] (358); *görüñde dik oturasyñ* (gö:rüñde diğ oturasyñ) [(senin) kabrinde dik oturasın] (359); *görüpgaçdy* (görükgäşdı) [görüp kaçtı] (360); *görüp otursam* (görüp oturşom) [görüp otursam] (361); *gözden, dilden saklasyn!* (gözzön, dillen şaklaşın!) [gözden, dilden saklasın] (366); *gözel göwnüñ!* (gözöl ğöwnüñ!) [güzel gönlün (bilir)] (370); *gözi ýanyp durar* (gözü yanıp duror) [gözü yanıp durur] (372, 373); *gözügaradan yüzügara* (gözüģaradan yüzüģara) [gözü karadan yüzü kara (beterdir)] (374); *gözümüñ üstünde ornuñ bar* (gözümüñ üşşünnö ornuñ ma:r) [gözümün üstünde yerin var] (375); *gözümüñ üstünde yeriñ bar* (gözümüñ üşşünnö yeriñ ma:r) [gözümün üstünde yerin var] (376); *gözünde oky bolsa urjak* (gözünnö okı volşo urcoķ) [gözünde oku olsa vuracak] (377); *gözüñ aksyn!* (gözüñ aķsın!) [gözün aksın!] (379); *gözüñ aydyñ!* (gözüñ a:ydiñ!) [gözün aydın!] (380); *gözüñde bolsun* (gözüñdö volşun) [gözünde olsun] (381); *gözüñe döneyin!* (gözüñö dö:nöyün!) [gözüne döneyim] (382, 383); *gözüñe söweyin* (gözüñö şöwöyün) [gözüne yanayım] (384); *gözüñi ýandak bilen süpür* (gözüñü yannaķ bilen şüpür) [gözünü diken ile süpür] (385, 386); *gözüñ öwrenişıpdır* (gözüñ öwrönüşüpdür) [gözün alışmıştır] (387); *gudaçylyk gürrüñiñiz barmy?* (ğudoçuluk gürrüñüñüz va:rımı?) [dünürçülük muhabbetiniz var mı?] (389); *gulagy göründen yaña* (ğuloğı ğö:rünnön yaña:) [kulağı kabrinden yana] (390); *gurbanyñ bolayyn* (ğurva:nıñ moloyun) [kurbanın olayım] (391); *gurt arkasyndan guş doýmuş* (ğurt arkasınnan ğuş doymuş) [kurt arkasından kuş doymuş] (392); *gurtmusyñ ya tilki?* (ğurtmuşuñ ya: tilki?) [kurt musun ya da tilki (misin)?] (393); *guýruktutdy*

(guyruktutdı) [kuyruk tuttu] (395); *gülyáydý* (gülyaydı) [gül yaydı] (396); *gündiz – küyi, gije – düýşi* (günnüyz – küyü, ği:ce – düýşü) [gündüz fikri, gece düşü (yorar)] (398); *günüňe ýanayyn!* (günüňö yanayın!) [gününe yanayım!] (402); *gürpbasdy* (gürpbassı) [güp diye bastı] (404); *gürrüňi näme?* (gürrüňü nä:me?) [sohbeti ne?] (406); *güýç – güýç yeteniňki* (güyç-güyç yeteniňki) [güç, güç yetirenin(dir)] (408); *gyzy barıň näzi bar* (ği:zı va:rıň nä:zı va:r) [kızı varın nazı var] (416); *gyzyla gaplaýmaly* (ğızıla ğa:pla:ymalı) [altına kaplamalı] (417); *gyzym saňa aýdýan gelnim sen düş* (ği:zım saňa aydya:n ğelnim şen nüş) [kızım sana söylüyorum, gelnim sen anla] (418); *habary bar* (havarı va:r) [haberi var] (419, 420); *halal bolsun!* (hala:l volşun!) [helal olsun!] (424); *halalyň bolsun!* (halalıň volşun!) [helalin olsun!] (425); *halal saňa!* (hala:l saňa!) [helal (olsun) sana!] (426); *halatlar gutly bolsun!* (halatlar ğutlı volşun!) [hâller kutlu olsun] (427); *harmanyňa bereket!* (harmanıňa vereket!) [harmanına bereket (versin)] (428); *hayryny gör!* (hayrını ğör!) [hayrını gör] (430); *hayсы ашыň gatygy?* (haysı aşıň ñatığı?) [hangi aşım yoğurdu?] (431, 432); *hayсы biri?* (haysı vi:ri?) [hangi biri?] (433); *hayсы heñden goparka?* (haysı heñden ğoporça:?) [hangi ritimden kopar acaba?] (434); *hemedan daş bolsa, kâdi yakyn* (hemeda:n naş volşo, kâ:di yaķı:n) [Hamedan uzak olsa da kabak yakın] (438); *hem hoz gerek, hem hozuň mürrügi* (hem ho:z ğerek, hem ho:zuň mürrüğü) [hem ceviz lazım hem cevizin yumuşamış (lazım)] (439); *her dişinde bir gülki* (her di:şinne vir ğülkü) [her dişinde bir gülüş (var)] (440); *her gapıda biri* (her ğapıda vi:ri) [her kapıda biri (duruyor)] (442); *häh diyseň mäh* (häh diyşeň mäh) [ha desen işte (oluyor)] (445); *häh diyseň mäh bolayýar* (häh diyşeň mäh voloyya:r) [ha desen işte oluyor] (446); *hoş galyň!* (hoş ğa:lıň!) [hoş kalın] (449); *hoş geldiňiz!* (hoş ğelliňiz!) [hoş geldiniz] (450); *hoş geldiňiz, sapa geldiňiz!* (hoş ğelliňiz, şapa: ğelliňiz) [hoş geldiniz, sefa geldiniz] (451); *hoş gördük!* (hoş ğördük!) [hoş gördük] (452); *howul bela, howul bela, başymyzdan sowul bela!* (howul vela:, howul vela:, başımızdan sowul vela:!) [acele bela, acele bela, başımızdan savul bela] (454); *höwri köp bola!* (höwrü köp bolo!) [hayvanı çok ola!] (455); *höwri köp bolsun!* (höwrü köp bolşun!) [hayvanı çok olsun] (456); *hudaý diyen ýeri bar eken* (huda:y diyen yeri va:r eken) [Tanrı dediği yeri varmış] (457); *hudaý diyen yerim bar eken* (huda:y diyen yerim ma:r eken) [Tanrı dediğim yerim varmış] (458); *hudaý diyen ýeriň bar eken* (huda:y diyen yeriň va:r eken) [Tanrı dediğin yerin varmış] (459); *içi mör-möjekden doly* (içi mö:r-mö:cökdön no:lı) [içi börtü böceklerle dolu] (467); *iki at depişer, arasynda eşek öler* (iki at depişer, a:raşınna eşeĝ ölör) [iki at tepişir, arasında eşek ölür] (472); *iki ayakly iki günde* (iki ayaklı iki ğünnö) [iki ayaklı iki günde (büyür)] (473); *iki el-de, bir ayak* (iki el-de,

bir ayak) [iki el de bir ayak(tır)] (476); *iki göçde bir talañ* (iki göşdü vir ta:lañ) [iki göç
 bir talana (denktir)] (478); *il oñlasa atyñy soy* (i:l oñloşo atıñı soy) [halk onaylasa
 (kendi) atını kes] (482); *iman baýlygyny bersin!* (i:ma:n ma:yılığını versin!) [iman
 zenginliğini versin] (484); *imanly bolsun!* (i:ma:nlı volşun!) [imanlı olsun] (485); *imany
 äkidandan bolsun!* (i:ma:nı äkí:dannan molşun!) [imanı akidenden olsun] (486); *imany
 hemra bolsun!* (i:ma:nı hemra: volşun!) [imanı yoldaş olsun] (487); *işdäñiz açyk bolsun!*
 (işdä:ñiz açık bolşun!) [iştahınız açık olsun] (492); *işiñ ilerik!* (i:şiñ ileri:k!) [işin ileri
 (gitsin)] (496); *itden beter aç* (itden meter a:ç) [itten beter aç(tır)] (498); *ite bir sümek
 bergisi bar* (ite vir şümök berğisi va:r) [ite bir kemik borcu var] (500); *it görse, gözi
 agarar* (it görşö, gözü a:ğarar) [it görse gözü ağarır] (503); *it görse, gözi agarjak* (it
 görşö, gözü a:ğaracak) [it görse gözü ağaracak] (504); *iyeniñ haram bolsun* (iyeniñ
 hara:m molşun) [yediğin haram olsun] (511); *jan berene jay ber* (ca:n merene ja:y ver)
 [can verene yer ver] (512); *jany bar* (ca:nı va:r) [canı var] (515); *jany jöwen ekmäge
 gitdi* (ca:nı cöwön ekmä:ğe ğitdi) [canı darı ekmeye gitti] (516); *janyña noş bolsun!*
 (ca:nıña no:ş volşun!) [canına yarasın] (517); *jany suw üstünde* (ca:nı suw üşşünnö)
 [canı su üstünde] (518); *jähennem bol!* (cähennem mol!) [cehennem ol!] (519);
jähenneme git! (cähenneme git!) [cehenneme git!] (520); *jähennem et!* (cähennem et!)
 [cehennem et!] (521); *jübütmi-täk?* (cüvütmü-tä:k?) [çift mi tek?] (524); *kabul bolsun*
 (kavu:l volşun) [kabul olsun] (526); *kak-sok I* (kak-şok) [vur sok] (527, 528); *keyik
 syrtyna gurt düşdi* (keyik şırtına ğurt düşdü) [geyik sırtına kurt düştü] (536); *keypiñ
 kelläñde* (keypiñ kellä:ñde) [keyfin kafanda(dır)] (537); *kim bilýär?* (kim milyä:r?) [kim
 biliyor?] (539); *kör bol* (kö:r vol) [kör ol] (548); *kör bolayyn* (kö:r voloyun) [kör
 olayım] (549); *kör bolsun* (kö:r volşun) [kör olsun] (550); *kör hasasyny bir aldyrar*
 (kö:r haşa:şını vir allırar) [kör bastonunu bir (kere) çaldırır] (552); *kyýamat günü
 goñşudan* (kıya:mat günü ğoñşıdan) [kıyamet günü komşudan (fayda görürsün)] (556);
maly ekiniñe düşdümü? (ma:lı ekiniñe düşdümü?) [malı (senin) ekinine düştü mü?] (558);
mañlaýyñ açyk bolsun! (mañlayıñ açık bolşun!) [alının açık olsun] (563);
mañlaýyñ ak bolsun! (mañlayıñ a:k bolşun!) [alının ak olsun] (564); *menden saña bulut
 yakyn* (mennen şaña vulut yakı:n) [benden sana bulut yakın] (568); *meni urany, hudaý
 ursun* (meni uronı, huda:y urşun) [beni vuranı Tanrı vursun] (572); *men näme diýýän,
 dutarym näme diýýär* (men nä:me diyyä:n, du:ta:rim nä:me diyyä:r) [ben ne diyorum,
 tamburam ne diyor?] (574); *men näme diýýän, tamdyram näme diýýär* (men nä:me
 diyyä:n, tamnıra:m nä:me diyyä:r) [ben ne diyorum, taburam ne diyor?] (575); *murtuñ
 towly bolsun* (murtuñ towlı volşun) [bıyığın kıvrımlı olsun] (583); *nekdogdy* (nekdoğdı)

[insafsız doğdu] (589); *nesip bolsa* (neşi:p bolšo) [nasip olsa] (591); *nesip etsin* (neşi:v eşsin) [nasip etsin] (593); *nä körüñ bar?* (nä: kö:rüñ ma:r?) [ne işin var?] (594); *noş bolsun!* (no:ş volşun!) [afiyet olsun] (597); *o dünýä, bu dünýä* (o dünýä:, bu dünýä:) [o dünya, bu dünya] (600); *ogry syrty govşak* (oğrı sırtı ğowşok) [hırsızın sırtı güçsüz(dür)] (602); *ogul ýaşy uzyn bola!* (oğul ya:şı uzuyn molo!) [oğul yaşı uzun ola!] (603); *ogul ýaşy uzyn bolsun!* (oğul ya:şı uzuyn molşun!) [oğul yaşı uzun olsun] (604); *okaraňy getir süýt bereýin* (okoro:ñı getir şüyt bereyin) [kabını getir, süt vereyim] (605); *oñ bolsun!* (oñ molşun!) [iyi olsun] (608); *oragatdy* (oroğatdı) [orak attı] (609); *otursa-tursa* (oturşo-turşo) [otursa kalksa] (611); *otyr ýeri kül üstünde, göwni kap dagynda* (otı:r yeri kül üşşünnö, göwnü қа:p da:ğınna) [oturduğu yer kül üstünde, gönlü kaf dağında] (614); *owarra bol!* (oworro vol!) [uzak ol!] (615); *owarra et!* (oworro et!) [uzak et!] (616); *owarra git!* (oworro ğit!) [uzak git!] (617); *oýun bir maza iki* (oyun mir maza: iki) [oyun bir, keyif iki] (618); *oýunçy utulanyny bilse ýagşy* (oyunçı utulonunu vilşe yağşı) [oyuncu kaybettiğini bilse iyi] (619); *öler ada galar at* (ölör a:da ğa:lar at) [ölür ada, kalır at] (621); *ömrüñe bereket!* (ömrüñö vereket!) [ömrüne bereket (versin)!] (623); *ömrüñ uzak bolsun* (ömrüñ uzok bolşun) [ömrün uzak olsun] (624); *öwez ogluny bersin!* (öwöz oğlunu verşin!) [onun yerine oğlunu versin] (628); *öwliýä kessin!* (öwliýä: keşsin!) [evliya kessin] (629); *öýdeçimi, düzdeçimi?* (öydöçümü, düzzöçümü?) [evcimen mi, yabani mi?] (631); *öyi arkasynda, çemçesi bilinde* (öyü arkaşınna, çömçöşü vi:linne) [evi arkasında, kaşığı belinde(dir)] (632); *öyüni towuga ýükläymeli* (öyünü towuğo yüklä:yemeli) [evini tavuğa yüklemeli] (635); *öz eliñ öz ýakañ* (ö:z eliñ ö:z yaқа:ñ) [kendi elin, kendi yakan] (638); *özi kül üstünde, göwni kap dagynda* (ö:z küл üşşünnö, göwnü қа:p da:ğınna) [kendi kül üstünde, gönlü kaf dağında] (639); *pygamberler ýorgudy bolsun!* (pı:ğammerler yorğudı volşun!) [peygamberler yorduğu olsun] (646); *saçýoldy* (şaçyollı) [saç yoldu] (649); *sadagañ gideyin* (şadağa:ñ ñideyin) [sadakan gideyim] (650); *sadakada san yetmez* (şadaқada şa:n yetmez) [sadakada sayı yetmez] (651); *sag asmana süýdüñi* (sağ aşma:na şüydüñü) [sağ göğe sütünü] (652); *sag bol!* (sağ vol!) [sağ ol] (653); *sakawyñ soñuna seret* (şaқowuñ soñuno şeret) [kekemenin sonuna seyret] (654); *sözi suw gysymlan ýaly* (şözü suw ğışımla:n ya:lı) [sözü su avuçlar gibi(dir)] (666); *sözüñ agzyñda* (şözüñ ağzıñda) [sözün ağzında (beklesin)] (668); *söz yok* (şöz yo:k) [söz yok] (669); *suw getiren hem bir küýze döwen hem* (şuw ğetiren hem mir küyzö döwön hem) [su getiren de bir çömlek kıran da (birdir)] (670); *süñklerinden torba asaýmaly* (şüñklörünnön to:rvo aşı:ymalı) [kemiklerinden torba asmalı] (671); *süýjülik bilen gatnaşalyñ* (şüycülük bilen

ğatnaşalıñ [tatlılık ile ilişki kuralım] (674); *syrtı bilen tiken alybermeli* (sırtı vilen tiken alıvermeli) [sırtı ile diken alıvermeli] (676); *şükür et!* (şükür et!) [şükür et] (681); *tamda gulak bar* (ta:mna ğuloķ ba:r) [odada kulak var] (683); *tans edersiñ* (tanış edersiñ) [dans edersin] (684); *tañry ýalkasyn* (tañrı yalkaşın) [Tanrı bağışlasın] (685); *tayagyñ egrisi özüñe bakan* (tayağın eğrişi ö:züñö va:an) [sopanım eğrişi kendine doğru] (689); *tayak gelyänçä ýumruk* (tayak gelyä:nçä yumruk) [sopa gelinceye kadar yumruk (ile vur)] (690); *telpegiñde dawam bar* (telpeğinde da:wwa:m ma:r) [kalpağında devam var] (694); *täterime git* (tä:teri:me ğit) [uzağa git] (696); *towşana dogduk depe* (towşono doğduk depe) [tavşana doğduğu tepe (güzeldir)] (697); *toýa gatnaşaly* (toyo ğatnaşalı) [düğüne katılalım] (699); *toýda duşuşaly* (toydo du:şuşolu) [düğünde buluşalım] (700); *toýdan soñra – tomaşa* (toydon soñro – tomoşo) [düğünden sonra eğlence (arama)] (701); *toýda tozsun* (toydo toşsun) [düğünde yırtılsın] (702); *toýluk bolsun* (toyluk bolşun) [düğünlük olsun] (703); *toýuñda gaytsyn!* (toyuñdo ğayşşın!) [(senin) düğününde geri gelsin] (704); *tur küştden* (tur küştdön) [kalk satrançtan] (705); *tur-otur kersen getir* (tur-otur kersen ğetir) [kalk otur, kap getir] (706); *tutda-bas* (tutdo-vaş) [tut da bas] (707); *ugruna bolsun!* (uğruno volşun!) [iyi tarafa olsun] (711); *ugruñyz ugru alsyn!* (uğruñuz uğur alşın!) [yolunuz başarıya ulaşsın] (712); *ugry bar* (uğrı va:r) [doğruluğu var] (713); *ugrynda bar* (uğrunno va:r) [doğruluğu var] (714); *ugur hayыр bola!* (uğur hayır volo!) [yolunuz hayır ola] (718); *ugur hayыр bolsun!* (uğur hayır volşun!) [yolunuz hayır olsun] (719); *uly söze toba* (ulı şözö to:vo) [büyük söze tövbe (ederim)] (723); *urha-ur I* (urha:-ur) [vur ha vur] (724, 725); *urnanyñ üstünde durna* (urno:nuñ üşşünnö durno) [üst üste derdin üstünde turna (var)] (726); *ur-tut* (ur-tut) [vur tut] (728); *urupgaçdy* (urupğaçdı) [vurup kaçtı] (729); *uzagyndan gatnaşalyñ!* (uzoğunnon ğatnaşalıñ!) [uzağından ilişki kuralım] (730); *uzak yaş bersin* (uzoķ ya:ş versin) [uzak yaş versin] (731); *wadada wepa barmy?* (wa:dada wepa: va:rmı?) [sözde vefa var mı?] (735); *walla kessin* (walla keşşin) [vallahi kessin] (736); *way gününe!* (wa:y ğünüñö!) [vay gününe!] (737); *weli bolmasa, weliye* (weli: volmoşo, weli:ce) [veli olmasa velice (olur)] (738); *welisi bar* (welişi va:r) [aması var] (739); *wessalam şüt tamam!* (weşşala:m şüt tama:m!) [vesselam hop tamam(dır)!] (740); *yzynyñ çöpi bar* (ı:zınıñ çöpü va:r) [arkasının çöpü var] (744); *yzynyñ emması bar* (ı:zınıñ emma:sı va:r) [arkasının aması var] (745); *zyýarasyn!* (ı:zıyaraşın!) [arkası yarasın] (746); *ya demrinden ya kömründen* (ya: demrinnen ya: kömrünnön) [ya demirinden ya kömüründen] (747); *yağ guýup ýalap oturmaly* (ya:ğ ğuyup yala:v oturmolu) [yağ döküp yalayıp oturmalı] (748); *yağşy gününe şarik* (yağşı ğünüñö şa:rik) [(senin) iyi

gününe ortak] (749); *ýagşy ýigit aş üstüne* (yağşı yiğit aş üssünö) [iyi yiğit aş üstüne (gelir)] (750); *ya hayır ya şer* (ya: hayır ya: şer) [ya hayır ya şer] (751); *yamandan ýarty agyz* (yamannan ya:rtı ağız) [kötüden yarım ağız (kalır)] (754); *yaman gözden saklasyn!* (yaman gözzön şaklaşın!) [kötü gözden saklasın] (755); *yamanyň yüzi añryk bolsun!* (yamaniň yüzü añrı:k bolşun!) [kötünün yüzü öbür tarafa olsun] (757); *yandak başynda çorba* (yannağ başınna ço:rvo) [diken başında çorba(dır)] (760); *yapy ýanıň yerde bolsun* (yapı ya:nıñ yerde volşun) [yapı yanın yerde olsun] (762); *yaryljak çyban yarylsyn-da dynsyn* (ya:rılcağ çı:van yarılsın-na dı:nşın) [yarılacak çıban yarılsın da kurtulsun] (764); *ýasy ýanyň yerde bolsun* (yaşı ya:nıñ yerde volşun) [yassı yanın yerde olsun] (765); *ýaşy uzak bolsun* (ya:şı uzok bolşun) [yaşı uzak olsun] (767); *ýaşy uzyn bolsun* (ya:şı uzıyn molşun) [yaşı uzun olsun] (768); *yatan ýeri ýagty bolsun!* (yatan yeri yağtı volşun!) [yattığı yer aydınlık olsun] (770); *ýedi arka meñzemän, ýerden göterene meñzärin* (yedi arka: meñzemä:n, yerden götörönö meñzä:rin) [yedi arkaya benzemeyip yerden kaldırına benzerim] (771); *ýedi biç bir kes* (yedi viç bir keş) [yedi biç, bir kes] (772); *ýedi ölçe bir kes* (yedi ölçö vir keş) [yedi ölç, bir kes] (782); *ýegenim bilen ýedi gulum bar* (yeğenim milen yedi ğulum ma:r) [yeğenim ile yedi kulum var] (784); *ýele–ýelken, güne–galkan* (yele–yelken, ğünö–ğalkın) [yele yelken, güne kalkan(dır)] (789); *ýenäň yenesi bar* (yenä:ñ yeneşi va:r) [yinenin yinesi var] (792); *ýerden yörär* (yerden yörä:r) [yerden yürür] (795, 796); *yer gaty da gök yrak* (yer ğatı da gö:ğ irak) [yer katı da gök irak(tır)] (797); *yer gaty da yol yrak* (yer ğatı da yo:l irak) [yer katı da yol irak(tır)] (798); *ýetim gözi çömçede, odunçyňky omçada* (yeti:m gözü çömçödö, o:dunçı:ñkı omçodo) [yetim gözü kaşıktta, oduncununki çalılıkta(dır)] (803); *ýit yok bol!* (yit yo:k bol!) [yit, yok ol!] (804); *ýolagçy ýolda gerek* (yo:loğçı yo:llo ğerek) [yolcu yolda gerek(tir)] (806); *ýolagçy ýolda ýagşy* (yo:loğçı yo:llo yağşı) [yolcu yolda iyi(dir)] (807); *yol bolsun* (yo:l volşun) [yol olsun] (808); *yol ogly ýolda ýagşy* (yo:l oğlı yo:llo yağşı) [yol oğlu yolda iyi(dir)] (809); *ýoluň açyk bolsun!* (yo:luñ açık bolşun!) [yolun açık olsun] (810); *ýoluň ak bolsun!* (yo:luñ a:k bolşun!) [yolun ak olsun] (811); *ýüpegiň uçly* (yüpöğüñ u:şlı) [ipeğın uçlu (olsun)] (820); *ýüpegiň uçly bolsun!* (yüpöğüñ u:şlı volşun!) [ipeğın uçlu olsun!] (821); *ýüregi suw üstünde* (yüröğü suw üssünö) [yüreği su üstünde(dir)] (823); *ýürek etden* (yüröğ etden) [yürek etten(dir)] (824); *ýüzünden gan damayyn diýýär* (yüzünnön ğa:n namayın niyyä:r) [yüzünden kan damlayayım diyor] (832); *ýüzünden yüz güjük doýjak* (yüzünnön yüz ğücük doycok) [yüzünden yüz köpek doycak] (833); *ýüzüne köz degsin* (yüzünö köz zeğsin) [yüzüne köz değsin] (834); *ýüzüni babaly görsün* (yüzünü va:va:lı ğörsün)

[yüzünü ölü yıkayıcısı görsün] (835); *ýüzüniň ýagy damayyn diýýär* (yüzünüň yağı damayın niyyä:r) [yüzünün yağı damayım diyor] (837); *ýykyljak araba kyrk gün öňünden jygyldar* (yıkılcağ arava kırık gün öňünnön cığilla:r) [yıkılacak araba kırık gün önceden ses çıkarır] (841); *ýykylsaň dişiň döwüljek* (yıkılşaň di:şiň döwülcök) [yıkılsan dişin kırılacak] (842); *zyýaratyňyz kabul bolsun!* (zıya:ratıñız kavu:l volşun!) [ziyaretiniz kabul olsun] (847)

Derlenen cümle biçimindeki deyimlerden anlamlarına göre 433 tanesi olumlu cümledir.

1.3.2. Olumsuz Cümle Olan Deyimler

Yüklemi olumsuz anlam ifade eden cümlelerdir. Genel olarak, fiil cümlelerinin olumsuzu *-mA* olumsuzluk eki ile, isim cümlelerinin olumsuzu ise *değil* ve *yok* sözcüğüyle kurulur. *Ne...ne...* bağlacı ve *mI/mU* soru edatı ile de olumsuz cümleler kurulabilir. Türkmen Türkçesi cümle biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan olumsuz cümle şeklinde oluşturulmuş deyimler şunlardır: *agzyňyň eýesi däl* (ağzınıñ eyeşi dā:l) [ağzının sahibi değil] (13); *agzyňa alar ýaly däl* (ağzıña alar ya:lı dā:l) [(senin) ağzına alır gibi değil] (14, 15); *agzyňy açma!* (ağzıñı açma!) [(senin) ağzını açma!] (19); *agzyňy sala goýberme* (ağzıñı şala ğoyverme) [(senin) ağzını gevşek koyverme] (21); *agzyňy salajyn goýberme* (ağzıñı şalacın ğoyverme) [(senin) ağzını gevşek koyverme] (22); *ak düýäni gördüňmi? Göremok* (a:k düyā:ni ğördüñmi? Göremo:k) [ak deveyi gördün mü? Görmedim] (29); *ak, gök geydirme* (a:k, gö:k geydirme) [ak mavi giydirme] (31); *alaryny bilse Allasyňy garamaz* (alarını vilşe Alla:şını ğaramaz) [almayı bilse Allah'ına bakmaz] (39); *alma atsaň yere düşjek däl* (alma aşsaň yere düşşek gā:l) [elma atsan yere düşecek değil] (48); *alyp baryan galasy yok* (alıp barya:n ğala:şı yo:k) [alıp varır kalesi yok] (55); *aydary yok, diýeri yok* (aydarı yo:k, diyeri yo:k) [söyleyeceği yok, diyeceği yok] (89); *ayyn bolmasa* (ayın molmoşo) [hiç olmasa] (92); *azary-bizary yok* (aza:rı-vi:za:rı yo:k) [derdi sıkıntısı yok] (94); *belli bahasy yok* (belli vahaşı yo:k) [belli fiyatı yok] (116); *bihal däl* (bi:ha:l lä:l) [hâlsiz değil] (126); *bir däl, iki däl...* (bir dā:l, iki dā:l...) [bir değil, iki değil...] (128); *çorbalygy yok* (ço:rvoluğı yo:k) [çorbalığı yok] (146); *damar gatan yeri yok* (damar ğatan yeri yo:k) [damar katan yeri yok] (155); *dem-düýt yok* (dem-düyt yo:k) [ses seda yok] (166); *deňi-taýy yok* (deñi-ta:yı yo:k) [eşi benzeri yok] (169); *depseň deprenmez* (depşen deprenmez) [tepsen kımıldamaz] (171); *depseň yranmaz* (depşen ıranmaz)

[tepsen sallanmaz] (172); *dünyä bilen däl* (dünyä: vilen nä:l) [dünya ile değil] (208); *dürtmeseñ duymaz* (dürtmösöñ duymoz) [dürtmesen duymaz] (214); *elde däl* (elle dä:l) [elde değil] (224); *elde zat ýok* (elle za:t yo:k) [elde bir şey yok] (225); *eliniñ çykymy ýok* (eliniñ çıkımı yo:k) [elinin harcaması yok] (233); *eliñ-gözüñ dert görmesin!* (eliñ ñözüñ dert görmösün!) [elin gözün dert görmesin] (235); *äñi-ujy ýok* (ä:ñi-u:cı yo:k) [eni ucu yok] (269); *gan-pet ýok* (ga:n-pet yo:k) [kan yüz yok] (287); *garañ görünmesin* (gara:ñ ñörünmösün) [gölgen görünmesin] (293); *gara şaya degenok* (gara şaya degeno:k) [bozuk paraya değmiyor] (295); *gayá-gopuz ýok* (gaya ğopuz yo:k) [kaya kopuz yok] (304); *gayyn eneñ söymändir* (ga:yın eneñ şöymä:nnir) [kaynanan sevmemiştir] (307); *geñ-tañ görmäyin!* (geñ-ta:ñ ñörmä:yin!) [ayıp tuhaf görmeyeyim!] (327); *gep alşar ýaly däl* (gev alşar ya:lı dä:l) [söz alışır gibi değil] (328); *gepi bolmaz* (gepi volmoz) [sözü olmaz] (330, 331); *gördüm, bildim ýok* (gördüm, millim yo:k) [gördüm bildim yok] (354); *göwni-garny ýok* (göwnü-ğarnı yo:k) [gönlü karnı yok] (363); *gürrüñi bolmaz* (gürrüñü volmoz) [sohbeti olmaz] (405); *gürrüñi ýok* (gürrüñü yo:k) [sohbeti yok] (407); *gylygy geñ däl* (ğılığı ğeñ dä:l) [huyu iyi değil] (409); *hetdi-hasaby ýok* (hetdi-haşa:vı yo:k) [haddi hesabı yok] (443); *hălä galma!* (hä:lä: ğa:lma!) [henüze kalma] (447); *hălimi-şindisi ýok* (hä:limi-şinnişi yo:k) [dahası şimdisi yok] (448); *hoşuñ atasy ölmändir* (hoşuñ atası ölmä:nnir) [tamamın babası ölmemiştir] (453); *iki bolup bire degmez* (iki volup bire değmez) [iki olup bire değmez] (474); *ikuçly däl* (iku:şlı dä:l) [iki uçlu değil] (479); *iñlär siñek ýok* (iñlä:r siñek yo:k) [inler sinek yok] (488); *irnigi ýok* (irniği yo:k) [ziyanı yok] (491); *işiñ bolmasyn!* (i:şiñ molmoşun!) [işin olmasın] (495); *itden aç-da ýok, dynç-da* (itden a:ç-da yo:k, dı:nç-da) [ittten aç da yok rahat da (yok)] (497); *itde san bar onda san ýok* (itde şa:n ma:r onno şa:n yo:k) [itte saygınlık var, onda saygınlık yok] (499); *it eýesini, pişik bakesini tananok* (it eýesini, pişik bi:kesini tanano:k) [it sahibini, kedi hanımını tanımıyor] (501); *it göresi däl* (it görösü dä:l) [it göresi değil] (502); *it hayyr görmez* (it hayır görmöz) [it hayır görmez] (505); *it indegi ýok* (it inneği yo:k) [it gerekliliği yok] (507); *it iyer ýaly däl* (it iyer ya:lı dä:l) [it yer gibi değil] (508); *juda bolmasa* (cuda: volmoşo) [hiç olmazsa] (522); *kasas kyyamata galmaz* (kaşaş kıya:mata ğa:lmaz) [öç kıyamete kalmaz] (529); *kem däl* (kem nä:l) [eksik değil] (530); *kem etmesin!* (kem etmesin!) [eksik etmesin] (531); *kemi ýok* (kemi yo:k) [eksiği yok] (532); *kemje-kerdem däl* (kemce-kerdem nä:l) [eksik meksik değil] (533); *keseri ýok* (keşeri yo:k) [halı bıçağı yok] (534, 535); *kiçi-girim däl* (kiçi-ği:rim nä:l) [ufak tefek değil] (538); *köprüde galtaşan yeri ýok* (köprüdö ğaltaşan yeri yo:k) [köprüde ilişen yeri yok] (547); *körüñ ýok* (kö:rüñ yo:k) [işin yok] (553); *kül*

dökmedik ýeri ýok (kül lökmödük yeri yo:k) [kül dökmedik yeri yok] (554); *manysy bolmaz* (ma:nı:sı volmoz) [manası olmaz] (561); *manysy ýok* (ma:nı:sı yo:k) [manası yok] (562); *mañlayý ýok* (mañlayı yo:k) [alnı yok] (565); *masgaranyň aýry mazary ýok* (maşğara:nıñ aýrı maza:rı yo:k) [maskaranın ayrı mezarı yok] (566); *murty palta kesmez* (murtı palta keşmez) [bıyıǵı balta kesmez] (585); *myzagasyna däl* (mıza:ğasına dā:l) [umrunda deǵıl] (587); *ne çiş köysün ne kebab* (ne çı:ş köyşün ne keva:p) [ne şiş yansın ne kebab (yansın)] (588); *oda salsañ tütmez* (o:do şalsañ tütömöz) [ateşe atsan tütmez] (598); *o diyen däl* (o diyen nā:l) [o diyen deǵıl] (599); *oglan-oglanjyk däl* (oǵlon-oǵloncuǵ dā:l) [oǵlan oǵlancık deǵıl] (601); *oturyw ýok* (oturuw yo:k) [oturuş yok] (613); *öwrüm-aylaw ýok* (öwrüm-aylow yo:k) [eǵrı büǵrülük yok] (630); *öyünde öylänlik ýok* (öyünnö öylā:nlik yo:k) [evinde öǵlenlik yok] (634); *perwayına däl* (perwa:yına dā:l) [kaygısına deǵıl] (641); *päl däldir* (pā:l lā:llir) [niyet deǵıldir] (642); *piñine däl* (piñine dā:l) [umurunda deǵıl] (644); *rejesi geñ däl* (ireceşi ğeñ dā:l) [durumu iyi deǵıl] (647); *saçagyñyz egsilmesin!* (şaçaǵıñız eǵşilmeşin!) [sofranız eksilmesin] (648); *sadakada san yetmez* (şadaqada şa:n yetmez) [sadakada sayı yetmez] (651); *san-sajagy ýok* (şa:n-şa:caǵı yo:k) [sayısı sınırı yok] (659); *sen men ýok* (şen men yo:k) [sen ben yok] (662); *soñuny görüp gelen ýok* (soñunı ğörük gelen yo:k) [sonunu görüp gelen yok] (663); *sözi ýapa degmez* (şözü yapa: deǵmez) [sözü yapıya deǵmez] (667); *syrçasy suw götermez* (şırçaşı suw ğötörmöz) [şırçası su kaldırmaz] (675); *tagam-tagsyry ýok* (taǵam-taǵşı:rı yo:k) [tadı tuzu yok] (682); *toýa garramak ýok* (toyo ğarramaǵ yo:k) [düǵüne yaşlanmak yok] (698); *ugry ýok* (uǵrı yo:k) [iyi deǵıl] (715, 716, 717); *ujy iki däl* (u:cı iki dā:l) [ucu iki deǵıl] (720); *urşuñ geñeşi ýok* (urşuñ ñeñeşi yo:k) [dövüşün danışması yok] (727); *yamanlyk ýüzüni görmäsiñ* (yamanlık yüzünü ğörmā:şiñ) [(sen) kötülük yüzü görmeyesin] (756); *yanyñ ýere degmesin* (ya:nıñ yere deǵmeşin) [yanın yere deǵmesin] (761); *yatanyñ üstüne turan gelmesin* (yataniñ üşşünö turon ğelmeşin) [yatanın üstüne kalkan gelmesin] (769); *ýer ýarylmady, men girmedim* (yer ya:rılmadı, men ği:rmedim) [yer yarılmadı, ben girmedim] (802); *yöne-möne däl* (yönö-mönö dā:l) [öyle böyle deǵıl] (812); *yönesi bilen däl* (yö:nöşü vilen nā:l) [öylesine deǵıl] (813); *ýüze tutarlygy ýok* (yüzö tutorluǵı yo:k) [yüze tutarlıǵı yok] (825); *ýüzi ýok* (yüzü yo:k) [yüzü yok] (829, 830, 831); *ýüz görüp gapyrga syrma* (yüz ğörük ğapırǵa şı:rma) [yüz görüp kaburga sıyırma] (828); *ýüzüniñ gan-koky yok* (yüzünüñ ña:n-ko:kı yo:k) [yüzünün kan lekesi yok] (836); *ýylan garagy ýok* (yıla:n ğaraǵı yo:k) [yılan gözü yok] (843); *ýylan garaçygy ýok* (yıla:n ğaraçıǵı yo:k) [yılan

gözü yok] (844); *zarym bar da zorum ýok* (za:rım ma:r da zo:rım yo:k) [şikayetim var da zorum yok] (845); *zyýany ýok* (zıya:nı yo:k) [ziyanı yok] (846)

Derlenen cümle biçimindeki deyimlerden anlamlarına göre 114 tanesi olumsuz cümledir.

1.3.3. Soru Cümlesi Olan Deyimler

Soru anlamı içeren cümlelerdir. Soru anlamı; soru sıfatı, soru zamiri ve soru zarfi ile ya da soru edatı *mI/mU* ile sağlanır. Türkmen Türkçesi cümle biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan soru cümlesi şeklinde oluşturulmuş deyimler şunlardır: *ak düýäni gördüňmi?* Göremok (a:k düyä:ni gördüňmi? Göremo:k) [ak deveyi gördün mü? Görmedim] (29); *atyş gerekmi, tutuş?!* (atış gerekmi, tutuş?!) [atış gerek mi tutuş (gerek mi)?] (76); *aw ganlymy, janly?* (a:w ğa:nlımı, ca:nlı?) [av kanlı mı, canlı (mı)?] (81); *doňzuň agy näme, garasy näme* (doňzuň a:ğı nä:me, ğarası nä:me) [domuzun akı ne, karası ne?] (191); *gabryň gazyldymy?* (ğavriň ñazıllımı?) [kabrin kazıldı mı?] (277); *gudaçylyk gürrüňiňiz barmy?* (ğudoçuluk gürrüňüňüz va:rımı?) [dünürçülük muhabbetiniz var mı?] (389); *gurtmuşyň ýa tilki?* (gurtmuşuň ya: tilki?) [kurt musun ya da tilki (misin)?] (393); *gürrüňi näme?* (gürrüňü nä:me?) [sohbeti ne?] (406); *hayşy aşyň gatygy?* I (hayşı aşın ñatığı?) [hangi aşın yoğurdu?] (431, 432); *hayşy biri?* (hayşı vi:ri?) [hangi biri?] (433); *hayşy heňden goparka?* (hayşı heňden ğoporka:?) [hangi ritimden kopar acaba?] (434); *jan gerekmi, pyçak* (ca:n ğerekmi, pıçak) [can lazım mı, bıçak (lazım mı)?] (513); *jübütmi-täk?* (cüvütmü-tä:k?) [çift mi tek?] (524); *kim bilýär?* (kim milyä:r?) [kim biliyor?] (539); *maly ekiniňe düşdümi?* (ma:lı (senin) ekiniňe düşdümü?) [malı ekinine düştü mü?] (558); *men näme diýýän, dutarym näme diýýär* (men nä:me diyyä:n, du:ta:rım nä:me diyyä:r) [ben ne diyorum, tamburam ne diyor?] (574); *men näme diýýän, tamdyram näme diýýär* (men nä:me diyyä:n, tamnıra:m nä:me diyyä:r) [ben ne diyorum, taburam ne diyor?] (575); *nä körüň bar?* (nä: kö:rüň ma:r?) [ne işin var?] (594); *öýdeçimi, düzdeçimi?* (öydöçümü, düzzöçümü?) [evcimen mi, yabani mi?] (631); *wadada wepa barmy?* (wa:dada wepa: va:rımı?) [sözde vefa var mı?] (735)

Derlenen cümle biçimindeki deyimlerden anlamlarına göre 21 tanesi soru cümlesidir.

1.4. Yapılarına Göre Cümle Biçimindeki Deyimler

Yapılarına göre cümleler dörde ayrılır.

1.4.1. Basit Cümle Biçimindeki Deyimler

İsim veya fiil cinsinden tek bir yüklem ya da ek fiil ekli bir isimle kurulan, içerisinde onu tamamlayan bir cümlecik bulundurmayan ve başka bir cümleye bağlanmayan cümlelerdir. Türkmen Türkçesi cümle biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan basit cümle şeklinde oluşturulmuş deyimler şunlardır: *aç eşege ýük* (a:ç eşege yük) [aç eşege yük] (1); *adam başy daşdan gaty* (a:dam maşı da:şdan ğaty) [adam başı taştan katı(dır)] (2); *agşamyň hayýrly bolsun!* (ağşamıñ hayırlı volsun!) [akşamın hayırlı olsun] (5); *agyr ýüki bagjygy* (ağır yükü va:ğcığı) [ağır yükü yaka bağcığı(dır)] (7); *agyz agyzdan ýel alar* (ağız ağızzan yel alar) [ağız ağızdan yel alır] (8); *agzyňyň eýesi däl* (ağzınıñ eyeşi dā:l) [ağzının sahibi değil] (13); *agzyňa alar ýaly däl* (ağzıña alar ya:lı dā:l) [(senin) ağzına alır gibi değil] (14, 15); *agzyňdan al alsyn* (ağzıñdan a:l alşın) [(senin) ağzından ruh alsın] (16); *agzyňdan al kaksyn* (ağzıñdan a:l kaşşın) [(senin) ağzından ruh kaksın] (17); *agzyňdan Hudaý eşitsin* (ağzıñdan huda:y eşişsin) [(senin) ağzından Tanrı işitsin] (18); *agzyňy açma!* (ağzıñı açma!) [(senin) ağzını açma!] (19); *agzyňy hayýr aç* (ağzıñı hayır aç) [(senin) ağzını hayır aç] (20); *agzyňy sala goýberme* (ağzıñı şala ğoyverme) [(senin) ağzını gevşek koyverme] (21); *agzyňy salajyn goýberme* (ağzıñı şalacın ğoyverme) [(senin) ağzını gevşek koyverme] (22); *ajal alsyn!* (acal alşın!) [ecel alsın] (26); *ak diýäni gördüňmi? Göremok* (a:k düyā:ni ğördüñmi? Göremo:k) [ak deveyi gördün mü? Görmedim] (29); *ak gar ýaly arassa* (a:k ğa:r ya:lı araşsa) [ak kar gibi temiz] (30); *ak, gök geydirme* (a:k, gö:k geydirme) [ak mavi giydirme] (31); *ak gyz ýoldaşyň bolsun!* (a:k ğı:z yo:lloşuñ molşun!) [ak kız yoldaşın olsun] (32); *akyly gelip-gitmeliäk* (akılı ğelip-gitmeliä:k) [aklı gelip gitmeli] (33); *ala-bölesinden saklasyn!* (a:la-vö:löşünnön şaklaşın!) [ayrı gayrılıktan korusun] (34); *alan-aldy* (alan-allı) [alan aldı] (35); *alan galaň özüňki* (alan ğala:ñ ö:züñkü) [aldığın kale kendinin(dir)] (36); *alany ýanyna* (alanı ya:nına) [aldığı yanına (kârdır)] (37); *alan ýoluň özüňki* (alan yo:luñ ö:züñkü) [aldığın yol kendinin(dir)] (38); *albasdy* (a:lvaşşı) [albastı] (41); *aldyň altý şayýňy!* (allıñ altı şayıñı!) [aldın altı gümüş paranı] (46); *alla ýaryň!* (alla: ya:rıñ!) [Allah yarin (olsun)] (47); *alnyna barsyn!* (a:lnına barşın!) [alnına varsın] (49); *alnyňa ak gün dogsun* (a:lnıña a:k gün noğşun) [(senin) alnına ak gün doğsun] (50); *alnyňa ak gün dolsun* (a:lnıña a:k gün no:lşun) [(senin) alnına ak gün dolsun] (51); *alnyň açyk bolsun* (a:lnıñ açık bolşun) [alnın açık olsun] (52); *alnyň-bagtyň açyk bolsun!* (a:lnıñ-bağtıñ açık bolşun!) [alnın bahtın açık olsun] (53); *alnyňy hak açsyn!* (a:lnıñı hağ aşşın!) [(senin)

alnını Hak açsın] (54); *alyp barýan galasy ýok* (alıp barya:n ğala:şı yo:k) [alıp varır kalesi yok] (55); *alyp geç* (alık geç) [alıp geç] (56); *aňyrsyndan bärsi ýakyn* (aňırşınnan vä:rşi ya:kı:n) [ötesinden berisi yakın] (57); *arabaňy daşda sür!* (arava:ñı daşda sür!) [arabanı uzakta sür!] (60); *arabaňy daşda tigirle!* (arava:ñı daşda tiğirle!) [arabanı uzakta döndür!] (61); *arabasy jygyldaýar* (aravaşı cı:ğıllaya:r) [arabası cık cık ses çıkarıyor] (62); *asman paýyňy çek!* (aşma:n pa:yıñı çek!) [gökyüzü payımı (senin) çek!] (68); *aşyratdy* (a:şyratdy) [takla attı] (69); *atamdan aňry git!* (ata:mnan aňrı ğit!) [babamdan öteye git!] (70); *atyp geç* (atık geç) [atıp geç] (75); *atyş gerekmi, tutuş?!* (atış gerekmi, tutuş?! [atış gerek mi tutuş (gerek mi)?] (76); *aw janly* (a:w ca:nlı) [av canlı] (78); *aw ganly* (a:w ğa:nlı) [av kanlı] (79); *aw ganly bol-a!* (a:w ğa:nlı vol-o!) [av kanlı ola!] (80); *aw ganlymy, janly?* (a:w ğa:nlımı, ca:nlı?) [av kanlı mı, canlı (mı)?] (81); *ayagy düşsün!* (ayağı düşsün!) [ayağı düşsün!] (82); *ayagy düşümlisi bolsun!* (ayağı düşümlüşü volşun!) [ayağı uğurlu olsun] (83); *aydanyň gelsin* (aydanıñ ñelşin) [söylediğın gelsin] (88); *aydyp geç* (aydık geç) [söyleyip geç] (90); *ayyby ýok* (ayıvı yo:k) [ayıbı yok] (91); *ayyn bolmasa* (ayın molmoşo) [hiç olmasa] (92); *azary-bizary ýok* (aza:rı-vi:za:rı yo:k) [derdi sıkıntısı yok] (94); *bagtyň açyk bolsun!* (bağtıñ açık bolşun!) [bahtın açık olsun] (96); *bagtyň ak bolsun!* (bağtıñ a:k bolşun!) [bahtın ak olsun] (97); *bahasy bir köpük* (bahaşı bir köpük) [fiyatı bir kuruş] (99); *bar bol* (ba:r vol) [var ol] (101, 102); *barmak basyp sanardan kân* (barmağ başıp şa:na:rdan kâ:n) [parmak basıp saymaktan çok] (106); *başyňa döneyin* (başıña dö:nöyün) [(senin) başına döneyim] (114); *başyň dik bolsun!* (başıñ dik bolşun!) [başın dik olsun] (115); *belli bahasy ýok* (belli vahaşı yo:k) [belli fiyatı yok] (116); *bereket bersin!* (bereket berşin!) [bereket versin] (117); *berildiği bolsun!* (berilliği volşun!) [verildiği olsun] (118); *beterinden saklasyn* (beterinnen şaklaşın) [(Allah) beterinden saklasın] (120); *bäbek ýaşy uzyn bolsun* (bä:vek ya:şı uzuyn volşun) [bebek yaşı uzun olsun] (122); *bähbit bola!* (bähvi:t volo!) [kazançlı ola!] (123); *bähbit bolsun!* (bähvi:t volşun!) [kazançlı olsun!] (124); *bihal däl* (bi:ha:l lä:l) [hâlsiz değil] (126); *biligi bar* (biligi va:r) [haberi var] (127); *çäjiñe bereket!* (çä:ciñe vereket!) [mahsülüne bereket (versin)] (141); *çopana meýlis haram* (çopono meyliş hara:m) [çobana eğlence meclisi haram(dır)] (143); *çorbalygy ýok* (ço:rvoluğı yo:k) [çorbalığı yok] (146); *çöregi bitin eken* (çöröğü bitin eken) [çöreği bütün imiş] (147); *çöregi tamdyra gyzanda yap* (çöröğü tamnıra ğyzanna yap) [çöreği tandıra kızginken yapıştır] (148); *çürrikdepdi* (çürriykdepdi) [tümsek tepti] (149); *çybyn gorar* (çı:vın ğo:ror) [sinekten korur] (150); *damar gatan yeri bar* (damar ğatan yeri va:r) [damar katan yeri var] (154); *damar gatan yeri ýok*

(damar ğatan yeri yo:k) [damar katan yeri yok] (155); *daş bilen urany aş bilen ur* (da:ş vilen uronı aş vilen ur) [taş ile vuranı aş ile vur] (157); *daş bol!* (da:ş vol!) [taş ol!] (158); *daşdan gözle* (daşdan ğözlö) [uzaktan bak] (159); *daş düşen yerinde galsyn* (da:ş düşön yerinne ğa:lşın) [taş düştüğü yerde kalsın] (162); *daş etsin* (daş eşsin) [uzak etsin] (163); *dem-düyt yok* (dem-düyt yo:k) [ses seda yok] (166); *demiñ içiñde bolsun* (demiñ içiñde volşun) [nefesin içinde olsun] (167); *deñi-taýy yok* (deñi-ta:yı yo:k) [eşi benzeri yok] (169); *derdi başyndan aşa* (derdi vaşınnan a:şa) [derdi başından aşkın] (174); *derdi özüne yetik* (derdi ö:züne yetik) [derdi kendine yetik] (175); *däliden dogry habar* (dä:liden noĝrı havar) [deliden doĝru haber (var)] (176); *dik dur* (dik du:r) [dik duruyor] (177); *dikdüşdi* (dikdüşdü) [dik düştü] (179); *dodak gitdi bazara* (do:dağ gitdi va:zara) [dudak gitti pazara] (186); *doga gaplaymaly* (doĝo: ğa:playmalı) [muska kaplanmalı] (189); *doñzy batgada bas!* (doñzu vatĝada vaş!) [domuzu bataklıkta bas] (192); *döremän geçen!* (dörömä:n ğeçen!) [doĝmadan geçen!] (197); *döwüp geç* (döwük geç) [kırıp geç] (199); *döwüp geçsin* (döwük geşsin) [kırıp geçsin] (200); *durnam – toýnuq!* (durno:m – toynuk!) [turnam toynuk (V şeklinde tahta çengel)dir] (204); *durup geç* (duruk geç) [durup geç] (205); *durup geçsin* (duruk geşsin) [durup geçsin] (206); *duz kessin!* (du:z keşsin!) [tuz kessin] (207); *dünyä bilen däl* (dünyä: vilen nä:l) [dünya ile deĝil] (208); *dünyäler düýşdür keytige* (dünyä:ler düýşdür keytiĝe) [dünyalar düştür topala] (211); *dünyäsi doldy* (dünyä:şi do:llı) [dünyası doldu] (212); *düşümlü bolsun!* (düşümlü volşun!) [uyumlu olsun] (215); *düşümlisi bolsun!* (düşümlüşi volşun!) [uyumlusu olsun] (216); *düybüniñ çöpi bar* (düybüniñ çöpü va:r) [dibinin çöpü var] (217); *eden etdi* (eden etdi) [eden etti] (219); *egniñde tozsun* (eĝniñde toşsun) [(senin) üstünde paralansın] (221); *egniñde ýyrtylsyn* (eĝniñde yırtılşın) [(senin) üstünde yırtılşın] (222); *elde däl* (elle dä:l) [elde deĝil] (224); *elde zat yok* (elle za:t yo:k) [elde bir şey yok] (225); *el egrisi özüñe* (el eĝrişi ö:züñö) [el eĝrisi kendine(dir)] (226); *eli bar* (eli va:r) [eli var] (229); *elim ýagşylyga!* (elim yaĝşılıĝa!) [elim iyiliĝi (göstersin)] (230); *elinden dür dökülýär* (elinden nür dökülyä:r) [elinden inci dökülüyor] (232); *eliniñ çykymy yok* (eliniñ çıkımı yo:k) [elinin harcaması yok] (233); *eliñe gül bitsin* (eliñe gül vişsin) [(senin) eline gül bitsin] (234); *eliñ-gözüñ dert görmesin!* (eliñ-ñözüñ dert görmöşün!) [elin gözün dert görmesin] (235); *eli yok* (eli yo:k) [eli yok] (237, 238); *elleriñe güller bitsin!* (elleriñe güllör vişsin!) [(senin) ellerine güller bitsin] (239); *emgegi irsin* (emĝeĝi i:rşin) [sıkıntısı bıksın] (244); *emgek bolup geçsin-dä!* (emĝek boluk geşsin-dä:!) [sıkıntı olup geçsin de] (245); *emgek göz bilen gaşyñ arasynda* (emĝek göz vilen ğa:şıñ a:raşınna) [sıkıntı göz ile kaşın arasında] (246); *emiñ-yomuñ şu*

bolsun! (emiñ-yomuñ şu volsun!) [ilacın devan şu olsun] (247); *emmasy bar* (emma:şı va:r) [aması var] (248); *ene süydünden halal* (ene süydünnön hala:l) [anne süttünden helal] (251); *erre-de teşe* (erre-de teşe) [testere de keser(dir)] (255); *ertiriñiz hayýrly bolsun!* (erti:riñiz hayırlı volsun!) [sabahınız hayırlı olsun] (256); *ertirki guýrukdan bugünki öýken ýagşy* (erti:rki ğuyrukdon muğünkü öykön yağşı) [sabahki kuyruktan bugünkü ciğer iyi] (257); *eşek mündi* (eşek münni) [eşek bindi] (261); *et ýagly bolsun!* (et ya:ĝlı volsun!) [et yağlı olsun] (265); *eygilik bolawersin* (eyĝilik bolawersin) [iyilik oluversin] (266); *eygilik bolsun* (eyĝilik bolsun) [iyilik olsun] (267); *äñi-ujy ýok* (ä:ñi-u:cı yo:k) [eni ucu yok] (269); *är başy gowgaly gerek* (ä:r vaşı ğowĝa:lı ĝerek) [er başı kavgalı gerek] (270); *är-heleyiñ urşy, ýaz gününüñ ýagşy* (ä:r heleyiñ urşı, ya:z ğünüñüñ yağşı) [karı kocanın kavgası yaz gününün yağışı (gibidir)] (271); *gabryñda dik oturasyñ* (ĝavriñda diĝ oturaşıñ) [(senin) kabrinde dik oturasın] (276); *gabryñ gazyldymy?* (ĝavriñ ñazıllımı?) [kabrin kazıldı mı?] (277); *gabyr azabyndan bolsun!* (ĝavır aza:vınnan volsun!) [kabir azabından olsun] (278); *gabyr bol!* (ĝavır vol!) [kabir ol] (279); *gabyr et!* (ĝavır et!) [kabir et] (280); *gaçgynym şol* (ĝaçĝınım şol) [kaçındıĝım şu(dur)] (282); *gan-pet ýok* (ĝa:n-pet yo:k) [kan yüz yok] (287); *gapyrgasyny sanabermeli* (ĝapırĝasını sa:na:vermeli) [kaburgasını sayıvermeli] (288); *gara başyna gay* (ĝara vaşına ĝay) [kara başına fırtına (dır)] (289); *garañ görünmesin* (ĝara:ñ ñörünmösün) [gölgen görünmesin] (293); *gara şaya degenok* (ĝara şaya deĝeno:k) [bozuk paraya deĝmiyor] (295); *garry mama sanajyny kakýar* (ĝarrı ma:ma şanacını ka:kya:r) [yaşlı nine tulumuna vuruyor] (299); *gayá-gopuz ýok* (ĝaya-ĝopuz yo:k) [kaya kopuz yok] (304); *gayrat et!* (ĝayra:t et!) [gayret et] (305, 306); *gayyn eneñ söymändir* (ĝa:yın eneñ şöymä:nnir) [kaynanan sevmemiştir] (307); *gayyn eneñ söyüpdür* (ĝa:yın eneñ şöyüpdür) [kaynanan sevmiştir] (308); *gazygynda garrasyn!* (ĝazıĝınna ĝarraşın!) [kazıĝında yaşlansın] (309); *geñ göreniñ alnyna* (geñ ñörönüñ a:lnına) [ayıp görenin alnına (gelsin)] (326); *geñ-tañ görmäyin!* (geñ-ta:ñ ñörmä:yin!) [ayıp tuhaf görmeyeyim!] (327); *gep alşar ýaly däl* (gev alşar ya:lı däl:l) [söz alıştır gibi deĝil] (328); *gepi bolmaz I* (gepi volmoz) [sözü olmaz] (330, 331); *geyip ýyrtmak nesip etsin* (geyip yırtmak neşi:v eşsin) [giyip yırtmak nasip etsin] (335); *giç ýagşy!* (gi:ç yağşı!) [geç iyi(dir)] (338); *gijäñiz hayýrly bolsun* (gi:cä:ñiz hayırlı volsun) [geceniz hayırlı olsun] (340); *gijäñiz rahat bolsun* (gi:cä:ñiz ıra:hat bolsun) [geceniz rahat olsun] (341); *goñşyñ gutly bolsun!* (ĝoñşı:ñ ñutlı volsun!) [komşun kutlu olsun] (346); *goýbolsun* (ĝoyvolsun) [koy olsun] (348); *goýun bilen gurduñ dostlugy* (ĝoyun milen ĝurduñ do:şluĝı) [koyun ile kurdun dostluĝu (gibidir)] (351); *görmäge göz gerek* (ĝörmä:ĝe ĝöz ĝerek) [görmeye

göz gerek] (358); *görüñde dik oturasyñ* (gö:rüñde diğ oturaşñ) [(senin) kabrinde dik oturasın] (359); *görüpgaçdy* (görükgaçdı) [görüp kaçtı] (360); *görüp otursam* (görüp otursom) [görüp otursam] (361); *gözel göwnüñ!* (gözöl göwnüñ!) [güzel gönlün (bilir)] (370); *gözi ýanyp durar* (gözü yanıp duror) [gözü yanıp durur] (372, 373); *gözügaradan yüzügara* (gözüğaradan yüzügara) [gözü karadan yüzü kara (beterdir)] (374); *gözümüñ üstünde ornuñ bar* (gözümüñ üşşünnö ornuñ ma:r) [gözümün üstünde yerin var] (375); *gözümüñ üstünde yeriñ bar* (gözümüñ üşşünnö yeriñ ma:r) [gözümün üstünde yerin var] (376); *gözüñ aksyn!* (gözüñ aқsın!) [gözün aksın!] (379); *gözüñ aýdyñ!* (gözüñ a:ydiñ!) [gözün aydın!] (380); *gözüñde bolsun* (gözüñdö volşun) [gözünde olsun] (381); *gözüñe döneyin!* (gözüñö dö:nöyün!) [gözüne döneyim] (383, 384); *gözüñe söweyin* (gözüñö şöwöyün) [gözüne yanayım] (384); *gözüñi ýandak bilen süpür* (gözüñü yannaқ bilen şüpür) [gözünü diken ile süpür] (385, 386); *gözüñ öwrenişipdir* (gözüñ öwrönüşüpdür) [gözün alışmıştır] (387); *gudaçylyk gürrüñiñiz barmy?* (ğudoçuluk gürrüñüñüz va:rmı?) [dünürçülük muhabbetiniz var mı?] (389); *gulagy göründen ýaña* (ğuloğı gö:rünnön yaña:) [kulağı kabrinden yana] (390); *gurbanyñ bolayyn* (ğurva:nıñ moloyun) [kurbanın olayım] (391); *gurt arkasyndan guş doýmuş* (ğurt arkasınnan ğuş doymuş) [kurt arkasından kuş doymuş] (392); *guýruktutdy* (ğuyruktutdı) [kuyruk tuttu] (395); *gülyáýdy* (gülyaydı) [gül yaydı] (396); *günüñe ýanaýyn!* (günüñö yanayın!) [gününe yanayım!] (402); *gün ýok* (gün yo:k) [gün yok] (403); *gürpbasdy* (gürpbaşsı) [güp diye bastı] (404); *gürrüñi bolmaz* (gürrüñü volmoz) [sohbeti olmaz] (405); *gürrüñi näme?* (gürrüñü nä:me?) [sohbeti ne?] (406); *gürrüñi ýok* (gürrüñü yo:k) [sohbeti yok] (407); *güýç – güýç yeteniñki* (güyç – güyç yeteniñki) [güç, güç yetirenin(dir)] (408); *gylygy geñ däl* (ğılığı ğeñ dā:l) [huyu iyi değil] (409); *gyzy bariñ näzi bar* (ğı:zı va:rıñ nä:zi va:r) [kızı varın nazı var] (416); *gyzyla gaplaýmaly* (ğızıla ğa:pla:ymalı) [altına kaplamalı] (417); *habary bar* (havarı va:r) [haberi var] (419, 420); *halal bolsun!* (hala:l volşun!) [helal olsun!] (424); *halalyñ bolsun!* (halalıñ volşun!) [helalin olsun!] (425); *halal saña!* (hala:l saña!) [helal (olsun) sana!] (426); *halatlar gutly bolsun!* (halatlar ğutlı volşun!) [hâller kutlu olsun] (427); *harmanyña bereket!* (harmanıña vereket!) [harmanına bereket (versin)] (428); *hayryny gör!* (hayrını ğör!) [hayrını gör] (430); *hayсы ашыñ gatygy?* (haysı aşññatığı?) [hangi aşın yoğurdu?] (431, 432); *hayсы biri?* (haysı vi:ri?) [hangi biri?] (433); *her dişinde bir güلكi* (her di:şinne vir güلكü) [her dişinde bir gülüş (var)] (440); *her gapyda biri* (her ğapıda vi:ri) [her kapıda biri (duruyor)] (442); *hetdi-hasaby ýok* (hetdi-haşa:vı yo:k) [haddi hesabı yok] (443); *hālā galma!* (hā:lā: ğa:lma!) [henüze kalma] (447); *hālimi-*

şindisi ýok (hä:limi-şinnişi yo:k) [dahası şimdisi yok] (448); *hoş galyň!* (hoş ğa:liň!) [hoş kalın] (449); *hoş geldiňiz!* (hoş ğelliňiz!) [hoş geldiniz] (450); *hoş gördük!* (hoş ğördük!) [hoş gördük] (452); *hoşuň atasy ölmändir* (hoşuň ataşy ölmä:nnir) [tamamın babası ölmemiştir] (453); *höwri köp bola!* (höwrü köp bolo!) [hayvanı çok ola!] (455); *höwri köp bolsun!* (höwrü köp bolşun!) [hayvanı çok olsun] (456); *hudaý diyen ýeri bar eken* (huda:y diyen yeri va:r eken) [Tanrı dediği yeri varmış] (457); *hudaý diyen ýerim bar eken* (huda:y diyen yerim ma:r eken) [Tanrı dediğim yerim varmış] (458); *hudaý diyen ýeriň bar eken* (huda:y diyen yeriň va:r eken) [Tanrı dediğin yerin varmış] (459); *içi mör-möjekden doly* (içi mö:r-mö:cökdön no:lı) [içi börtü böcekle dolu] (467); *iki ayakly iki günde* (iki ayaklı iki ğünnö) [iki ayaklı iki günde (büyür)] (473); *iki bolup bire degmez* (iki volup bire değmez) [iki olup bire değmez] (474); *iki göçde bir talaň* (iki ğöşdö vir ta:laň) [iki göç bir talana (denktir)] (478); *ikuçly däl* (iku:şlı dā:l) [iki uçlu değil] (479); *iman baylygyny bersin!* (i:ma:n ma:ylyğını verşin!) [iman zenginliğini versin] (484); *imanly bolsun!* (i:ma:nlı volşun!) [imanlı olsun] (485); *imany äkidandan bolsun!* (i:ma:nı äki:dannan molşun!) [imanı akidenden olsun] (486); *imany hemra bolsun!* (i:ma:nı hemra: volşun!) [imanı yoldaş olsun] (487); *iňlär siňek ýok* (iňlä:r siňek yo:k) [inleyecek sinek yok] (488); *irniği ýok* (irniği yo:k) [ziyanı yok] (491); *işdäňiz açyk bolsun!* (işdā.ňiz açık bolşun!) [iştahımız açık olsun] (492); *işiň bolmasyn!* (i:şiň molmoşun!) [işin olmasın] (495); *işiň ilerik!* (i:şiň ileri:k!) [işin ileri (gitsin)] (496); *itden beter aç* (itden meter a:ç) [itten beter aç(tır)] (498); *ite bir sümek bergisi bar* (ite vir şümök berğişi va:r) [ite bir kemik borcu var] (500); *it eýesini, pişik bakesini tananok* (it eyeşini, pişik bi:keşini tanano:k) [it sahibini, kedi hanımını tanımıyor] (501); *it hayır görmez* (it hayır ğörmöz) [it hayır görmez] (505); *it indegi ýok* (it inneği yo:k) [it gerekliliği yok] (507); *iýeniň haram bolsun* (iýeniň hara:m molşun) [yediğin haram olsun] (511); *jan berene jay ber* (ca:n merene ja:y ver) [can verene yer ver] (512); *jany bar* (ca:nı va:r) [canı var] (515); *jany jöwen ekmäge gitdi* (ca:nı cöwön ekmā:ğe ğitdi) [canı darı ekmeye gitti] (516); *janyña noş bolsun!* (ca:nıña no:ş volşun!) [canına yarasın] (517); *jany suw üstünde* (ca:nı şuw üşşünnö) [canı su üstünde] (518); *jähennem bol!* (cähennem mol!) [cehennem ol!] (519); *jähenneme git!* (cähenneme git!) [cehenneme git!] (520); *jähennem et!* (cähennem et!) [cehennem et!] (521); *juda bolmasa* (cuda: volmoşo) [hiç olmazsa] (522); *kabul bolsun* (ķavu:l volşun) [kabul olsun] (526); *kasas kyýamata galmaz* (ķaşaş kıya:mata ğa:lmaz) [öç kıyamete kalmaz] (529); *kem däl* (kem nā:l) [eksik değil] (530); *kem etmesin!* (kem etmeşin!) [eksik etmesin] (531); *kemi ýok* (kemi yo:k) [eksiği yok] (532); *kemje-kerdem däl* (kemce-

kerdem nä:l) [eksik meksik değil] (533); *keseri ýok* (keşeri yo:k) [halı bıçağı yok] (534, 535); *keyik syrtyna gurt düşdi* (keyik şırtına ğurt düşdü) [geyik sırtına kurt düştü] (536); *keypiň kelläñde* (keypiň kellä:ñde) [keyfin kafanda(dır)] (537); *kiçi-girim däl* (kiçi-ği:rim nä:l) [ufak tefek değil] (538); *kim bilýär?* (kim milyä:r?) [kim biliyor?] (539); *köprüde galtaşan ýeri ýok* (köprüdö ğaltaşan yeri yo:k) [köprüde ilişen yeri yok] (547); *kör bol* (kö:r vol) [kör ol] (548); *kör bolayyn* (kö:r voloyun) [kör olayım] (549); *kör bolsun* (kö:r volşun) [kör olsun] (550); *kör hasasyny bir aldyrar* (kö:r haşa:sını vir allırar) [kör bastonunu bir (kere) çaldırır] (552); *körüň ýok* (kö:rüň yo:k) [işin yok] (553); *kül dökmedik ýeri ýok* (kül lökmödük yeri yo:k) [kül dökmedik yeri yok] (554); *kyyamat günü goňşudan* (kıya:mat günü ğoňşıdan) [kıyamet günü komşudan (fayda görürsün)] (556); *maly ekiniñe düşdümü?* (ma:lı ekiniñe düşdümü?) [malı (senin) ekinine düştü mü?] (558); *manysy bolmaz* (ma:nı:sı volmoz) [manası olmaz] (561); *manysy ýok* (ma:nı:sı yo:k) [manası yok] (562); *mañlayyň açyk bolsun!* (mañlayıñ açık bolsun!) [alnın açık olsun] (563); *mañlayyň ak bolsun!* (mañlayıñ a:k bolsun!) [alnın ak olsun] (564); *mañlayy ýok* (mañlayı yo:k) [alnı yok] (565); *masgaranyň aýry mazary ýok* (maşğara:nıñ ayrı maza:rı yo:k) [maskaranın ayrı mezarı yok] (566); *menden saña bulut ýakyn* (mennen şaña vulut yaķı:n) [benden sana bulut yakın] (568); *meni urany, hudaý ursun* (meni uronı, huda:y urşun) [beni vuranı Tanrı vursun] (572); *murtuň towly bolsun* (murtuň tovlı volşun) [bıyıĝın kıvrımlı olsun] (583); *murty palta kesmez* (murtı palta keşmez) [bıyıĝı balta kesmez] (585); *myzagasyna däl* (mıza:ğasına dä:l) [umrunda değil] (587); *nekdogdy* (nekdoĝdı) [insafsız doĝdu] (589); *nesip bolsa* (neşi:p bolşo) [nasip olsa] (591); *nesip etsin* (neşi:v eşsin) [nasip etsin] (593); *nä körüň bar?* (nä: kö:rüň ma:r?) [ne işin var?] (594); *noş bolsun!* (no:ş volşun!) [afiyet olsun] (597); *o diyen däl* (o diyen nä:l) [o diyen değil] (599); *oglan-oglanjyk däl* (oĝlon-oĝloncuķ dä:l) [oĝlan oĝlancık değil] (601); *ogry syrty govşak* (oĝrı şırtı ğowşoķ) [hırsızın sırtı güçsüz(dür)] (602); *ogul yaşy uzyn bola!* (oĝul ya:şı uzuyın molo!) [oĝul yaşı uzun ola!] (603); *oň bolsun!* (oň molşun!) [iyi olsun] (608); *oragatdy* (oroĝatdı) [orak attı] (609); *otursa-tursa* (oturşo-turşo) [otursa kalksa] (611); *oturyw ýok* (oturuw yo:k) [oturuş yok] (613); *owarra bol!* (oworro vol!) [uzak ol!] (615); *owarra et!* (oworro et!) [uzak et!] (616); *owarra git!* (oworro ğit!) [uzak git!] (617); *oýunçy utulanyny bilse ýagşy* (oyunçı utulonunu vilşe yaĝşı) [oyuncu kaybettiğini bilse iyi] (619); *ömrüñe bereket!* (ömrüñö vereket!) [ömrüne bereket (versin)!] (623); *ömrüň uzak bolsun* (ömrüň uzoķ bolşun) [ömrün uzak olsun] (624); *öwez ogluny bersin!* (öwöz oĝlunu verşin!) [onun yerine oĝlunu versin] (628); *öwlyüä kessin!* (öwlyüä: keşşin!) [evliya kessin] (629); *öwrüm-*

aylaw ýok (öwrüm-aylow yo:k) [eğri büğrülük yok] (630); *öyünde öylänlik ýok* (öyünnö öylä:nlik yo:k) [evinde öğlenlik yok] (634); *öyüni towuga ýükläýmeli* (öyünü towužo ýüklä:yemeli) [evini tavuğa yüklemeli] (635); *perwayına däl* (perwa:yına dā:l) [kaygısına değil] (641); *päl dälidir* (pä:l lä:llir) [niyet değildir] (642); *piñine däl* (piñine dā:l) [umurunda değil] (644); *pygamberler ýorgudy bolsun!* (pı:ğammerler yorğudı volşun!) [peygamberler yorduğu olsun] (646); *rejesi geň däl* (ireceşi geň dā:l) [durumu iyi değil] (647); *saçagyňyz egsilmesin!* (şaçağyňyz eğsilmeşin!) [sofranız eksilmesin] (648); *saçyoldy* (şaçyollı) [saç yoldu] (649); *sadagaň gideyin* (şadağa:ň ñideyin) [sadakan gideyim] (650); *sadakada san ýetmez* (şadaçada şa:n yetmez) [sadakada sayı yetmez] (651); *sag asmana süýdüni* (şağ aşma:na süydüñü) [sağ göğşe sütünü] (652); *sag bol!* (şağ vol!) [sağ ol] (653); *sakawyň soňuna seret* (şakowuñ şoñuno şeret) [kekemenin sonuna seyret] (654); *san-sajagy ýok* (şa:n-şa:cağı yo:k) [sayısı sınırı yok] (659); *sen men ýok* (şen men yo:k) [sen ben yok] (662); *soňuny görüp gelen ýok* (şoñunu görük gelen yo:k) [sonunu görüp gelen yok] (663); *sözi ýapa degmez* (şözü yapa: değmez) [sözü yapıya değmez] (667); *sözün agzynda* (şözün ağzında) [sözün ağzında (beklesin)] (668); *söz ýok* (şöz yo:k) [söz yok] (669); *sünklerinden torba asaýmaly* (şünklörünñön to:rvo aša:ymalı) [kemiklerinden torba asmalı] (671); *süýjülik bilen gatnaşalyň* (şüycülük bilen ğatnaşalıñ) [tatlılık ile ilişki kuralım] (674); *syrçasy suw götermez* (şırçaşı suw ğötörmöz) [sırçası su kaldırmaz] (675); *syrty bilen tiken alybermeli* (şırtı vilen tiken alıvermeli) [sırtı ile diken alıvermeli] (676); *syrty bogy tutmaz* (şırtı voğı tutmoz) [sırtı bağ tutmaz] (677); *şükür et!* (şükür et!) [şükür et] (681); *tagam-tagsyry ýok* (tağam-tağşı:rı yo:k) [tadı tuzu yok] (682); *tamda gulak bar* (ta:mna ğulok ba:r) [odada kulak var] (683); *tans edersin* (tanış edersin) [dans edersin] (684); *tañry ýalkasyn* (tañrı yalkaşın) [Tanrı bağışlasın] (685); *tayagyň egrisi özüne bakan* (tayağyñ eğrişi ö:züñö vaқа:n) [sopanın eğrisi kendine doğru] (689); *tayak gelyänçä yumruk* (tayağ gelyä:nçä yumruk) [sopa gelinceye kadar yumruk (ile vur)] (690); *telpegiñde dawam bar* (telpeğinde da:wwa:m ma:r) [kalpağında devam var] (694); *täterime git* (tä:teri:me ğit) [uzağa git] (696); *towşana dogduk depe* (towşono doğduk depe) [tavşana doğduğu tepe (güzeldir)] (697); *toýa gatnaşaly* (toyo ğatnaşalı) [düğüne katılalım] (699); *toýda duşuşaly* (toydo du:şuşolu) [düğünde buluşalım] (700); *toýdan soňra – tomaşa* (toydon şoñro – tomoşo) [düğünden sonra eğlence (arama)] (701); *toýda tozsun* (toydo toşşun) [düğünde yırtılsın] (702); *toýluk bolsun* (toyluk bolşun) [düğünlük olsun] (703); *toýuñda gaytsyn!* (toyuñdo ğayşşın!) [(senin) düğününde geri gelsin] (704); *tur küştden* (tur küştdön) [kalk satrançtan] (705); *ugruna bolsun!* (uğruno volşun!) [iyi]

tarafa olsun] (711); *ugruñyz ugur alsyn!* (uğruñuz uğur alsın!) [yolunuz başarıya ulaşsın] (712); *ugry bar* (uğrı va:r) [doğruluğu var] (713); *ugrynda bar* (uğrunno va:r) [doğruluğu var] (714); *ugry ýok I* (uğrı yo:k) [iyi değil] (715, 716, 717); *ugur hayýr bola!* (uğur hayır volo!) [yolunuz hayır ola] (718); *ugur hayýr bolsun!* (uğur hayır volşun!) [yolunuz hayır olsun] (719); *ujy iki däl* (u:cı iki dâ:l) [ucu iki değil] (720); *uly söze toba* (ulı şözö to:vo) [büyük söze tövbe (ederim)] (723); *urnanyñ üstünde durna* (urno:nuñ üşşünnö durno) [üst üste derdin üstünde turna (var)] (726); *urşuñ geñeşi ýok* (urşuñ ñeñeşi yo:k) [dövüşün danışması yok] (727); *uzagyndan gatnaşalyñ!* (uzoğunnon ğatnaşalıñ!) [uzağından ilişki kuralım] (730); *uzak yaş bersin* (uzoğ ya:ş versin) [uzak yaş versin] (731); *wadada wepa barmy?* (wa:dada wepa: va:rmı?) [sözde vefa var mı?] (735); *walla kessin* (walla keşsin) [vallahi kessin] (736); *way gününe!* (wa:y ğününö!) [vay gününe!] (737); *welisi bar* (welişi va:r) [aması var] (739); *wessalam şüt tamam!* (weşşala:m şüt tama:m!) [vesselam hop tamam(dır)!] (740); *yzynyñ çöpi bar* (ı:zınıñ çöpü va:r) [arkasının çöpü var] (744); *yzynyñ emması bar* (ı:zınıñ emma:şı va:r) [arkasının aması var] (745); *zyýarasyn!* (ı:zıyaraşın!) [arkası yarasın] (746); *ýag guýup ýalap oturmaly* (ya:ğ ğuyup yala:v oturmolu) [yağ döküp yalayıp oturmalı] (748); *ýagşy gününe şarik* (yağşı ğünüñö şa:rik) [(senin) iyi gününe ortak] (749); *ýagşy ýigit aş üstüne* (yağşı yiğit aş üşşünö) [iyi yiğit aş üstüne (gelir)] (750); *ýamandan ýarty agyz* (yamannan ya:rıtı ağız) [kötüden yarım ağız (kalır)] (754); *ýaman gözden saklasyn!* (yaman ğözzön şaklaşın!) [kötü gözden saklasın] (755); *ýamanlyk ýüzüni görmäsiñ* (yamanlık yüzünü ğörmä:şiñ) [(sen) kötülük yüzü görmeyesin] (756); *ýamanyñ ýüzi añryk bolsun!* (yamaniñ yüzü añrı:k bolşun!) [kötünün yüzü öbür tarafa olsun] (757); *ýandak başynda çorba* (yannağ başınna ço:rvo) [diken başında çorba(dır)] (760); *ýanyñ ýere degmesin* (ya:niñ yere değmesin) [yanın yere değmesin] (761); *ýapy ýanıñ ýerde bolsun* (yapı ya:niñ yerde volşun) [yapı yanın yerde olsun] (762); *ýasy ýanyñ ýerde bolsun* (yaşı ya:niñ yerde volşun) [yassı yanın yerde olsun] (765); *ýaşy uzak bolsun* (ya:şı uzoğ bolşun) [yaşı uzak olsun] (767); *ýaşy uzyn bolsun* (ya:şı uzuyn molşun) [yaşı uzun olsun] (768); *ýatanyñ üstüne turan gelmesin* (yataniñ üşşünö turon ğelmesin) [yatanın üstüne kalkan gelmesin] (769); *ýatan ýeri ýagty bolsun!* (yatan yeri yağtı volşun!) [yattığı yer aydınlık olsun] (770); *ýedi arka meñzemän, ýerden göterene meñzärin* (yedi arka: meñzemä:n, yerden ğötörönö meñzä:rin) [yedi arkaya benzemeyip yerden kaldırına benzerim] (771); *ýegenim bilen ýedi gulum bar* (yeğenim milen yedi ğulum ma:r) [yeğenim ile yedi kulum var] (784); *ýenäñ ýenesi bar* (yenä:ñ yeneşi va:r) [yinenin yinesi var] (792); *ýerden ýörär* (yerden yörä:r) [yerden yürür] (795, 796);

ýolagçy ýolda gerek (yo:loğçı yo:llo gerek) [yolcu yolda gerek(tir)] (806); *ýolagçy ýolda ýagşy* (yo:loğçı yo:llo yağşı) [yolcu yolda iyi(dir)] (807); *ýol bolsun* (yo:l volşun) [yol olsun] (808); *ýol ogly ýolda ýagşy* (yo:l oğlı yo:llo yağşı) [yol oğlu yolda iyi(dir)] (809); *ýoluň açyk bolsun!* (yo:luň açyk bolşun!) [yolun açık olsun] (810); *ýoluň ak bolsun!* (yo:luň a:k bolşun!) [yolun ak olsun] (811); *ýöne-möne däl* (yönö-mönö dā:l) [öyle böyle değil] (812); *ýönesi bilen däl* (yö:nöşü vilen nä:l) [öylesine değil] (813); *ýüpegiň uçly* (yüpöğüň u:şlı) [ipeğin uçlu (olsun)] (820); *ýüpegiň uçly bolsun!* (yüpöğüň u:şlı volşun!) [ipeğin uçlu olsun!] (821); *ýüregi suw üstünde* (yüröğü suw üşşünnö) [yüreği su üstünde(dir)] (823); *ýürek etden* (yürög etden) [yürek etten(dir)] (824); *ýüze tutarlygy ýok* (yüzö tutorluğı yo:k) [yüze tutarlığı yok] (825); *ýüz görüp gapyrga syrma* (yüz görük gapırğa şı:rma) [yüz görüp kaburga sıyrma] (828); *ýüzi ýok* (yüzü yo:k) [yüzü yok] (829, 830, 831); *ýüzünden ýüz güjük doýjak* (yüzünnön yüz gücük doycok) [yüzünden yüz köpek doyacak] (833); *ýüzüne köz degsin* (yüzünö köz zēğşin) [yüzüne köz değsin] (834); *ýüzüni babaly görsün* (yüzünü va:va:lı görşün) [yüzünü ölü yıkayıcısı görsün] (835); *ýüzüniň gan-koky yok* (yüzünüň ña:n-çokı yo:k) [yüzünün kan lekesi yok] (836); *ýykyljak araba kyrk gün öňünden jygyldar* (yıkılcağ arava kırık gün öñünnön cıgılla:r) [yıkılacak araba kırık gün önceden ses çıkarır] (841); *ýylan garagy ýok* (yıla:n ğarağı yo:k) [yılan gözü yok] (843); *ýylan garaçygy ýok* (yıla:n ğaraçığı yo:k) [yılan gözü yok] (844); *zyýany ýok* (zıya:nı yo:k) [ziyanı yok] (846); *zyýaratyňyz kabul bolsun!* (zıya:ratıňız kavu:l volşun!) [ziyaretiniz kabul olsun] (847)

Derlenen cümle biçimindeki deyimlerden yapılarına göre 457 tanesi basit cümledir.

1.4.2. Birleşik Cümle Biçimindeki Deyimler

Birleşik cümleler, içerisinde esas yargının bulunduğu bir temel cümle ve bu cümleyi anlam ve görev bakımından tamamlayan bir veya birden fazla yan cümlecik barındırır. Bu yan cümlecik veya cümlecikler değişik yapı özelliklerine sahip olabilirler. Bunun için birleşik cümleyi kendi içerisinde de kısımlara ayırıyoruz. Dört tür birleşik cümle vardır.

1.4.2.1. İç İç Birleşik Cümle Biçimindeki Deyimler

Bir cümlenin başka bir cümlenin içine girmesiyle oluşur ve yan cümle temel cümle içerisinde tümleç görevinde bulunur. Temel cümlenin yüklemi genellikle *bil-*, *de-*, *farzet-*, *gör-*, *san-*, *say-*, *zannet-* fiillerinin çekimlenmiş şeklidir. Türkmen Türkçesi

cümle biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan iç içe birleşik cümle şeklinde oluşturulmuş deyimler şunlardır: *yüzünden gan damayyn diýýär* (yüzünnön ğa:n namayın niyyä:r) [yüzünden kan damlayayım diyor] (832); *yüzüniň ýagy damayyn diýýär* (yüzünüň ya:ğy damayın niyyä:r) [yüzünün yağı damayım diyor] (837)

Derlenen cümle biçimindeki deyimlerden yapılarına göre 2 tanesi iç içe birleşik cümledir.

1.4.2.2. Şartlı Birleşik Cümle Biçimindeki Deyimler

Yüklemi dilek-şart kipiyle çekimlenmiş bir yan cümle ve esas yargının anlatıldığı temel cümleden oluşan birleşik cümledir. Şart cümlecigi temel cümlenin tümlecisi görevindedir. Türkmen Türkçesi cümle biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan şartlı birleşik cümle şeklinde oluşturulmuş deyimler şunlardır: *agyryña çydasañ, müň ýaşa!* (a:ğırı:ña çıdasañ, müň ya:şa!) [(kendi) ağrına dayanabiliyorsan bin yaşa] (6); *agzyna ak-da gelse diýýär, gara-da gelse* (ağzına a:k-da ğelse diyyä:r, ğara-da ğelse) [ağzına ak da gelse der, kara da gelse (der)] (10); *agzy ýetse, gulagyny iýjek* (ağzy yeşse, ğuloğuny iycek) [ağzy yetse (kendi) kulağını yiyecek] (24); *agzy ýetse, iki çigniniň etini iýjek* (ağzy yeşse, iki çigniniň etini iycek) [ağzy yetse iki (kendi) omzunun etini yiyecek] (25); *alaryny bilse Allasyny garamaz* (alarını vilşe Alla:şını ğaramaz) [almayı bilse Allah'ına bakmaz] (39); *alma atsaň yere düşjek däl* (alma aşsaň yere düşsek ğä:l) [elma atsan yere düşecek değil] (48); *berseler ýersiň ýagly palawy* (berseler yersin yağly pilavı) [verseler yersin yağlı pilavı] (119); *bolsa bäş bolmasa ýigrimi bäş* (bolşo vä:ş volmoşo yiğrimi vä:ş) [olsa beş, olmasa yirmi beş] (133); *burnuny syksañ, jany çykjak* (burnunu şıkşañ, ca:nı çıkçak) [burnunu sıksan canı çıkacak] (136); *depseň deprenmez* (depşen deprenmez) [tepsen kımıldamaz] (171); *depseň yranmaz* (depşen ıranmaz) [tepsen sallanmaz] (172); *dürtmeseň duýmaz* (dürtmösöň duymoz) [dürtmesen duymaz] (214); *eşek eşekden galsa, gulagynam kes, guýrugynam* (eşeg eşekden ğa:lşa, ğuloğuna:m keş, ğuyruğuna:m) [eşek eşekten geri kalsa kulağını da kes, kuyruğunu da (kes)] (260); *gargasa-gış ýalkasa-ýaz* (ğarğasa-ğış yalkasa-ya:z) [beddua etse kış, lütfetse yaz(dır)] (296); *gaty görseň gaty yerde otur* (ğatı ğörşöň ñatı yerde otur) [katı görsen katı yerde otur] (303); *geçse geçip geçsin* (geşse geçik geşsin) [geçse geçip geçsin] (312); *gelin bolmasak-da gädikden garapdyk* (gelin molmoşok-da ğä:dikden ğara:pdık) [gelin olmasak da gedikten bakmıştık] (323); *gözünde oky bolsa urjak* (gözünnö okı volşo urcoğ) [gözünde oku olsa vuracak] (377); *hemedan daş bolsa, kádi*

yakyn (hemeda:n naş volşo, kã:di yaqı:n) [Hamedan uzak olsa da kabak yakın] (438); *häh diyseň mäh* (häh diyseň mäh) [ha desen işte (oluyor)] (445); *häh diyseň mäh bolayýar* (häh diyseň mäh voloyya:r) [ha desen işte oluyor] (446); *il oňlasa atyňy soý* (i:l oňloşo atıñı şoy) [halk onaylasa (kendi) atını kes] (482); *it görse, gözi अगरार* (it görşö, gözü a:ğarar) [it görse gözü ağarır] (503); *it görse, gözi अगरjak* (it görşö, gözü a:ğarcağ) [it görse gözü ağaracak] (504); *oda salsaň tütemez* (o:do şalsañ tütömöz) [ateşe atsan tütmez] (598); *ýykylsaň dişiň döwüljek* (yıkılşañ di:şiñ döwülcök) [yıkılsan dişin kırılacak] (842)

Derlenen cümle biçimindeki deyimlerden yapılarına göre 26 tanesi şartlı birleşik cümledir.

1.4.2.3. *ki*'li Birleşik Cümle Biçimindeki Deyimler

Bu birleşik cümlelerde *ki* bağlacıyla temel cümle yardımcı cümleye bağlanır. Bu bağlaç Farsçadan dilimize girip Türkçenin söz dizimine uygun olmayan bir biçimde temel cümle ve yan cümlenin yer değiştirmesine neden olmuştur. Yan cümlenin ilk sırada yer alıp temel cümleye bağlandığı Türkçe söz dizimini, temel cümlenin ilk sırada yer alıp yardımcı cümleye bağlanması şeklinde değiştirmiştir. Bu cümlelerde yan cümle temel cümlenin tümleci ya da bir unsurunun tamamlayıcısıdır.

Türkmen Türkçesi cümle biçimindeki deyimler bütüncemizde *ki*'li birleşik cümle şeklinde oluşturulmuş deyim örneği tespit edilememiştir.

1.4.3. Bağlı Cümle Biçimindeki Deyimler

Bağlaçlar ile birbirine bağlanmış birden fazla cümleden oluşan cümlelere bağlı cümle denir. Türkmen Türkçesi cümle biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan bağlı cümle şeklinde oluşturulmuş deyimler şunlardır: *gelin bolmasak-da gädikden garapdyk* (gelin molmoşok-da ğä:dikden ğara:pdık) [gelin olmasak da gedikten bakmıştık] (323); *gurtmusyň ýa tilki?* (gurtmuşuñ ya: tilki?) [kurt musun ya da tilki (misin)?] (393); *hem hoz gerek, hem hozuň mürrügi* (hem ho:z gerek, hem ho:zuñ mürrüğü) [hem ceviz lazım hem cevizin yumuşamış (lazım)] (439); *iki el-de, bir ayak* (iki el-de, bir ayak) [iki el de bir ayak(tır)] (476); *ne çiş köysün ne kebab* (ne çi:ş köysün ne keva:p) [ne şiş yansın ne kebab (yansın)] (588); *tutda-bas* (tutdo-vaş) [tut da bas] (707); *urha-ur* (urha:-ur) [vur ha vur] (724, 725); *ýa demrinden ýa kömründen* (ya: demrinnen ya: kömrünnön) [ya demirinden ya kömüründen (dir)] (747); *ýa hayýr ýa şer*

(ya: hayır ya: şer) [ya hayır ya şer (dir)] (751); *ýaryljak çyban ýarylsyn-da dynsyn* (ya:rılcağ çı:van yarılşın-na dı:nşın) [yarılacak çıban yarılışın da kurtulsun] (764); *ýer gaty da gök yrak* (yer ğatı da gö:ğ irak) [yer katı da gök irak(tır)] (797); *ýer gaty da ýol yrak* (yer ğatı da yo:l irak) [yer katı da yol irak(tır)] (798); *zarym bar da zorum ýok* (za:rım ma:r da zo:rum yo:k) [şikayetim var da zorum yok] (845)

Derlenen cümle biçimindeki deyimlerden yapılarına göre 14 tanesi bağlı cümledir.

1.4.4. Sıralı Cümle Biçimindeki Deyimler

Tek başına da yargı bildiren birden çok cümlenin virgül veya noktalı virgül ile bağlanmasıyla oluşur. Türkmen Türkçesi cümle biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan sıralı cümle şeklinde oluşturulmuş deyimler şunlardır: *agzyna ak-da gelse diýýär, gara-da gelse* (ağzına a:k-da ğelse diyyä:r, gara-da ğelse) [ağzına ak da gelse der, kara da gelse (der)] (10); *atyş gerekmi, tutuş?!* (atış gerek mi tutuş?!) [atış gerek mi tutuş (gerek mi)?] (76); *aw ganlymy, janly?* (a:w ğa:nlımı, ca:nlı?) [av kanlı mı, canlı (mı)?] (81); *aydary ýok, diýeri ýok* (aydarı yo:k, diyeri yo:k) [söyleyeceği yok, diyeceği yok] (89); *bardym eşek – geldim eşek* (bardım eşek – gellim eşek) [vardım eşek; geldim eşek] (105); *bir däl, iki däl...* (bir dâ:l, iki dâ:l...) [bir değil, iki değil...] (128); *bir gözi aya bakýar, bir gözi şetdaly kakýar* (bir gözünü a:ya vakya:r, bir gözünü şetda:lı kaqya:r) [bir gözünü aya bakıyor, bir gözünü şeftali kakıyor] (129); *bir söz az iki söz köp* (bir söz a:z iki söz köp) [bir söz az, iki söz çok] (131); *çala eşiden çatma ýykar, öte eşiden öy* (çala eşiden çatma yıkar, öte eşiden öy) [az işiten barınak yıkar, çok işiten ev] (138); *daşy jäjek içi möjek* (daşı cä:cek içi mö:cök) [dışı oyuncak, içi kurt] (164); *depme ker, dürtme ker* (depme ker, dürtme ker) [tepme sağır, dürtme sağır] (170); *dile geldi bile geldi* (dile ğelli vile ğelli) [dile geldi, beraber geldi] (183); *doñzuñ agy näme, garasy näme* (doñzuñ a:ğı nä:me, ğarası nä:me) [domuzun akı ne, karası ne?] (191); *dünyä dursun, sen dur!* (dünyä: dursun, şen nur!) [dünya dursun, sen dur] (210); *etek alty, yeñ yedi* (eteğ altı, yeñ yedi) [etek altı, kol yedi] (262); *gargasa-ğış ýalkasa-ýaz* (ğarğasa-ğış yalkasa-ya:z) [beddua etse kış, lütfetse yaz] (296); *gassaba ýag gaygy geçä jan* (ğassa:va ya:ğ ğayğı geçä: ca:n) [kasaba yağ kaygı, keçiye can (kaygıdır)] (302); *geldim – eşek, gitdim – eşek* (gellim – eşek, gitdim – eşek) [geldim eşek, gittim eşek] (314); *gelene yeñne, gidene baldyz* (gelene yeñne, gidene vallız) [gelene yenge, gidene görümce] (315); *gelniñ geldi-geldisi ogluñ boldy-boldysy* (gelniñ ñelli-ğellişi oğluñ

vollı-volluşı) [gelinin geldi geldisi, oğlun oldu oldusu (güzeldir)] (325); *gepiñ körügi, yeriñ yarygy* (gepiñ kö:rüğü, yeriñ ya:rığı) [sözün körüğü, yerin yarığı(dır)] (332); *gonany ny gol biler göçenini yel* (gononunu ğol viler ğöçönünü yel) [konduğunu kol bilir, göçtüğünü yel (bilir)] (344, 345); *gündiz – küyi, gije – düysi* (günnüyz – küyü, ği:ce – düysü) [gündüz fikri, gece düşü (yorar)] (398); *gyzym saña aydyan, gelnim sen düş* (ği:zım saña aydya:n, ğelnim sen nüş) [kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla] (417); *hoş geldiñiz, sapa geldiñiz!* (hoş ğelliñiz, şapa: ğelliñiz) [hoş geldiniz, sefa geldiniz] (451); *howul bela, howul bela, başymyzdan sowul bela!* (howul vela:, howul vela:, başımızdan sowul vela:!) [acele bela, acele bela, başımızdan savul bela] (454); *iki at depişer, arasynda eşek öler* (iki at depişer, a:rašınna eşeğ ölör) [iki at tepişir, arasında eşek ölür] (472); *itde san bar, onda san yok* (itde şa:n ma:r, onno şa:n yo:k) [itte saygınlık var, onda saygınlık yok] (499); *jan gerekmi, pyçak* (ca:n ğerekmi, pıçak) [can lazım mı, bıçak (lazım mı?)] (513); *men näme diyýän, dutarym näme diyýär* (men nä:me diyyä:n, du:ta:rım nä:me diyyä:r) [ben ne diyorum, tamburam ne diyor?] (574); *men näme diyýän, tamdyram näme diyýär* (men nä:me diyyä:n, tamnıra:m nä:me diyyä:r) [ben ne diyorum, taburam ne diyor?] (575); *o dünýä, bu dünýä* (o dünýä:, bu dünýä:) [o dünya, bu dünya] (600); *otyr yeri kül üstünde, göwni kap dagynda* (otı:r yeri kül üşşünnö, göwnü ka:p da:ğınna) [oturduğu yer kül üstünde, gönlü kaf dağında] (614); *oýun bir maza iki* (oyun mir maza: iki) [oyun bir, keyif iki] (618); *öler ada galar at* (ölör a:da ğa:lar at) [ölür ada, kalır at] (621); *öydeçimi, düzdeçimi?* (öydöçümü, düzzöçümü?) [evcimen mi, yabani mi?] (631); *öyi arkasynda, çemçesi bilinde* (öyü arkasınna, çömçöşü vi:linne) [evi arkasında, kaşığı belinde(dir)] (632); *öz eliñ öz yakañ* (ö:z eliñ ö:z yağa:ñ) [kendi elin, kendi yakan] (638); *özi kül üstünde, göwni kap dagynda* (ö:zü kül üşşünnö, göwnü ka:p da:ğınna) [kendi kül üstünde, gönlü kaf dağında] (639); *suw getiren hem bir küýze döwen hem* (şuw ğetiren hem mir küyzö döwön hem) [su getiren de bir çömlek kıran da (birdir)] (670); *tur-otur kersen getir* (tur-otur kersen ğetir) [kalk otur, kap getir] (706); *yedi biç bir kes* (yedi viç bir keş) [yedi biç, bir kes] (772); *yedi ölçe bir kes* (yedi ölçö vir keş) [yedi ölç, bir kes] (782); *yele–yelken, güne–galkan* (yele–yelken, ğünö–ğalkın) [yele yelken, güne kalkan] (789); *yer yarylmady, men girmedim* (yer ya:rılmadı, men ği:rmedim) [yer yarılmadı, ben girmedim] (802); *yetim gözi çömçede, odunçyñky omçada* (yeti:m ğözü çömçödö, o:dunçı:ñkı omçodo) [yetim gözü kaşıktta, oduncununki çalılıkta(dır)] (803); *yit yok bol!* (yit yo:k bol!) [yit, yok ol!] (804)

Derlenen cümle biçimindeki deyimlerden yapılarına göre 48 tanesi sıralı cümledir. Kaynaklarda bazı sıralı cümleleri oluşturan cümleciklerin arasına virgül konulması gerekirken konulmamıştır. Bu nedenle sıralı cümlelerin virgül ile ayrılması kuralına uygun olarak bu cümleciklerin arasına virgül eklenmiştir.

1.5. Eksiltili Cümle Biçimindeki Deyimler

Bazı ögeleri eksiltilerek söylenip anlamı dinleyenin anlayışına bırakılan veya yüklem kullanılmadan yargı ifade eden cümlelerdir. Genellikle konuşma dilinde kullanılır. Türkmen Türkçesi cümle biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan eksiltili cümle şeklinde oluşturulmuş deyimler şunlardır: *agzyna ak-da gelse diýýär, gara-da gelse* (ağzına a:k-da ğelse diyyä:r, ğara-da ğelse) [ağzına ak da gelse der, kara da gelse (der)] (10); *alany ýanyna* (alanı ya:nına) [aldığı yanına (kârdır)] (37); *alla ýaryň!* (alla: ya:rıň!) [Allah yarin (olsun)] (47); *atyş gerekmi, tutuş?!* (atış gerekmi, tutuş?!) [atış gerek mi tutuş (gerek mi)?] (76); *aw ganlymy, janly?* (a:w ğa:nlımı, ca:nlı?) [av kanlı mı, canlı (mı)?] (81); *beterinden saklasyn* (beterinnen şaklaşın) [(Allah) beterinden saklasın] (120); *bir däl, iki däl...* (bir dâ:l, iki dâ:l...) [bir değil, iki değil...] (128); *däliden dogry habar* (dâ:liden noĝrı havar) [deliden doğru haber (var)] (176); *elim ýagşylyga!* (elim yağşılığa!) [elim iyiliği (göstersin)] (230); *eşek eşekden galsa, gulagynam kes, guýrugynam* (eşeg eşekden ğa:lşa, ğuloğuna:m kes, ğuyruğuna:m) [eşek eşekten geri kalsa kulağını da kes, kuyruğunu da (kes)] (260); *är-heleyiň urşy, ýaz gününüň ýagşy* (ä:r heleyiň urşı, ya:z ğününüň yağşı) [karı kocanın kavgası yaz gününün yağışı (gibidir)] (271); *gassaba ýag gaygy geçä jan* (ĝassa:va ya:ĝ ğayĝı ğeçä: ca:n) [kasaba yağ kaygı, keçiye can (kaygıdır)] (302); *gelniň geldi-geldisi ogluň boldy-boldysy* (gelniň ñelli-ĝellişi oĝluň vollı-volluşı) [gelinin geldi geldisi, oĝlun oldu oldusu (güzeldir)] (325); *geň göreniň alnyna* (geň ñörönüň a:lınına) [ayıp görenin alınına (gelsin)] (326); *gonanyň gol biler göçenini yel* (gononunu ğol viler ğöçönünü yel) [konduğunu kol bilir, göçtüğünü yel (bilir)] (344, 345); *goýun bilen gurduň dostlugy* (goyun milen ğurduň do:şluĝı) [koyun ile kurdun dostluğu (gibidir)] (351); *gözel göwnüň!* (gözöl ğöwnüň!) [güzel gönlün (bilir)] (370); *gözügaradan yüzügara* (gözüĝaradan yüzüĝara) [gözü karadan yüzü kara (beterdir)] (374); *gurtmusyň ýa tilki?* (gurtmuşuň ya: tilki?) [kurt musun ya da tilki (misin)?] (393); *gündiz – küyi, gije – düýşi* (günnüyz – küyü, ği:ce – düyşü) [gündüz fikri, gece düşü (yorar)] (398); *halal saňa!* (hala:l şaňa!) [helal (olsun) sana!] (426); *harmanyňa bereket!* (harmanıňa vereket!) [harmanına bereket (versin)] (428); *hem hoz gerek, hem hozuň mürrügi* (hem

ho:z gerek, hem ho:zuñ mürrüğü) [hem ceviz lazım hem cevizin yumuşamışı (lazım)] (439); *her dişinde bir gülki* (her di:şinne vir gülkü) [her dişinde bir gülüş (var)] (440); *her gapyda biri* (her ğapıda vi:ri) [her kapıda biri (duruyor)] (442); *häh diyseñ mäh* (häh diyseñ mäh) [ha desen işte (oluyor)] (445); *iki ayakly iki günde* (iki ayaklı iki ğünnö) [iki ayaklı, iki günde (büyür)] (473); *iki el-de, bir ayak* (iki el-de, bir ayak) [iki el de bir ayak (tır)] (476); *iki göçde bir talañ* (iki ğöşdü vir ta:lañ) [iki göç bir talana (denktir)] (478); *işiñ ilerik!* (i:şiñ ileri:k!) [işin ileri (gitsin)] (496); *itden aç-da yok, dynç-da* (itden a:ç-da yo:k, dı:nç-da) [itten aç da yok rahat da (yok)] (497); *jan gerekmi, pyçak* (ca:n ğerekmi, pıçak) [can lazım mı, bıçak (lazım mı)?] (513); *kyýamat günü goñşudan* (kıya:mat günü ğoñşıdan) [kıyamet günü komşudan (fayda görürsün)] (556); *ne çiş köysün ne kebab* (ne çi:ş köysün ne keva:p) [ne şiş yansın ne kebab (yansın)] (588); *o dünýä, bu dünýä* (o dünýä:, bu dünýä:) [o dünya, bu dünya] (600); *suw getiren hem bir küýze döwen hem* (şuw ğetiren hem mir küyzö döwön hem) [su getiren de bir çömlek kıran da (birdir)] (670); *tayak gelyänçä yumruk* (tayak gelyä:nçä yumruk) [sopa gelinceye kadar yumruk (ile vur)] (690); *towşana dogduk depe* (towşono doğduĝ depe) [tavşana doğduĝu tepe (güzeldir)] (697); *toydan soñra – tomaşa* (toydon soñro – tomoşo) [düĝünden sonra eğlence (arama)] (701); *uly söze toba* (ulı ğözö to:vo) [büyük söze tövbe (ederim)] (723); *urnanyñ üstünde durna* (urno:nuñ üşşünnö durno) [üst üste derdin üstünde turna (var)] (726); *weli bolmasa, welije* (weli: volmoşo, weli:ce) [veli olmasa velice (olur)] (738); *yagşy yigit aş üstüne* (yaĝşı yiĝit aş üşşünö) [iyi yiĝit aş üstüne (gelir)] (750); *yamandan ýarty agyz* (yamannan ya:rtı aĝız) [kötüden yarım aĝız (kalır)] (754); *yüpegiñ uçly* (yüpöĝüñ u:şlı) [ipeĝin uçlu (olsun)] (820)

1.5.1. Özne Eksiltiymişler: *beterinden saklasyn* (beterinnen şaklaşın) [(Allah) beterinden saklasın] (120);

1.5.2. Nesne Eksiltiymişler: Derlenen eksiltili cümle biçimindeki deyimler içerisinde nesnesi eksiltiymiş cümle örneĝi tespit edilememiştir.

1.5.3. Tümleç Eksiltiymişler: Derlenen eksiltili cümle biçimindeki deyimler içerisinde tümleci eksiltiymiş cümle örneĝi tespit edilememiştir.

1.5.4. Yüklem Eksiltiymişler: *agzyna ak-da gelse diyýär, gara-da gelse* (aĝzına a:k-da ğelse diyýä:r, ğara-da ğelse) [aĝzına ak da gelse der, kara da gelse (der)] (10); *alany ýanyna* (alanı ya:nına) [aldıĝı yanına (kârdır)] (37); *alla ýaryñ!* (alla: ya:rıñ!) [Allah yarin (olsun)] (47); *atyş gerekmi, tutuş?!* (atış gerekmi, tutuş?!) [atış gerek mi

tutuş (gerek mi?) (76); *aw ganlymy, janly?* (a:w ğa:nlımı, ca:nlı?) [av kanlı mı, canlı (mı)?] (81); *däliden dogry habar* (dä:liden noğrı havar) [deliden doğru haber (var)] (176); *elim ýagşylyga!* (elim yağşılığa!) [elim iyiliği (göstersin)] (230); *eşek eşekden galsa, gulagynam kes, guýrugynam* (eşeg eşekden ğa:lşa, ğuloğuna:m kes, ğuyruğuna:m) [eşek eşekten geri kalsa kulağını da kes, kuyruğunu da (kes)] (260); *är-heleyiň urşy, ýaz gününüň ýagşy* (ä:r heleyiň urşı, ya:z ğününüň yağşı) [karı kocanın kavgası yaz gününün yağışı (gibidir)] (271); *gassaba ýag gaygy geçä jan* (ğaşsa:va ya:ğ ğayğı geçä: ca:n) [kasaba yağ kaygı, keçiye can (kaygıdır)] (302); *gelniň geldi-geldisi ogluň boldy-boldysy* (gelniň ñelli-ğellişi oğluň vollı-volluşı) [gelinin geldi geldisi, oğlun oldu oldusu (güzeldir)] (325); *geň göreniň alnyna* (geň ñörönüň a:lınına) [ayıp görenin alınına (gelsin)] (326); *gonanyň gol biler göçenini yel* (ğononunı ğol viler ğöçönünü yel) [konduğunu kol bilir, göçtüğünü yel (bilir)] (344, 345); *goýun bilen gurduň dostlugy* (ğoyun milen ğurduň do:şluğı) [koyun ile kurdun dostluğu (gibidir)] (351); *gözel göwnüň!* (gözöl ğöwnüň!) [güzel gönlün (bilir)] (370); *gözügaradan yüzügara* (gözüğaradan yüzüğara) [gözü karadan yüzü kara (beterdir)] (374); *gurtmusyň ýa tilki?* (ğurtmuşuň ya: tilki?) [kurt musun ya da tilki (misin)?] (393); *gündiz – küyi, gije – düjši* (ğünnüyz – küyü, ği:ce – düjšü) [gündüz fikri, gece düşü (yorar)] (398); *halal saňa!* (hala:l şaňa!) [helal (olsun) sana!] (426); *harmanyňa bereket!* (harmaniňa vereket!) [harmanına bereket (versin)] (428); *hem hoz gerek, hem hozuň mürrügi* (hem ho:z gerek, hem ho:zuň mürrüğü) [hem ceviz lazım hem cevizin yumuşamışı (lazım)] (439); *her dişinde bir gülki* (her di:şinne vir ğülkü) [her dişinde bir gülüş (var)] (440); *her gapyda biri* (her ğapıda vi:ri) [her kapıda biri (duruyor)] (442); *häh diýseň mäh* (häh diýseň mäh) [ha desen işte (oluyor)] (445); *iki ayakly iki günde* (iki ayaklı iki ğünnö) [iki ayaklı, iki günde (büyür)] (473); *iki el-de, bir ayak* (iki el-de, bir ayak) [iki el de bir ayak (tır)] (476); *iki göçde bir talaň* (iki ğöşdö vir ta:laň) [iki göç bir talana (denktir)] (478); *işiň ilerik!* (i:şiň ileri:k!) [işin ileri (gitsin)] (496); *itden aç-da ýok, dynç-da* (itden a:ç-da yo:k, dı:nç-da) [itten aç da yok rahat da (yok)] (497); *jan gerekmi, pyçak* (ca:n ğerekmi, pıçak) [can lazım mı, bıçak (lazım mı)?] (513); *kyýamat günü goňşudan* (kıya:mat günü ğoňşıdan) [kıyamet günü komşudan (fayda görürsün)] (556); *ne çiş köysün ne kebab* (ne çi:ş köysün ne keva:p) [ne şiş yansın ne kebab (yansın)] (588); *o dünýä, bu dünýä* (o dünýä:, bu dünýä:) [o dünya, bu dünya] (600); *suw getiren hem bir küyze döwen hem* (şuw ğetiren hem mir küyzö döwön hem) [su getiren de bir çömlek kıran da (birdir)] (670); *tayak gelyänçä yumruk* (tayağ gelyä:nçä yumruk) [sopa gelinceye kadar yumruk (ile vur)] (690); *towşana dogduk depe* (towşono doğduk depe)

[tavşana doğduğu tepe (güzeldir)] (697); *toydan soňra – tomaşa* (toydon soňro – tomoşo) [dügünden sonra eğlence (arama)] (701); *uly söze toba* (ulı sözö to:vo) [büyük söze tövbe (ederim)] (723); *urnanyň üstünde durna* (urno:nuň üssünö durno) [üst üste derdin üstünde turna (var)] (726); *weli bolmasa, welije* (weli: volmoşo, weli:ce) [veli olmasa velice (olur)] (738); *ýagşy ýigit aş üstüne* (yağşy yiğit aş üssünö) [iyi yiğit aş üstüne (gelir)] (750); *ýamandan ýarty agyz* (yamannan ya:rtı ağız) [kötüden yarım ağız (kalır)] (754); *ýüpegiň uçly* (yüpöğüň u:şlı) [ipeğin uçlu (olsun)] (820)

Derlenen cümle biçimindeki deyimlerden 46 tanesi eksiltili cümledir. Bunlardan 1 tanesi öznesi eksiltilmiş, 45 tanesi de yüklemi eksiltilmiş cümledir.

2. CÜMLECİK BİÇİMİNDEKİ DEYİMLERİN SÖZCÜK ÖBEKLERİ TÜRRLERİ

2.1. İsim-Fiil Biçimindeki Deyimler

İsim-fiil ekleri, eklendiği fiili isim soylu sözcük yaparlar ve cümlede isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılmalarını sağlarlar. Bu ekler Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Türkmen Türkçesinde de *-mA*, *-Iş*, *-mAk* ekleridir. *-mAk* isim-fiil eki çekimlenebildiği için Türkmen Türkçesi cümle ve cümlecik biçimindeki deyimler bütüncemizde bu isim-fiil ekiyle yapılmış fiilimsilere yer vermedik. Türkmen Türkçesi cümle ve cümlecik biçimindeki deyimler bütüncemizdeki *-mA* ve *-Iş* isim-fiil ekleriyle oluşturulmuş deyimler şunlardır: *ala uruş* (a:la uruş) [karışık dövüş] (40); *arakesme* (a:rakeşme) [arakesme] (64); *başdansowma* (başdansowmo) [baştan savma] (111); *bärdengaytma* (bä:rdenğayıtma) [beriden dönme] (125); *bolup duruş* (bolup duruş) [olup duruş] (134, 135); *damagyna gyzma* (damağına ğızma) [damağına kızma] (152, 153); *diline düşüş* (diline düşüş) [diline düşüş] (184); *döşdüşme* (dö:şdüşmö) [döş düşme] (198); *dünyägarayyş* (dünyä:ğarayış) [dünyaya bakış] (210); *elgarama* (elğarama) [el bakma] (227); *enedendogma* (enedennoğma) [anadan doğma] (249); *gaça uruş* (gaça uruş) [vur kaç savaş] (281); *garma-gürme* (ğa:rma-ğürmö) [karma kalabalık] (298); *gazykdan ýöretme* (ğazıkdan yörötmö) [kazıktan yürütme] (310); *golgarama* (golğarama) [kol bakma] (342); *golyazma* (golyazma) [kol yazma] (343); *goýt-goýt etme* (ğoyt-ğoyt etme) [paytak paytak yürüme] (349); *gökbogma* (gö:kboğmo) [mavi boğma] (352); *gözden geçiriliş* (gözzön geçiriliş) [gözden geçiriliş] (367); *gözedürtme* (gözödürtmö) [göze dürtme] (368); *gyr-tutuş* (ğır-tutuş) [düşmanca tutuş] (415); *hakyna tutma* (hakına tutmo) [hakkına tutma] (423); *içgeçme* (içgeçme) [iç geçme] (463); *iňñeden çykma*

(iňňeden çykma) [iğneden çıkma] (489); *liriki yza çekilme* (li:riki ı:za çekilme) [lirik geriye çekilme] (557); *okkesdirme* (okkeşirme) [ok kestirme] (607); *oturyyp-turuş* (oturup-turuş) [oturup kalkış] (612); *öňe gidiş* (öňö ğidiş) [öne gitme] (625); *özboluşly* (ö:zvoluşlu)[öz oluşlu] (636); *sowuk uruş* (şowuğ uruş) [soğuk savaş] (664); *tüýkesme* (tüykeşme) [tüy kesme] (709); *uçdantutma* (u:şdontutmo) [uçtan tutma] (710); *ýerinden gelme* (yerinnen ğelme) [yerinden gelme] (799); *ýokary göteriliş* (yokarı ğötörülüş) [yukarı kaldırılış] (805); *ýykma- ýykylma* (yıkma yıkılma) [yıkma yıkılma] (840)

Derlenen cümlecik biçimindeki deyimlerden 37 tanesi isim-fiil cümlecigiğidir.

2.2. Sıfat-Fiil Biçimindeki Deyimler

Sıfat-fiiller, bir fiilin sıfat-fiil eklerinden birini almasıyla oluşur ve cümlede sıfat görevinde kullanılır. Türkmen Türkçesindeki sıfat-fiil ekleri *-An*, *-dIk/-dUk*, *-mAdIk*, *-yaan/-yään*, *-mAz*, *-Ar*, *-cAk*, *-mIş/-mUş* ekleridir. Türkmen Türkçesinde cümle ve cümlecik biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan sıfat-fiil şeklinde oluşturulmuş deyimler şunlardır: *agzaçar* (ağzaçar) [ağız açar] (9); *agzyndan sarysy gitmedik* (ağzınnan şa:rısı ğitmedik) [ağzından sarısı gitmemiş] (11); *agzyndan süýt ysy gitmedik* (ağzınnan şüyt ı:sı ğitmedik) [ağzından süt kokusu gitmemiş] (12); *agzy yetmez porsuja* (ağzı yetmez porşuco:) [ağzı yetmez kötü kokulu ot] (23); *akan-çukan* (ağa:n-çuğa:n) [çakır çukur] (27); *akan-dökän* (ağa:n-nökä:n) [darmadağınık] (28); *apgyrды giden* (apğırdı ğiden) [ayakkabısının arkası gitmiş] (58); *arabozar* (a:rabozar) [ara bozar] (63); *arkasy ýere degmedik* (arkası yere değmedik) [arkası yere değmemiş] (65); *artyp galan* (artı:k ğa:lan) [lanet olası] (66); *artyp galmyş* (artı:k ğa:lmyş) [lanet olası] (67); *atan-satan* (atan-şatan) [atan satan] (71, 72); *at gazanan* (a:t ğazanan) [ad kazanan] (73); *at tutar* (a:t tutor) [ad tutar] (74); *at ýitiren* (a:t yitiren) [ad yitiren] (77); *ayagy giden* (ayağı ğiden) [ayağı ğiden] (84); *ayak aldygyna* (ayağ allığına) [ayak aldığına] (85); *aydan-diýen* (aydan-niyen) [söyleyen diyen] (86, 87); *ayynmaz-bayynmaz* (ayınmaz-vayınmaz) [değişmez dönüşmez] (93); *bagtyna buz çöken* (bağtına bu:z çökön) [bahtına buz çöken] (95); *bagty ýatan* (bağtı yatan) [bahtı yatan] (98); *baryp ýatan* (barıp yatan) [varıp yatan] (107, 108); *başbozar* (başvozor) [baş bozar] (109); *başdan agdyk* (başdan a:ğdıķ) [baştan aşkın] (110); *baştutan* (baştuton) [baş tutan] (112, 113); *beýnisi bekemedik* (beynişi bekemedik) [bıngıldağı sertleşmemiş] (121); *bolar-bolmaz* (bolor-volmoz) [olur olmaz] (132); *çala başy gowşan* (çala vaşı ğowşon) [biraz başı kavuşan] (137); *çem gelen* (çem ğelen) [vakti gelen] (140); *çig süýt emen* (çi:ğ şüyt emen) [çiğ süt

emen] (142); *çopançökere*n (ço:ponçö:körön) [çoban çöken] (144); *çopansöy*er (ço:ponşöyör) [çoban sever] (145); *çybyn gorar* (çı:vın ğo:ror) [sinek korur] (150); *daş basan* (da:ş vaşan) [taş basan] (156); *daşdeşen* (da:şdeşen) [taş deşen] (160); *daş deşen* (da:ş deşen) [taş deşen] (161); *dembermez* (demmermez) [nefes vermez] (165); *deñi-taýy bolmadyk* (deñi-ta:yı volmoduğ) [eşi benzeri yok] (169); *depseñ deprenmez* (depseñ depirenmez) [tepsen kımıldamaz] (171); *depseñ yranmaz* (depseñ iranmaz) [tepsen sallanmaz] (172); *derdi başyndan agdyk* (derdi vaşınnan a:ğdıķ) [derdi başından aşkın] (173); *dik duran* (dik duron) [dik duran] (178); *dil bilmez* (dil vilmez) [dil bilmez] (180); *dile düşmez* (dile düşmöz) [dile düşmez] (181, 182); *dinden çıkan* (di:nnen çıkan) [dinden çıkan] (185); *dogman geçmiş* (doğmo:n geçmiş) [doğmadan geçmiş] (190); *doymaz-dolmaz* (doymoz-zo:lmoz) [doymaz dolmaz] (193, 194, 195); *dökän-saçan* (dökä:n-şaça:n) [döken saçan] (196); *döremän geçen* (dörömä:n geçen) [doğmadan geçen!] (197); *durmuş gören* (durmuş ğörön) [yaşantı gören] (202, 203); *dünýäsöy*er (dünyä:şöyör) [dünyasever] (213); *dürtmeseñ duýmaz* (dürtmösöñ duymoz) [dürtmesen duymaz] (214); *ebti agdyk* (eviti a:ğdıķ) [üstü başı devrilen] (218); *egreni, dokany* (eğreni, doķo:nu) [eğirdiği dokuduğu] (223); *el gören* (el ğörön) [el gören] (228); *elinden azar getiren* (elinnen a:zar ğetiren) [elinden dert getiren] (231); *eli ýarag tutan* (eli yarağ tuton) [eli silah tutan] (236); *elyeter* (elyeter) [el yeter] (240, 241); *el ýetmez* (el yetmez) [el yetmez] (242, 243); *enesi ýalamadyk* (enesi yalamadıķ) [annesini yalamamış] (250); *eñegine ata sakgaly çykan* (eñeğine ata şakğalı çıkan) [çenesine baba sakalı çıkmış] (252); *ernini oñarmaz* (ernini oñormoz) [ağzını düzeltmez] (253); *erni ýygnanmaz* (erni yığnanmaz) [ağzı toplanmaz] (254); *ädiktiker* (ä:diktiker) [çizme diken] (268); *gabat gelen* (gavat gelen) [rast gelen] (275); *gadyr bilmez* (ğadır vilmez) [kadir bilmez] (283); *galan-ğaçan* (ğa:lan-ğaçan) [kalan-düşen] (284); *ganakar* (ğa:nakar) [kan akar] (285); *gandüşer* (ğa:nnüşör) [kan düşer] (286); *garadan gaytmaz* (ğaradan ğaytmaz) [karadan geri gelmez] (290); *gara durmuş* (ğara durmuş) [kara yaşayış] (291); *garak gapan* (ğarak ğapan) [göz kapan] (292); *garasöymez* (ğaraşöymöz) [kara sevmez] (294); *gargyş siñen* (ğarğış şıñen) [beddua sinen] (297); *garypgaldyran* (ğarı:pğallıran) [garip kaldıran] (300); *garyp-gasar* (ğarı:p-ğaşar) [fakir fukara] (301); *geldi-geçer* (gelli-ğeçer) [geldi geçer] (313); *gepe düşmez* (gepe düşmöz) [sözü anlamaz] (329); *gepi bolmaz* (gepi volmoz) [sözü olmaz] (330, 331); *gep yokmaz* (gep yokmoz) [söz tesir etmez] (333); *gäbazan* (gä:va:zan) [aklı giden] (336); *gämideşer* (gä:mideşer) [gemideşer] (337); *gor çeken* (ğo:r çeken) [kor çeken] (347); *götinsümer* (götüyñşümör) [arkaya doğru eğilip geçen] (362); *göze görnen* (gözö

görnön) [göze görünen] (369); *gözi gaçan* (gözü gaçan) [gözü düşen] (371); *gözünü açyp göreni* (gözünü açık görünü) [gözünü açıp gördüğü] (378); *gözyetmez* (gözyetmez) [göz yetmez] (388); *guşgonmaz* (guşgonmoz) [kuş konmaz] (394); *gümğiden* (gümğiden) [güme giden] (397); *gündüşmez* (günnüşmöz) [gün düşmez] (399); *günegargan* (günöğarğa:n) [güneşe lanet eden] (400); *günegargar* (günöğarğa:r) [güneşe lanet eder] (401); *gyly gyrylmadyk* (ğılı ğırılmadık) [kılı yolunmamış] (410); *gyran alan* (ğıran alan) [kıran alan] (411); *gyran almyş* (ğıran almış) [kıran almış] (412); *gyran degen* (ğıran neğen) [kıran değen] (413); *gyran degmiş* (ğıran neğmiş) [kıran değmiş] (414); *hakdan içen* (hakdan içen) [haktan içen] (421, 422); *hazan uran* (hazan uron) [hazan vuran] (435); *hazan urmuş* (hazan urmuş) [hazan vurmuş] (436); *hazzywöten* (hazzywötön) [savurup geçen] (437); *içen suwy bogazyndan görnüp duran* (içen suwu voğozunnon görnüp duron) [içen suyu boğazından görünüp duran] (460); *içen suwy bokurdagyndan görnüp duran* (içen suwı voğurdoğınnan görnüp duron) [içtiği su boğazından görünüp duran] (461); *içen suwy alkymyndan görnüp duran* (içen suwı alkımyndan görnüp duron) [içtiği su gıdısından görünüp duran] (462); *içigar galan!* (içiğar ğa:lan!) [lanet olup kalan!] (464); *içigar galmyş!* (içiğar ğa:lmış!) [lanet olup kalmış] (465); *içi gaynamaz* (içi ğaynamaz) [içi kaynamaz] (466); *içinden gaty getiren* (içinnen ğatı ğetiren) [(kendi) içinden katı getiren] (468); *içinden yaman getiren* (içinnen yaman ğetiren) [(kendi) içinden yaman getiren] (469); *içinden yalyn geçen* (içinnen yalın geçen) [(kendi) içinden alev geçen] (470); *içinden yol eden* (içinnen yo:l eden) [(kendi) içinden yol eden] (471); *iki dogup bir galan* (iki doğup bir ğa:lan) [iki doğup bir kalan] (475); *ilen-çalan* (i:len-çalan) [ilen ilişen] (480); *iren-aran* (i:ren-a:ran) [bıkan usanan] (490); *işi başyndan agdyk* (i:şi başınnan a:ğdı) [işi başından aşkın] (493); *işini gutaran!* (i:şini ğutoron!) [işini bitiren] (494); *iti kowup, yerinde yatyp yören* (iti kowup yerinne yatıp yöron) [iti kovup yerine yatan] (506); *it urup yerde galan* (it urup yerde ğa:lan) [it vurup yerde kalan] (509, 510); *janköyer* (ca:nköyör) [can yanar] (514); *jübükeser* (cübükeşer) [cep keser] (523); *jüre degen* (cürö değen) [at hastalığı değen] (525); *köki yayramyş* (kökü yayramış) [kökü yayılmış] (540); *köpbilmiş* (köpbilmiş) [çok bilmiş] (541); *köp çarşenbäni başyndan geçiren* (köp ça:rşenmä:ni vaşınnan geçiren) [çok çarşambayı başından geçiren] (542); *köp gar basan* (kök ğa:r vaşan) [çok kar basan] (543); *köpi gören* (köpü ğörön) [çoğu gören] (544); *köpi geçip, azy galan* (köpü geçip, a:zı ğa:lan) [çoğu geçip azı kalan] (545); *köpi ötüp, azy galan* (köpü ötüp, a:zı ğa:lan) [çoğu geçip azı kalan] (546); *kör düyesi köprüden geçen* (kö:r düyöşü köprüdön geçen) [kör devesi köprüden geçen] (551); *kürümguradan*

(kürümğu:rodon) [çukur kurutan] (555); *mana düşmez* (ma:na: düşmöz) [mana anlamaz] (559, 560); *manysy bolmaz* (ma:nı:şı volmoz) [manası olmaz] (561); *men diyen* (men niyen) [ben diyen] (569, 570, 571); *men men diyen* (men men niyen) [ben ben diyen] (573); *mesgeden ýugralan* (meşgeden yuğrolon) [tereyağından yoğrulan] (578); *märeke gören* (mä:reke görön) [davet gören] (579); *mirasdüşer* (mi:ra:şşüşör) [mirasdüşer] (580, 581); *misginsokar* (mişği:nşokor) [miskin sokar] (582); *murty garalan* (murtu ğaralan) [bıyığı kararan] (584); *müsminsokar* (müsmüynşokor) [şişman sokar] (586); *nesip etdiginden* (neşi:v etdiğinnen) [nasip ettiğinden] (592); *nili azan* (ni:li a:zan) [düşüncesi azan] (595); *nili üytgän* (ni:li üytgä:n) [düşüncesi değişen] (596); *ok geçmez* (ok geçmez) [ok geçmez] (606); *orunbasar* (orunmaşar) [yer basar] (610); *öçmez-yitmez* (öçmöz-yitmez) [sönmez yitmez] (620); *ölmez-yitmez* (ölmöz-yitmez) [ölmez yitmez] (622); *öñyeten* (öñyeten) [ön yeten] (626); *öten-geçenler* (ötön-geçenler) [geçen geçenler] (627); *öyi köyen* (öyü köyön) [evi yanan] (633); *özdiylenli* (ö:zziyenli) [kendi söylediği] (637); *peçady bozulmadyk* (peçadı vozulmoduk) [ambalajı bozulmamış] (640); *päli azan* (pä:li a:zan) [niyeti bozulan] (643); *saman astyndan suw goýberen* (şa:man aşşınnan şuw ğoyveren) [saman altından su koyveren] (656); *sandan çykan* (şannan çıkan) [sayıdan çıkan] (657, 658); *sarysolmaz* (şa:rısolmoz) [sarı solmaz] (660); *sazakýaran* (şa:zakýa:ran) [çalı delen] (661); *söbükbasar* (şö:vükbaşar) [ayak bileği basar] (665); *süññi gatan* (şüññü ğatan) [kemiği katılaşan] (672); *süññünden syzan* (şüññünnen şızan) [kemiğinden sızan] (673); *şatyny görmedik* (şatını görmödük) [zorluk görmemiş] (678); *şeytana sapak beren* (şeyta:na sapak beren) [şeytana ders veren] (679); *şory depesine çykan* (şo:ru depesine çıkan) [tuzu tepesine çıkan] (680); *tapan-tupan* (tapan-tupan) [bulup buluşturduğu] (686); *tapar-tapmaz* (tapar tapmaz) [bulur bulmaz] (687); *tarhandöker* (tarhannökör) [özgür döker] (688); *tebähedi göçen* (tevähedi ğöçön) [huyu göçen] (691); *tebähedi göterilen* (tevähedi ğötörülön) [huyu kaldırılan] (692); *telpegi agan* (telpeği a:ğan) [şapkası yamulan] (693); *tersokan* (tersoka:n) [ters okuyan] (695); *tüpbozan* (tüpbozon) [dip bozan] (708); *ulalyp-oñalmadyk* (uloluv oñolmoduk) [büyüyüp düzelmeyen] (721, 722); *üm bilmez* (üm milmez) [işaret bilmez] (732, 733); *üstüne alnan* (üşşünö alnan) [üstüne alınan] (734); *yssyny-sowugy dadan* (ıssı:nı şowuğu da:dan) [sıcağı soğuğu tadan] (741); *yssyny-sowugy gören* (ıssı:nı-şowuğu görön) [sıcağı soğuğu gören] (742); *yzyny basyp ýatan* (ı:zını vaşıp yatan) [arkasını basıp yatan] (743); *yakar-yakmaz* (yakar yakmaz) [iyi gelir iyi gelmez] (752, 753); *yanbermez* (ya:nmermez) [yan vermez] (758, 759); *yarar-yaramaz* (yara:r yaramaz) [yarar yaramaz] (763); *yaşy gaydyşan* (ya:şı ğaydışan) [yaşı

giden] (766); *yedi derýanyň suwuny içen* (yedi derya:nıñ suwunu içen) [yedi deryanın suyunu içen] (773); *yedi gapyda yer tapmadyk* (yedi ğapıda yer tapmadık) [yedi kapıda yer bulmayan] (774, 775, 776); *yedi gapyda yer ýetmedik* (yedi ğapıda yer yetmedik) [yedi kapıda yer yetmeyen] (777, 778, 779); *yedi ojagy düzlän* (yedi o:coğu düzlä:n) [yedi ocağı düzleyen] (780, 781); *yedi şäheri ýykyp yedi derýanyň suwuny kesen* (yedi şäheri yıkyp yedi derya:nın suwunu kesen) [yedi şehri yıkyp yedi deryanın suyunu kesen] (783); *yek ýigrendigi* (yek yiĝrendiĝi) [tek iĝrendiĝi] (785); *yek ýigreneni* (yek yiĝreneni) [tek iĝrendiĝi] (786); *yeke çykan* (yeke çıkan) [tek başına çıkan] (787, 788); *yelyýrtan* (yelyırtan) [yel yırtan] (790); *yemigi bekemedik* (yemiĝi bekemedik) [bingıldaĝı sertleşmeyen] (791); *yer çeken* (yer çeken) [yer çeken] (793); *ýerden yeke çykan* (yerden yeke çıkan) [yerden tek çıkan] (794); *yer urup, yerde galan* (yer urup yerde ğa:lan) [yer vurup yerde kalan] (800, 801); *yugrumy ýetmedik* (yuĝrumu yetmedik) [yoĝrulması yetmeyen] (814); *yurdagaydar* (yu:rdoĝaydar) [yurda geri döner] (815); *yurtbasar* (yu:rtbaşar) [yurt basar] (816); *yurtda galan* (yurtdo ğa:lan) [yurtta kalan] (817); *yurtdan çykan* (yu:rtton çıkan) [yurttan çıkan] (818); *yurt ýykan* (yu:rt yıkan) [yurt yıkan] (819); *yüreginden önen* (yüröĝünnön ö:nön) [yüreĝinden doğan] (822); *yüz gören* (yüz ĝörön) [yüz gören] (826, 827); *ýykanda-sürän* (yıkā:nna sürä:n) [yıkan da sürüyen] (838); *ýykan-ýumran* (yıkā:n yumra:n) [yıkan daĝıtan] (839)

Derlenen cümlecik biçimindeki deyimlerden 235 tanesi sıfat-fiil cümlecigiğidir.

2.3. Zarf-Fiil Biçimindeki Deyimler

Zarf-fiiller, bir fiilin zarf-fiil eklerinden birini almasıyla oluşurlar. Zarf-fiiller, fiilere bağlanarak cümleleri zaman veya durum bakımından tamamlarlar. Türkmen Türkçesindeki zarf-fiil ekleri –aaĝada/-ääĝede, -Alı, -AndA, -dlkça, -unça /iinçää, -Ip/-Up/-p, -kaa/-kää, -maan/-mään, -mAzdan, -yaançaa/-yäänçää ekleridir. Bir de birleşik zarf-fiiler adı verilen *Ip/-Up/-p*, ve –A zarf-fiil ekleriyle yapılan tekrar edilen kelimelerle oluşturulmuş zarf-fiiller vardır. *göre göre, gülüşe oynaşa, dura bara, durup durup, eĝilişip eĝilişip* vb. Türkmen Türkçesi cümle ve cümlecik biçimindeki deyimler bütüncemizde yer alan zarf-fiil şeklinde oluşturulmuş deyimler şunlardır: *aga-döne* (a:ĝa-dö:nö) [devrilerek dönerek] (3); *aga-yana* (a:ĝa-ya:na) [devrilecek gibi] (4); *aldap-ogşap* (a:lla:v-oĝşa:p) [aldatıp okşayıp] (43); *apyla-sapyla* (a:pyla-şa:pyla) [atlatıp kurtulup] (59); *bir müýnsüz bolup* (bir müynşüz volup) [bir eksiksiz olup] (130); *eşegiň guýrugy ýere*

ýetende (eşegiň ñuyruğu yere yetenne) [eşegin kuyruğu yere yettiğinde] (258, 259); *äwüp-säwüp* (ä:wüp-şä:wüp) [alelacele] (272, 273, 274); *gelen zyňy ýel bozmanka* (gelen ı:zıñı yel vozma:nka:) [gelen izini yel bozmadan] (316); *gelen zyňy ýel çalmanka* (gelen ı:zıñı yel çalma:nka:) [gelen izini yel silmeden] (317); *gelen ýoluňy ýel çalmanka* (gelen yo:luñu yel çalmanka:) [gelen yolunu yel silmeden] (319); *gijäni gündiz edip* (gi:cä:ñi ğünnüyz edip) [gecenı gündüz edip] (339); *göre-bile* (görö-vile) [görerek bilerek] (355); *göre-göre* (görö-ğörö) [göre göre] (356); *göz agyrysy ýaly bolup* (göz a:ğırısı ya:lı volup) [göz ağrısı gibi olup] (365); *hay diýmän* (hay diymä:n) [hay demeden] (429); *hä diýmän* (hä: diymä:n) [ha demeden] (444); *her edip, hesip edip* (her edip heşi:v edip) [her edip hesap edip] (441); *iki elläp* (iki ellä:p) [iki elle] (477); *illäp-günläp* (i:llä:p-günlä:p) [el günle] (481); *il ýatyp, it uklanda* (i:l yatıp, it u:klo:nno) [halk yatıp it uyuduğunda] (483); *menden saña barýança* (mennen şaña varya:nça) [benden sana vardığı kadar] (567); *neneň-niçik bolyança* (neneň-niçik bolyo:nço) [nasıl niçin olduğı kadar] (590); *pişigiň ýyndamlygy samanhana baryança* (pişigiň yınnamlığı şa:manha:na: varya:nça) [kedinin çevikliği samanlığa varana kadar(dır)] (645); *sakyrta ýaly bolup* (şakırtğa ya:lı volup) [kene gibi olup] (655)

Derlenen cümlecik biçimindeki deyimlerden 28 tanesi zarf-fiil cümlecigidir.

3. SONUÇ

Türkmen Türkçesinde 547 tane cümle biçiminde deyim tespit edilmiştir. Cümle biçimindeki bu deyimlerden 347 tanesi yüklem türüne göre fiil cümlesi, 200 tanesi yüklem türüne göre ad cümlesi, 541 tanesi öğelerinin dizilişine göre kurallı cümle, 6 tanesi öğelerinin dizilişine göre devrik cümle, 433 tanesi anlamına göre olumlu cümle, 114 tanesi anlamına göre olumsuz cümle, 20 tanesi anlamına göre soru cümlesi, 457 tanesi yapılarına göre basit cümle, 2 tanesi yapılarına göre birleşik cümle (iç içe birleşik cümle), 26 tanesi yapılarına göre birleşik cümle (şartlı birleşik cümle), 14 tanesi yapılarına göre bağlı cümle, 48 tanesi yapılarına göre sıralı cümle, 46 tanesi de eksiltili cümledir, bu eksiltili cümlelerden 1 tanesi öznesi eksiltilmiş, 45 tanesi de yüklemi eksiltilmiş cümledir.

Ayrıca Türkmen Türkçesinde 300 tane cümlecik biçiminde deyim tespit edilmiştir. Bu deyimlerin cümlecik türlerine göre 37 tanesi isim-fiil cümlecigi (–mAk ve –mAzlık ekleriyle yapılmış isim-fiil cümlecikleri çekimlenebildikleri için çalışmaya dahil edilmemiştir.), 235 tanesi sıfat-fiil cümlecigi, 28 tanesi de zarf-fiil cümlecigidir.

Bu çalışmada toplamda 847 deyim cümle ve cümlecik türlerine göre incelenmiş ve derlenen cümle biçimindeki deyimlerden yüklemine göre 347 tanesi fiil cümlesidir. Bu fiil cümlelerinden 235 tanesi emir, 41 tanesi geçmiş zaman, 32 tanesi geniş zaman, 15 tanesi şimdiki zaman, 9 tanesi gereklilik, 8 tanesi şart, 7 tanesi gelecek zaman haber ve dilek kipleriyle çekimlenmiştir.

Derlenen cümle biçimindeki deyimlerden yüklemine göre 200 tanesi isim cümlesidir. Bu isim cümlelerinden 196 tanesi geniş zaman, 4 tanesi öğrenilen geçmiş zaman ek eylemi ile çekimlenmiştir. Görülen geçmiş zaman ve istek ek eylemleriyle çekimlenmiş isim cümlesi tespit edilememiştir.

III. METİN

A

1. **aç eşege yük** (a:ç eşege yük) [aç eşege yük] “Büyük boyutlu, hantal ve ağır şeylere denir.” = *deve gibi, gavur ölüsü gibi*
2. **adam başy daşdan gaty** (a:dam maşı da:şdan ğatı) [adam başı taştan katı(dır)] “İnsanoğlunun başına her şey gelebileceğini, bunlara tahammül edebildiğini anlatır.” = *(insanoğlu her) zorluğu aş(ar)*
3. **aga-döne** (a:ğa-dö:nö) [devrilerek dönerek] “Kendi başına, kendi istediği gibi, kendi hâlinde anlamına gelir.” = *kendi başına, kendi hâlinde, kendi havasında, kendi kendine*
4. **aga-ýana** (a:ğa-ya:na) [devrilecek gibi] “Rahat ve özgür bir şekilde, serbestçe anlamına gelir.” = *baskı altında kal(madan), özgür davran(arak)*
5. **agşamyñ hayırly bolsun!** (ağşamıñ hayırlı volşun!) [akşamın hayırlı olsun] “İyi akşamlar demektir.” = *akşamlar hayrolsun, iyi akşamlar*
6. **agryryña çydasañ, müñ ýaşa!** (a:ğırır:ña çıdasañ, müñ ya:şa!) [(kendi) ağrına dayanabiliyorsan bin yaşa] “Ağrına, acına katlanabiliyorsan katlan, yapılmayacak bir şeyi yapıp zorluk çekmek istiyorsan istediğini yapabilirsin anlamına gelir.” = *nasıl istersen, paşa gönlün bilir, sen bilirsin*
7. **agyr yüki bagjygy** (ağır yükü va:ğcığı) [ağır yükü yaka bağcığı(dır)] “Malı mülkü, evi barkı ve hiçbir sorumluluğu olmayan insanlar için söylenir.” = *dikili ağacı yok; döner taşı yok, öter kuşu yok*
8. **agyz agyzdan ýel alar** (ağız ağızzan yel alar) [ağız ağızdan yel alır] “Söz ya da söylenti yayıldıkça büyür anlamına gelir.” = *kulaktan kulağa yayıl(ır)*

9. **agzaçar** (ağzaçar) [ağız açar] “İftar vakti, oruç açma, iftar yapma anlamına gelir.” = *ağız aç(ma), oruç aç(ma), iftar yap(ma)*
10. **agzyna ak-da gelse diýýär, gara-da gelse** (ağzına a:k-da ğelse diyyä:r, ğara-da ğelse) [ağzına ak da gelse der, kara da gelse (der)] “Ağzına geleni söyler, düşünmeden konuşur anlamına gelir.” = *ağzına geleni söyle(r), aklına geleni söyle(r), dangadak at(ar), yerli yersiz konuş(ur)*
11. **agzyndan sarysy gitmedik** (ağzınnan şa:rıśı ğitmedik) [ağzından sarısı gitmemiş] “Ağzı süt kokan, tecrübesiz ve toy kimselere denir.” = *acemi çaylak, ağzı süt kok(an), dünkü çocuk*
12. **agzyndan süýt ysy gitmedik** (ağzınnan şüyt ı:śı ğitmedik) [ağzından süt kokusu gitmemiş] “Ağzı süt kokan, tecrübesiz ve toy kimselere denir.” = *acemi çaylak, ağzı süt kok(an), dünkü çocuk*
13. **agzynyñ eýesi däl** (ağzınıñ eyeśi dā:l) [ağzının sahibi değil] “Dilini tutamayan, sır saklayamayan, gevşek ağızlı kimselere denir.” = *ağzında ayran durma(z), cıvık ağızlı(dır), çanak ağızlı(dır), çene kavafı(dır), çenesi durma(z), çenesi düşük(tür), dili durma(z), gevşek ağızlı(dır), kalabalık ağızlı(dır), lakırdı kavafı(dır), sır tut(a)ma(z), susak ağızlı(dır)*
14. **agzyña alar ýaly däl I** (ağzıña alar ya:lı dā:l) [(senin) ağzına alır gibi değil] “Küfür gibi kötü ve çirkin sözlere denir.” = *ağza alınmaz*
15. **agzyña alar ýaly däl II** (ağzıña alar ya:lı dā:l) [(senin) ağzına alır gibi değil] “Ağza alınacak gibi değil, çok acı anlamına gelir.” = *zehir gibi*
16. **agzyñdan al alsyn** (ağzıñdan a:l alśın) [(senin) ağzından ruh alsın] “Olumsuz kötü şeylerden bahsedenlere karşı ‘ağzını hayra aç’ anlamında söylenir.” = *ağzından yel (~ yeller) alsın*

17. **agzyňdan al kaksyn** (ağzıňdan a:l kaçsın) [(senin) ağzından ruh kaksın] “Olumsuz kötü şeylerden bahsedenlere karşı ‘ağzını hayra aç’ anlamında söylenir.” = **agzından yel (~ yeller) alsın**
18. **agzyňdan Hudaý eşitsin** (ağzıňdan huda:y eşışsin) [(senin) ağzından Tanrı işitsin] “Dileğin kabul olsun, isteğin kabul olsun, dilediğine kavuşasın anlamına gelir.” = **dileğine kavuş(asın), muradına er(esin)**
19. **agzyňy açma!** (ağzıňı açma!) [(senin) ağzını açma!] “Ağzını açma, ses çıkarma, sus, konuşma demektir.” = **ağzını aç(ma), gagayı kıs, sesini kes**
20. **agzyňy haýyr aç** (ağzıňı hayır aç) [(senin) ağzını hayır aç] “Ağzını hayra aç, iyi şeyler dile anlamına gelir.” = **ağzını hayra aç**
21. **agzyňy sala goýberme** (ağzıňı şala ğoyverme) [(senin) ağzını gevşek koyverme] “Kaba ve çirkin söz söylemekten kaçın anlamında söylenir.” = **diline hâkim ol, ağza alınmayacak (söz söyleme)**
22. **agzyňy salajyn goýberme** (ağzıňı şalacın ğoyverme) [(senin) ağzını gevşek koyverme] “Kaba ve çirkin söz söyleme anlamına gelir.” = **diline hâkim ol, ağza alınmayacak (söz söyleme)**
23. **agzy ýetmez porsuja** (ağzı yetmez porşuco) [ağzı yetmez kötü kokulu ot] “İsteddiği olmadığı için iyi olanı kıskanıp iftira atan, iftiracı demektir.” = **(hasetle) bok at(an), çamur at(an), kara çal(an), leke sür(en), suç at(an), zifos at(an)**
24. **agzy ýetse, gulagyny iýjek** (ağzı yesse, ğuloğunu iycek) [ağzı yetse (kendi) kulağını yiyecek] “Nefsinin esiri olan, tamahkâr anlamına gelir.” = **açgözlü, doymak bilme(yen), gözü aç, gözü doyma(yan)**
25. **agzy ýetse, iki çigniniň etini iýjek** (ağzı yesse, iki çigniniň etini iycek) [ağzı yetse iki (kendi) omzunun etini yiyecek] “Nefsininin esiri olan, açgözlü kimselere denir.” = **açgözlü, doymak bilme(yen), gözü aç, gözü doyma(yan)**

26. **ajal alsyn!** (acal alşın!) [ecel alsın] “Tez vakitte ölsün anlamına gelir.” = *boynu altında kalsın, boyu bosu devrilsin, canı çıksın, eksik olsun*
27. **akan-çukan** (aça:n-çuça:n) [çakır çukur] “Düz olmayan, çukur olan yere denir.” = *çakır çukur, girintili çıkıntılı*
28. **akan-dökän** (aça:n-nökä:n) [darmadağınık] “Karmakarışık, darmadağınık anlamına gelir.” = *allak bullak, altüst, darmadağın, karmakarışık*
29. **ak düyäni gördüñmi? Göremok** (a:k düyä:ni gördüñmi? Göremo:k) [ak deveyi gördün mü? Görmedim] “Hiçbir şey bilmiyorum, hiçbir şeyden haberim yok, hiçbir şey görmedim anlamına gelir.” = *(hiçbir şeyden) haberi(m) yok, işitmedim görmedim*
30. **ak gar ýaly arassa** (a:k ga:r ya:lı arassa) [ak kar gibi temiz] “Hiçbir günahı yok, hiçbir suçu yok anlamına gelir.” = *alnı açık, yüzü ak; yüzü ak, alnı açık*
31. **ak, gök geýdirme** (a:k, gö:k geýdirme) [ak mavi giydirme] Gelin ve damadı gerdek odasına uğurlarken söylenir. ‘Ak gök giydirme, arpa çörek yedirme...’ şeklinde devam eden tekerlemeden kalıplaşmış bir deyimdir. = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
32. **ak gyz ýoldaşyñ bolsun!** (a:k gı:z yo:lloşuñ molşun!) [ak kız yoldaşın olsun] “Evlenmemiş delikanlılara söylenen dua, dilektir.” = *darısı (senin) başına*
33. **akyly gelip-gitmeliiräk** (akılı ğelip-gitmeliirä:k) [aklı gelip gitmeli] “Akıllı kıt, kavrayışsız, aptal anlamına gelir.” = *aklı eksik (~ kıt), aklının çivisi (~ tahtası ~ bir tahtası) eksik, geri zekâlı, kafasının bir tahtası noksan, boş kafalı, cennet öküzü, düdük makarnası, enayi pilakisi, eşek kafalı, horoz akıllı (~ kafalı), kaba kafa, kaz kafalı, koyun dede, koyun gibi, koyun beyinli, kuş beyinli; nato kafa, nato mermer; peygamber öküzü, sepet kafalı, taş arabası, tın tın, yarım akıllı*

- 34. ala-bölesinden saklasyn!** (a:la-vö:lösünnön şaklaşın!) [ayrı gayrılıktan korusun] “Hiçkimse zorluklarla tek başına mücadele etmek zorunda kalmasın, Allah kimseyi yalnız bırakmasın anlamına gelir.” = *Allah kimseyi yalnız bırakmasın*
- 35. alan-aldy** (alan-allı) [alan aldı] “Yağmalama, talan etme manasına gelir.” = *alan talan et(me), yağma et(me), talan et(me)*
- 36. alan galañ özüñki** (alan ğala:ñ ö:züñkü) [aldığın kale kendinin(dir)] “Elinden geleni yap, ne yapabiliyorsan yap anlamına gelir.” = *elinden geleni yap, çaba (~ gayret) göster*
- 37. alany ýanyna** (alanı ya:nına) [aldığı yanına (kârdır)] “Aldığı, kazandığı yanına kârdır anlamına gelir.” = *aldığı yanına kâr(dır)*
- 38. alan ýoluñ özüñki** (alan yo:luñ ö:züñkü) [aldığın yol kendinin(dir)] “Elinden geleni yap, ne yapabiliyorsan yap anlamına gelir.” = *elinden geleni yap, çaba (~ gayret) göster*
- 39. alaryny bilse Allasyny garamaz** (alarını vilşe Alla:şını ğaramaz) [almayı bilse Allah'ına bakmaz] “Tamahkâr davranır, açgözlüdür anlamına gelir.” = *açgözlü(dür), doymak bilme(z), gözü aç(tır), gözü doyma(z)*
- 40. ala uruş** (a:la uruş) [karışık dövüş] “Birbiri ile dövüşme, hararetli bir şekilde kavga etme anlamına gelir.” = *yumruk yumruğa dövüş, yumruk yumruğa gel(iş)*
- 41. albasdy** (a:lvaşşı) [albastı] “Albastı, alkarısı anlamına gelir.” = *albas(tı)*
- 42. aldadym-mulladym** (a:lladım-mu:llodum) [aldattım kandırdım] “Bir işi baştan savma bir şekilde yapma anlamına gelir.” = *baştan savma (yapma), şöyle bir (yapma), üstünkörü (yapma), yalan yanlış (yapma), yalap şalap (yapma), yarım yamalak (yapma), zevahiri kurtar(ma)*
- 43. aldap-ogşap** (a:lla:v-oğşa:p) [aldatıp okşayıp] “Ne yapıp edip istediğini bir şekilde yaptırma anlamına gelir.” = *altından girip üstünden çık(ıp)*

44. **aldatdym-mullatdym** (a:llatdım-mu:llotdum) [aldattım kandırdım] “Bir işi baştan savma bir şekilde yapma anlamına gelir.” = *baştan savma (yapma), şöyle bir (yapma), üstünkörü (yapma), yalan yanlış (yapma), yalap şalap (yapma), yarım yamalak (yapma), zevahiri kurtar(ma)*
45. **aldym-berdım** (allım-merdim) [aldım verdim] “Bir kimseyi acele ettirip zor durumda bırakmaya denir.” = *acele et(tir)(me), aceleye getir(me), dara getir(me), telaşa ver(me)*
46. **aldyñ alty şayıñy!** (allıñ altı şayıñ!) [aldın altı gümüş paranı] “İyiliğe karşılık kötülük görüldüğünde, teşekkür beklerken kırıncı tavırlarla karşılaşıldığında söylenir.” = *iyilik et, kötülük bul*
47. **alla ýaryñ!** (alla: ya:rıñ!) [Allah yarin (olsun)] “Allah yardımcın olsun, hoşça kal manasına gelir.” = *Allah’a ismarladık, esen kal, hoşça kal, sağlıklıyla kal*
48. **alma atsañ ýere düşjek däl** (alma aşsañ yere düşşek gä:l) [elma atsan yere düşecek değil] “İğne atsan yere düşmez, çok kalabalık anlamına gelir.” = *bin bir ayak bir ayak üstüne, iğne atsan yere düşmez, mahşer gibi*
49. **alynya barsyn!** (a:lnına barsın!) [alnına varsın] “Okunan ayet ve duaların ölen kimsenin ruhuna ulaşması için söylenir.” = *canına deşsin*
50. **alynyña ak gün dogsun** (a:lnıña a:k gün noğşun) [(senin) alnına ak gün doğsun] “Bahtın açık olsun, her şey gönlünce olsun, işlerin yolunda gitsin anlamına gelir.” = *bahtı(n) açık ol(sun), (her şey) gönlüne göre (olsun), işi(n) yolunda git(sin), muradına er(esin), işi(n) rast gel(sin)*
51. **alynyña ak gün dolsun** (a:lnıña a:k gün no:lşun) [(senin) alnına ak gün dolsun] “Bahtın açık olsun, her şey gönlünce olsun, işlerin yolunda gitsin anlamına gelir.” = *bahtı(n) açık ol(sun), (her şey) gönlüne göre (olsun), işi(n) yolunda git(sin), muradına er(esin), işi(n) rast gel(sin)*

52. **alnyň aýyk bolsun** (a:lnıň aýık bolşun) [alnın aýık olsun] “Alnın aýık olsun, işlerin yolunda gitsin, umduğuna erişesin manasına gelir.” = *bahtı(n) aýık ol(sun), (her şey) gönlüne göre (olsun), işi(n) yolunda git(sin), muradına er(esin), işi(n) rast gel(sin)*
53. **alnyň-bagtyň aýyk bolsun!** (a:lnıň-bağtıň aýık bolşun!) [alnın bahtın aýık olsun] “Bahtın aýık olsun, işlerin yolunda gitsin, umduğuna erişesin anlamına gelir.” = *bahtı(n) aýık ol(sun), (her şey) gönlüne göre (olsun), işi(n) yolunda git(sin), muradına er(esin), işi(n) rast gel(sin)*
54. **alnyňy hak açsyn!** (a:lnıňy hağ açşın!) [(senin) alnını Hak açşın] “Bahtın aýık olsun, işlerin yolunda gitsin manasına gelir.” = *bahtı(n) aýık ol(sun), (her şey) gönlüne göre, işi(n) yolunda git(sin), muradına er(esin), işi(n) rast gel(sin)*
55. **alyp barýan galasy ýok** (alıp barya:n ğala:şy yo:k) [alıp varır kalesi yok] “Elinden işe yarar bir şey gelmez anlamına gelir.” = *elinden bir iş (~ şey) gelme(z), iş bilme(z), yol yordam bilme(z)*
56. **alyp geç** (alık geç) [alıp geç] “Gönülsüz bir şekilde ‘Alabilirsin.’ demektir.” = *al (götür) bari*
57. **aňırsyndan bärsi ýakyn** (aňırşınnan vä:rşi yağı:n) [ötesinden berisi yakın] “Çok yaşlı olan kimselere söylenir.” = *ahı gitmiş vahu kalmış, bir ayağı çukurda, kıcının kılı ağar(mış)*
58. **apgyrdy giden** (apğırdı ğiden) [ayakkabısının arkası gitmiş] “Bedenen ve ruhen çok yıpranmış, yorgun düşmüş kimselere denir.” = *dermanı kesil(miş), yorgun argın*
59. **apyla-sapyla** (a:pıla-şa:pıla) [atlatıp kurtulup] “Herhangi kötü bir olayı atlatıp veya zor bir durumdan kurtulup anlamına gelir.” = *belayı sav(ip), ucuz atlat(ip) (~ kurtul(up))*

- 60. arabaňy daşda sür!** (arava:ňı daşda sür!) [arabanı uzakta sür!] “Kendi işinle meşgul ol, yakınımıza gelme, bize zarar verme anlamına gelir.” = *(kendi) işine bak, (bizden) uzak ol*
- 61. arabaňy daşda tigirle!** (arava:ňı daşda tiğirle!) [arabanı uzakta döndür!] “Kendi işinle meşgul ol, başkasına sıkıntı verme anlamına gelir.” = *(kendi) işine bak, (bizden) uzak ol*
- 62. arabasy jygyldaýar** (aravaşy cı:ğıllaya:r) [arabası cık cık ses çıkarıyor] “İşi iyi değil, işleri yolunda gitmiyor anlamına gelir.” = *işleri yolunda gitmi(yor), çarkı dönmü(yor), işi dokuzdan gitmi(yor), işleri tıklarında gitmi(yor)*
- 63. arabozar** (a:rabozar) [ara bozar] “İnsanların arasını bozan, arabozucu anlamına gelir.” = *ara (~ aralarını) aç(ıcı), ara bozucu, (aralarına) fitne sok(ucu)*
- 64. arakesme** (a:rakeşme) [ara kesme] “Ara verme, mola verme manasına gelir.” = *mola ver(me), nefes al(ma), soluk al(ma), terini soğut(ma)*
- 65. arkasy ýere degmedik** (arkası yere değmedik) [arkası yere değmemiş] “Güreşte hiç yenilmemiş pehlivana denir.” = *alt ol(mayan), arkası (~ sırtı) yere gel(meyen)*
- 66. artyp galan** (artı:k ğa:lan) [lanet olası] “Beklentiyi karşılayamayan, bıktıran, usandıran kişilere söylenen bir kargış sözüdür.” = *Allah’ın belası, lanet olası*
- 67. artyp galmış** (artı:k ğa:lmış) [lanet olası] “Beklentiyi karşılayamamış, bıktırmış, usandırmış kişilere söylenen bir kargış sözüdür.” = *Allah’ın belası, lanet olası*
- 68. asman paýyňy çek!** (aşma:n pa:yıňı çek!) [gökyüzü payını (senin) çek!] “Elinden geleni yap, bildiğinden şaşma manasına gelir.” = *elinden geleni yap, bildiğinden şaş(ma)*
- 69. aşyratdy** (a:şyratdy) [takla attı] “Takla atarak oynanan çocuk oyunudur.” = *takla at(ma) (oyunu)*

- 70. atamdan añry git!** (ata:mnan añrı ğit!) [babamdan öteye git!] “Cehenneme git, defol, yok ol manasına gelir.” = *basıp git, cehenneme kadar yolu(n) var, cehennem ol, defol, gözüm görmesin, kapı orada*
- 71. atan-satan I** (atan-şatan) [atan satan] “Bir işi yapmak için imkân, fırsat bulamayan anlamına gelir.” = *eli değme(yen), fırsat bulama(yan), vakit bulama(yan), zaman bulama(yan)*
- 72. atan-satan II** (atan-şatan) [atan satan] “Hayırsız, uğursuz anlamına gelir.” = *bastığı yerde ot bitmey(en), baykuş gibi, çarpık ayak*
- 73. at gazanan** (a:t ğazanan) [ad kazanan] “Adı bilinen, itibarlı kimseler için kullanılır.” = *adlı sanlı, anlı şanlı, ad yap(an), isim yap(an), şöhret kazan(an), ün kazan(an)*
- 74. at tutar** (a:t tutor) [ad tutar] “Bir kimseye değer verildiğini ve hatırlandığını göstermek için düğün ve davetlerde verilen küçük hediyeye denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 75. atyp geç** (atık geç) [atıp geç] “Gönülsüz bir şekilde ‘At gitsin.’ demektir.” = *at bari*
- 76. atış gerekmi, tutuş?!** (atış gerekmi, tutuş?!) [atış gerek mi tutuş (gerek mi)?] “Dövüşen iki tarafın nasıl savaşacaklarını seçmek için birbirlerine sordukları sorudur.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 77. at yitiren** (a:t yitiren) [ad yitiren] “Kendi adını karalayıp elâleme maskara olan kimse için kullanılır.” = *bir paralık ol(an), iki paralık ol(an), itibarı zedelen(en), karizmayı çiz(en), kredisi düş(en), küçük düş(en), otoritesi sarsıl(an), sakalı saydır(an), saygınlığını yitir(en)*
- 78. aw janly** (a:w ca:nlı) [av canlı] “Av başarısız geçti, av pek verimli değildi anlamında söylenir.” = *(av) fiyasko ver(di)*

79. **aw ganly** (a:w ğa:nlı) [av kanlı] “Av başarılı geçti, verimliydi manasına gelir.” = *(avda) başarı göster(dim)*
80. **aw ganly bol-a!** (a:w ğa:nlı vol-o!) [av kanlı ola!] “Avınız verimli geçsin, iyi avlanın manasına gelir.” = *(aviniz) bereketli ola! (~ olsun)*
81. **aw ganlymy, janly?** (a:w ğa:nlımı, ca:nlı?) [av kanlı mı, canlı (mı)?] “Avınız verimli mi geçti yoksa verimsiz mi? manasına gelir.” = *(avda) başarı göster(ebildiniz mi?)*
82. **ayagy düşsün!** (ayağı düşsün!) [ayağı düşsün!] “Gelin alındığında vefalı olsun, eve uğur getirsin anlamında söylenir.” = *ayağı uğurlu gel(sin)*
83. **ayagy düşümlisi bolsun!** (ayağı düşümlüsü volşun!) [ayağı uğurlu olsun] “Gelininiz hayırlı uğurlu olsun anlamına gelir.” = *ayağı uğurlu gel(sin), hayırlı (uğurlu) olsun*
84. **ayagy giden** (ayağı giden) [ayağı ğiden] “Artık koşamayan atlara denir.” = *çürüğe çık(mış)*
85. **ayak aldygyna** (ayağ allığına) [ayak aldığına] “Çok hızlı, çarçabuk demektir.” = *fırtına gibi, fişek gibi, ok gibi, şimşek gibi, uçar gibi, yıldırım gibi*
86. **aydan-diýen I** (aydan-niyen) [söyleyen diyen] “Sadaka olarak Allah yolunda harcanan şeylere denir.” = *sadaka ver(ilen) (şey)*
87. **aydan-diýen II** (aydan-niyen) [söyleyen diyen] “Anlamadan dinlemeden etrafta dedikodu yapan kimselere denir.” = *adam kes(en), arkadan konuş(an), arkadan söyle(yen), avurt ed(en), insan eti yiy(en), lakırdı ed(en), lava ed(en), tefe koyup çal(an)*
88. **aydanyň gelsin** (aydanyň ñelşin) [söylediğin gelsin] “Güzel dileklerin kabul olsun anlamına gelir.” = *dileğin kabul olsun, muradına er(esin)*

89. **aýdary ýok, diýeri ýok** (aydarı yo:k, diyeri yo:k) [söyleyeceği yok, diyeceği yok] “Durumunu, derdini anlatacak kimsesi yok manasına gelir.” = *derdini anlat(acak)* (~ *dök(ecek)*) (*kimsesi yok*)
90. **aýdyp geç** (aydık geç) [söyleyip geç] “Gönülsüz bir şekilde ‘söyle’ demektir.” = *söyle bari*
91. **aýyby ýok** (ayıvı yo:k) [ayıbı yok] “Zararı ziyanı yok, ayıp değil anlamına gelir.” = *önemli değil, zararı yok, ziyanı yok*
92. **aýyn bolmasa** (ayın molmošo) [hiç olmasa] “Hiç olmazsa, yapacak başka hiçbir şey kalmazsa anlamına gelir.” = *en aşağı, hiç değilse, hiç olmazsa*
93. **aýynmaz-baýynmaz** (ayınmaz-vayınmaz) [değişmez dönüşmez] “Değişmeyen, sağlam duran anlamına gelir.” = *dimdik dur(an), yere sağlam bas(an)*
94. **azary-bizary ýok** (aza:rı-vi:za:rı yo:k) [derdi sıkıntısı yok] “Zahmeti yok demektir.” = *önemli değil, zararı yok, ziyanı yok*

B

95. **bagtyna buz çöken** (bağtına bu:z çökön) [bahtına buz çöken] “Bahtı kapanan, bahtı kara, talihsiz kimselere denir.” = *bahtı bağlı ol(an), bahtı kapan(an), bahtı kara, şans (kötüye) dön(en)*
96. **bagtyň açyk bolsun!** (bağtñ açık bolşun!) [bahtın açık olsun] “İşlerin yolunda gitsin, bahtın açık olsun, şansın iyi olsun anlamına gelir.” = *bahtı(n) açık ol(sun), işi(n) rast git(sin), şans(n) açıl(sın), şans(n) gül(sün), şans(n) yaver git(sin), talihi(n) yar ol(sun), talihi(n) yaver git(sin), yıldızı(n) parla(sın)*
97. **bagtyň ak bolsun!** (bağtñ a:k bolşun!) [bahtın ak olsun] “Bahtın açık olsun, işin rast gitsin anlamına gelir.” = *bahtı(n) açık ol(sun), işi(n) rast git(sin), şans(n) açıl(sın), şans(n) gül(sün), şans(n) yaver git(sin), talihi(n) yar ol(sun), talihi(n) yaver git(sin), yıldızı(n) parla(sın)*

98. **bagty ýatan** (bağtı yatan) [bahtı yatan] “Bahtı kapanan, bahtı kara, talihsiz demektir.” = *bahtı bağlı ol(an), bahtı kapan(an), bahtı kara, şans (kötüye) dön(en)*
99. **bahasy bir köpük** (bahaşı bir köpük) [fiyatı bir kuruş] “Beş para etmez, değersiz, işe yaramaz anlamına gelir.” = *beş para etmez, beş paralık, bir paralık, iki paralık, kırk paralık*
100. **bar-bar senden bar** (ba:r-ba:r şennen ma:r) [var var senden var] “Sen olmasan işimiz bitmez, senden başka yardım edecek insan yok anlamına gelir.” = *(senden başka) elini uzat(an yok), (senden başka) katkı sağla(yan yok), (senden başka) yardım ed(en yok)*
101. **bar bol I** (ba:r vol) [var ol] “Sağ ol, var ol anlamına gelir.” = *eksik olma, sağ ol*
102. **bar bol II** (ba:r vol) [var ol] “Çalışmakta olan bir kimseye ‘Kolay gelsin!’ denildiğinde cevap olarak söylenir.” = *eksik olma, sağ ol*
103. **bardy-geldi I** (bardı-ğelli) [vardı geldi] “Eninde sonunda, nihayetinde, gerekirse anlamına gelir.” = *eninde sonunda, er geç*
104. **bardy-geldi II** (bardı-ğelli) [vardı geldi] “Eğer, şayet anlamına gelir.” = *gel gelelim*
105. **bardym eşek – geldim eşek** (bardım eşek – gellim eşek) [vardım eşek; geldim eşek(tir)] “Hiçbir iş yapmamışsın, çalışmadan kazanç elde ediyorsun, hiçbir faydan dokunmuyor anlamına gelir.” = *boş otur(ur), havyar kes(er), minder çürüt(ür), semeri devir(ir), sırtüstü yat(ar), yan gelip yat(ar)*
106. **barmak basyp sanardan kân** (barmak başıp şa:na:rdan kâ:n) [parmak basıp saymaktan çok] “Sayılamayacak kadar fazla anlamına gelir.” = *haddi hesabı yok, hesaba kitaba gelmez*
107. **baryp ýatan I** (barıp yatan) [varıp yatan] “Paha biçilmez, çok güzel, çok iyi demektir.” = *altın gibi, elmas gibi, fıstık gibi, gül gibi, paha biçilmez*

108. **baryp ýatan II** (barıp yatan) [varıp yatan] “Haddinden fazla, aşırı derecede, bir hayli, son derece, epeyce, büsbütün, demektir.” = *bir sürü, dolup taş(an), haddinden fazla*
109. **başbozar** (başvozor) [baş bozar] “Düzen bozan, birlik bozan manasına gelir.” = *ordubozanlık ed(en)*
110. **başdan agdyk** (başdan a:ğdıq) [baştan aşkın] “Başından aşkın, yeteri kadar çok, haddinden fazla demektir.” = *başından aşkın, bir sürü, haddinden fazla*
111. **başdansowma** (başdansaowmo) [baştan savma] “Üstünkörü, yarım yamalak, özensizce anlamına gelir.” = *baştan savma, suyuna tirit, yalap şalap, yarım yamalak, üstünkörü*
112. **baştutan I** (baştuton) [baş tutan] “Herhangi bir topluluğun, hareketin başındaki kişi demektir.” = *baş ol(an)*
113. **baştutan II** (baştuton) [baş tutan] “Bir topluluğa çözülmesi zor konularda yardım eden, yol gösteren kimselere denir.” = *akıl hocası, akıl öğret(en), akıl ver(en), aksakal, hocalık ed(en), yol göster(en)*
114. **başyña döneyin** (başyña dö:nöyün) [(senin) başına döneyim] “Azizim, canım, sevgilim demektir.” = *canımın içi, ciğerimin köşesi, ciğer parem, iki gözüm, iki gözümün nuru, ömrümün varı*
115. **başyñ dik bolsun!** (başyñ dik bolşun!) [başın dik olsun] “Sağlık ve esenlik içinde çalışmak, yaşamak nasip olsun anlamına gelir.” = *afiyette ol(asın)*
116. **belli bahasy ýok** (belli vahaşı yo:k) [belli fiyatı yok] “Paha biçilmez, çok kıymetli, çok önemli demektir.” = *altın gibi, elmas gibi, paha biçilmez*
117. **bereket bersin!** (bereket berşin!) [bereket versin] “Yiyecek veya içecek ikram edildiğinde ‘Allah artırsın!’ anlamında söylenir.” = *Allah artırsın, Allah (Halil İbrahim) bereket(i) versin, Allah ziyade etsin*

- 118. berildiği bolsun!** (berilliği volşun!) [verildiği olsun] “Bir bebek dünyaya geldiğinde ‘Allah uzun ömürlü etsin, ömrü uzun olsun.’ anlamında söylenen dilektir.” = *çok yaşa(sın), ömrüne bereket, ömrü uzun olsun*
- 119. berseler yersin yağly palawy** (berseler yersin yağlı palowı) [verseler yersin yağlı pilavı] “İzin verseler canının istediğini yapmakta hiç tereddüt etmezsin, fırsat verilse istediğin gibi davranırsın anlamına gelir.” = *fırsat bil(irsin), fırsatı ganimet bil(irsin), fırsatı kaçırmazsın, fırsattan istifade ed(ersin)*
- 120. beterinden saklasyn** (beterinnen şaklaşın) [(Allah) beterinden saklasın] “Beterin beteri var diyerek daha kötü bir durumdan korunmak için söylenir.” = *Allah beterinden esirgesin (~ saklasın)*
- 121. beynisi bekemedik** (beynişi bekemedik) [bingıldağı sertleşmemiş] “Genellikle çocuklara söylenir, etrafında olup biteni anlamayan, idrak edemeyen, iyi ve kötüyü ayırt edemeyen anlamına gelir.” = *aklı er(mez)*
- 122. bäbek yaşy uzyn bolsun** (bä:vek ya:şı uzıyn volşun) [bebek yaşı uzun olsun] “Yeni doğan bebeklere uzun ömürlü olmaları için söylenir.” = *çok yaşa(sın), ömrüne bereket, ömrü uzun olsun*
- 123. bähbit bola!** (bähvi:t volo!) [kazançlı ola!] “Kazançlı olsun, bereketli olsun manasına gelir.” = *bereketli ola*
- 124. bähbit bolsun!** (bähvi:t volşun!) [kazançlı olsun!] “Kazançlı olsun, bereketli olsun manasına gelir.” = *bereketli olsun*
- 125. bärdengayıtma** (bä:rdengayıtma) [beriden dönme] “Öngörüsüzlük neticesinde ortaya çıkan olumsuz duruma denir.” = *basireti bağlan(ma)*
- 126. bihal däl** (bi:ha:l lä:l) [hâlsiz değil] “Öylesine bir insan değil, kerametli, kudretli biri anlamına gelir.” = *hatırı sayılır, saygıdeğer, saygı gör(en)*

127. **biligi bar** (biligi va:r) [haberi var] “Bir işin durumu hakkında bilgisi, haberi olan anlamına gelir.” = *haberi ol(an)*
128. **bir däl, iki däl...** (bir dä:l, iki dä:l...) [bir değil, iki değil...] “Sayıca çok, çok fazla anlamına gelir.” = *bir sürü*
129. **bir gözi aya bakýar, bir gözi şetdaly kakýar** (bir gözü a:ya vaqya:r, bir gözü şetda:lı kaqya:r) [bir gözü aya bakıyor, bir gözü şeftali kakıyor] “Bir kimsenin gözlerinin şaşı olmasını anlatır.” = *gözü kay(mış) (~ kaç(mış))*
130. **bir müynsüz bolup** (bir müynsüz volup) [bir eksiksiz olup] “Kendini kusursuz görüp, kendini beğenip, kendini başkalarından üstün görüp anlamına gelir.” = *alçacık (~ küçücük ~ küçük) dağları ben yarattım de(yip), böbür böbür böbürlen(ip), burnunun yeli harman savur(up), derisine sığma(yip), farta furta (~ fart furt) ed(ip), hafife al(ip), hava at(ip), hor bak(ip), hor gör(üp), kendini beğen(ip), kurum kurum kurumlan(ip) (~ kurul(up)), küçük gör(üp), tafra sat(ip), tepeden bak(ip), yeri göğü ben yarattım de(yip), yukarıdan bak(ip) (birine), yüksekten bak(ip) (birine)*
131. **bir söz az iki söz köp** (bir söz a:z iki söz köp) [bir söz az, iki söz çok] “Ufacık bir şeye bile alınır, çok alıngandır anlamında söylenir.” = *buluttan (~ rüzgardan ~ havadan) nem kap(ar)*
132. **bolar-bolmaz** (bolor-volmoz) [olur olmaz] “İvir zıvır, derme çatma, sıradan demektir.” = *derme çatma, ivir zıvır, olur olmaz*
133. **bolsa baş bolmasa ýigrimi baş** (bolşo vä:ş volmoşo yiğrimi vä:ş) [olsa beş, olmasa yirmi beş] “Farkı yok, hiç fark etmez demektir.” = *Ayvaz kasap, hep bir hesap; fark etme(z), ha öyle ha böyle; olsa da olur, olmasa da olur*
134. **bolup duruş I** (bolup duruş) [olup duruş] “Bir işin tamamlanmasına denir.” = *işini bitir(me), sonuna ulaş(ma), sonunu getir(me)*

135. **bolup duruş II** (bolup duruş) [olup duruş] “Hâl, durum anlamına gelir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

136. **burnuny syksañ, jany çykjak** (burnunu şıkřañ, ca:nı çıkçak) [burnunu sıksan canı çıkacak] “Çok zayıf, cılız, hastalıklı kimselere denir.” = *bir deri bir kemik(tir), burnunu sıksan canı çıkacak, canlı cenaze(dir), çöp gibi(dir), çöpten çebebi(dir), değnek gibi(dir), firez gibi(dir), hayali fener(dir), insan kurusu(dur), kuru kemik(tir), mezar kaçkını(dir), mumya gibi(dir), padavra gibi(dir), padavrastı çıkmış, püf desen uçacak, tazı gibi(dir), teneşir horozu(dur) (~ kargası(dır)), tirit gibi(dir), üflesen uçar*

Ç

137. **çala başy gowşan** (çala vaşı ğowşon) [biraz başı kavuşan] “Dayanıksız, güçlü olmayan, sağlıklı olmayan anlamına gelir.” = *kansız cansız, nane molla, pestil gibi*

138. **çala eřiden çatma ýykar, öte eřiden öý** (çala eřiden çatma yıkar, öte eřiden öy) [az iřiten barınak yıkar, çok iřiten ev] “Bir řey daha tam anlařılmadan bařka birine dođru olmayan bir řekilde söylendiđinde söylenen sözdür.” = *bilip bilmeden konuř(ur)*

139. **çaldygoýdy** (çallığoydı) [çaldı koydu] “Uđursuz, sersem, aklı başında olmayan kimselere denir.” = *aklı başında değil, ayran geven(dir), kafasının bir tahtası noksan(dır), yarım akıllı(dır)*

140. **çem gelen** (çem ğelen) [vakti gelen] “Her önüne gelen, rastgele kişi manasına gelir.” = *o bu herkes, olur olmaz (herkes), önüne gelen*

141. **çäjiņe bereket!** (çä:ciņe vereket!) [mahsülüne bereket (versin)] “Mahsülün, ürünün bereketli, bol olsun anlamına gelir.” = *bereketli ola! (~ olsun)*

142. **çiğ süýt emen** (çi:ğ süyt emen) [çiğ süt emen] “İnsanoğlu ileriye göremeyebilir, bilgisi yeterli olmayabilir anlamına gelir.” = *çiğ süt em(en)*

- 143. çopana meylis haram** (çopono meylis hara:m) [çobana eğlence meclisi haram(dır)] “İşi olan kimse onunla ilgilenmeli, işi olan kimse başka şeylerle meşgul olmamalı anlamına gelir.” = *(herkes) işine bak(malı), işine gücüne bak(malı)*
- 144. çopançökere**n (çoponçökörön) [çoban çöken] “Dağ otlarına denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 145. çopansöyer** (çoponsöyör) [çoban sever] “Koyunun küçük karnına, kırk katlı karnına denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 146. çorbalygy ýok** (ço:rvoluğı yo:k) [çorbalığı yok(tur)] “Semiz değil anlamına gelir, zayıf hayvan için söylenir.” = *bir torba kemik(tir), kemik torbası(dır) (hayvan)*
- 147. çöregi bitin eken** (çöröğü biti:n eken) [çöregi bütün imiş] “Büyük bir bela veya dertten kurtulan kimselere söylenir.” = *ucuz atlat(tı) (~ kurtul(du))*
- 148. çöregi tamdyra gyzanda ýap** (çöröğü tamnıra gızanna yap) [çöregi tandıra kızginken yapıştır] “Bir işi zamanında vaktini geçirmeden hâlet manasına gelir.” = *bugünün işini yarına bırakma*
- 149. çürrikdepdi** (çürrykdepdi) [tümsek tepti] “Etrafi çizilmiş tümsek hâlindeki kumu koruyup karşı tarafın yıkmasına izin vermemek suretiyle oynanan bir tür çocuk oyunudur.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 150. çybyn gorar** (çı:vin gö:ror) [sinekten korur] “Alın takısı anlamına gelip Türkmen kadınların başlarına giydikleri böreklerin alın kısmında bulunan gümüş zincirleri ifade eder.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

D

- 151. dadyrdym-gudurdym** (da:dırdım-ğu:durdım) [tattırdım yedirdim] “Yiyecek ve içecekler için söylenir; azıcık, az miktarda anlamına gelir.” = *bir damla, bir dirhem, bir kaşık, bir parça*

152. **damagyna gyzma I** (damađına ğızm̄a) [damađına kızm̄a] “Bođazına dūřkūn kimselere denir.” = *bođazına dūřkūn, ırırlađına dūřkūn*
153. **damagyna gyzma II** (damağına ğızm̄a) [damağına kızm̄a] “Bazı hayvanların yiyecek verildiğinde hırlayıp hūcum etmesini anlatır.” = *aç kurt gibi (saldırma)*
154. **damar gatan ýeri bar** (damar ğatan yeri va:r) [damar katan yeri var] “Kardeřlik bağı var, akrabalık ilişkisi var anlamına gelir.” = *arada kan bağı var*
155. **damar gatan ýeri ýok** (damar ğatan yeri yo:k) [damar katan yeri yok] “Kardeřlik bađı yok, akrabalık iliřkisi yok anlamına gelir.” = *arada kan bađı yok*
156. **dař basan** (da:ř vařan) [tař basan] “Yaptıđı iři iyi yapan, gayretli, yetenekli demektir.” = *elinden hiřbir řey kurtulma(yan), elinden iyi iři gel(en), iři bil(en), on parmađında on hūner (~ marifet), tuttuđunu kopar(an)*
157. **daş bilen urany aş bilen ur** (da:ř vilen uronı aş vilen ur) [taş ile vuranı aş ile vur] “Kötülük yapana iyilikle karşılık ver anlamına gelir.” = *sana taş atana ekmek at*
158. **dař bol!** (da:ř vol!) [tař ol!] “Kūçük çocuklarla oynanan bir oyundur, kımıldamadan donmuş gibi dur anlamında söylenir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
159. **daşdan gözle** (daşdan ğözlö) [uzaktan bak] “Aradığın kişiye başka yerde ara, burada yok anlamına gelir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
160. **dařdeřen** (da:řdeřen) [tař deřen] “Ađačkakan kuřuna denir.” = *ađačkakan*
161. **dař deřen** (da:ř deřen) [tař deřen] “Yaptıđı iři iyi yapan, gayretli, yetenekli demektir.” = *elinden hiřbir řey kurtulma(yan), elinden iyi iři gel(en), iři bil(en), on parmađında on hūner (~ marifet), tuttuđunu kopar(an)*

- 162. daş düşen yerinde galsyn** (da:ş düşön yerinne ğa:lşın) [taş düştüğü yerde kalsın] “Kötü bir şey çıktığı yerden başka yerlere yayılmasın, bizden uzak olsun manasına gelir.” = *(bizden) uzak olsun, dağlara taşlara, işitenlerden uzak (olsun)*
- 163. daş etsin** (daş eşsin) [uzak etsin] “Allah kötülüklerden korusun, bizi uzak etsin anlamına gelir.” = *Allah esirgesin (~ saklasın), Allah göstermesin, dağlara taşlara, işitenlerden uzak (olsun), (bizden) uzak olsun*
- 164. daşy jâjek içi möjek** (daşı cä:cek içi mö:cök) [dışı oyuncak, içi kurt(tur)] “Dışı güzel görünümlü ama içi kötü anlamına gelir.” = *altı alay, üstü kalay; dışı kalaylı, içi alaylı; dışı süs, içi pis; içi dışı bir (değil)*
- 165. dembermez** (demmermez) [nefes vermez] “Keskin kılıca denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 166. dem-düýt yok** (dem-düyt yo:k) [ses seda yok(tur)] “Sessiz sedasız, ölü gibi anlamına gelir.” = *ölü gibi(dir), ses seda yok*
- 167. demiñ içiñde bolsun** (demiñ içiñde volşun) [nefesin içinde olsun] “Sır verme, sırrı içinde gizle manasına gelir.” = *ağzına gem vur, ağzını açma, ağzını mühürle*
- 168. deñi-taýy bolmadyk** (deñi-ta:yı volmoduk) [eşi benzeri olmayan] “Eşi benzeri görülmemiş, eşi benzeri yok, eşsiz, benzersiz demektir.” = *eşi benzeri olma(yan), eşi benzeri yok, eşi menendi olma(yan)*
- 169. deñi-taýy yok** (deñi-ta:yı yo:k) [eşi benzeri yok] “Eşi benzeri görülmemiş, eşi benzeri yok, eşsiz, benzersiz demektir.” = *eşi benzeri olma(yan), eşi benzeri yok, eşi menendi olma(yan)*
- 170. depme ker, dürtme ker** (depme ker, dürtmö ker) [tepme sağır, dürtme sağır(dır)] “Doğuştan sağır kimselere denir.” = *(doğuştan) duvar gibi(dir)*
- 171. depseñ deprenmez** (depseñ deprenmez) [tepsen kıınıldamaz] “Eksilmez, tükenmez zenginlik anlamına gelir.” = *bitmez tükenmez (zenginlik)*

172. **depseñ yranmaz** (depseñ ıranmaz) [tepsen sallanmaz] “Eksilmez, tükenmez zenginlik anlamına gelir.” = *bitmez tükenmez (zenginlik)*
173. **derdi başyndan agdyk** (derdi vaşynnan a:ğdık) [derdi başyndan aşkın] “İşi başyndan aşkın olan, çok meşgul olan anlamına gelir.” = *başını kaşımaya (~ kaşyacak) vakti yok, işi başyndan aşkın, kafasını kaşyacak vakti yok*
174. **derdi başyndan aša** (derdi vaşynnan a:şa) [derdi başyndan aşkın] “Derdi başyndan aşkın, işi gücü veya sıkıntısı çoktur anlamına gelir.” = *başını (~ kafasını) kaşımaya (~ kaşyacak) vakti yok, derdi başyndan aşkın, (işten) göz açama(z), işi başyndan aşkın*
175. **derdi özüne yetik** (derdi ö:züne yetik) [derdi kendine yetik] “Derdi kendine yeter, derdi başyndan aşkın anlamına gelir.” = *derdi başyndan aşkın, derdi kendine yeter*
176. **däliden dogry habar** (dä:liden noğrı havar) [deliden doğru haber (var)] “Beklenmedik bir anda bir kimsenin çekinmeden doğru bir şey söylemesi üzerine kullanılır.” = *doğru söze ne denir?*
177. **dik dur** (dik du:r) [dik duruyor] “Yeni kıyafet anlamına gelir.” = *gıcır gıcır*
178. **dik duran** (dik duron) [dik duran] “Yeni kıyafet anlamına gelir.” = *gıcır gıcır*
179. **dikdüşdi** (dikdüşdü) [dik düştü] “Kafa tutan, dik kafalı, baş kaldıran, inatçı demektir.” = *baş kaldır(an), bayrak aç(an), eyvallah etmey(en), gem alma(yan), inat ed(en), isyan bayrağını çek(en), karşı dur(an) (birine), karşı gel(en), karşı koy(an) (birine)*
180. **dil bilmez** (dil vilmez) [dil bilmez] “Akli kıt, akli eksik anlamına gelir.” = *akıl dağıtılırken değirmene karpuz öğütmeye gitmiş, akli eksik, boş kafalı, cennet öküzü, düdük makarnası, enayi pilakisi, eşek kafalı, horoz akıllı (~ kafalı), kaba kafa, kaz kafalı, koyun dede, koyun gibi, koyun beyinli, kuş beyinli; nato kafa, nato mermer; peygamber öküzü, sepet kafalı, taş arabası, tın tın, yarım akıllı*

- 181. dile düşmez I** (dile düşmöz) [dile düşmez] “Söyleneni kolay anlamayan, kavrayışsız, aptal anlamına gelir.” = *akıl dağıtılırken değirmene karpuz öğütmeye gitmiş, akli eksik, boş kafalı, cennet öküzü, düdük makarnası, enayi pilakisi, eşek kafalı, horoz akıllı (~ kafalı), kaba kafa, kaz kafalı, koyun dede, koyun gibi, koyun beyinli, kuş beyinli; nato kafa, nato mermer; peygamber öküzü, sepet kafalı, taş arabası, tın tın, yarım akıllı*
- 182. dile düşmez II** (dile düşmöz) [dile düşmez] “Dik kafalı, inatçı demektir.” = *dik kafalı, kara damaklı, pek başlı*
- 183. dile geldi bile geldi** (dile ğelli vile ğelli) [dile geldi, beraber geldi] “Ağzında geveleme, dilinin altındaki baklayı çıkar, ne demek istediğini açıkça söyle anlamına gelir.” = *ağzından baklayı çıkar, baklayı ağzından çıkar, dilinin altındaki baklayı çıkar, kem küm etme, lafi (~ lakırdıyı ~ sözü) ağzında geveleme*
- 184. diline düşüş** (diline düşüş) [diline düşüş] “Bir şeyin bütün özelliklerini bilme, anlama manasına gelir.” = *(bir şeyin) dilinden anla(ma)*
- 185. dinden çıkan** (di:nnen çıkan) [dinden çıkan] “İnsanlığını yitiren, kötü kimselere denir.” = *dinsiz imansız, imanını sat(an); kuldan utanmaz, Allah’tan korkmaz*
- 186. dodak gitdi bazara** (do:dağ gitdi va:zara) [dudak gitti pazara] “Dudağını büktü, ağlayacak duruma geldi, ağlamaklı oldu manasına gelir.” = *ağlamaklı ol(du), dudaklarını bük(tü), dudaklarını büz(dü)*
- 187. dogabitdi I** (doğovitdi) [doğup yetişti] “Doğduğundan beri, doğdu doğal, yaratılıştan demektir.” = *oldum olası, anadan doğma*
- 188. dogabitdi II** (doğovitdi) [doğup yetişti] “Daima, sürekli, hep demektir.” = *oldum olası, her daim*
- 189. doga gaplaymaly** (doğo: ğa:playmalı) [muska kaplanmalı] “Çok güzel, muhteşem, çerçevenip duvara asılacak derecede değerli anlamına gelir.” = *altın gibi(dir), elmas gibi(dir), aramakla bulunmaz (~ ele geçmez)*

190. **dogman geçmiş!** (doğmo:n geçmiş!) [doğmadan geçmiş] “Bir kimsenin çocuklarını veya yaşça kendisinden küçük olan kimseleri azarlamak için söylediği söz dr.” = *dünyaya gel(mez) (olaydın)*
191. **doñzuñ agy nme, garasy nme** (doñzuñ a:đı n:me, ęarası n:me) [domuzun akı ne, karası ne?] “Hepsi aynı, al birini vur ötekine, hiçbiri işe yaramaz, hepsi aynı ayarda anlamına gelir.” = *al birini, vur birine (~ ötekine)*
192. **doñzy batgada bas!** (doñzu vatđada vaş!) [domuzu bataklıkta bas] “Düşmanını yalnızken alaşağı et, kimsesiz kaldığında hamle yap manasına gelir.” = *(düşmanını hazırlıksızken) alaşağı et*
193. **doymaz-dolmaz I** (doymoş-zo:lmoş) [doymaz dolmaz] “ok yemek yiyen, bir türlü doymayan anlamına gelir.” = *doymak bilme(z), gözü doyma(z), kr boğaz, pis boğaz*
194. **doymaz-dolmaz II** (doymoş-zo:lmoş) [doymaz dolmaz] ”Su ve buna benzer şeyler ile doyurulamayan anlamına gelir, toprak ve zemin için söylenir.“ = *(toprak için) doymak bilme(z)*
195. **doymaz-dolmaz III** (doymoş-zo:lmoş) [doymaz dolmaz] “Gz doymayan, kanaatsiz, agzly anlamına gelir.” = *agzly, agzly taya çocuğu, a kurt gibi, gözü a, gözü doyma(z)*
196. **dkn-saçan** (dk:n-şaa:n) [döken saçan] “Dklp saçılan, dağılan anlamına gelir.” = *dökülüp saıl(an)*
197. **dremn geçen!** (drm:n geçen!) [doğmadan geçen!] “Doğmaz olaydın manasına gelir.” = *dünyaya gel(mez) (olaydın)*
198. **dşdşme** (d:şdşm) [dş düşme] “Aniden kp kalkamama şeklindeki bir deve hastalığıdır.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

- 199. d w p geç** (d w k geç) [kırıp geç] “Bir kimsenin kırılmasını istemediği h lde ‘Kır bari’ anlamında söylediği sözdür.” = *kır bari*
- 200. d w p geçsin** (d w k geçsin) [kırıp geçsin] “Bir kimsenin kırılmasını istemediği h lde ‘Kır bari’ anlamında söylediği sözdür.” = *kır bari*
- 201. durdy-durdy** (durdu-durdu) [durdu durdu] “Küçük ocuklara ayakta durmaya çalıştıklarında söylenir, ayakları üstünde durmayı başarmaya denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 202. durmuş gören I** (durmuş g r n) [yaşantı gören] “Kocaya varan, evlenen anlamına gelir.” = *baş göz ol(an), dünya evine gir(en), ere (~ kocaya) var(an) (~ gid(en)), evlenip barklan(an)*
- 203. durmuş gören II** (durmuş g r n) [yaşantı gören] “Hayatı iyi bilen, tecrübeli, görmüş geçirmiş kimselere denir.” = *azın adamı değil, dünyayı anla(mış), feleğin çemberinden geç(miş), görmüş geçirmiş, umur görmüş*
- 204. durnam – toynuk!** (durno:m – toynuk!) [turnam toynuk (V şeklinde tahta engel)dir] “Yaz günleri turna sürüsü V şeklini oluşturup uçtukları zaman, çoğunlukla çocuklar tarafından bağırılarak söylenir. = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 205. durup geç** (duruk geç) [durup geç] “Durmasını onaylamadığı h lde bir kimseye ‘Dur bari’ anlamında söylenir.” = *dur bari (ne yapalım?)*
- 206. durup geçsin** (duruk geçsin) [durup geçsin] “Durmasını onaylamadığı h lde bir kimseye ‘Dursun bari’ anlamında söylenir.” = *dursun bari (ne yapalım?)*
- 207. duz kessin!** (du:z keşsin!) [tuz kessin] “Ekmek çarpsın, yemin ederim, doğru söylüyorum anlamına gelir.” = *ekmek çarpsın (ki), ekmek gözüme (değsin), ellerim yanıma gelsin, gözüm çıksın (~ k r olsun)*

- 208. dünyä bilen däl** (dünyä: vilen nâ:l) [dünya ile değil(dir)] “Dünyadan bihaber, çevresinde olup bitenleri bilmez, hiçbir şeyin farkına varmaz, ilgisiz, umursamaz, aldırışsız demektir.” = *dünya yıkılsa umurunda olma(z), eşek kanyla aşylan(miş), umurunda değil, umurunda olma(z), vurdumduymaz, vurdumduymaz Kör Ayvaz, vurdumduymazlıktan gel(ir)*
- 209. dünyä dursun, sen dur!** (dünyä: dursun, sen nur!) [dünya dursun, sen dur] “Dünya durdukça durasın, ömrün uzun olsun anlamına gelir.” = *çok yaşa, ömrüne bereket, ömrün uzun olsun*
- 210. dünyäğarayış** (dünyä:ğarayış) [dünyaya bakış] “Dünya görüşü demektir.” = *görüş açısı*
- 211. dünyäler düýşdür keytige** (dünyä:ler düýşdür keytiğe) [dünyalar düştür topala] “Dünyadan bihaber, dünyadan habersiz, hiçbir şeyden haberi olmaz, çevresinde olup bitenleri fark etmez manasına gelir.” = *dünyadan bihaber(dir), dünyadan habersiz(dir), dünya yıkılsa umurunda değil, eşek kanyla aşylan(miş), umurunda değil, umurunda olma(z), vurdumduymaz, vurdumduymaz Kör Ayvaz, vurdumduymazlıktan gel(ir)*
- 212. dünyäsi doldy** (dünyä:şı do:llı) [dünyası doldu] “Hiçbir eksiği yok, artık her şeyi tamam, hiçbir şeye ihtiyacı yok anlamına gelir.” = *(her şeyi) dört dörtlük(tür)*
- 213. dünyäsöyer** (dünyä:şöyör) [dünyasever] “Hayat dolu, yaşamayı seven kimselere denir.” = *dünya adamı, hayat dolu (kimse)*
- 214. dürtmeseñ duýmaz** (dürtmösöñ duymoż) [dürtmesen duymaz] “Bir şeyi kendiliğinden yapmayan, kendine ayrıntılı olarak anlatılmadıkça bir şeyi hatırlayamayan, kavrayışsız, bön, aptal demektir.” = *akıl dağıtılırken değirmene karpuz öğütmeye gitmiş, akli eksik, boş kafalı, cennet öküzü, düdük makarnası, enayi pilakisi, eşek kafalı, horoz akıllı (~ kafalı), kaba kafa, kaz kafalı, koyun dede, koyun gibi, koyun beyinli, kuş beyinli; nato kafa, nato mermer; peygamber öküzü, sepet kafalı, taş arabası, tın tın, yarım akıllı*

215. düşümlü bolsun! (düşümlü volşun!) [uyumlu olsun] “Hayırlı uğurlu olsun, yerine yakışsın anlamına gelir, gelin alındığında veya yeni bir yere göçüldüğünde söylenen sözdür.” = *ayağı uğurlu gel(sin), hayırlı (uğurlu) olsun*

216. düşümlisi bolsun! (düşümlüşü volşun!) [uyumlusu olsun] “Hayırlı uğurlu olsun, yerine yakışsın anlamına gelir, gelin alındığında veya yeni bir yere göçüldüğünde söylenen sözdür.” = *ayağı uğurlu gel(sin), hayırlı (uğurlu) olsun*

217. düybüniñ çöpi bar (düybünüñ çöpü va:r) [dibinin çöpü var] “Sakıncalı, güvenilmez, kuşku verici, net değil, açık değil, belirsiz demektir.” = *güven ver(mez), kuşku uyandır(ıcı), şüphe uyandır(ıcı)*

E

218. ebtı agdyk (eviti a:ğdıq) [üstü başı devrilen] “Hâli harap, yüzü gözü solmuş, bitkin anlamına gelir.” = *bitkin düş(en), hâli harap ol(an), helak ol(an), hışır ol(an), hoşaf gibi, hurdahaş ol(an), kansız cansız, külçe gibi otur(an), omuzları çök(en), pestil gibi, serilip kal(an), turşusu çık(an), turşuya dön(en) (kimse)*

219. eden etdi (eden etdi) [eden etti] “Tertipsiz, başına buyruk, istediğini yapan anlamına gelir.” = *anahtarı beline tak(an), başına buyruk ol(an) (~ davran(an))*

220. egni egne berip (eğni egne verip) [omuz omuza verip] “İki veya daha fazla kişinin sırt sırta verip zorluklara karşı beraber göğüs germesi manasına gelir.” = *arka arkaya ver(ip), bir araya gel(ip), bir ol(up), el birliği yap(ip), el ele ver(ip), iş birliği yap(ip), omuz omuza (verip), sırt sırta ver(ip)*

221. egniñde tozsun (eğniñde toşsun) [(senin) üstünde paralansın] “Güle güle eskit, güle güle giy, üstünde paralansın anlamına gelir.” = *hayırlı olsun, hayrını gör, üstünde paralansın*

222. egniñde ýyrtylsyn (eğniñde yırtılşın) [(senin) üstünde yırtılşın] “Üstünde yırtılşın, güle güle eskit, güle güle giy, üstünde paralansın anlamına gelir.” = *hayırlı olsun, hayrını gör, üstünde paralansın*

223. **egreni, dokany** (eğreni, doĸo:nı) [eğirdiği dokuduğu] “Bir kimsenin tek bildiği, tek yaptığı anlamına gelir ve genellikle konuşmak kastedilir.” = *ışi gücü (konuşmak)*
224. **elde däl** (elle däl:l) [elde değil] “Elimde değil, bana bağlı değil, yapabileceğim bir şey yok anlamına gelir.” = *elimde değil, elimden bir şey gelme(z)*
225. **elde zat ýok** (elle za:t yo:k) [elde bir şey yok] “Elde deđil, yapacak bir şey yok anlamına gelir.” = *elde deđil, elden ne gelir?*
226. **el egrisi özüñe** (el eğrişı ö:züñö) [el eğrisi kendine(dir)] “Sadece kendi çıkarını düşünür, kendi menfaatini bilir, kendine yontar anlamına gelir.” = *bencilik ed(er); can benim canım, çıksın elin canı (der), kendine yont(ar), kendini düşün(ür), nalıncı keseri gibi kendine yont(ar)*
227. **elgarama** (elğarama) [el bakma] “Birinin eline bakma, ona muhtaç olma anlamına gelir.” = *(birinin) eline bak(ma)*
228. **el gören** (el görön) [el gören] “Daha önce evlenmiş olan, önce evlenip dul kalan demektir.” = *dul kal(an)*
229. **eli bar** (eli va:r) [eli var] “Bir işte bir kimsenin yardımının veya etkisinin olması, o işte bir kimsenin elinin olması anlamına gelir.” = *(bir işte) parmağı var, (bir işte) eli var*
230. **elim ýagşylyga!** (elim yağşılığa!) [elim iyiliği (göstersin)] “Bir kimse başka bir kimsenin hastalığından söz ederken hastalıklı bölgeyi kendi vücudunda göstererek ‘elim iyiliği göstersin, benim başıma gelmesin’ anlamında söylenen söze denir.” = *Allah esirgesin (~ saklasın), Allah göstermesin, Allah vermesin*
231. **elinden azar getiren** (elinnen aza:r ğetiren) [elinden dert getiren] “Eli ile kötü bir şey yapan insanlara kadınlar tarafından söylenen ‘Eliyle zarar veren’ manasına gelen söze denir.” = *(birine) zararı dokun(an), (eliyle) zarar ver(en)*

232. **elinden dür dökülÿär** (elinden nür dökülyä:r) [elinden inci dökülüyor] “Elinden hüner dökülüyor, giriştiği işi başarıyor manasına gelir.” = *elinden iyi iş gel(iyor), elinden hiçbir şey kurtulmu(yor), iş bil(iyor), on parmağında on hüner (~ marifet), tuttuğunu kopar(ıyor)*
233. **eliniñ çykymy ýok** (eliniñ çıkımı yo:k) [elinin harcaması yok(tur)] “Para ve benzeri hakkında harcaması kıt, cimri kimselere söylenir.” = *acıkacağım diye sıçmaya korkar, ateşe vursan duman çıkmaz, bir kuruşun hesabını yap(ar), cebinde akrep var, düğüm üstüne düğüm vur(ur), eli cebine gitme(z) (~ varma(z)), eli sıkı(dır), (cebinde) eli titre(r), günahını vermez, güneş olsa kimsenin üstüne doğmaz, küflü çıkın(dır); taştan yağ çıkar, ondan çıkmaz; varyemez, yağmur olsa kimsenin tarlasına yağmaz (~ düşmez)*
234. **eliñe gül bitsin** (eliñe gül vişsin) [(senin) eline gül bitsin] “Allah senden razı olsun, ellerin dert görmesin, tuttuğun altın olsun anlamına gelir.” = *Allah senden razı olsun, bin yaşa, çok yaşa, ellerin dert görmesin, tuttuğu(n) altın olsun*
235. **eliñ-gözün dert görmesin!** (eliñ-ñözün dert görmösün!) [elin gözün dert görmesin] “Ellerin dert görmesin, hayatta hiçbir derdin olmasın, sağ salim yaşa manasına gelir.” = *Allah senden razı olsun, bin yaşa, çok yaşa, ellerin dert görmesin, tuttuğu(n) altın olsun*
236. **eli ýarag tutan** (eli yarağ tuton) [eli silah tutan] “Eli silah tutan, silah kullanabilen, savaşabilecek durumda olan demektir.” = *eli silah tut(an)*
237. **eli ýok I** (eli yo:k) [eli yok] “Bir işe karışmış olmama, bir işle gizli bir ilişkisi bulunmama, etkisi veya müdahalesi olmama durumunu anlatır.” = *eli yok*
238. **eli ýok II** (eli yo:k) [eli yok] “Karşı koymayan, fiziki güç ile birine karşılık vermeyen, eliyle vurmayan, mukavemet göstermeyen kimseler için söylenir.” = *karşı dur(maz), karşı gel(mez), karşı koy(maz), karşılık ver(mez), mukavemet göster(mez)*

- 239. elleriñe güller bitsin!** (elleriñe güllör vişsin!) [(senin) ellerine güller bitsin] “Ellerin dert görmesin, tuttuğun altın olsun, Allah senden razı olsun anlamına gelir.” = *Allah senden razı olsun, bin yaşa, çok yaşa, ellerin dert görmesin, tuttuğu(n) altın olsun*
- 240. elýeter I** (elyeter) [el yeter] ”Elini uzattığında ulaşılabilecek derecede yakın olan anlamına gelir.” = *burnunun dibinde, yanı başında*
- 241. elýeter II** (elyeter) [el yeter] “Ucuz, pahalı olmayan anlamına gelir.” = *bini bir paraya, bedavadan ucuz, para ile değil, sudan ucuz, yok pahasına*
- 242. el ýetmez I** (el yetmez) [el yetmez] “Çok değerli, eşi benzeri olmayan, eşsiz, demektir.” = *altın gibi, elmas gibi, fıstık gibi, gül gibi*
- 243. el ýetmez II** (el yetmez) [el yetmez] “Çok pahalı, ulaşılmaz derecede pahalı anlamına gelir.” = *ağırlığınca altın değ(en) (~ ed(en)), paha biçilmez, yükte hafif pahada ağır*
- 244. emgegi irsin** (emgeği i:rşin) [sıkıntısı bıksın] “Sağlığı düzelsin, iyileşsin, kendine gelsin, ayağa kalksın, hastalıktan kurtulsun manasına gelir.” = *geçmiş olsun, sağlığına kavuş(sun), şifa bul(sun)*
- 245. emgek bolup geçsin-dä!** (emgek boluğ geçsin-dä:!) [sıkıntı olup geçsin de] “Hasta birine hastalığın biraz zarar verse de çabucak geçsin, geçmiş olsun anlamında söylenir.” = *geçmiş olsun*
- 246. emgek göz bilen gaşyñ arasynda** (emgek göz vilen ğa:şyñ a:raşınna) [sıkıntı göz ile kaşın arasında(dır)] “Hastalık gözle kaş arasındadır, insan ansızın hastalanabilir, beklenmedik bir anda kişinin başına kötü bir iş gelebilir manasına gelir.” = *(derdin) ne zaman geleceği belli olmaz*
- 247. emiñ-yomuñ şu bolsun!** (emiñ-yomuñ şu volşun!) [ilacın devan şu olsun] “Bu ilaçtan veya bu tedaviden sonra iyileşsin, ayağa kalksın, hastalıktan kurtulsun manasına gelir.” = *şifalar olsun, şifa niyetine*

248. **emmasıy bar** (emma:şı va:r) [aması var] “Aması var, güvenilirmez, sakıncalı, kuşku verici, ileride sıkıntı verecek yanı var, net değil, açık değil, belirsiz, bulanık, şüpheli demektir.” = *aması var, güven ver(mez), kuşku uyandır(ıcı), şüphe uyandır(ıcı)*
249. **enedendogma** (enedennoğma) [anadan doğma] “Her zaman, daima, anadan doğduğundan beri anlamına gelir.” = *anadan doğma, her daim, oldum olası*
250. **enesi yalamadyk** (enesi yalamadık) [annesi yalamamış] “Terbiyesiz, terbiye görmemiş, aile terbiyesi almamış, edepsiz, ahlaksız demektir.” = *terbiye al(mamış), terbiye gör(memiş)*
251. **ene süydünden halal** (ene süydünnön hala:l) [anne sütünden helal] “Ananın ak sütü gibi helal, alın teriyle kazanılmış, emek verilmiş anlamına gelir.” = *ananın ak sütü gibi helal, alın teri dök(ülmüş), emek ver(ilmiş)*
252. **eñegine ata sakgaly çykan** (eñegine ata sağğalı çıkan) [çenesine baba sakalı çıkmış] “Bedenen ve ruhen gelişmiş olan gençlere denir.” = *delikanlı*
253. **ernini oñarmaz** (ernini oñormoz) [ağzını düzeltmez] “Elinden bir iş gelmez, beceriksiz, gevşek, amaçsız, başarısız, ne yaptığını bilmez anlamına gelir.” = *ayran geven, elinden bir iş gelme(z), iş bilme(z), ne yaptığını bilme(z), paçasını çekecek (~ toplayacak) hâli yok, yol yordam bilme(z)*
254. **erni ýygnanmaz** (erni yığnanmaz) [ağzı toplanmaz] “Çok güler, gülmeden duramaz anlamına gelir.” = *gülmekten geber(ir), gülmekten kırıl(ır), gülmekten öl(ür)*
255. **erre-de teşe** (erre-de teşe) [testere de keser(dir)] “Yaka paça kavga etmeyi, iki kişinin birbirleri ile sürekli tersleşmesini anlatır.” = *boğaz boğaza gel(ir), gırtlak gırtlığa gel(ir), kanlı bıçaklı(dır), yaka paça kavga ed(er)*

- 256. ertiriñiz haýyrlý bolsun!** (erti:riñiz hayırlı volşun!) [sabahınız hayırlı olsun] “Hayırlı sabahlar, günaydın anlamına gelir.” = *hayırlı sabahlar, iyi sabahlar, sabahlar hayrolsun, sabahışerifler hayrolsun*
- 257. ertirki guýrukdan bugünkü öýken ýagşy** (erti:rki ğuyruĸdon muğünkü öykön yağşı) [sabahki kuyruktan bugünkü ciĝer iyi(dir)] “Eldekiyle yetinmek güzeldir, daha iyisini elde edinceye kadar elde bulunanla yetinmek anlamına gelir.” = *bugünkü tavuk yarınki kazdan iyidir*
- 258. eşegiñ guýrugy ýere ýetende I** (eşegiñ ñuyruĝı yere yetenne) [eşegiñ kuyruĝu yere yettiĝinde] “Hiçbir zaman, asla anlamına gelir.” = *balık kavaĝa çıkınca, çıkmaz ayın son çarşambası, gelmez ayın on beşine, kırmızı kar yağınca, kurbaĝa ağaca çıkınca*
- 259. eşegiñ guýrugy ýere ýetende II** (eşegiñ ñuyruĝı yere yetenne) [eşegiñ kuyruĝu yere yettiĝinde] “Hayata geçmesi zor, uygulanması mümkün deĝil anlamına gelir.” = *yaşama geçir(ilmesi zor), uygulamaya koy(ulması zor)*
- 260. eşek eşekden galsa, gulagynam kes, guýrugynam** (eşeg eşekden ĝa:lşa, ĝuloĝuna:m keş, ĝuyruĝuna:m) [eşek eşekten geri kalsa kulaĝını da kes, kuyruĝunu da (kes)] “Bir kişinin başka kişilerden geri kalmaması, onların yaptığını yapmaya çalışması durumunda söylenir.” = *bir çekirdek geri kalma(z)*
- 261. eşek mündi** (eşek münni) [eşek bindi] “Uzun eşeĝe benzer bir çeşit oyuna denir.” = *uzun eşek*
- 262. etek alty, yeñ yedi** (eteĝ altı, yeñ yedi) [etek altı, kol yedi] “Paniĝe kapılma, telaşa kapılma, ne yapacağını şaşırma, şaşkına dönme anlamına gelir.” = *aĝzı açık kal(ma), eli ayaĝına dolaş(ma), şaşırıp kal(ma), şaşkına dön(me)*
- 263. etsem-goýsam** (eşsem-ĝoysom) [etsem koysam] “Bir kimsenin ileride yapmayı düşündüĝü şeyler, planları ifade eder.” = *niyet ed(ilen) (şeyler), plan kur(ulan) (şeyler)*

264. etsem-petsem (eşsem-peşsem) [etsem koysam] “Bir kimsenin ileride yapmayı düşündüğü şeyler, planları ifade eder.” = *niyet ed(ilen) (şeyler), plan kur(ulan) (şeyler)*

265. et yağly bolsun! (et yağlı volşun!) [et yağlı olsun] “İnek, koyun ve benzeri hayvanları kesen kişilere ‘Etiniz yağlı olsun.’ anlamında söylenen sözdür.” = *bereketli ola! (~ olsun)*

266. eýgilik bolawersin (eyğilik bolawerşin) [iyilik oluversin] “Beklenmedik biri geldiğinde söylenir.” = *hayırdır inşallah*

267. eýgilik bolsun (eyğilik bolşun) [iyilik olsun] “Beklenmedik biri geldiğinde söylenir.” = *hayırdır inşallah*

Ä

268. ädiktiker (ä:diktiker) [çizme diker] “Uzun burunlu, dışı sert, uçmayan küçük böceğe denir. = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

269. äni-ujy ýok (ä:ñi-u:cı yo:k) [eni ucu yok] “Ucu bucağı olmayan, çok fazla anlamına gelir.” = *haddi hesabı yok, hesaba (~ hesaba kitaba) gelme(z), uçsuz bucaksız*

270. är başy gowgaly gerek (ä:r vaşı ğowğa:lı ğerek) [er başı kavgalı gerek(tir)] “Sürekli hareket hâlinde olmak gerekir, sürekli bir şeylerle meşgul olmak lazım, bir çok iş yapmaya kalkışıp üstesinden gelmek gerekir manasına gelir.” = *ateş kesilmek (gerekir), boş durmamak (gerekir)*

271. är-heleyiñ urşy, ýaz gününüñ ýagşy (ä:r heleyiñ urşı, ya:z gününüñ yağşı) [karı kocanın kavgası yaz gününün yağışı (gibidir)] “Karı koca arasındaki kavga bahar yağmuru gibidir; eşler arasındaki kavga fazla uzun sürmez, karı koca tez zamanda barışırlar anlamına gelir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

272. **äwüp-säwüp I** (ä:wüp-şä:wüp) [acele acele] “Dönüp dolaşıp anlamına gelir.” = *dönüp dolaş(ıp)*
273. **äwüp-säwüp II** (ä:wüp-şä:wüp) [acele acele] “Yolu düşüp anlamına gelir.” = *yolu* (~ *ayağı düş(üp)*)
274. **äwüp-säwüp III** (ä:wüp-şä:wüp) [alelacele] “Hiç beklenmedik bir anda, aniden, birden anlamına gelir.” = *birdenbire, durup dururken, pat diye, şıp diye, zınk diye*

G

275. **gabət gelen** (ğavat gelen) [rast gelen] “Denk gelen, rast gelen, doğru anda anlamlarına gelir.” = *denk gel(en), hapahap gel(en), rast gel(en), yüz yüze gel(en)*
276. **gabryñda dik oturasyñ** (ğavryñda diğ oturasyñ) [(senin) kabrinde dik oturasın] “İyilik görmeyesin, öbür dünyada da eziyet göresin, kabir azabı çekesin manasına gelir.” = *cehennem azabı çek(esin), kabir azabı çek(esin)*
277. **gabryñ gazyldymy?** (ğavryñ ñazılıımı?) [kabrin kazıldı mı?] “Bir kimseye gitmemesi gereken bir yere gittiğinde söylenir, ‘Orada ne işin vardı?’ anlamına gelir.” = *belanı mı arıyorsun?, iş(in) ne?, ne işi(n) var?, ne işi(n) olur?*
278. **gabyr azabyndan bolsun!** (ğavır aza:vınnan volşun!) [kabir azabından olsun] “Bu dünyada çektiklerin kabirde çekeceğin sıkıntılara sayılsın anlamına gelir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
279. **gabyr bol!** (ğavır vol!) [kabir ol] “Yok ol, defol, uzaklaş anlamına gelir.” = *basıp git, cehennem ol, defol, kır boynunu, yok ol*
280. **gabyr et!** (ğavır et!) [kabir et] “Yok et, defet, ortadan kaldır, uzaklaştır anlamına gelir.” = *ortadan kaldır, toz et, yok et*
281. **gaça uruş** (ğaça uruş) [vur kaç savaş] “Düşmanı yanıltmak için bazen dövüşerek, bazen de geri çekilerek yapılan savaş, ricat demektir.” = *vur kaç (taktiği)*

282. **gaçgynym şol** (ğaçğınım şol) [kaçındığım şu(dur)] “Görmek istemediğim şey şudur, uzak durduğum şey şudur manasına gelir.” = *uzak dur(duğum odur)*
283. **gadyr bilmez** (ğadır vilmez) [kadir bilmez] “Yapılan iyiliği bilmez, kadir kıymet bilmez manasına gelir.” = *kadir kıymet bilme(z)*
284. **galan-gaçan** (ğa:lan-ğaçan) [kalan kaçan] “Bir şeyden arta kalan, artık anlamına gelir.” = *artık sırtık*
285. **ganakar** (ğa:nakar) [kan akar] “Hançerin yüzeyinde olan derin oyuğa denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
286. **gandüşer** (ğa:nnüşör) [kan düşer] “Aynı soydan gelir, aralarında kan bağı vardır manasına gelir.” = *arada kan bağı var, (aynı) soy sop(tandır)*
287. **gan-pet ýok** (ğa:n-pet yo:k) [kan yüz yok] “Bet beniz kalmamış, beti benzi kireç kesilmiş, rengi atmış, benzi sararmış, yüzü solgun anlamına gelir.” = *benzi at(muş), benzi geç(miş), beti benzi at(muş), beti benzi kireç kesil(miş), beti benzi sol(muş), beti benzi uç(muş), kül kesil(miş), rengi at(muş) (~ kaç(muş) ~ uç(muş)), sapsarı kesil(miş), yüzü kâğıt gibi ol(muş), yüzünden kan çekil(miş)*
288. **gapyrgasyny sanabermeli** (ğapırğasını şa:na:vermeli) [kaburgasını sayıvermeli] “Çok zayıf, kemikleri sayılır, bir deri bir kemik kalmış anlamına gelir.” = *bir deri bir kemik(tir), burnunu sıksan canı çıkacak, canlı cenaze(dir), çöp gibi(dir), çöpten çelebi(dir), değnek gibi(dir), firez gibi(dir), hayali fener(dir), insan kurusu(dur), kuru kemik(tir), mezar kaçkını(dır), mumya gibi(dir), padavra gibi(dir), padavrası çıkmış, püf desen uçacak, tazı gibi(dir), teneşir horozu(dur) (~ kargası(dır)), tirit gibi(dir), üflesen uçar*
289. **gara başyna gaý** (ğara vaşına ğay) [kara başına fırtına (dır)] “İş yapmaktan başka bir şeyi gözü görmez, kendi işiyle meşgul, iş peşinde koşturur anlamına gelir.” = *başını kaşımaya (~ kaşıyacak) vakti yok, (işten) göz açama(z), (işlerin) hepsine yetişeme(z), işi başından aşkın(dır), kafasını kaşıyacak vakti yok*

290. **garadan gayıtmaz** (ğaradan ğayıtmaz) [karadan geri gelmez] “Hiçbir şeyden korkmayan, korku nedir bilmeyen, pek cesur anlamına gelir.” = *aslan yürekli(dir)*, *gözü kara(dır)*, *gözünü daldan budaktan (~ çöpten) esirgeme(z)* (~ *sakinma(z)*), *gözünü kırpma(z)*, *gözü pek(tir)*, *kefeni boynunda(dır)*, *pek gözlü(dür)*, *yüreği konuş(ur)* (~ *söyle(r)*), *yüreği pek(tir)*
291. **gara durmuş** (ğara durmuş) [kara yaşayış] “Sıkıntılı hayat, çileli yaşantı manasına gelir.” = *kara gün*, *sıkıntılı gün(ler)*
292. **garak gapan** (ğarak ğapan) [göz kapan] “Güzelliğiyle veya başka bir özelliği ile kendisine hayran bırakan, gözleri üzerine çeken, dikkatleri kendine çeken anlamına gelir.” = *dikkati çek(en)*, *göz al(an)*, *göze bat(an)*, *göze çarp(an)*
293. **garañ görünmesin** (ğara:ñ ñörünmösün) [gölgen görünmesin] “Kaybol, defol, toz ol, yok ol manasına gelir.” = *cehenneme kadar yolu var*, *cehennem ol*, *defol*, *gözüm görmesin*, *kır dümeni*, *yok ol*
294. **garasöymez** (ğarasöymöz) [gölge sevmez] “Kalabalığı sevmez, kalabalıktan hoşlanmaz manasına gelir. İnsanlarla iletişim kurmayı sevmeyen, çok fazla içli dışlı olmaktan hoşlanmayan kimselere söylenir.” = *adam içine çıtkma(z)*, *kendi köşesinde yaşa(r)*, *kozasına çekil(miş)*, *köşesine çekil(miş)*
295. **gara şaya degenok** (ğara şaya değeno:k) [bozuk paraya değmiyor] “Hiçbir işe yaramayan, beş para etmez, değersiz anlamına gelir.” = *beş para etmez*, *beş paralık(tır)*, *bir paralık(tır)*, *eme seme yarama(z)*, *iki paralık(tır)*, *(hiçbir) işe yaramaz*, *kırk paralık(tır)*, *sade suya tirit(tir)*, *solda sıfır(dır)*
296. **gargasa-gış yalkasa-yaz** (ğarğasa-ğış yalkaşa-ya:z) [beddua etse kış, lütfetse yaz(dır)] “Ne dilerse o olur, istediğini yapar, her şey onun kontrolünde demektir. = *astığı astık*, *kestiği kestik*; *attığı attık*, *tuttuğu tuttuk*; *dediği dedik*, *dediği dedik* *çaldığı düdük*

297. **gargyş siñen** (ğarğış siñen) [beddua sinen] “Lanetlenmiş, beddua sinmiş, halkın gözünden düşmüş manasına gelir.” = *Allah belasını vermiş, beddua sin(miş), kargış geç(miş)*
298. **garma-gürme** (ğar:ma-ğürmö) [karma kalabalık] “Bir iş ile çok yoğun bir şekilde meşgul olunan vakit manasına gelir.” = *seğirdim zamanı*
299. **garry mama sanajyny kakýar** (ğarrı ma:mama şanacını kaçya:r) [yaşlı nine tulumuna vuruyor] “Şimşek çakıyor manasına gelir.” = *şimşek çak(ıyor)*
300. **garypgaldyran** (ğarı:pğallıran) [garip kaldıran] “Erken olgunlaşan küçük kavuna denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
301. **garyp-gasar** (ğarı:p-ğasar) [fakir fukara] “Gariban, fakir fukara anlamına gelir.” = *fakir fukara, yok yoksul*
302. **gassaba ýag gaýgy geçä jan** (ğassa:va ya:ğ gayğı geçä: ca:n) [kasaba yağ kaygı, keçiye can (kaygıdır)] “Koyun can derdinde, kasap yağ derdinde; herkes kendi derdinde manasına gelir.” = *koyun can derdinde kasap et derdinde*
303. **gaty görseñ gaty ýerde otur** (ğatı görşöñ ñatı yerde otur) [katı görsen katı yerde otur] “Alınırsan alın, kırılırsan kırıl, darılırsan darıl manasına gelir.” = *gönlü(n) kırıl(ırsa kırılısın)*
304. **gaýa-gopuz ýok** (ğaya-ğopuz yo:k) [kaya kopuz yok] “Telaşlanacak bir durum yok, olağanüstü bir şey yok, her şey normal manasına gelir.” = *enseyi karart(ma)*
305. **gaýrat et! I** (ğayra:t et!) [gayret et] “Bir kimseden bir şey isterken ‘Gayret et benim bu ihtiyacımı gider.’ anlamında söylenir.” = *göreyim seni, gözünü seveyim*
306. **gaýrat et! II** (ğayra:t et!) [gayret et] “Bir kimse zor duruma düştüğünde biraz daha dayan anlamında onu teselli etmek için söylenir.” = *dişini sık, kendini tut, ya sabır çek*

- 307. gaýyn eneň söýmändir** (ga:yın eneň şöymä:nnir) [kaynanan sevmemiştir] “Yemek yiyip sofraya toplandıktan sonra gelen kişiye söylenir manasına gelir.” = *kaynanan seni sevmiyormuş*
- 308. gaýyn eneň söyüpdür** (ga:yın eneň şöyüpdür) [kaynanan sevmiştir] “Yemek yiyip sofraya toplanmadan hemen önce gelen kişiye söylenir.” = *kaynanan seni seviyormuş*
- 309. gazygynda garrasyn!** (gazıgınnına ğarraşın!) [kazıgında yaşlansın] “Bir yastıkta kocasın, karı koca birlikte uzun bir ömür sürsün manasına gelir, yeni evlenen çiftler için söylenir. = *Allah bir yastıkta kocatsın*
- 310. gazykdan yöretme** (gazıkdan yöretme) [kazıktan yürütme] “Bilgisiz, yeteneksiz, cahil, aptal, akıllı kıt manasına gelir.” = *aklı eksik, aklının çivisi (~ tahtası ~ bir tahtası) eksik, geri zekâlı, kafasının bir tahtası noksan, boş kafalı, cennet öküzü, cim karnında bir nokta, düdük makarnası, enayi pilakisi, eşek kafalı, horoz akıllı (~ kafalı), kaba kafa, kara cahil, kaz kafalı, koyun dede, koyun gibi, koyun beyinli, kuş beyinli; nato kafa, nato mermer; peygamber öküzü, sepet kafalı, taş arabası, tun tun, yarım akıllı*
- 311. geç gel** (geç ğel) [geç gel] “Çok alınıp satılan, çok rağbet gören anlamına gelir.” = *kapanın elinde kal(an), kapış kapış gid(en), yağma gid(en)*
- 312. geçse geçip geçsin** (geşşe geçik geşşin) [geçse geçip geçsin] “Birinin ya da bir şeyin geçmesini onaylamayan insan tarafından söylenir.” = *geçsin bari*
- 313. geldi-geçer** (gelli-ğeçer) [geldi geçer] “Baştan savan, hiçbir şeyi önemsemeyen, umursamaz, vurdumduymaz insanlara denir.” = *baştan sav(an), vurdumduymaz, vurdumduymaz kör Ayvaz, zevahiri kurtar(an)*
- 314. geldim – eşek, gitdim – eşek** (gellim – eşek, gitdim – eşek) [geldim eşek, gittim eşek] “Çalışmaya gittiği yerde çalışmayan, kaytaran, işini yapmayan insanlara söylenir.” = *salla başını, al maaşını*

- 315. gelene yeññe, gidene baldyz** (gelene yeññe, gidene vallız) [gelene yenge, gidene görümce] “Üzerine vazife olmayan işlere karışır, her şeye burnunu sokar anlamına gelir.” = *her aşın kaşığı, her işe (~ şeye) burnunu sok(ar), her köfteye (~ çorbaya) maydanoz ol(ur)*
- 316. gelen zzyñy ýel bozmanka** (gelen ı:zıñı yel vozma:nka:) [geldiğin izi yel bozmadan] “Hemen, derhal, çabucak, çarçabuk anlamına gelir.” = *ateş alır gibi, bir ayak önce (~ evvel), bir çırpıda, bir koşu, el değer etek değmez, kaşla göz arasında, tez elden*
- 317. gelen zzyñy ýel çalmanka** (gelen ı:zıñı yel çalma:nka:) [geldiğin izi yel silmeden] “Hemen, derhal, çabucak, çarçabuk anlamına gelir.” = *ateş alır gibi, bir ayak önce (~ evvel), bir çırpıda, bir koşu, el değer etek değmez, kaşla göz arasında, tez elden*
- 318. gelen ýagşy!** (gelen yağşy!) [gelen iyi(dir)] “Hoş geldiniz, buyurun manasına gelir; akşam vakti el ayak çekildikten sonra gelen misafirin ‘İyi akşamlar’ demesi üzerine ev sahibinin verdiği cevaptır.” = *hoş (~ sefa) geldiniz*
- 319. gelen ýoluñy ýel çalmanka** (gelen yo:luñı yel çalmanka:) [geldiğin yolu yel silmeden] “Hemen, derhal, çabucak, çarçabuk anlamına gelir.” = *ateş alır gibi, bir ayak önce (~ evvel), bir çırpıda, bir koşu, el değer etek değmez, kaşla göz arasında, tez elden*
- 320. gel gel** (gel ğel) [gel gel] “Gel gelelim, nihayet, sonunda anlamına gelir.” = *gel gelelim*
- 321. gel ğit I** (gel ğit) [gel ğit] “İki tarafın arayışını soğutmadan birbirlerine gidip gelmesi anlamına gelir” = *gidip gel(me)*
- 322. gel ğit II** (gel ğit) [gel ğit] “Gelen gideni fazla olan, misafiri çok olan anlamına gelir.” = *gelen gideni (çok)*

- 323. gelin bolmasak-da gädikden garapdyk** (gelin molmoşok-da ğä:dikden ğara:pdık) [gelin olmasak da gedikten bakmıştık] “Bu konuda az çok tecrübemiz var, sizin yaşadığınızı daha önce biz de yaşamıştık manasına gelir.” = ***biz de bir şeyler biliyoruz herhâlde***
- 324. gelip-gitmeli** (gelip-gitmeli) [gelip gitmeli] “Aklı gelip giden, aklı başında olmayan, sürekli fikir değiştiren anlamına gelir.” = ***aklı başında olma(yan), akli gelip gid(en), (sürekli) fikir değiştir(en)***
- 325. gelniñ geldi-geldisi oğluñ boldy-boldysy** (gelniñ ñelli-ğellişi oğluñ vollı-volluşı) [gelinin geldi geldisi, oğlun oldu oldusu (güzeldir)] “Gelinin eve giriş anı, oğlanın da doğum anı heyecan vericidir; bir şeyin eğlenceli yanı başlangıcıdır anlamına gelir.” = ***Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.***
- 326. geñ göreniñ alnyna** (geñ ñörönüñ a:lnına) [ayıp görenin alnına (gelsin)] “Gülme komşuna gelir başına, birinin başına gelen kötü bir durum senin de başına gelebilir, tuhaf gördüğün şeyi yaşamak zorunda kalabilirsin manasına gelir.” = ***gülme komşuna gelir başına***
- 327. geñ-taň görmäyin!** (geñ-ta:ñ ñörmä:yin!) [ayıp tuhaf görmeyeyim!] “Kötü bir şeyle karşılaşıldığında genellikle kadınlar tarafından söylenir. ‘Kınamayayım da başıma gelmesin.’ anlamına gelir.” = ***Allah esirgesin (ya da saklasın), Allah göstermesin, dağlara taşlara***
- 328. gep alşar ýaly däl** (gev alşar ya:lı dā:l) [söz alışır gibi değil] “Kalabalık bir ortamda yüksek sestten dolayı birbirinin söylediği sözü duymayacak denli gürültülü manasına gelir.” = ***söylediğini duymak mümkün değil***
- 329. gepe düşmez** (gepe düşmöz) [sözü anlamaz] “Laftan anlamayan, söylenenin özünü kavramayan anlamına gelir.” = ***laftan anla(maz)***
- 330. gepi bolmaz I** (gepi volmoz) [sözü olmaz] “Şüphe olmaz, şüphe yok anlamına gelir.” = ***laf (~ söz ~ diyecek) yok, söz götürmez, şüphe yok***

331. **gepi bolmaz II** (gepi volmoz) [sözü olmaz] “Karşılık vermez, karşı gelmez, itirazı olmaz anlamına gelir.” = *ağzını açma(z), çıt çıkarma(z), karşılık ver(mez), karşı gel(mez)*
332. **gepiñ körügi, yeriñ ýarygy** (gepiñ kö:rüğü, yeriñ ya:rığı) [sözün körüğü, yerin yarığı(dır)] “Her türlü kötülük senin başının altından çıkıyor anlamına gelir.” = *(hepsi senin) başının altından çık(ıyor)*
333. **gep ýokmaz** (gep yokmoz) [söz tesir etmez] “Nasihat dinlemeyen, söz dinlemeyen, laftan anlamayan, söyleneni yapmayan, inatçı, aksi, ters anlamına gelir.” = *bildiğini ok(ur), bildiğini yap(ar), dik kafalı, kara damaklı, katır gibi inatçı, laf anlamaz, nasihat al(maz), Nuh der peygamber demez, pek başlı, söz dinle(mez), yola yat(maz)*
334. **gerek deregi ýykar** (gerek dereği yıkar) [ihtiyaç gerekliyi yıkar] “Gerekli olan bir şeyi esirgemek doğru değildir, ihtiyaç anında bir şeyi esirgememek gerekir anlamına gelir.” = *(ihtiyaçlar) ağır bas(ar)*
335. **geyip ýyrtmak nesip etsin** (geyip yırtmak neşi:v eşsin) [giyip yırtmak nasip etsin] “Yeni kıyafet, şapka ya da ayakkabı alındığında üstünde paralansın, güle güle giy anlamında söylenir.” = *hayırlı olsun, hayrını gör, üstünde paralansın*
336. **gäbazan** (gä:va:zan) [aklı giden] “Kafası dağılan, akli giden, dikkati dağılan, akli uçan manasına gelir.” = *aklı dağıl(an), akli gid(en), fikri şaş(an), zihni dağıl(an)*
337. **gämideşer** (gä:mideşer) [gemideşer] “Balık burnu gibi olan manasına gelir.” = *hortum gibi*
338. **giç ýagşy!** (gi:ç yağşı!) [geç iyi(dir)] “İyi akşamlar, hayırlı akşamlar anlamına gelir.” = *akşamlar hayrolsun*
339. **gijäni gündiz edip** (gi:cä:ni günnyüz edip) [gecenı gündüz edip] “Gece gündüz, geceyi gündüze katarak çalışıp anlamına gelir.” = *gece gündüz deme(yip), geceyi gündüze kat(ip)*

- 340. gijãñiz hayırly bolsun** (gi:cã:ñiz hayırlı volşun) [geceniz hayırlı olsun] “İyi geceler, hayırlı geceler anlamına gelir.” = *(geceniz) hayırlı ol(sun)*
- 341. gijãñiz rahat bolsun** (gi:cã:ñiz ıra:hat bolşun) [geceniz rahat olsun] “İyi geceler, hayırlı geceler anlamına gelir.” = *(geceniz) hayırlı ol(sun)*
- 342. golğarama** (golğarama) [kol bakma] “Destek olma, kol kanat germe, yardımcı olma anlamına gelir.” = *destek ol(ma), görüp gözet(me) (birini), kol kanat ol(ma) (ya da ger(me)), kol ver(me), üstüne kol kanat ger(me), üzerine kol kanat ger(me), yardımcı ol(ma)*
- 343. golýazma** (golyazma) [kol yazma] “Basma olmayıp el yazısı ile yazılmış olan kitap, yazma kitap demektir.” = *el yazması*
- 344. gonanyňy gol biler göçenini yel I** (gononunı ğol viler göçönünü yel) [konduğunu kol bilir, göçtüğünü yel (bilir)] “İşsiz güçsüz, başıboş, avare anlamına gelir.” = *avare dolaş(ır), boş gez(er), boş gezenin boş kalfası(dır), işsiz güçsüz(dür), sürtüp dur(ur)*
- 345. gonanyňy gol biler göçenini yel II** (gononunı ğol viler göçönünü yel) [konduğunu kol bilir, göçtüğünü yel] “Gezgin, gezici, seyyar, sık yer değiştiren, belli bir yeri olmayan anlamına gelir.” = *ora senin, bura benim (~ orası senin, burası benim) (gezer)*
- 346. goňşyň gutly bolsun!** (goňşı:ñ ñutlı volşun!) [komşun kutlu olsun] “Oğlunu evlendiren kişilere söylenir, düğününüzü tebrik ederim anlamına gelir.” = *(düğününüz) hayırlı olsun, (düğününüz) kutlu olsun*
- 347. gor çeken** (go:r çeken) [kor çeken] “Kötü niyetli, kötülük yapan insanlara denir.” = *art niyet(li), fena kalpli, kalbi bozuk, kötülük düşün(en), kötülük niyetli*
- 348. goýbolsun** (goyvolşun) [koy olsun] “Bir işi daha sonra yapmak üzere ertele, rafa kaldır, tecil et manasına gelir.” = *arkaya bırak (işi)*

- 349. goýt-goýt etme** (goyt-goyt etme) [paytak paytak yürüme] “Paytak paytak yürüme anlamına gelir.” = *paytak paytak yürü(me)*
- 350. goýun bakyşyma däl hak alşyma seret** (goyun maķışyma däl hağ alşyma seret) [koyun bakışyma değil, hak alışyma bak] “Yaptığım işe değil de aldığım ücrete bak, işi başaramasam da ücretimi herkes gibi alıyorum anlamına gelir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 351. goýun bilen gurduň dostlugy** (goyun milen ğurduň do:şluğy) [koyun ile kurdun dostluğu (gibidir)] “Güvensiz dostluk, güven vermeyen dostluk, tehlikeli ilişki anlamına gelir.” = *koyun ile kurt dostluğu*
- 352. gökbogma** (gö:kboğmo) [mavi boğma] “Belirtisi öksürük olan, çocuklarda görülen boğmaca hastalığına denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 353. gördüm-bildim** (gördüm-millim) [gördüm bildim] “Bir kimseden veya bir şeyden haber aldım, görüp işittim anlama gelir.” = *haber(im) var*
- 354. gördüm, bildim ýok** (gördüm, millim yo:k) [gördüm bildim yok] “Hiçbir haber yok, hiç gören yok; gereken şeyi, beklenen malı ya da insanı gören işiten yok anlamına gelir.” = *(hiç) haber yok*
- 355. göre-bile** (görö-vile) [görerek bilerek] “Hiçbir zaman, bu zamana kadar, şimdiye kadar manasına gelir.” = *ömrü billah*
- 356. göre-göre** (görö-ğörö) [göre göre] “Bir şeyi önceden çok yaşayarak, tecrübe ederek anlamına gelir.” = *deneyim kazan(arak), hayat tecrübesi (kazanarak), tecrübe ed(erek)*
- 357. göreli-bakaly** (görölü-vaķa:lı) [görelim bakalım] “Bakalım sonu nasıl olacak, bakarız, bakalım görelim anlamına gelir.” = *Allah büyüktür, bakalım görelim, yarın ola hayrola*

- 358. görmäge göz gerek** (görmä:ğe göz gerek) [görmeye göz gerek(tir)] “Bakmaya doyum olmaz, çok güzel, çok hoş, nefis, zarif, oldukça yakışıklı anlamına gelir.” = *ahu gibi(dir), Allah övmüş de yaratmış, Ay’a “Sen doğma, ben doğayım.” de(miş), ayın on dördü gibi(dir), bakmaya doyum olmaz, bebek gibi(dir), bir içim su(dur), dünya güzeli(dir), huri gibi(dir), lokum gibi(dir), yüzüne bakmaya kıyılmaz*
- 359. görüñde dik oturasyñ** (gö:rüñde diğ oturasyñ) [(senin) kabrinde dik oturasın] “İyilik görmeyesin, öbür dünyada da eziyet göresin, kabir azabı çekesin manasına gelir.” = *cehennem azabı çek(esin), kabir azabı çek(esin)*
- 360. görüpgaçdy** (görükgaçdı) [görüp kaçtı] “Saklambaça benzer bir oyuna denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 361. görüp otursam** (görüp oturşom) [görüp otursam] “Düşününce, meğersem anlamına gelir.” = *düşünüp taşın(tıca), enine boyuna düşün(ünce)*
- 362. götinsümer** (götüyñşümör) [arkaya doğru eğilip geçer] “Pisi pisi otuna denir. Arpayı andıran ve kıyafetlere yapışan bir bitki türüdür.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 363. göwni-garny ýok** (göwnü-ğarnı yo:k) [gönlü karnı yok(tur)] “Alçak gönüllü, sade yaşamayı seven, uyumlu hareket eden, burnu havada olmayan, ufak şeylerle mutlu olmasını bilen anlamına gelir.” = *alçak gönüllü(dür)*
- 364. göwnüyetmez** (göwnüyetmez) [gönlü yetmez] “İçine sinmeyen, kafasına yatmayan, onaylamayan anlamına gelir.” = *gönlü ak(mayan), gönlüne yat(mayan), içine sinme(yen)*
- 365. göz agyrysy ýaly bolup** (göz a:ğırısı ya:lı volup) [göz ağrısı gibi olup] “İstenmediği yere gelip, gerekli olmadığı bir yerde bulunup anlamına gelir.” = *başına (~ tepesine) bit(ip), kene gibi yapış(ip)*
- 366. gözden, dilden saklasyn!** (gözzön, dillen şaklaşın!) [gözden, dilden saklasın] “Güzel olan şeylere ya da kimselere nazar değmesinden ya da kem söz

söylemesinden korunmak için söylenir. = *Allah esirgesin, Allah korusun, Allah saklasın, kırk bir buçuk maşallah, kırk bir kere maşallah, Rabbim esirgesin*

367. gözden geçiriliş (gözzön geçiriliş) [gözden geçiriliş] “Bir sanat eserinin o dalda tecrübeli bir kişi tarafından sınanması ve değerlendirmesi anlamına gelir.” = *gözden geçir(me)*

368. gözedürtme (gözödürtmө) [göze dürtme] “Zifiri karanlık, kapkaranlık anlamına gelir.” = *göz gözü görme(me), zifiri karanlık*

369. göze görnen (gözö görnөн) [göze görünen] “Büyüyüp serpilmiş kızlara denir.” = *serilip serpil(en)*

370. güzel göwnüñ! (gözöl göwnüñ!) [güzel gönlün (bilir)] “Kendi istediğini yap, seçim senin elinde anlamına gelir.” = *nasıl istersen, nasıl uygun görürsen, paşa gönlün bilir, sen bilirsin*

371. gözi gaçan (gözü gaçan) [gözü düşen] “Gözleri çukura kaçmış manasına gelir, sıkıntı çekmiş veya zayıf düşmüş insan ya da hayvana denir.” = *avurtları birbirine geç(en), balmumu gibi eri(yen), bir deri bir kemik kal(an), bir torba kemik kal(an), canı kalma(yan), dal gibi kal(an), kaburgaları çık(an), karnı karnına geç(en), kemikleri sayıl(an), omuzları çök(en), sıksası çık(an), zayıf düş(en)*

372. gözi ýanyp durar I (gözü yanıp duror) [gözü yanıp durur] “Ateş kesilen, ateş gibi, bir şey yapmaya çok istekli, çok çalışkan, becerikli, gayretli manasına gelir.” = *açık göz(dür), ateş gibi(dir), ateş parçası(dır), cin gibi(dir), gözü açık(tır), kurt gibi(dir)*

373. gözi ýanyp durar II (gözü yanıp duror) [gözü yanıp durur] “Yiğit, cesur, atılgan manasına gelir.” = *pek gözlü, yüreği konuş(ur) (~ söyle(r))*

374. gözügaradan yüzügara (gözügaradan yüzügara) [gözü karadan yüzü kara (beterdir)] “Yoksuldan daha açgözlü, fakirden daha tamahkâr, ihtiyaç sahibinden daha muhtaç davranan, gözü doymayan anlamına gelir.” = *açgözlü(dür), açgözlü*

taya çocuğu(dur), aç kurt gibi(dir), doymak bilme(z), gözü aç(tır), gözü doyma(z), tok evin aç kedisi(dir)

375. gözümiñ üstünde ornuñ bar (gözümüñ üşşünnö ornuñ ma:r) [gözümün üstünde yerin var] “Başımın üstünde yerin var, sen benim gözümde çok değerlisin, senin için gereken her türlü izzet ve ikramda bulunurum manasına gelir.” = *baş(imın) üstünde yeri(n) var*

376. gözümiñ üstünde yeriñ bar (gözümüñ üşşünnö yeriñ ma:r) [gözümün üstünde yerin var] “Başımın üstünde yerin var, sen benim gözümde çok değerlisin, senin için gereken her türlü izzet ve ikramda bulunurum manasına gelir.” = *baş(imın) üstünde yeri(n) var*

377. gözünde oky bolsa urjak (gözünnö okı volşo urcoķ) [gözünde oku olsa vuracak] “Birine karşı nefret duygusuyla dolu olan, birinden aşırı derecede tiksinti duyan, bir kimseden onun varlığını ortadan kaldırmayı düşünecek kadar nefret etmeyi ifade eder.” = *(elinden gelse) bir kaşık suda boğ(acak), nefretle bak(ar), ters ters bak(ar)*

378. gözünü açyp göreni (gözünü açık görönü) [gözünü açıp gördüğü] “Dünyaya geldiğinden beri, kendini bildi bileli yaptığı tek şey manasına gelir.” = *dünyaya geldiğinden beri (yaptığı), kendini bildi bileli (yaptığı)*

379. gözün aksyn! (gözün aқsın!) [gözün aksın!] “Kör ol, canın çıksın anlamına gelir.” = *canı(n) çıksın, kör olasıca*

380. gözün aydyñ! (gözün a:ydyñ!) [gözün aydın!] “Gözün aydın manasına gelir.” = *gözün aydın!*

381. gözünde bolsun (gözüñdö volşun) [gözünde olsun] “Bir şeyin varlığından yokluğundan haberin olsun, baktığın şeye dikkatlice bak anlamına gelir.” = *göz kesil, gözünü üzerinde ol(sun)*

- 382. gözüne döneyin!** I (gözünö dö:nöyün!) [gözüne döneyim] “Sevilen bir kişiye söylenir; azizim, sevgilim, dostum anlamına gelir.” = *canımın içi, ciğerim (~ ciğerimin köşesi), ciğer param, iki gözüm, iki gözümün nuru, ömrümün varı*
- 383. gözüne döneyin!** II (gözünö dö:nöyün!) [gözüne döneyim] “Birinden bir şeyi tatlı dille isteyip rica etme anlamına gelir.” = *gözünü seveyim, ne olur (~ ne olursun)*
- 384. gözüne söweyin** (gözünö söwöyün) [gözüne yanayım] “Kimi zaman sevgi ve hayranlık, kimi zaman da kızgınlık ve öfke gibi durumları anlatmak için kullanılır.” = *canına yandığım, gözünü sevdiğim*
- 385. gözüni yandak bilen süpür** I (gözünü yannağ bilen şüpür) [gözünü diken ile süpür] “Gözüne dizine dursun, gözün çıksın manasına gelir.” = *gözüne dizine dursun*
- 386. gözüni yandak bilen süpür** II (gözünü yannağ bilen şüpür) [gözünü diken ile süpür] “Ne hâlin varsa gör, ne yaparsan yap manasına gelir.” = *ne hâli(n) varsa gör*
- 387. gözün öwrenişipdir** (gözün öwrönüşüpdür) [gözün alışmıştır] “Tahmin ettiğiniz gibi değil, henüz tam olarak bilmiyorsunuz, bildiğiniz gibi değil, tam anlamıyla tanımiyorsunuz manasına gelir.” = *(iş) bildiğiniz gibi değil*
- 388. göz yetmez** (göz yetmez) [göz yetmez] “Görünemeyecek kadar uzak anlamına gelir.” = *göz yetme(z)*
- 389. gudaçylyk gürrüniñiz barmy?** (gudoçuluk gürrüñüñüz va:rmı?) [dünürçülük muhabbetiniz var mı?] “Gizlice ve uzun sohbet edenlere söylenir, ‘Hayırdır, kız alıp verme sohbeti mi yapıyorsunuz?’ anlamına gelir.” = *ağız ağza ver(miş ne konuşuyorsunuz?)*
- 390. gulagy göründen yaña** (guloğı gö:rünnön yaña:) [kulağı kabrinden yana] “Ölmüş bir kimsenin aleyhinde konuşulduğunda söylenir.” = *toprağına ağır gelmesin*

- 391. gurbanyň bolaýyn** (gurva:niň moloyun) [kurbanın olayım] “Kurban olayım, canım sana feda olsun, senin için kendimi feda edeyim manasına gelir.” = *kurban olayım, (sana) can feda (olsun)*
- 392. gurt arkasyndan guş doýmuş** (gurt arkasinnan guş doymuş) [kurt arkasından kuş doymuş] “Güçlü bir kimsenin sırtından geçinmiş, onun sayesinde karnını doyurmuş anlamına gelir.” = *(birinin) sırtından geçin(miş), (birine) sırtını daya(mış)*
- 393. gurtmusyň ýa tilki?** (gurtmuşuň ya: tilki?) [kurt musun ya da tilki (misin)?] “İşi bitirdin mi yoksa bitiremedin mi?, işleri yoluna koydun mu yoksa koyamadın mı?, başardın mı yoksa başaramadın mı? manasına gelir.” = *işini bitir(din mi?), işini yoluna koy(dun mu?)*
- 394. guşgonmaz** (guşgonmoz) [kuş konmaz] “Kuşkonmaz bitkisine denir.” = *kuşkonmaz*
- 395. guýruktutdy** (guyruktutdı) [kuyruk tuttu] “Çocukların bir çoban seçerek onun arkasına tren gibi dizilip ebenin içlerindeki kurdu yakalamaya çalıştığı çocuk oyununa denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 396. gülýáydý** (gülyaydı) [gül yaydı] “Halı, battaniye, örtü türü ev eşyalarına dokunan nakış türüne denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 397. gümgiden** (gümğiden) [güme giden] “Yok olup giden, kaybolan, gidip gelmeyen, güme giden anlamına gelir.” = *boşa gid(en), güme gid(en), havaya gid(en)*
- 398. gündiz – küýi, gije – düýşi** (günnüyz – küyü, ği:ce – düyşü) [gündüz fikri, gece düşü (yorar)] “Gece gündüz sürekli kafaya takılan konu, her zaman kafayı meşgul eden düşünce anlamına gelir.” = *gece gündüz aklında*
- 399. gündüşmez** (günnüşmöz) [gün düşmez] “Atın toynağının arka tarafındaki çukur yere denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

400. **günegargan** (günöğarğa:n) [güneşe lanet eden] “Bir kertenkele türüne denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
401. **günegargar** (günöğarğa:r) [güneşe lanet eder] “Bir kertenkele türüne denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
402. **gününe yanaýyn!** (günüñö yanayın!) [gününe yanayım!] “Bir kimse vazifelendirildiği bir işi tam olarak yapmadığında ya da yanlış yaptığında o kimseye söylenir.” = *canına yandığım (~ yandığımın)!*
403. **gün yok** (gün yo:k) [gün yok] “Rahat yok, huzur yok anlamına gelir.” = *huzur yok, rahat yok*
404. **gürpbasdy** (gürpbasşy) [güp diye bastı] “Üzeri belli olmayacak şekilde kapatılan tuzak hükmünde çukura denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
405. **gürrüñi bolmaz** (gürrüñü volmoz) [sohbeti olmaz] “Lafı bile olmaz anlamına gelir, birinden bir şey istendiğinde ona cevap olarak söylenir.” = *lafı olmaz*
406. **gürrüñi näme?** (gürrüñü nä:me?) [sohbeti ne?] “Lafı bile olmaz anlamına gelir, birinden bir şey istendiğinde ona cevap olarak söylenir.” = *lafı mı (~ sözü mü) olur?*
407. **gürrüñi yok** (gürrüñü yo:k) [sohbeti yok] “Lafı bile olmaz anlamına gelir, birinden bir şey istendiğinde ona cevap olarak söylenir.” = *lafı olmaz*
408. **güýç – güýç yeteniñki** (güýç – güýç yeteniñki) [güç, güç yetirenin(dir)] “Bir şey gücü yetenindir, kim güçlü olursa onundur anlamına gelir.” = *gücü gücü yetene*
409. **gylygy geñ däl** (ğılığı geñ däl) [huyu iyi değil] “Kötü niyetlilik, kötü niyetli olma anlamına gelir.” = *kalbi bozuk(tur)*
410. **gyly gyrylmadyk** (ğılı ğırılmadığ) [kılı yolunmamış] “Henüz giyilmemiş, kullanılmamış, çok yeni anlamına gelir.” = *el değmemiş, gıcır gıcır*

411. **gyran alan** (ğıran alan) [kıran alan] “Kırılıp tükenesiniz anlamına gelir.” = *Allah belanızı versin, Allah belasını veresice*
412. **gyran almyş** (ğıran almış) [kıran almış] “Kırılıp tükenesiniz anlamına gelir.” = *Allah belanızı versin, Allah belasını veresice*
413. **gyran degen** (ğıran neğen) [kıran değen] “Kırılıp tükenesiniz anlamına gelir.” = *Allah belanızı versin, Allah belasını veresice*
414. **gyran degmiş** (ğıran neğmiş) [kıran değmiş] “Kırılıp tükenesiniz anlamına gelir.” = *Allah belanızı versin, Allah belasını veresice*
415. **gyr-tutuş** (ğır-tutuş) [düşmanca tutuş] “Birbirleri ile yaka paça durumda olma, birbiriyle çok ters olma ve birbirleriyle anlaşamama anlamına gelir.” = *boğaz boğaza gel(me), gırtlak gırtlığa gel(me), yaka paça ol(ma)*
416. **gyzy bariñ näzi bar** (ğı:zı va:rıñ nä:zi va:r) [kızı varın nazı var(dır)] “Kız evi nazlı olur, kızını ağıra satar anlamına gelir.” = *kız evi naz evi(dir)*
417. **gyzyla gaplaýmaly** (ğızıla ğa:pla:ymalı) [altına kaplanmalı(dır)] “Değerli, paha biçilemez anlamına gelir.” = *altın gibi(dir), dünyaya değer, elmas gibi(dir), paha biçilmez*
418. **gyzym saña aýdyň gelnim sen düş** (ğı:zım şaňa aydya:n ğelnim şen nüş) [kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla] “Kızım sana söylüyorum, gelinim sen işit anlamına gelir; doğrudan doğruya kendisine söylenemeyen düşünce ve uyarıların o kimsenin çok yakınına söylendiğinde veya herhangi birine dolaylı olarak söylenecek uyarı söz konusu olduğunda kullanılır.” = *kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla (~ dinle ~ işit)*

H

419. **habary bar** I (havarı va:r) [haberi var] “Ağzı bozuk anlamına gelir.” = *ağzı bozuk, ağzı pis*

420. **habary bar** II (havarı va:r) [haberi var] “Uyuşturucu bağımlısına denir.” = *esrar çek(en), nefes çek(en)*
421. **hakdan içen** I (hağdan içen) [haktan içen] “Her şeyi iyi yapan, Allah vergisi bir yeteneği olan anlamına gelir.” = *Allah vergisi (yetenekli), on parmağında on marifet ol(an), Tanrı vergisi (yetenekli)*
422. **hakdan içen** II (hağdan içen) [haktan içen] “Akıllı, zeki kimse manasına gelir.” = *Akıl kutusu (~ kumkuması), Allah vergisi (zeki), Tanrı vergisi (zeki), zeki ol(an)*
423. **hakyna tutma** (hağına tutmo) [hakkına tutma] “Bir işi ücretle yapma, para karşılığında iş yaptırma, ücretle çalıştırma anlamına gelir.” = *(iş karşılığında) ücret al(ma)*
424. **halal bolsun!** (hala:l volşun!) [helal olsun!] “Helal olsun, aferin, yaşa anlamına gelir.” = *elden gel, helal olsun, helal ü hoş olsun*
425. **halalyñ bolsun!** (halalıñ volşun!) [helalin olsun!] “Helal olsun, aferin, yaşa anlamına gelir.” = *elden gel, helal olsun, helal ü hoş olsun*
426. **halal saña!** (hala:l şaña!) [helal (olsun) sana!] “Helal olsun, aferin, yaşa anlamına gelir.” = *elden gel, helal olsun, helal ü hoş olsun*
427. **halatlar gutly bolsun!** (halatlar ğutlı volşun!) [kıyafetlerin kutlu olsun] “Türkmen geleneğine göre gelin evlendikten sonra gelinin yakınları türlü kıyafetler ve hediyelerle gelinin evine misafir olurlar ve dönerken gelini de babasının evine götürürler. Gelin bir süre babasının evinde kaldıktan sonra damat, ailesi ve yakınları yemeğe davet edilir ve gelin damatla beraber tekrar baba evinden ayrılır. Bu âdete ‘gelin gaytarma’ denir. Bu şekilde babasının evine gaytaya gelmiş geline ‘Kıyafetlerin, hediyelerin hayırlı olsun.’ anlamında söylenir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

428. **harmanyňa bereket!** (harmanıňa vereket!) [harmanına bereket (versin)]
“Mahsulün bereketli olsun; ürününden bereket eksik olmasın anlamına gelir.” =
bereketli ola! (~ olsun!)
429. **hay diýmän** (hay diymä:n) [hay demeden] “Kısa sürede, çok kısa bir zamanda, göz açıp kapayıncaya kadar, çabucak, çarçabuk, tez elden, hemen, hızlıca anlamına gelir.” = *bir ayak önce (~ evvel), bir çırpıda, bir koşu, kaşla göz arasında, tez elden*
430. **hayryny gör!** (hayrını gör!) [hayrını gör] “Hayrını gör, hayırlı olsun, sana faydası dokunsun anlamına gelir.” = *hayırlı olsun, hayrını gör*
431. **haýsy aşyň gatygy? I** (hayısı aşyň ñatıǵı?) [hangi aşın yoǵurdu?] “O kim, neyin nesi; neyin nesi, kimin fesi? anlamına gelir.” = *neyin nesi, kimin fesi?*
432. **haýsy aşyň gatygy? II** (hayısı aşyň ñatıǵı?) [hangi aşın yoǵurdu?] “Ne işe yarar?, deva olduğu bir dert mi var?, elinden iş mi gelir?, becerdiği bir iş var mı? anlamına gelir.” = *elinden iş mi gelir?, ne işe yarar?*
433. **haýsy biri?** (hayısı vi:ri?) [hangi biri?] “Hangi biri, hangisi anlamına gelir.” = *hangi biri?*
434. **haýsy heñden goparka?** (hayısı heñden ğoporça:?) [hangi ritimden kopar acaba?] “Fikrini soralım, nasıl bir tavsiyede bulunacak bakalım, istişare edip görelim anlamına gelir.” = *(nasıl bir)fikir ver(ecek), (nasıl bir) öneride bulun(acak), (ne) tavsiye ed(ecek)*
435. **hazan uran** (hazan uron) [hazan vuran] “Kaybolan, bulunamayan bir şey için sinirli bir şekilde söylenir, genellikle kadınlar tarafından kullanılır.” = *bul bulabilirsen, koydunsa bul!*
436. **hazan urmuş** (hazan urmuş) [hazan vurmuş] “Kaybolmuş, bulunamayan bir şey için sinirli bir şekilde söylenir, genellikle kadınlar tarafından kullanılır.” = *bul bulabilirsen, koydunsa bul!*

437. **hazzywöten** (hazzıwötön) [savurup geçen] “Kendini düşünmeyen, yarın için hiçbir kaygısı olmayan insanlara denir.” = *İçi geniş, karnı geniş, yüreği geniş*
438. **hemedan daş bolsa, kâdi yakyn** (hemeda:n naş volşo, kâ:di yakı:n) [Hamedan uzak olsa da kabak yakın] “Uzak yerden örnek verirken söylenir, ne demek istediğini bize hemen ispatla anlamına gelir.” = *Halep oradaysa arşın burada*
439. **hem hoz gerek, hem hozoñ mürrügi** (hem ho:z gerek, hem ho:zuñ mürrüğü) [hem ceviz lazım hem cevizin yumuşamışı (lazım)] “İyinin iyisini isteme, daha iyisini elde etmeye çalışma, seçici davranma durumunda söylenir.” = *buldukça buna(r)*
440. **her dişinde bir gülki** (her di:şinne vir gülkü) [her dişinde bir gülüş (var)] “Çok güler, çok sevinçli, ağzı kulaklarında, çok mutlu anlamına gelir.” = *ağzı ağzına kavuşma(z), ağzı kulaklarına var(ır), ağzı kulaklarında, neşesi yerinde*
441. **her edip, hesip edip** (her edip, heşi:v edip) [her edip hesap edip] “Her yolu deneyerek, elinden geleni yaparak anlamına gelir.” = *allem edip, kallem edip; ne yapıp yapıp, her yolu dene(yip)*
442. **her gapyda biri** (her ğapıda vi:ri) [her kapıda biri (duruyor)] “Her yerde biri, darmadağın, her biri başka yerde anlamına gelir.” = *alan talan, darmadağın, karmakarışık*
443. **hetdi-hasaby yok** (hetdi-haşa:vı yo:k) [haddi hesabı yok] “Haddi hesabı yok, sınırı yok, pek çok, haddinden fazla manasına gelir.” = *bin bir, dünya kadar, haddi hesabı yok, hesaba gelmez, kıyamet gibi (~ kadar)*
444. **hâ diymän** (hâ: diymä:n) [ha demeden] “Göz açıp kapayınca kadar, çok kısa bir zamanda, kısa sürede, çabucak, tez elden, hemen, derhal, hızlıca anlamına gelir.” = *bir çırpıda, bir koşu, kaşla göz arasında, el değer etek değmez, tez elden*
445. **häh diyseñ mäh** (häh diyseñ mäh) [ha desen işte (oluyor)] “Bir işi kısa sürede başarma, çok kısa bir zamanda gerçekleştirme, bir işi göz açıp kapayınca kadar

yapma, çabucak hâletme, hemen bitirme anlamına gelir.” = *bir çırpıda, bir koşu, kaşla göz arasında, el değer etek değmez, tez elden*

446. häh diyseñ mäh bolaýýar (häh diyseñ mäh voloyya:r) [ha desen işte oluyor] “Bir işi kısa sürede başarıyor, çok kısa bir zamanda gerçekleştiriyor, bir işi göz açıp kapayıncaya kadar yapıyor, çabucak hâlediyor, hemen bitiriyor anlamına gelir.” = *bir çırpıda (yapıyor), bir koşu (yapıyor), kaşla göz arasında (yapıyor)*

447. hälä galma! (hä:lä: ğa:lma!) [henüze kalma] “Erteleme, ne yapacaksan şu an yap anlamına gelir.” = *arkaya bırak(ma) (~ koy(ma))*

448. hälimi-şindisi ýok (hä:limi-şinnişi yo:k) [dahası şimdisi yok] “Sürekli, ardi ardına, tekrar tekrar anlamına gelir.” = *ardi ardına, artsız arası*

449. hoş galyñ! (hoş ğa:lñ!) [hoş kalın] “Hoşça kalın, esen kalın anlamına gelir.” = *Allah’a ismarladık, esen kalın, hoşça kalın, sağlıcakla kalın*

450. hoş geldiñiz! (hoş ğelliñiz!) [hoş geldiniz] “Hoş geldiniz demektir.” = *hoş geldiniz, sefa geldiniz*

451. hoş geldiñiz, sapa geldiñiz! (hoş ğelliñiz, sapa: ğelliñiz) [hoş geldiniz, sefa geldiniz] “Hoş geldiniz, sefa geldiniz manasına gelir.” = *hoş geldiniz, sefa geldiniz*

452. hoş gördük! (hoş ğördük!) [hoş gördük] “Hoş gördük demektir.” = *hoş bulduk, hoş gördük*

453. hoşuñ atasy ölmändir (hoşuñ ataşı ölmä:nnir) [tamamın babası ölmemiştir] “Bir konuda direnen birisine ‘Kabul et, peki de, tamam desen ne olur?’ anlamında söylenir.” = *peki de, tamam de bir*

454. howul bela, howul bela, başymyzdan sowul bela! (howul vela:, howul vela:, başımızzan şowul vela:!) [acele bela, acele bela, başımızdan savul bela] “Hortum, kasırga gibi doğal afetler olduğu zaman genellikle kadınlar tarafından söylenir. ‘Felaket derhal bizden uzaklaşsın.’ manasına gelir.” = *Allah selamet versin*

455. h wri k p bola! (h wr  k p bolo!) [hayvanı çok ola!] “ g r  çok olsun, sayısı artsın, çoğalsın anlamına gelir. Hayvan için söylenir.” = *bereketli ola!*

456. h wri k p bolsun! (h wr  k p bolşun!) [hayvanı çok olsun] “ g r  çok olsun, sayısı artsın, çoğalsın anlamına gelir. Hayvan için söylenir.” = *bereketli ol(sun)*

457. huda  diyen yeri bar eken (huda:y diyen yeri va:r eken) [Tanrı dediği yeri varmış] “İnsanların bir kaza veya bela atlattıklarında söyledikleri ‘Verilmiş sadakamız varmış.’ anlamına gelen sözdür.” = *verilmiş sadakası varmış*

458. huda  diyen yerim bar eken (huda:y diyen yerim ma:r eken) [Tanrı dediğim yerim varmış] “İnsanların bir kaza veya bela atlattıklarında söyledikleri ‘Verilmiş sadakamız varmış.’ anlamına gelen sözdür.” = *verilmiş sadakam varmış*

459. huda  diyen yeri  bar eken (huda:y diyen yeri  va:r eken) [Tanrı dediğin yerin varmış] “İnsanların bir kaza veya bela atlattıklarında söyledikleri ‘Verilmiş sadakamız varmış.’ anlamına gelen sözdür.” = *verilmiş sadakan varmış*

İ

460. içen suwy bogazyndan görnüp duran (içen şuwı voğozunnon görnüp duron) [içtiği su boğazından görünüp duran] “ok zarif, oldukça g zel anlamına gelir, kadınlara söylenir.” = *ahu gibi, Allah övmüş de yaratmış, Ay’a “Sen doğma, ben doğayım.” de(miş), ayın on dördü gibi, bebek gibi, biblo gibi, bir içim su, dünya güzeli, fıstık gibi, huri gibi, lokum gibi, yüzüne bakmaya kıyılmaz*

461. içen suwy bokurdagyndan görnüp duran (içen şuwı voğurdoğunnon görnüp duron) [içtiği su boğazından görünüp duran] “ok zarif, oldukça g zel anlamına gelir, kadınlara söylenir.” = *ahu gibi, Allah övmüş de yaratmış, Ay’a “Sen doğma, ben doğayım.” de(miş), ayın on dördü gibi, bebek gibi, biblo gibi, bir içim su, dünya güzeli, fıstık gibi, huri gibi, lokum gibi, yüzüne bakmaya kıyılmaz*

462. içen suwy alkymyndan görnüp duran (içen şuwı alķımınnan görnüp duron) [içtiği su gıdısından görünüp duran] “ok zarif, oldukça g zel anlamına gelir,

kadınlara söylenir.” = *ahu gibi, Allah övmüş de yaratmış, Ay’a “Sen doğma, ben doğayım.” de(miş), ayın on dördü gibi, bebek gibi, biblo gibi, bir içim su, dünya güzeli, fıstık gibi, huri gibi, lokum gibi, yüzüne bakmaya kıyılmaz*

463. içgeçme (içgeçme) [iç geçme] “İshal olma anlamına gelir.” = *içi git(me), içi sür(me), karnı git(me), karnı sür(me)*

464. içigar galan! (içiğar ğa:lan!) [lanet olup kalan!] “Üzücü veya istenmeyen bir durum karşısında sinirli bir şekilde söylenen sözdür; ‘lanet olası, lanet olasıca, kahrolası’ anlamına gelir.” = *lanet olası, lanet olasıca*

465. içigar galmış! (içiğar ğa:lmış!) [lanet olup kalmış] “Üzücü veya istenmeyen bir durum karşısında sinirli bir şekilde söylenen sözdür; lanet olası, lanet olasıca, kahrolası anlamına gelir.” = *lanet olası, lanet olasıca*

466. içi gaynamaz (içi ğaynamaz) [içi kaynamaz] “Pervasız, umursamaz, hiçbir şey için acele etmeyen ve telaşlanmayan insanlara denir.” = *eşek kanyla aşylan(miş), vurdumduymaz, vurdumduymaz Kör Ayvaz*

467. içi mör-möjekden doly (içi mö:r-mö:cökdön no:lı) [içi börtü böcekle dolu(dur)] “Hep başkasının kötülüğünü düşünen, kötü kalpli, kurnaz, hilekâr anlamına gelir.” = *cehennem kütüğü(dür), fena kalpli(dir), içi çift çarşısı(dır), kötü kalpli(dir)*

468. içinden gaty getiren (içinnen ğatı ğetiren) [(kendi) içinden katı getiren] “Niyeti kötü, fesat, kötü düşünen insanlara denir.” = *fena kalpli, içinden (~ içten) pazarlıklı, kalbi bozuk, niyeti bozuk*

469. içinden yaman getiren (içinnen yaman ğetiren) [(kendi) içinden yaman getiren] “Niyeti kötü, fesat, kötü düşünen insanlara denir.” = *fena kalpli, içinden (~ içten) pazarlıklı, kalbi bozuk, niyeti bozuk*

470. içinden yalyn geçen (içinnen yalın ğeçen) [(kendi) içinden alev geçen] “İşte pişen, her türlü işi başından geçirmiş olan, çok tecrübeli anlamına gelir.” = *azın*

adamı değil, çifte kavrulmuş, dünyayı anla(mış), feleğin çemberinden geçmiş, görmüş geçirmiş, umur görmüş

471. içinden yol eden (içinnen yo:l eden) [(kendi) içinden yol eden] “Niyeti kötü, fesat, kötü düşünen insanlara denir.” = *fena kalpli, içinden (~ içten) pazarlıklı, kalbi bozuk, niyeti bozuk*

472. iki at depişer, arasynda eşek öler (iki at depişer, a:raşınna eşeğ ölör) [iki at tepişir, arasında eşek ölür] “Güçlüler çarpışınca zayıflar zarar görür anlamına gelir.” = *atlar tepişir, arada eşekler ezilir*

473. iki ayakly iki günde (iki ayaklı iki gūnnö) [iki ayaklı iki günde (büyür)] “Kısa sürede büyür anlamına gelir, çocuklar için söylenir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

474. iki bolup bire degmez (iki volup bire değmez) [iki olup bire değmez] “Tek kişinin yapabileceği bir işi iki kişinin bile yapamaması anlamına gelir, beceriksizlere söylenir.” = *ikisi bir kişi etmez*

475. iki dogup bir galan (iki doğup bir ğa:lan) [iki doğup bir kalan] “Gözde, benzerleri arasında nitelikleri sebebiyle üstün tutulan, en çok sevilen veya önem verilen anlamına gelir.” = *baş tacı, göz bebeği, gözde ol(an)*

476. iki el-de, bir ayak (iki el-de, bir ayak) [iki el de bir ayak(tır)] “İşi başından aşkın, hiçbir şeye yetişemeyen, bir işle meşgul olan anlamına gelir.” = *iş başından aşkın(dır), (işten) göz açama(z), başını kaşımaya (~ kaşıyacak) vakti yok, kafasını kaşıyacak vakti yok*

477. iki elläp (iki ellä:p) [iki elle] “Bütünüyle, baştan ayağa anlamına gelir.” = *a'dan z'ye (~ a'dan z'ye kadar), baştan ayağa, eliften yeye, topyekün*

478. iki göçde bir talañ (iki göşdö vir ta:lañ) [iki göç bir talana (denktir)] “Göç etmenin zorluğunu anlatır, iki göçün bir talana denk geldiği anlamına gelir. = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

479. **ikuçly däl** (iku:şlı dā:l) [iki uçlu değil(dir)] “Besbelli, apaçık, kesin anlamına gelir.” = *açık seçik(tır), gün gibi açık(tır), her şey ortada(dır)*
480. **ilen-çalan** (i:len-çalan) [ilen ilişen] “Uzak akraba, kökü bir anne babadan gelen akraba anlamına gelir.” = *(uzaktan) kan bağı ol(an)*
481. **illäp-günläp** (i:llä:p-günlä:p) [el günle] “El birliğiyle, el ele vererek bir şeyler yapma anlamına gelir.” = *arka arkaya ver(ip), bir araya gel(ip), bir ol(up), el birliği yap(ip), el ele, el ele ver(ip), iş birliği yap(ip), sırt sırta ver(ip)*
482. **il oñlasa atyňy soý** (i:l oñloşo atıñı şoy) [halk onaylasa (kendi) atını kes] “Halkın uygun gördüğü şekilde hareket et, çoğunluğun dediğinden çıkma anlamına gelir.” = *halk ne derse o olur*
483. **il ýatyp, it uklanda** (i:l yatıp, it u:klo:nno) [halk yatıp it uyuduğunda] “Gece yarısı, el ayak çekildiğinde anlamına gelir.” = *el ayak çekil(ince), gece yarısı, yarı gece*
484. **iman baýlygyny bersin!** (i:ma:n ma:ylyğıný versin!) [iman zenginliğini versin] “Taziyede ölen insanın arkasından söylenir, ‘Allah iman bolluğu versin.’ anlamına gelir.” = *Allah rahmet etsin (~ eylesin), rahmet olsun canına*
485. **imanly bolsun!** (i:ma:nlı volşun!) [imanlı olsun] “Taziyede ölen insanın arkasından söylenir, ‘Allah iman bolluğu versin.’ anlamına gelir.” = *Allah rahmet etsin (~ eylesin), rahmet olsun canına*
486. **imany äkidandan bolsun!** (i:ma:nı äkı:dannan molşun!) [imani akidenden olsun] “Taziyede ölen insanın arkasından söylenir, ‘Allah iman bolluğu versin.’ anlamına gelir.” = *Allah rahmet etsin (~ eylesin), rahmet olsun canına*
487. **imany hemra bolsun!** (i:ma:nı hemra: volşun!) [imani yoldaş olsun] “Taziyede ölen insanın arkasından söylenir, ‘Allah iman bolluğu versin.’ anlamına gelir.” = *Allah rahmet etsin (~ eylesin), rahmet olsun canına*

488. **iñlär siñek ýok** (iñlä:r siñek yo:k) [inleyecek sinek yok] “İn cin top oynuyor, in cin yok, hiçbir canlı varlık yok, ortalık çok sessiz anlamına gelir.” = *Allah’ı çok insanı az bir yer, cinler cirit at(ıyor), fareler cirit at(ıyor), in cin top oynuyor, in cin yok, sinek bile bulunma(z)*
489. **iññeden çykma** (iññeden çıkma) [iğñeden çıkma] “Çok yeni, yepyeni, el değmemiş, henüz hiç kırılmamış anlamına gelir.” = *el değmemiş, gıcır gıcır*
490. **iren-aran** (i:ren-a:ran) [bıkan usanan] “Olur olmaz, sıradan insanlara denir.” = *olur olmaz (kimse)*
491. **irnigi ýok** (irniği yo:k) [ziyanı yok] “Zararı yok, ziyanı yok anlamına gelir.” = *önemli değil, zararı yok, ziyanı yok*
492. **işdãñiz açyk bolsun!** (işdã:ñiz açık bolsun!) [iştahınız açık olsun] “Afiyet olsun, yarasın anlamına gelir.” = *afiyet olsun, boğaz ola, yağ bal olsun*
493. **işi başyndan agdyk** (i:şi vaşynnan a:ğdıķ) [işi başından aşkın] “İşi başından aşkın, çok işi olan anlamına gelir.” = *başını kaşımaya (~ kaşıyacak) vakti yok, işi başından aşkın, kafasını kaşıyacak vakti yok*
494. **işini gutaran!** (i:şini ğutoron!) [işini bitiren] “Olur olmaz hareket eden, boş işlerle uğraşan, gereksiz şeylerle meşgul olan insanlara denir.” = *vakit öldür(en), zaman öldür(en)*
495. **işiñ bolmasyn!** (i:şiñ molmoşun!) [işin olmasın] “İşime karışma, işime burnunu sokma anlamında söylenir.” = *her aşın kaşığı ol(ma), her işe (~ şeye) burnunu sok(ma), her köfteye (~ çorbaya) maydanoz ol(ma), işime burnunu sok(ma), iş(ime) karış(ma)*
496. **işiñ ilerik!** (i:şiñ ileri:k!) [işin ileri (gitsin)] “İşlerin yolunda gitsin, yaptığın her işte başarılı olasın anlamına gelir.” = *işleri(n) yolunda git(sin)*

- 497. itden aç-da ýok, dınc-da** (itden a:ç-da yo:k, dı:nç-da) [itten aç da yok rahat da (yok)] “Çalışıp çabalamayı sevmez, kimseye doğru düzgün bir faydası dokunmaz anlamına gelir.” = *ne öldürür ne güldürür (~ ondurur)*
- 498. itden beter aç** (itden meter a:ç) [itten beter aç(tır)] “Çok aç, kurt gibi aç anlamına gelir.” = *kurt gibi aç(tır)*
- 499. itde san bar onda san ýok** (itde şa:n ma:r onno şa:n yo:k) [itte saygınlık var, onda saygınlık yok] “Adam yerine koyulmaz, adamdan sayılmaz, değer verilmez anlamına gelir.” = *it kadar değeri yok*
- 500. ite bir sümek bergisi bar** (ite vir şümök berğışı va:r) [ite bir kemik borcu var] “Borcu çok fazla, uçan kuşa borcu var anlamına gelir.” = *uçan kuşa borcu var*
- 501. it eýesini, pişik bikesini tananok** (it eyeşini, pişik bi:keşini tanano:k) [it sahibini, kedi hanımını tanımıyor] “At izi it izine karışma, düzensizlik, tertipsizlik, karışıklık, intizamsızlık anlamına gelir.” = *at izi it izine karış(mış), it izi at izine karış(mış)*
- 502. it göresi däl** (it göröşü dā:l) [it göresi değil] “Çok kötü görünen, şekli ya da görüntüsü hoş gitmeyen anlamına gelir.” = *güzel ol(mayan), kaba saba*
- 503. it görse, gözi अगरar** (it görşö, gözü a:ğarar) [it görse gözü ağarır] “Dayanılması zor, dayanılmaz, katlanılmaz, tahammül edilmez, çok ağır, zor durum anlamına gelir.” = *tahammülü zor(dur)*
- 504. it görse, gözi अगरjak** (it görşö, gözü a:ğarcağ) [it görse gözü ağaracak] “Dayanılması zor, dayanılmaz, katlanılmaz, tahammül edilmez, çok ağır, zor durum anlamına gelir.” = *tahammülü zor(dur)*
- 505. it haýyr görmez** (it hayır görmöz) [it hayır görmez] “Hiç kimseye faydası olmayan, hayırsız insanlara denir.” = *güneş olsa kimsenin üstüne doğmaz, (kimseye) hayrı dokunma(z); taştan yağ çıkar, ondan çıkmaz; yağmur olsa kimsenin tarlasına yağmaz (~ düşmez)*

- 506. iti kowup, yerinde yatyp ýören** (iti kowup, yerinne yatıp yörön) [iti kovup yerine yatan] “Çalışmaktan hoşlanmayan, çalışmayan, hiçbir iş yapmayan, elinden hiçbir iş gelmeyen insanlara denir.” = *boş otur(an), elini oynatma(yan), havyar kes(en), minder çürüt(en), semeri devir(en), sırtüstü yat(an), sultani tembel, yan gelip yat(an), şunu şurdan alıp şuraya koyma(yan)*
- 507. it indegi ýok** (it inneği yo:k) [it gerekliliği yok] “Misafiri kötü ağırlama, ona iyi hizmet etmeme, köpek kadar bile değer göstermeme anlamına gelir.” = *(misafire) it kadar değer verme(me)*
- 508. it iýer ýaly däl** (it iyer ya:lı däl:l) [it yer gibi değil] “Yemeğin çok kötü olduğunu ifade eder, yemeğin yenilecek gibi olmadığını anlatır.” = *ite atsan yemez, köpeğe atsan yemez*
- 509. it urup ýerde galan I** (it urup yerde ğa:lan) [it vurup yerde kalan] “Adam yerine konmayan, adamdan sayılmayan, değer verilmeyen anlamına gelir.” = *adamdan say(ılmayan), adam yerine koy(ulmayan), aşağı gör(ülen), değersiz gör(ülen), değer ver(ilmeyen), hafife al(ınan), hor bak(ılan), hor gör(ülen), küçük gör(ülen), metelik ver(ilmeyen), önem ver(ilmeyen)*
- 510. it urup ýerde galan II** (it urup yerde ğa:lan) [it vurup yerde kalan] “Elinden hiçbir iş gelmeyen, işe yaramaz, tembel, gayretsiz, sünepe, beceriksiz, zavallı anlamına gelir.” = *ayran geven, doğduğuna pişman, elinden bir iş (~ şey) gelme(yen), iş bilme(yen), işe yaramaz, şunu alıp şuraya koyma(yan), yol yordam bilme(yen)*
- 511. iýeniň haram bolsun** (iyeniň hara:m molşun) [yediğin haram olsun] “Yediğin içtiğin haram olsun, burnundan fitil fitil gelsin, yiyip içtiğinin faydasını görmeyesin anlamına gelir.” = *fitil fitil burnundan gel(sin), gözüne dizine dursun, (yediğin içtiğin) haram olsun*

J

512. **jan berene jay ber** (ca:n merene ja:y ver) [can verene yer ver] “Acele etme, sıkıştırma, bekle anlamına gelir.” = *kendi hâline bırak, normal seyrine bırak*
513. **jan gerekmi, pyçak** (ca:n gerekmi, pıçak) [can lazım mı, bıçak (lazım mı)?] “İkisinden birini yap, ikisinden birini seç anlamına gelir.” = *ikisinden birisi, sana kal(mış)*
514. **janköyer** (ca:nköyör) [can yanar] “Candan bağlı, sadık, vefalı anlamına gelir.” = *candan bağlı, etle tırnak gibi*
515. **jany bar** (ca:nı va:r) [canı var] “Haklılık payı var, doğru, yerinde, uygun, anlamına gelir.” = *haklı var, haklılık payı var*
516. **jany jöwen ekmäge gitdi** (ca:nı cöwön ekmä:ğe gitdi) [canı darı ekmeye gitti] “Öldü, yok oldu, canını teslim etti anlamına gelir.” = *can borcunu öde(di), ruhunu teslim et(ti)*
517. **janyña noş bolsun!** (ca:nıña no:ş volşun!) [canına yarasın] “Yediğin içtiğin yarasın, afiyet olsun manasına gelir.” = *afiyet şeker olsun, boğaz ola, yağ bal olsun*
518. **jany suw üstünde** (ca:nı şuw üşşünnö) [canı su üstünde(dir)] “Diken üstünde, çok tedirgin bir şekilde anlamına gelir.” = *diken üstünde(dir), iğne üstünde(dir)*
519. **jähennem bol!** (cähennem mol!) [cehennem ol!] “Cehennem ol, defol, defolup git, gözüme görünme, yok ol anlamına gelir.” = *basıp git, cehennem ol, cehenneme kadar yolu var, gözüm görmesin, kapı orada*
520. **jähenneme git!** (cähenneme git!) [cehenneme git!] “Nereye gidersen git, cehennem ol, defol, defolup git, gözüme görünme, yok ol anlamına gelir.” = *basıp git, cehennem ol, cehenneme kadar yolu var, gözüm görmesin, kapı orada*

521. **jähennem et!** (cähennem et!) [cehennem et!] “Yok et, ortadan kaldır anlamına gelir.” = *ortadan kaldır, toz et*
522. **juda bolmasa** (cuda: volmošo) [çok olmazsa] “Hiçbir çare bulunmadığında, hiç olmazsa, aksi hâlde anlamına gelir.” = *en aşağı, hiç değilse, hiç olmazsa*
523. **jübükeser** (cüvükeşer) [cep keser] “Yankesici, hırsız anlamına gelir.” = *eli uzun, gelberi ed(en), yankesici*
524. **jübütmi-täk?** (cüvütmü-tä:k?) [çift mi tek?] “Avucun içine herhangi bir şey saklayıp ‘Elimdeki çift mi tek mi?’ diye sorularak oynanan oyuna denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
525. **jüre degen** (cürö değen) [at hastalığı değen] “Atlara sinirlenildiğinde, kızıldığında söylenen sözdür, hasta olası anlamına gelir.” = *Allah’ın belası (at), kahrolası (at)*

K

526. **kabul bolsun** (kavu:l volşun) [kabul olsun] “Sadaka verildiğinde, mevlut okutulduğunda ‘Allah kabul etsin.’ anlamında söylenir.” = *Allah kabul etsin*
527. **kak-sok I** (kāk-şok) [vur sok] “Bir şeye hafifçe vur dokundur anlamına gelir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
528. **kak-sok II** (kāk-şok) [vur sok] “Bir şeyin orasından burasından az biraz kes, böl anlamına gelir.” = *makas at*
529. **kasas kyámata galmaz** (kaşas kıya:mata ğa:lmaz) [öç kıyamete kalmaz] “İntikam kıyamete kalmaz manasına gelir.” = *(yaptığı) yanına kâr kal(maz), (ettiği) yanına kal(maz)*

530. **kem däl** (kem nä:l) [eksik değil] “Karşılaştırma yaparken birinin diğerinden eksik olmamasını, kötü olmamasını anlatır.” = *aşağı kalır yeri yok, aşağı kalma(z), kalır yeri yok*
531. **kem etmesin!** (kem etmeşin!) [eksik etmesin] “Allah hiçbir konuda başkalarından geri bırakmasın, eksik koymasın anlamına gelir.” = *Allah (eksik) etmesin, Allah (yokluk) göstermesin*
532. **kemi ýok** (kemi yo:k) [eksiği yok] “İyi, güzel, tam, eksiği yok anlamına gelir.” = *eksiği yok, fazlası var*
533. **kemje-kerdem däl** (kemce-kerdem nä:l) [eksik meksik değil] “Herhangi bir konu hakkında söylenir; olsa güzel olur, iyi olur, fena olmaz demektir. = *iyi ol(ur)*
534. **keseri ýok I** (keşeri yo:k) [halı bıçağı yok] “Bir işte başarılı olamaz, iş bitiriciliği yok manasına gelir.” = *eli işe yat(maz), elinden iş çık(maz), iş bil(mez), işin üstesinden gel(emez), iş bitir(emez)*
535. **keseri ýok II** (keşeri yo:k) [halı bıçağı yok] “Konuşurken etkili ve güzel konuşamaz, sözünün tesiri yok manasına gelir.” = *dili çetrefilli, dili dönme(z)*
536. **keýik syrtyna gurt düşdi** (keyik şırtına ğurt düşdü) [geyik sırtına kurt düştü] “Kargaşa, karışıklık, düzensizlik, şaşkınlık, telaş ifade eder.” = *at izi it izine karış(tı), baş kış belli değil, bozuk düzen, it izi at izine karış(tı), ortalık karış(tı)*
537. **keýpiň kelläñde** (keypiň kellä:ñde) [keyfin kafanda(dır)] “Ne yapacağına kendin karar ver, istediğin gibi hareket et, istediğini yap, nasıl biliyorsan öyle yap anlamına gelir.” = *nasıl istersen, nasıl uygun görürsen, paşa gönlün bilir, sen bilirsin*
538. **kiçi-girim däl** (kiçi-ği:rim nä:l) [ufak tefek değil] “Ufak tefek değil, küçük değil anlamına gelir.” = *Karamürsel sepeti sanma!*
539. **kim bilýär?** (kim milyä:r?) [kim biliyor?] “Kimse bilmiyor, belirsiz, belli olmayan, bilinmeyen anlamına gelir.” = *Allah bilir, kim bilir?*

- 540. köki yayramış** (kökü yayramış) [kökü yayılmış] “Soyu genişlemiş, çoğalmış anlamına gelir.” = *dal budak sal(mış)*
- 541. köpbilmiş** (köpbilmiş) [çok bilmiş] “Çok bilmiş anlamına gelir.” = *akıl sat(an), çok bilmiş, ukala dümbeleşti*
- 542. köp çarşenbâni başyndan geçiren** (köp çarşemmâ:ni vaşinnan geçiren) [çok çarşambayı başyndan geçiren] “Görüp geçirmiş, her türlü sıkıntı ve mutluluğu yaşamış, güngörmüş, hayat tecrübesi çok, başyndan çok şey geçmiş, çok tecrübeli kimse anlamına gelir.” = *azın adamı değil, çifte kavrulmuş, dünyayı anla(mış), feleşin çemberinden geçmiş, görmüş geçirmiş, umur görmüş*
- 543. köp gar basan** (kök ğa:r vaşan) [çok kar basan] “Çok şey görüp geçirmiş, çok gömlek eskitmiş, çok yaşamış, her türlü sıkıntı ve mutluluğu yaşamış, güngörmüş, hayat tecrübesi çok, başyndan çok şey geçmiş, çok tecrübeli kimse anlamına gelir.” = *azın adamı değil, çifte kavrulmuş, dünyayı anla(mış), feleşin çemberinden geçmiş, görmüş geçirmiş, güngörmüş, kaçın kurası, umur görmüş*
- 544. köpi gören** (köpü ğörön) [çoğu gören] “Çok yaşamış, çok şey görüp geçirmiş, her türlü sıkıntı ve mutluluğu yaşamış, güngörmüş, hayat tecrübesi çok, başyndan çok şey geçmiş, çok tecrübeli kimse anlamına gelir.” = *azın adamı değil, çifte kavrulmuş, dünyayı anla(mış), feleşin çemberinden geçmiş, görmüş geçirmiş, güngörmüş, kaçın kurası, umur görmüş*
- 545. köpi geçip, azy galan** (köpü geçip, a:zı ğa:lan) [çoğu geçip azı kalan] “Ömrünün çoğunu geçirmiş, ömrünün sayılı günleri kalan, yaşlanmış, ihtiyarlamış kimselere denir.” = *beli bükül(müş), bir ayağı çukurda, elden ayaktan düş(müş), kıcının kılı ağar(mış), üç otuzunda (~ otuzluk), yaşlı başlı*
- 546. köpi ötüp, azy galan** (köpü ötüp, a:zı ğa:lan) [çoğu geçip azı kalan] “Ömrünün çoğunu geçirmiş, ömrünün sayılı günleri kalan, yaşlanmış, ihtiyarlamış kimselere denir.” = *beli bükül(müş), bir ayağı çukurda, elden ayaktan düş(müş), kıcının kılı ağar(mış), üç otuzunda (~ otuzluk), yaşlı başlı*

- 547. köprüde galtaşan ýeri ýok** (köprüdö ğaltaşan yeri yo:k) [köprüde ilişen yeri yok] “Birbiri ile herhangi bir bağı ve ilişkisi yok manasına gelir.” = *aralarında hiçbir bağ yok*
- 548. kör bol** (kö:r vol) [kör ol] “Ne hâlin varsa gör, zorluğa kendin katlan anlamına gelir.” = *ne hâlin varsa gör*
- 549. kör bolaýyn** (kö:r voloyun) [kör olayım] “Bir işi başaramazsam kendi hatamdır ve zorluklarına kendim katlanırım, ne olursam olayım anlamına gelir. = *Allah belamı versin, ne olursa(m) ol(ayım)*
- 550. kör bolsun** (kö:r volşun) [kör olsun] “Ne hâli varsa görsün, bir işi başaramazsa zorluğuna kendisi katlansın anlamına gelir.” = *benden söylemesi, ne hâli varsa görsün, nasıl isterse, nasıl uygun görürse, paşa gönlü bilir*
- 551. kör düyesi köprüden geçen** (kö:r düyöşü köprüdön geçen) [kör devesi köprüden geçen] “Evlenen, evli barklı olan, yuva kuran anlamına gelir.” = *başı bağlan(an), evli barklı ol(an), yuva kur(an)*
- 552. kör hasasyny bir aldyrar** (kö:r hasa:şını vir allırar) [kör bastonunu bir (kere) çaldırır] “İnsan aynı hataya ikinci kez düşmez anlamına gelir.” = *(insan) ikinci kez aynı hataya düşme(z)*
- 553. körüň ýok** (kö:rüň yo:k) [işin yok] “Senin orada işin yok, orada bulunma anlamına gelir.” = *iş(in) ne?, ne işi(n) olur?, ne işi(n) var?, senin orada işin yok*
- 554. kül dökmedik ýeri ýok** (kül lökmödük yeri yo:k) [kül dökmedik yeri yok] “Yaşamadığı yer yok, gitmediği yer yok, belli bir yerde yerleşmeyen, oraya buraya göçüp duran anlamına gelir.” = *evi sırtında(dır), göçerkonar yaşa(r)*
- 555. kürümguradan** (kürümğu:rodon) [çukur kurutan] “Tarla faresi demektir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

556. kıyamât günü goñşudan (kıya:mat günü goñşıdan) [kıyamet günü komşudan (fayda görürsün)] “Başına bir şey geldiğinde komşun yardım eder anlamına gelir.” = *komşu komşunun külüne muhtaç(tır)*

L

557. liriki yza çekilme (li:riki ı:za çekilme) [lirik geriye çekilme] “Herhangi bir edebî eserin akışının durdurulup yazarın kendi fikirlerini ve duygularını anlattığı kısma denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

M

558. maly ekiniñe düşdümi? (ma:lı ekiniñe düşdüümü?) [malı (senin) ekinine düştü mü?] “Bir kimseye ‘Biri kalbini kırdı mı, incitti mi, kötülük etti mi, zarar verdi mi?’ anlamında sorulur.” = *(senin) gönlünü kır(dı mı?), (senin) kalbini kır(dı mı?)*

559. mana düşmez I (ma:na: düşmöz) [mana anlamaz] “Söylenen, konuşulan şeyler hakkında çıkarım yapamayan, konuşulana anlayamayan anlamına gelir, genellikle çocuklar için söylenir.” = *laf anlamaz*

560. mana düşmez II (ma:na: düşmöz) [mana anlamaz] “Söylenen ve anlatılan şeylere akli ermeyen, akli kıt, anlayışı zayıf anlamına gelir.” = *aklı eksik, boş kafalı, cennet öküzü, düdük makarnası, enayi pilakisi, eşek kafalı, horoz akıllı (~ kafalı), kaba kafa, kaz kafalı, koyun dede, koyun gibi, koyun beyinli, kuş beyinli; nato kafa, nato mermer; peygamber öküzü, sepet kafalı, taş arabası, tın tın, yarım akıllı*

561. manysy bolmaz (ma:nı:sı volmoz) [manası olmaz] “Bir işin zor olmadığı, kolaylıkla yapılabileceği anlamına gelir.” = *çocuk oyuncuğı, iş değil, işten (bile) değil, laf değil, lafı olmaz*

562. manysy ýok (ma:nı:sı yo:k) [manası yok] “Bir işin zor olmadığı, kolaylıkla yapılabileceği anlamına gelir.” = *çocuk oyuncuğı(dır), iş değil, işten (bile) değil, laf değil, lafı olmaz*

- 563. mañlaýyñ açyk bolsun!** (mañlayıñ açık bolşun!) [alnın açık olsun] “Alnın ak olsun, bahtın açık olsun, güzel bir ömür geçir manasına gelir.” = *bahtı(n) açık ol(sun)*
- 564. mañlaýyñ ak bolsun!** (mañlayıñ a:k bolşun!) [alnın ak olsun] “Alnı ak olsun, bahtı açık olsun, güzel bir ömür geçirsin manasına gelir.” = *bahtı(n) açık ol(sun)*
- 565. mañlaýy ýok** (mañlayı yo:k) [alnı yok] “İşleri yolunda gitmeyen, bahtsız, şanssız, talihsiz, işi rast gitmeyen anlamına gelir.” = *bahtı bağı(dır), bahtı kara(dır), yıldızı düşük(tür)*
- 566. masgaranyñ aýry mazary ýok** (maşğara:nıñ ayrı maza:rı yo:k) [maskaranın ayrı mezarı yok] “Maskara olan da olmayan da aynı mezara girecek, maskara olmak insanlar arasında olmayan şey değil anlamına gelir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 567. menden saña barýança** (mennen şaña varya:nça) [benden sana vardığı kadar] “Bir işi baştan savma bir şekilde yapma, alelacele yapma anlamına gelir.” = *baştan savma (yapma), şöyle bir (yapma), üstünlük (yapma), yalan yanlış (yapma), yalap şalap (yapma), yarım yamalak (yapma)*
- 568. menden saña bulut ýakyn** (mennen şaña vulut yaqı:n) [benden sana bulut yakın] “Benden sana fayda yok, benden ümidini kes, sakın bana güvenme anlamına gelir.” = *(benden sana) fayda yok, (benden) hayır bekle(me), (benden) ümidini kes*
- 569. men diýen I** (men niyen) [ben diyen] “Kendine güvenen, güçlü olduğuna inanan, gelişkin, yiğit anlamına gelir.” = *dağ gibi, koç yiğit, pek gözlü, yüreği konuş(an) (~ söyle(yen)), yüreği pek*
- 570. men diýen II** (men niyen) [ben diyen] “Seçkin, kalburüstü, üstün anlamına gelir.” = *kalburüstü, kaymak tabakası, kaymak takımı, saygıdeğer*

- 571. men diýen** III (men niyen) [ben diyen] “Filinta gibi, çıta gibi, endamlı, uzun boylu ve yakışıklı, boyu posu yerinde anlamına gelir.” = *boy bos yerinde, boylu boslu, filinta gibi*
- 572. meni urany, hudaý ursun** (meni uronı, huda:y ursun) [beni vuranı Tanrı vursun] “Beceriksiz, elinden hiçbir iş gelmeyen, kendine bile faydası olmayan, üstüne başına dikkat etmeyen, gayretsiz, işe yaramaz, tembel, sünepe, zavallı anlamına gelir.” = *ayran geven, elinden bir iş gelme(z), işe yaramaz, ne yaptığını bilme(z), paçasını çekecek (~ toplayacak) hâli yok, sultani tembel, yol yordam bilme(z),*
- 573. men men diýen** (men men niyen) [ben ben diyen] “Kendine güvenen, güçlü olduğuna inanan anlamına gelir.” = *dağ gibi, koç yiğit, pek gözlü, yüreği konuş(an) (~ söyle(yen)), yüreği pek*
- 574. men nâme diýýän, dutarym nâme diýýär** (men nâ:me diyyä:n, du:ta:rım nâ:me diyyä:r) [ben ne diyorum, tamburam ne diyor?] “Ben ne söylüyorum o ne söylüyor anlamına gelir, söylenen şeyle ilgisiz bir söz sarf edildiğinde söylenir.” = *ben ne söylüyorum o ne söylüyor?*
- 575. men nâme diýýän, tamdyram nâme diýýär** (men nâ:me diyyä:n, tamnıra:m nâ:me diyyä:r) [ben ne diyorum, taburam ne diyor?] “Ben ne söylüyorum o ne söylüyor anlamına gelir, söylenen şeyle ilgisiz bir söz sarf edildiğinde söylenir.” = *ben ne söylüyorum o ne söylüyor?*
- 576. me saña gerek bolsa** I (me şaña gerek bolşo) [al sana gerek olsa] “Vay başımıza gelene, neler geldi başımıza, gördün mü olanı, gördün mü ne oldu? anlamına gelir.” = *düşüğümüz hâle bak!*
- 577. me saña gerek bolsa** II (me şaña gerek bolşo) [al sana gerek olsa] “Sana gerekiyorsa al, al senin olsun anlamına gelir.” = *al senin olsun*
- 578. mesgeden ýugralan** (meşgeden yuğrolon) [tereyağından yoğrulan] “Çok yumuşak huylu, mülayim kimselere denir.” = *başı yumuşak, kuzu gibi, yumuşak başlı*

- 579. märeke gören** (mä:reke görön) [davet gören] “Değişik meclislerde bulunmuş olan, kalabalık kitlelerce tanınan anlamına gelir.” = *adlı sanlı, ad yap(mış), parmakla gösteril(en)*
- 580. mirasdüşer I** (mi:ra:şşüşör) [mirasdüşer] “Mirasçı demektir.” = *miras kal(mış), miras düş(er)*
- 581. mirasdüşer II** (mi:ra:şşüşör) [mirasdüşer] “Bir fikri veya akımı devam ettiren, o düşünce ve fikre sahip kimselere denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 582. misginsokar** (mişgi:nşokor) [miskin sokar] “Saman altından su yürüten, fark ettirmeden yapacağını yapan anlamına gelir.” = *gizli işler çevir(en), karda gezip izini belli etme(yen), saman altından su yürüt(en)*
- 583. murtuñ towly bolsun** (murtuñ towlı volşun) [bıyığın kıvrımlı olsun] “İşlerin hep yolunda gitsin, daima neşen yerinde olsun manasına gelir.” = *bahtı(n) açık ol(sun)*
- 584. murty garalan** (murtı ğaralan) [bıyığı kararan] “Yiğit, delikanlı anlamına gelir.” = *delikanlı*
- 585. murty palta kesmez** (murtı palta keşmez) [bıyığı balta kesmez] “Gözünü daldan budaktan sakınmaz anlamına gelir.” = *aslan yürekli(dir), gözü kara(dir), gözünü daldan budaktan (~ çöpten) esirgeme(z) (~ sakınma(z), gözü pek(tir), kefeni boynunda(dir), pek gözlü(dür), yüreği konuş(ur) (~ söyle(r)), yüreği pek(tir)*
- 586. müsminsokar** (müşmüynşokor) [şişman sokar] “Saman altından su yürüten, fark ettirmeden yapacağını yapan anlamına gelir.” = *gizli işler çevir(en), karda gezip izini belli etme(yen), saman altından su yürüt(en)*
- 587. myzagasyňa däl** (mıza:ğaşına dä:l) [umrunda değil] “Umrunda değil, umursamaz, pervasız anlamına gelir.” = *vurdumduymaz, vurdumduymaz Kör Ayvaz, umrunda değil*

N

- 588. ne çiş köysün ne kebab** (ne çi:ş köysün ne keva:p) [ne şiş yansın ne kebab (yansın)] “Ne şiş yansın ne kebab, her iki taraf da zarar görmesin, her iki tarafa karşı da dengeli hareket edilsin anlamına gelir.” = *ne şiş yansın ne kebab*
- 589. nekdogdy** (nekdoğdı) [insafsız doğdu] “İnsafsız, acımasız anlamına gelir.” = *cehennem zebanisi, katı yürekli, pek yürekli, taş yürekli*
- 590. neneñ-niçik bolyança** (neneñ-niçik bolyo:nço) [nasıl niçin oluncaya kadar] “Sonuçlanıncaya kadar, belli bir neticeye varıncaya kadar, belli bir karar verilinceye kadar anlamına gelir.” = *karara (~ yargıya) var(ıncaya kadar)*
- 591. nesip bolsa** (neşi:p bolso) [nasip olsa] “Nasipte varsa, kısmetse, Allah izin verirse anlamına gelir.” = *Allah izin verirse, Allah kısmet ederse, nasipte varsa*
- 592. nesip etdiginden** (neşi:v etdiğinnen) [nasip ettiğinden] “Nasip olduğu kadar manasına gelir.” = *nasipte ol(duğu kadar), nasip et(tiği kadar)*
- 593. nesip etsin** (neşi:v eşsin) [nasip etsin] “Allah nasip etsin, fırsat versin, eriştirsın manasına gelir.” = *Allah nasip et(sin), Allah fırsat ver(sin)*
- 594. nã körüñ bar?** (nä: kö:rüñ ma:r?) [ne işin var?] “Orada işin yok, ne işin var? anlamına gelir.” = *iş(in) ne?, ne işi(n) olur?, ne işi(n) var?*
- 595. nili azan** (ni:li a:zan) [düşüncesi azan] “İnsanlığını yitirmiş, niyeti bozuk, niyeti kötü anlamına gelir.” = *fena kalpli, kalbi bozuk, niyeti bozuk*
- 596. nili üytgän** (ni:li üytgä:n) [düşüncesi değişen] “İnsanlığını yitirmiş, niyeti bozuk, niyeti kötü anlamına gelir.” = *fena kalpli, kalbi bozuk, niyeti bozuk*
- 597. noş bolsun!** (no:ş volsun!) [afiyet olsun] “Afiyet olsun, canınıza değsin, yarasın anlamına gelir.” = *afiyet olsun, boğaz ola, canınıza değsin, yağ bal olsun*

O

- 598. oda salsañ tütemez** (o:do şalsañ tütömöz) [ateşe atsan tütmez] “Geçim sıkıntısı çeken, maddi anlamda hiçbir şeyi olmayan, iflas eden anlamına gelir.” = *meteliğe kurşun at(ar), on parasız(dır), beş parasız(dır), darlık çek(er), geçim sıkıntısı çek(er), iki yakası bir araya gelme(z)*
- 599. o diýen däl** (o diyen nä:l) [o diyen değil] “Her zamankinden düşük derecede, olması gerekenden daha az anlamına gelir.” = *o biçim değil*
- 600. o dünýä, bu dünýä** (o dünýä:, bu dünýä:) [o dünya, bu dünya] “Ebedi, ömrübillah, her zaman manasına gelir.” = *dünya durdukça, her daim, sittin sene*
- 601. oylan-oylanjyk däl** (oğlon-oğloncuğ dä:l) [oğlan oğlancık değil] “Tecrübesiz değil, toy değil, görmüş geçirmiş anlamına gelir.” = *azın adamı değil, çifte kavrulmuş(tur), feleğin çemberinden geçmiş(tir), görmüş geçirmiş(tir), umur görmüş(tür)*
- 602. ogry syrty govşak** (oğrı şırtı ğowşok) [hırsızın sırtı güçsüz(dür)] “Başı yerde olan, yanlış bir iş yaptığı için kendini suçlu, ayıplı, kusurlu hisseden anlamına gelir.” = *başı yerde(dir), süt dökmüş kedi gibi(dir)*
- 603. ogul ýaşy uzyn bola!** (oğul ya:şı uzuyn molo!) [oğul yaşı uzun ola!] “Erkek bebekleri veya torunları olanlara söylenir, ‘Oğlunuzun ömrü uzun olsun.’ anlamına gelir.” = *Allah bağışlasın, Allah ömrünü uzun etsin*
- 604. ogul ýaşy uzyn bolsun!** (oğul ya:şı uzuyn molşun!) [oğul yaşı uzun olsun] “Erkek bebekleri veya torunları olanlara söylenir, oğlunuzun ömrü uzun olsun anlamına gelir.” = *Allah bağışlasın, Allah ömrünü uzun etsin*
- 605. okaraňy getir süýt bereýin** (oçoro:ñı ğetir şüyt bereyin) [kabını getir, süt vereyim] “Uğur böceği için söylenen maninin dizelerinden kalıplaşmıştır; uğur böceği demektir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

- 606. ok geçmez** (oķ geçmez) [ok geçmez] “Çok sık, çok gür manasına gelir.” = **balta girmemiş** (~ görmemiş ~ değmiş)
- 607. okkesdirme** (oķkeşirme) [ok kestirme] “Düğün veya eğlence yapılan yerin önünden at koşturup hızlı bir şekilde geçerek yapılan geçit törenine denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 608. oñ bolsun!** (oñ molşun!) [iyi olsun] “Hayırlısı olsun, yaptığın şey başarılar getirsin, işlerin yolunda gitsin, umduğunu bulasın anlamına gelir.” = **bahtı(n) açık ol(sun), işleri(n) yolunda git(sin), umduğunu bul(asın)**
- 609. oragatdy** (oroğatdı) [orak attı] “Yenilenin galip gelene kendi yığıdığı otu vermek koşulu ile orak atılarak oynanan çocuk oyununa denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 610. orunbasar** (orunmaşar) [yer basar] “Yardımcı anlamına gelir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 611. otursa-tursa** (oturşo-turşo) [otursa kalksa] “Her zaman, daima anlamına gelir.” = **her daim, oldum olası, sabah akşam**
- 612. oturyp-turuş** (oturup-turuş) [oturup kalkış] “Bir insanın oturduğu kalkışı, hâl ve hareketleri, davranışları anlamına gelir.” = **oturup kalk(ış)**
- 613. oturyw ýok** (oturuw yo:k) [oturmuş yok] “Çok yoğun, dinlenmeye bile vakti olmayan sürekli işi olan, işi başından aşkın anlamına gelir.” = **dur durak yok, işi başından aşkın(dir)**
- 614. otyr ýeri kül üstünde, göwni kap dagynda** (otır yeri kül üşşünnö, göwnü kaçp da:ğınna) [oturduğu yer kül üstünde, gönlü kaf dağında(dır)] “Kül üstünde oturduğu hâlde kendini Kafdağı’nda sanan; burnu Kafdağı’nda, burnu havada, kendini bir şey zanneden, kendini dev aynasında gören, kendini fasulye gibi nimetten sayan manasına gelir.” = **başı yukarıda(dir), bıyığı yelli(dir), burnu büyük(tür), burnu havada(dir), burnu Kafdağı’nda(dir), burnu yere düşse almaz, fasulye gibi kendini**

nimetten say(ar), kendini bir şey san(ır), kendini dev aynasında gör(ür), kendini fasulye gibi nimetten san(ır)

615. owarra bol! (oworro vol!) [uzak ol!] “Yok ol, defol, uzak ol, gözüme görünme anlamına gelir.” = *cehenneme kadar yolu var, cehennem ol, gözüm görmesin*

616. owarra et! (oworro et!) [uzak et!] “Yok et, defet, ortadan kaldır, uzak et anlamına gelir.” = *ortadan kaldır, toz et*

617. owarra git! (oworro ğit!) [uzak git!] “Nereye gidersen git, gözüme görünme, yok ol, benden uzak ol anlamına gelir.” = *cehennem ol, cehenneme kadar yolu var, gözüm görmesin*

618. oýun bir maza iki (oyun mir maza: iki) [oyun bir, keyif iki] “Haddini bil, haddini aşma, her şeyin bir sınırı var anlamına gelir.” = *haddini aş(ma), hadini bil*

619. oýunçy utulanyny bilse ýagşy (oyunçı utulonunu vilşe yağşı) [oyuncu kaybettiğini bilse iyi] “Oyunda yenilen kimsenin yenildiğini kabul etmesi, hazmetmesi iyi bir şeydir anlamına gelir.” = *yenilgiyi kabul et(meyi bilmeli)*

Ö

620. öçmez-yitmez (öçmöz-yitmez) [sönmez yitmez] “Ömürlük sürecek, kalıcı, insanların zihninde yer eden anlamına gelir.” = *(hep) akılda kal(ır), (hep) zihinde yer ed(er)*

621. öler ada galar at (ölör a:da ğa:lar at) [ölür ada, kalır at] “İnsan yaşadığı vakitte iyi ve faydalı işler yapmalı çünkü kendisi ölse bile yaptığı iyilikler kalır anlamına gelir.” = *yigit ölür, adı kalır*

622. ölmez-yitmez (ölmöz-yitmez) [ölmez yitmez] “Ömürlük sürecek, kalıcı, insanların zihninde yer eden anlamına gelir.” = *akılda kal(an), aklına yer ed(en), (zihinde) yer ed(en)*

- 623. ömrüne bereket!** (ömrüñö vereket!) [ömrüne bereket (versin)!] “Mahsulüne bereket denildiğinde karşılık olarak söylenir, ‘Ömrün bereketli olsun.’ anlamına gelir.” = *çok yaşa, ömrüne bereket, ömrü(n) uzun olsun*
- 624. ömrüñ uzak bolsun** (ömrüñ uzok bolşun) [ömrün uzak olsun] “Ömrün uzun olsun, çok yaşa manasına gelir.” = *çok yaşa, ömrüne bereket, ömrü(n) uzun olsun*
- 625. öñe gidiş** (öñö ğidiş) [öne gitme] “Yeni yeni şeyler deneme, yenilikler ortaya koyarak ilerleme ve gelişme anlamına gelir.” = *alıp yürü(me), yol al(ma)*
- 626. öñyeten** (öñyeten) [ön yeten] “Her önüne gelen, önüne gelen, karşısına çıkan, rastgele kişi, olur olmaz kimse anlamına gelir.” = *o bu herkes, olur olmaz (kimse), önüne gelen*
- 627. öten-geçenler** (ötön-ğecenler) [geçen geçenler] “Bu dünyadan gelip geçenler, atalarımız, ceddimiz anlamına gelir.” = *gelmiş geçmiş(ler)*
- 628. öwez ogluny bersin!** (öwöz oğlunu versin!) [onun yerine oğlunu versin] “Birinin erkek çocuk öldüğünde onun yerine Allah yine erkek evlat versin anlamında söylenir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 629. öwlyüä kessin!** (öwlyüä: keşsin!) [evliya kessin] “Kendi söylediğinin doğru olduğunu ispatlamak için söylenir, yemin etme anlamına gelir.” = *ekmek çarpsın (ki), ekmek gözüme (değsin), ellerim yanıma gelsin, gözüm çıksın (~ kör olsun), iki elim yanıma gelecek, yemin ederim, yemin etsem başım ağrımaz*
- 630. öwrüm-aylaw ýok** (öwrüm-aylow yo:k) [eğri büğrülük yok] “Hile hurda yok, yalan yanlış değil, dosdoğru anlamına gelir.” = *hile(si) hurda(sı) yok*
- 631. öydeçimi, düzdeçimi?** (öydöçümü, düzzöçümü?) [evcimen mi, yabani mi?] “Bir kişiye bir bilmece sorulduğunda o kişinin cevabı bulmak için ipucu istediği soruya denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

- 632. öyi arkasynda, çemçesi bilinde** (öyü arkaşınna, çömçöşü vi:linne) [evi arkasında, kaşığı belinde(dir)] “Evsiz barksız, yeri yurdu belirsiz, belli bir yeri olmayan, işsiz güçsüz, avare anlamına gelir.” = *ağzı açık ayran delisi(dir)* (~ *budalası(dır)*), *boş gez(er)*, *boş gezenin boş kalfası(dır)*, *evi sırtında(dır)*, *işsiz güçsüz(dür)*, *sürtüp dur(ur)*
- 633. öyi köyen** (öyü köyön) [evi yanan] “Bir kimseye kızıldığında ya da kötü bir kimseden bahsederken söylenir, evi yansın anlamına gelir.” = *Allah belasını versin*, *Allah kahretsin, lanet olsun*
- 634. öyünde öylänlik ýok** (öyünnö öylä:nlik yo:k) [evinde öğlenlik yok] “Evinde yiyecek içecek bir şey yok anlamına gelir.” = *darlık çek(er)*, *geçim sıkıntısı çek(er)*, *(evde) tam takır kuru bakır*
- 635. öyüni towuga ýükläymeli** (öyünü towuğö yüklä:ymeli) [evini tavuğa yüklemeli] “Eli dar, para sıkıntısı çeken, parasız pulsuz, varını yoğunu kaybetmiş, iflas etmiş, fakir düşmüş, fakir, yoksul, muhtaç manasına gelir.” = *ayaz kal(mış)*, *beş parasız(dır)*, *cebi delik(tir)*, *darlık çek(er)*, *geçim sıkıntısı çek(er)*, *iki yakası bir araya gelme(z)*, *meteliğe kurşun at(ar)*, *on parasız(dır)*, *sefilleri oyna(r)*, *tın tın öt(er)*, *tırl kal(mış)*
- 636. özboluşly** (ö:zvoluşly) [öz oluşlu] “Kendi şahsına münhasır, kendine has anlamına gelir.” = *bir âlem*, *elden ayrıkçı*, *nevişahsına münhasır*
- 637. özdiýenli** (ö:zziyenli) [kendi söylediği] “Kendi dediğini yapan, başına buyruk hareket eden, dik başlı, başkalarının dediğini yapmayan, burnunun dikine giden anlamına gelir. = *anahtarını beline tak(an)*, *başına buyruk ol(an)* (~ *davran(an)*), *burnunun dikine gid(en)*, *dediği dedik; dediği dedik, çaldığı düdük; dik başlı*
- 638. öz eliñ öz ýakañ** (ö:z eliñ ö:z yaça:ñ) [kendi elin, kendi yakan] “Ne yapacağına kendin karar ver, dilediğini yap anlamına gelir.” = *nasıl istersen*, *nasıl uygun görürsen*, *paşa gönlün bilir*, *sen bilirsin*

639. özi kül üstünde, göwni kap dagynda (ö:zû kül üssünnö, göwnü қа:p da:ğınna) [kendi kül üstünde, gönlü kaf dağında(dır)] “Kendi durumunu düşünmeden yapamayacağı şeyleri söyleyen, atıp tutan kimseler için söylenir.” = *başı yukarıda(dır), bıyığı yelli(dir), burnu büyük(tür), burnu havada(dır), burnu Kafdağı’nda(dır), burnu yere düşse almaz, fasulye gibi kendini bir şey san(ar), kendini dev aynasında gör(ür), kendini fasulye gibi nimetten san(ar), kendini nimetten say(ar)*

P

640. peçady bozulmadyk (peçadı vozulmoduk) [ambalajı bozulmamış] “Henüz açılmamış, hiç kullanılmamış, çok yeni, yepyeni anlamına gelir.” = *el değmemiş, gıcır gıcır*

641. perwaýma däl (perwa:yına dä:l) [kaygısına değil] “Bir şeyi dikkate almaz, umursamaz, umrunda olmaz manasına gelir.” = *dünya yıkılsa umurunda olma(z), eşek kanyla aşylan(mış), umurunda olma(z), vurdumduymazlıktan gel(ir)*

642. päl däldir (pä:l lä:llir) [niyet değildir] “Düşünülmemiş, niyetlenilmemiş anlamına gelir.” = *hesapta yok(tu)*

643. päli azan (pä:li a:zan) [niyeti bozulan] “Kötü düşünceli, kötü niyetli anlamına gelir.” = *fena kalpli, kalbi bozuk, kötü kalpli*

644. piñine däl (piñine dä:l) [umurunda değil] “Umurunda değil umursamayan, dikkate almayan anlamına gelir.” = *dünya yıkılsa umurunda olma(z), umurunda değil, umurunda olma(z), vurdumduymaz*

645. pişigiñ ýyndamlygy samanhana baryança (pişigiñ yınnamlığı şa:manha:na: varya:nça) [kedinin çevikliği samanlığa varana kadar(dır)] “Bir işi sonuna kadar götüremez, belli bir sınırı aşamaz, gücü belli bir yere kadar yeter anlamına gelir.” = *devam ed(emez), (daha) ileriye gid(emez), sonunu getir(emez)*

646. pygamberler ýorgudy bolsun! (pı:ğammerler yorğudı volşun!) [peygamberler yorduğu olsun] “Bir rüyayı yorumlayan kimsenin ‘Yorumum doğru olsun.’ anlamında söylediği sözdür. = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

R

647. rejesi geň däl (ireceşi geň dä:l) [durumu iyi değil] “Niyeti kötü, hareketi hoş değil, vaziyeti iyi olmama anlamına gelir. = *hâli hâl değil, niyeti bozuk(tur)*

S

648. saçagyňyz egsilmesin! (saçağyňyz eğişilmeşin!) [sofranız eksilmesin] “Rızkınız eksilmesin, darlık yokluk görmeyin anlamına gelir.” = *Allah arttırsın, Allah ziyade etsin*

649. saçýoldy (saçyollı) [saç yoldu] “Birbirinin saçını çekerek kavga etme, saç yoluşma manasına gelir.” = *saç saça baş başa*

650. sadagaň gideyin (sadağa:ň ñideyin) [sadakan gideyim] “Kurbanın olayım, yoluna öleyim, kulun kölen olayım anlamına gelir.” = *kurban olayım, kul(un) köle(n) ol(ayım), yoluna öl(eyim)*

651. sadakada san ýetmez (sadaçada sa:n yetmez) [sadakada sayı yetmez] “Değer verilmez, adam yerine konmaz, adamdan sayılmaz, küçük görülür manasına gelir.” = *adamdan say(ılmaz), adam yerine koy(ulmaz), aşağı gör(ülür), değersiz gör(ülür), değer ver(ilmez), hafife al(ınır), hor bak(ılır), hor gör(ülür), küçük gör(ülür), metelik ver(ilmez), önem ver(ilmez)*

652. sag asmana süýdüňi (sağ aşma:na süydüňü) [sağ göğe sütünü] “Elinden geleninin en iyisini yap, elinden ne geliyorsa yap manasına gelir.” = *elinden geleni yap, elinden ne geliyorsa yap*

653. sag bol! (sağ vol!) [sağ ol] “Sağ ol demektir.” = *sağ ol, nur ol, pir ol*

- 654. sakawyň soňuna seret** (şa:rowuň soňuno seret) [kekemenin sonuna seyret] “Konuşulan şeyin sonucuna bak, neticeye bak anlamına gelir.” = *Hatice’ye değil neticeye bak*
- 655. sakyrta galy bolup** (şakırtğa ya:lı volup) [kene gibi olup] “Kene gibi küçük olan, çok küçük olan, minicik, ufak anlamına gelir.” = *bit kadar, mercimek kadar, tırnak kadar*
- 656. saman astyndan suw goýberen** (şa:man aşşınnan şuw góyveren) [saman altından su koyveren] “Saman altından su yürüten, hilekâr, gizlice iş çeviren anlamına gelir.” = *gizli işler çevir(en), karda gezip izini belli etme(yen), saman altından su yürüt(en)*
- 657. sandan çykan I** (şa:nnan çykan) [sayıdan çıkan] “Mahvolan, ziyan olan, kullanılamaz hâle gelen anlamına gelir.” = *haşat ol(an), hurdası çık(an), hurdaya dön(en), iler tutar yeri kalma(yan), iler tutar yeri olma(yan)*
- 658. sandan çykan II** (şa:nnan çykan) [sayıdan çıkan] “Yanlış yolda olan, yanlış işler yapan, kötü yolda olan kimselere denir.” = *azgınlığa sap(an), kötü yola sap(an), yoldan çık(an), yolunu sapıt(an), yolunu şaşır(an)*
- 659. san-sajagy ýok** (şa:n-şa:cağı yo:k) [sayısı sınırı yok] “Çok fazla, sınırsız, sayıca fazla anlamına gelir.” = *bin bir, hesabı yok, tümen tümen*
- 660. sarysolmaz** (şa:rışolmoz) [sarı solmaz] “Sarı solmaz otu, ölmez otu, altın otu gibi adlarla bilinen sarı çiçekli bir ot türüdür.” = *altın otu, sarı solmaz*
- 661. sazakyaran** (şa:zakya:ran) [çalı delen] Kışın son aylarında esen soğuk rüzgar demektir. = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 662. sen men ýok** (şen men yo:k) [sen ben yok] “Beklenmedik bir anda, derhal, aniden, ansızın, çabucak, hızlıca anlamına gelir.” = *ateş alır gibi, bir ayak önce (~evvel), bir çırpıda, bir koşu, el değer etek değmez, kaşla göz arasında, tez elden*

- 663. soñuny görüp gelen ýok** (soñunu görük gelen yo:k) [sonunu görüp gelen yok] “Bir şeyin sonucunda ne olacağı belli olmaz, bunu kimse bilemez anlamına gelir.” = *Allah bilir, Tanrı bilir*
- 664. sowuk uruş** (şowuğ uruş) [soğuk savaş] “Soğuk savaş demektir.” = *soğuk savaş*
- 665. söbükbasar** (şö:vükbaşar) [ayak bileği basar] “Yardımcı demektir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 666. sözi suw gysymlan ýaly** (şözü suw ğışımıla:n ya:lı) [sözü su avuçlar gibi(dir)] “Boş, işe yaramaz, gereksiz konuşanlar için söylenir.” = *boş konuş(ur), boş boş konuş(ur), caz yap(ar), gevezelik ed(er), zevzeklik ed(er)*
- 667. sözi ýapa degmez** (şözü yapa: değmez) [sözü yapıya değmez] “Yalan söyleyen anlamına gelir.” = *avurt şişir(ir), bom at(ar), desteksiz at(ar), kantin at(ar), katakofi at(ar), katakulli oku(r), kıtır at(ar), kofti at(ar), mantar at(ar), martaval at(ar) (~ kes(er) ~ oku(r)), masal anlat(ır), maval oku(r) (~ at(ar)), palavra at(ar) (~ savur(ur) ~ sık(ar) ~ yuvarla(r)), yüksekten at(ar)*
- 668. sözün agzynda** (şözün ağzında) [sözün ağzında (beklesin)] “Lafını balla kestim, bir kimsenin sözünü kesmek gerektiğinde ‘İzin verin’ anlamında kullanılır.” = *lafını (~ sözünü) balla kestim*
- 669. söz ýok** (şöz yo:k) [söz yok] “Söz yok, söylenecek bir şey yok, hiçbir eksiği yok, çok güzel, çok iyi, mükemmel anlamına gelir.” = *dört başı mamur(dur), dört dörtlük(tür), laf yok, söz yok*
- 670. suw getiren hem bir küýze döwen hem** (şuw getiren hem mir küyzö döwön hem) [su getiren de bir çömlek kıran da (birdir)] “Bir işi doğru düzgün yapanla yapmayanın arasında fark yok, adaletsiz davranılarak ikisi de eşit görülür anlamına gelir.” = *testiyi kıran da bir, suyu getiren de (birdir)*
- 671. süňklerinden torba asaýmaly** (şüňklörünön to:rvo aşaymalı) [kemiklerinden torba asmalı] “Bir deri bir kemik, çöp gibi, çok zayıf manasına gelir.” = *bir deri bir*

kemik(tir), burnunu sıksan canı çıkacak, canlı cenaze(dir), çöp gibi(dir), çöpten çelebi(dir), değnek gibi(dir), firez gibi(dir), hayali fener(dir), insan kurusu(dur), kuru kemik(tir), mezar kaçkını(dir), mumya gibi(dir), padavra gibi(dir), padavrası çıkmış, püf desen uçacak, tazi gibi(dir), teneşir horozu(dur) (~ kargası(dir)), tirit gibi(dir), üflesen uçar

672. süññi gatan (şüññü ğatan) [kemiği katılaşan] “Zamanında çok çalışmış kimse, işte pişmiş kişi, işe alışıp beceri ve ustalık kazanmış kimse için söylenir.” = *azın adamı değil, çifte kavrulmuş, feleğin çemberinden geçmiş, görmüş geçirmiş, umur görmüş*

673. süññünden syzan (şüññünnen sızan) [kemiğinden sızan] “Bir kimsenin evlatları, çocukları anlamına gelir.” = *çoluk çocuğ(u)*

674. süyjülik bilen gatnaşalyñ (şüyçülük bilen ğatnaşalıñ) [tatlılık ile ilişki kuralım] “Birbirimize karşı sevgimizi ve saygımızı göstererek ilişkimizi koruyalım, tatlı tatlı geçinelim, iyi ilişkiler kuralım anlamına gelir.” = *gül gibi geçin(elim), tatlı tatlı geçin(elim)*

675. syrçasy suw götermez (sırçası şuw ğötörmöz) [sırçası su kaldırmaz] “Kızgın, sinirli, ufacak bir şeye bile kızar anlamına gelir.” = *(hemen) ateş al(ır)*

676. syrty bilen tiken alybermeli (sırtı vilen tiken alıvermeli) [sırtı ile diken alıvermeli] “Zayıflayıp bir deri bir kemik kalmış çocuğa denir.” = *bir deri bir kemik(tir), burnunu sıksan canı çıkacak, püf desen uçacak, üflesen uçar*

677. syrty bogy tutmaz (şırtı voğı tutmoz) [sırtı bağ tutmaz] “Korkak, korkusundan bir şey yapamayan, ödleğ anlamına gelir.” = *çalı zeybeği(dir), deve yürekli(dir), tavşan yürekli(dir), yalımı alçak(tır), gölgesinden kork(ar)*

Ş

678. şatyny görmedik (şatını ğörmödük) [zorluk görmemiş] “Zorluk görmemiş, sıkıntı çekmemiş anlamına gelir.” = *bey (~ paşa) gibi yaşa(yan); bir eli yağda, bir eli balda; hâli vakti yerinde; karnı tok, sırtı pek*

679. **şeytana sapak beren** (şeyta:na sapak beren) [şeytana ders veren] “Hilekâr, çok bilmiş anlamına gelir.” = *şeytana külahlı (~ pabucu) ters giydir(en)*
680. **şory depesine çykan** (şo:rı depesine çıkan) [tuzu tepesine çıkan] “Edepsiz, kötü, hayasız insanlara denir.” = *terbiye al(mamış), terbiye gör(memiş)*
681. **şükür et!** (şükür et!) [şükür et] “Şükret, elindekiyle yetinmeyi bil, kanaatkâr ol anlamına gelir.” = *elindekiyle yetin, tencerede pişirip kapağında ye*

T

682. **tagam-tagsyry ýok** (tağam-tağsı:rı yo:k) [tadı tuzu yok] “Tatsız tuzsuz, lezzetsiz anlamına gelir.” = *Çapanoğlunun aptes suyu gibi(dir), tatsız tuzsuz(dur)*
683. **tamda gulak bar** (ta:mna ğuloğ ba:r) [odada kulak var] “Ne kadar gizli tutulursa tutulsun, gizli konuşulan şey umulmadık bir yoldan başkalarınca duyulur; bu nedenle tedbirli davranmalı anlamına gelir.” = *yerin kulağı vardır*
684. **tans edersin** (tanış edersin) [dans edersin] “Bir işi yapmama şansın varsa yapma, başından atmaya çalış anlamına gelir.” = *başından at(abilersen at)*
685. **tañry ýalkasyn** (tañrı yalkaşın) [Tanrı bağışlasın] “Sağ ol, teşekkürler, teşekkür ederim manasına gelir.” = *eksik olma, nur ol, pir ol, sağ ol*
686. **tapan-tupan** (tapan-tupan) [bulup buluşturduğu] “Elinde ne varsa, ne bulduysa anlamına gelir.” = *elde (avuçta) ne varsa*
687. **tapar-tapmaz** (tapar tapmaz) [bulur bulmaz] “Muhtaç, fakir, ihtiyaç sahibi kimselere denir.” = *ayaz kal(an), beş parasız, darlık çek(en), geçim sıkıntısı çek(en), iki yakası bir araya gelme(yen), meteliğe kurşun at(an), on parasız, tırl kal(an)*
688. **tarhandöker** (tarhannökör) [özgür döker] “Çok cömert, eli açık kimselere denir.” = *eli açık, eli geniş, gani gönüllü (~ gönlü gani), gönlü bol (~ gani)*

- 689. tayagyň egrisi özüňe bakan** (tayağıň egrisi ö:zũňö vaқа:n) [sopanın eğrisi kendine doğru(dur)] “Kendi hayrına, kendi faydasına, kendi menfaatine, kendi çıkarına uygun hareket eden kimselere söylenir.” = *bencilik ed(er), kendine yont(ar), kendini düşün(ür), nalıncı keseri gibi kendine yont(ar)*
- 690. tayak gelyänçä ýumruk** (tayak gelyä:nçä yumruk) [sopa gelinceye kadar yumruk (ile vur)] “Daha iyisini buluncaya kadar elde olanla yetin, var olanla idare et anlamına gelir.” = *(daha iyisini buluncaya kadar) eldekiyle yetin, (daha iyisini buluncaya kadar) idare et*
- 691. tebähedi göçen** (tevähedı göçön) [huyu göçen] “Nefsine düşkün, kendine söz geçiremeyen anlamına gelir.” = *doymak bilme(yen), kendini alama(yan), kendini tutama(yan), nefesine düşkün, nefisini yeneme(yen)*
- 692. tebähedi göterilen** (tevähedı götörülön) [huyu kaldırılan] “Nefsine düşkün, kendine söz geçiremeyen anlamına gelir.” = *doymak bilme(yen), kendini alama(yan), kendini tutama(yan), nefisini yeneme(yen)*
- 693. telpegi agan** (telpegi a:ğan) [şapkası yamulan] “Evlenip boşanan, dul kimselere denir.” = *dul kal(an)*
- 694. telpegiñde dawam bar** (telpeğinde da:wwa:m ma:r) [kalpağında davam var] “Yersiz yere, hiçbir sebep olmadan bahane arar, bahane uydurmaya çalışır anlamına gelir.” = *der oğlu der, ipe un ser(er)*
- 695. tersokan** (tersoka:n) [ters okuyan] “Öğrendiği bilgileri kötü amaçlar için kullanan büyücülere denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 696. täterime git** (tä:teri:me git) [uzağa git] “Nereye gidersen git, defol, benden uzak ol anlamına gelir. = *basıp git, cehenneme kadar yolu var, cehennem ol, defol, gözüm görmesin*

- 697. towşana dogduk depe** (towşono doğduk depe) [tavşana doğduğu tepe (güzeldir)]
“Herkes kendi doğup büyüdüğü yer güzeldir anlamına gelir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 698. toýa garramak ýok** (toyo ğarramak yo:k) [düğüne yaşlanmak yok] “Düğün bir yere kaçmaz sonra da gidebilirsin anlamına gelir.” = **(düğün) bir yere kaçmaz**
- 699. toýa gatnaşaly** (toyo ğatnaşalı) [düğüne katılalım] “Düğün veya yas yerinde söylenir; ‘Allah bizi düğün gibi iyi vesilelerle görüşürsün.’ anlamına gelir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 700. toýda duşuşaly** (toydo du:şuşolu) [düğünde buluşalım] “Düğün veya yas yerinde söylenir; ‘Allah bizi düğün gibi iyi vesilelerle karşılaştırsın.’ anlamına gelir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 701. toýdan soňra – tomaşa** (toydon soňro – tomoşo) [düğünden sonra eğlence (arama)] “İş işten geçtikten sonra çare arama anlamına gelir.” = **av avlanmış, tav tavllanmış; ay bacayı aştı; geçti Bor’un pazarı, sür eşeğini Niğde’ye**
- 702. toýda tozsun** (toydo toşşun) [düğünde yırtılsın] “Düğün gibi mutlu günlerde giy, iyi günlerde kullan anlamına gelir.” = **hayırlı olsun, hayrını gör, iyi günlerde kullan**
- 703. toýluk bolsun** (toyluk bolsun) [düğünlük olsun] “Düğün yapacak kimse bir şey aldığında ya da ona birşey hediye edildiğinde ‘Düğününde kullanasın.’ anlamında söylenir.” = **hayırlı olsun, hayrını gör, iyi günlerde kullan**
- 704. toýuñda gaytsyn!** (toyuñdo ğayşşın!) [(senin) düğününde geri gelsin] “Düğün yapan kimseye verilen hediye veya maddi yardımlara karşılık, düğün sahibinin ‘Sizin düğününüzde böyle yardımlar yapmak bizlere de nasip olsun.’ anlamında söylediği sözdür.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 705. tur küştöden** (tur küştödön) [kalk satrançtan] “Satranç oyununda şaha yapılan hücumdan ‘Çekil, vazgeç!’ anlamında söylenir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

706. tur-otur kersen getir (tur-otur kersen ğetir) [kalk otur, kap getir] “Getir götür şeklindeki emirleri yerine getirme, verilen işi yapma, ufak tefek işleri halletme anlamına gelir.” = *ayak işi, getir götür işi*

707. tutda-bas (tutdo-vaş) [tut da bas] “İş başından aşkın, çok meşgul, işleri çok acil anlamına gelir.” = *başını kaşımaya (~ kaşıyacak) vakti yok, iş başından aşkın, (işten) göz açama(z), kafasını kaşıyacak vakti yok*

708. tüpbozan (tüpbozon) [dip bozan] “İnsanların arasını bozan, arabozucu kimselere denir.” = *ara (~ aralarını) aç(an), ara (~ aralarını) boz(an), arabozucu, araya gir(en), birbirine düşür(en), birbirine kat(an), (aralarına) fitne sok(an), katmer kaldır(an)*

709. tükkesme (tüykeşme) [tüy kesme] “Alanında uzman bir şekilde hırsızlık yapma anlamına gelir.” = *gözden sürmeyi çek(me) (~ çal(an)), sürmeyi gözden çek(me)*

U

710. uçdantutma (u:şdontutmo) [uçtan tutma] “Baştan ayağa, boydan boya, tamamı anlamına gelir.” = *a'dan z'ye, baştan ayağa, eliften yeye*

711. ugruna bolsun! (uğruno volşun!) [iyi tarafa olsun] “Bir işe başlayan, bir iş işle uğraşan kimseye söylenir, ‘Şansın açık olsun.’ anlamına gelir.” = *bahtı(n) açık ol(sun), işi(n) yolunda git(sin), işi(n) rast gel(sin)*

712. ugruñyz ugru alsyn! (uğruñuz uğur alsın!) [yolunuz başarıya ulaşsın] “Okula, işe veya mal satmaya giden kişilere söylenir, ‘İşleriniz yolunda gitsin, sağ salim gidip gelin.’ anlamına gelir.” = *bahtı(n) açık ol(sun), işi(n) yolunda git(sin), işi(n) rast gel(sin)*

713. ugru bar (uğru va:r) [doğruluğu var] “Doğru, gerçek, hakikat demektir.” = *hilaf yok, yalan yok*

714. **ugrynda bar** (uğrunno va:r) [doğruluğu var] “Doğru, gerçek, hakikat demektir.”
= *hilaf yok, yalan yok*
715. **ugry ýok I** (uğrı yo:k) [iyi değil] “Keyfi yok, keyifsiz, bıkkın, bezgin anlamına gelir.” = *içi huzursuz, keyfi bozuk (~ yok), morali bozuk*
716. **ugry ýok II** (uğrı yo:k) [iyi değil] “Uygun değil, elverişsiz, tatmin edici değil anlamına gelir.” = *ele alınmaz, elverişsiz*
717. **ugry ýok III** (uğrı yo:k) [doğruluğu yok] “Yalan, doğru değil, gerçek değil anlamına gelir.” = *aslı astarı yok, aslı faslı yok*
718. **ugur haýyr bola!** (uğur hayır volo!) [yolunuz hayır ola] “Uğurlar olsun, esenlikle git, yolun açık olsun, güle güle git anlamına gelir.” = *güle güle (git), uğurlar olsun, uğur (~ uğurlar) ola, yolun açık olsun*
719. **ugur haýyr bolsun!** (uğur hayır volşun!) [yolunuz hayır olsun] “Uğurlar olsun, esenlikle git, yolunuz açık olsun, güle güle git anlamına gelir.” = *güle güle (git), uğurlar olsun, uğur (~ uğurlar) ola, yolun açık olsun*
720. **ujy iki däl** (u:cı iki dā:l) [ucu iki değil] “Çetrefilli değil, karmaşık değil, belirsiz değil, açık seçik, belli anlamına gelir.” = *açık seçik(tir), gün gibi açık(tır), her şey ortada(dır)*
721. **ulalyp-oňalmadyk I** (uloluv-oňolmoduk) [büyüyüp düzelmeyen] “Zekâ düzeyi gelişmemiş, aptal, akılsız anlamına gelir.” = *aklı eksik, aklının çivisi (~ tahtası ~ bir tahtası) eksik, boş kafalı, cennet öküzü, düdük makarnası, enayi pilakisi, eşek kafalı, geri zekâlı, horoz akıllı (~ kafalı), kaba kafa, kafasının bir tahtası noksan, kaz kafalı, koyun beyinli, koyun dede, koyun gibi, kuş beyinli; nato kafa, nato mermer; peygamber öküzü, sepet kafalı, taş arabası, tin tin, yarım akıllı*
722. **ulalyp-oňalmadyk II** (uloluv-oňolmoduk) [büyüyüp düzelmeyen] “Elinden bir iş gelmeyen, işe yaramaz, beceriksiz, tembel anlamına gelir.” = *ayran geven, iş bilme(yen), yol yordam bilme(yen), ağzı açık ayran delisi (~ budalası)*

723. **uly söze toba** (ulı sözö to:vo) [büyük söze tövbe (ederim)] “Büyük konuşmuş olmayayım anlamına gelir.” = *büyük konuş(muş olmayayım), büyük söz söyle(miş olmayayım)*
724. **urha-ur I** (urha:-ur) [vur ha vur] “Yağmala, talan et, kendine ait olmayan şeyleri paylaş anlamına gelir.” = *alan talan et*
725. **urha-ur II** (urha:-ur) [vur ha vur] “Sarhoş edici içkileri iç anlamına gelir.” = *dik kafaya*
726. **urnanyñ üstünde durna** (urno:nuñ üşşünnö durno) [eklenenin üstünde turna (var)] “Önceki işinin, sıkıntının üzerine eklenen sıkıntı, dert anlamına gelir.” = *kambur kambur üstüne*
727. **urşuñ geñeşi ýok** (urşuñ ñeñeşi yo:k) [dövüşün danışması yok] “İşe hemen girişmek lazım, beklemenin manası yok, danışıp konuşmaya ne hacet anlamına gelir.” = *(hemen) işe giriş(mek) (gerek)*
728. **ur-tut** (ur-tut) [vur tut] “Apar topar, hemen, derhal anlamına gelir.” = *apar topar, bir ayak önce (~ evvel), bir çırpıda, bir nefeste (~ solukta) (söz ~ içecek için), el değer etek değmez, kaşla göz arasında, tez elden*
729. **urupğaçdy** (urupğaşdı) [vurup kaçtı] “Kız ve erkek çocukların birbirlerine vurup kaçmak suretiyle oynadıkları oyuna denir.” = *elim sende*
730. **uzagyndan gatnaşalyñ!** (uzoğunnon ğatnaşalıñ!) [uzağından ilişki kuralım] “İlişkimiz uzun süre gelişerek devam etsin, arkadaşlığımız uzun süre devam etsin anlamına gelir.” = *(dostluğumuz) uzun boylu (olsun)*
731. **uzak yaş bersin** (uzoğ ya:ş verşin) [uzak yaş versin] “Allah uzun ömür versin, çok yaşayasın anlamına gelir.” = *Allah uzun ömür versin, ömrüne bereket, ömrü(n) uzun olsun*

Ü

732. üm bilmez I (üm milmez) [işaret bilmez] “Kavrayışsız, anlayışsız, saf, akli kıt, cahil, aptal anlamına gelir.” = *aklı eksik, aklının çivisi (~ tahtası ~ bir tahtası) eksik, boş kafalı, cennet öküzü, düdük makarnası, enayi pilakisi, eşek kafalı, geri zekâli, kafasının bir tahtası noksan, horoz akıllı (~ kafalı), kaba kafa, kaz kafalı, koyun dede, koyun gibi, koyun beyinli, kuş beyinli; nato kafa, nato mermer; peygamber öküzü, sepet kafalı, taş arabası, tun tun, yarım akıllı*

733. üm bilmez II (üm milmez) [işaret bilmez] “Henüz ergenlik çağına gelmemiş, çevresinde olan biteni fark edemeyecek yaşta anlamına gelir.” = *ağzı süt kok(an), çoluk çocuk, dünkü çocuk*

734. üstüne alnan (üşşünö alnan) [üstüne alınan] “Kuma, ilk eşin üstüne alınan ikinci eş anlamına gelir.” = *üzerine al(ınan) (eş)*

W

735. wadada wepa barmy? (wa:dada wepa: va:rmı?) [sözde vefa var mı?] “Bir kimseye ‘Verdiğin sözde duruyor musun, sözünü tutacak mısın?’ anlamında söylenir.” = *sözünü tut(acak mısın?), söz ver(iyor musun?)*

736. walla kessin (walla keşşin) [vallahı kessin] “Yemin ederim, vallahi billahi demektir. = *ekmek çarpsın (ki), ekmek gözüme (değsin), ellerim yanıma gelsin, gözüm çıksın (~ kör olsun), iki elim yanıma gelecek, yemin ederim*

737. waý gününe! (wa:y gününö!) [vay gününe!] “Biri zor duruma düştüğünde, başına bir iş geldiğinde ona vay hâline anlamında söylenen sözdür.” = *vay hâline*

738. weli bolmasa, weliye (weli: volmoşo, weli:ce) [veli olmasa velice (olur)] “Biri olmazsa diğeri olur, o olmazsa başkası olur anlamına gelir.” = *Amasya'nın bardağı, biri olmazsa biri daha*

739. welisi bar (welişi va:r) [aması var] “Aması var, net değil, açık değil, belirsiz, bulanık anlamına gelir.” = *aması var*

740. wessalam şüt tamam! (weşşala:m şüt tama:m!) [vesselam hop tamam(dır)!] “İş tamam, hepsi bu kadar, bitti, tamamlandı anlamına gelir.” = *hepsi bu kadar*

Y

741. yssyny-sowugy dadan (ıŝŝı:nı-şowuğı da:dan) [sıcağı soğuşu tadan] “Feleğın çemberinden geçmiş, hayatta acı tatlı bir çok günler geçirmiş, her türlü zorluğuş yaşamış anlamına gelir.” = *azın adamı değil, çifte kavrulmuş, dünyayı anla(mış), feleğın çemberinden geçmiş, görmüş geçirmiş, umur görmüş*

742. yssyny-sowugy gören (ıŝŝı:nı-şowuğı görön) [sıcağı soğuşu gören] “Feleğın çemberinden geçmiş, hayatta acı tatlı bir çok günler geçirmiş, her türlü zorluğuş yaşamış anlamına gelir.” = *azın adamı değil, çifte kavrulmuş, dünyayı anla(mış), feleğın çemberinden geçmiş, görmüş geçirmiş, umur görmüş*

743. yzyny basyp ýatan (ı:zını vaşıp yatan) [arkasını basıp yatan] “Neredeyse başa baş, biri diğşerinden azıcık geride anlamına gelir.” = *(neredeyse) başa baş*

744. yzynyň çöpi bar (ı:zınıň çöpü va:r) [arkasının çöpü var] “Güvenilmez, sakıncalı, kuşku verici, ileride sıkıntı verecek yanı var anlamına gelir.” = *güven ver(mez), kuşku uyandır(ıcı), şüphe uyandır(ıcı)*

745. yzynyň emması bar (ı:zınıň emma:sı va:r) [arkasının aması var] “Güvenilmez, sakıncalı, kuşku verici, ileride sıkıntı verecek yanı var anlamına gelir.” = *güven ver(mez), kuşku uyandır(ıcı), şüphe uyandır(ıcı)*

746. zyyýarasyn! (ı:ziyaraşın!) [arkası yarasın] “Başınız sağ olsun, geride kalanlar sağ olsun anlamına gelir.” = *başın(ız) sağ olsun*

Ý

- 747. ýa demrinden ýa kömründen** (ya: demrinnen ya: kömrünnön) [ya demirinden ya kömüründen] “İkisinden biri, herhangi biri anlamına gelir.” = *ikisinden biri*
- 748. ýag guýup ýalap oturmaly** (ya:ğ ğuyup yala:v oturmolu) [yağ döküp yalayıp oturmaly] “Bal dök yala, tertemiz anlamına gelir.” = *bal dök (de) yala*
- 749. ýagşy günüňe şarik** (yağşy ğünüňö şa:rik) [(senin) iyi gününe ortak] “Senin mutlu olmanı isterim, mutlu olmana sevinirim anlamına gelir.” = *senin adına sevin(dim)*
- 750. ýagşy ýigit aş üstüne** (yağşy yiğit aş üşşünö) [iyi yiğit aş üstüne (gelir)] “Yemek yenirken gelen kimselere söylenir, iyi yiğit aş üstüne gelirmiş anlamına gelir.” = *kaynanası seviyormuş*
- 751. ýa haýyr ýa şer** (ya: hayır ya: şer) [ya hayır ya şer] “Belirsiz, şüpheli, net değil, bulanık anlamına gelir.” = *ya hayır ya şer(dir)*
- 752. ýakar-ýakmaz I** (yaçar-yaçmaz) [iyi gelir iyi gelmez] “Bir kimseye dokunacak, zarar verecek bir şeyi ifade eder.” = *iyi gel(mez), zarar ver(ir)*
- 753. ýakar-ýakmaz II** (yaçar-yaçmaz) [iyi gelir iyi gelmez] “Bir kimseyi incitecek, kalbini kıracak, hoşuna gitmeyecek sözleri ifade eder.” = *acı söz, ağır söz, ileri geri söz*
- 754. ýamandan ýarty agyz** (yamannan ya:rtı ağız) [kötüden yarım ağız (kalır)] “Bir kimsenin tabakta bıraktığı birazcık yemeği yedirmek için söylenir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 755. ýaman gözden saklasyn!** (yaman ğözzön şaklaşın!) [kötü gözden saklasın] “Allah nazardan saklasın, göz değmesin, nazar yüzünden başına bir kötülük gelmesin anlamına gelir.” = *Allah esirgesin, Allah nazardan saklasın, kırk bir buçuk maşallah, kırk bir kere maşallah*

- 756. ýamanlyk ýüzüni görmäsiň** (yamanlık yüzünü görmä:şiň) [(sen) kötülük yüzü görmeyesin] “İşlerin yolunda gitsin, şanssızlığa uğrama, başına bir sıkıntı gelmesin, kötü duruma düşme anlamına gelir.” = *çarkı(n) dön(sün), işi(n) dokuzdan git(sin), işleri(n) yolunda git(sin), işleri(n) tukurında git(sin)*
- 757. ýamanyň ýüzi aňryk bolsun!** (yamanıñ yüzü aňrı:k bolşun!) [kötünün yüzü öbür tarafa olsun] “Kötü insanların şerri uzak olsun, kötülük bize yaklaşmasın, Allah bizi kötülerle karşılaştırmamasın anlamına gelir.” = *(kötülerin şerrinden) Allah esirgesin*
- 758. ýanbermez I** (ya:nmermez) [yan vermez] “Her türlü zorluğa karşı ayakta durabilen, yenilmeyen, sarsılmayan, dik duran anlamına gelir.” = *ayakta kal(an), dimdik dur(an)*
- 759. ýanbermez II** (ya:nmermez) [yan vermez] “Çok güçlü, yiğit, cesur kimselere denir.” = *çelik gibi, koç yiğit, pek gözlü, yüreği pek*
- 760. ýandak başynda çorba** (yannaq başınna ço:rvo) [diken başında çorba(dır)] “Bedava, parasız, karşılıksız anlamına gelir.” = *avantaya gel(miş)*
- 761. ýanyň ýere degmesin** (ya:niň yere değmeşin) [yanın yere değmesin] “Genellikle pehlivanlara güreşte ‘Sırtın yere değmesin.’ anlamında söylenir.” = *arkan (~ sırtın) yere gelme(sin)*
- 762. ýapy ýanıň ýerde bolsun** (yapı ya:niň yerde volşun) [yapı yanın yerde olsun] “Kafana takma, sıkıntı etme, canını sıkma, endişe etme, endişelenme, rahat ol anlamına gelir.” = *gönlünü serin tut, rahat ol, yüreğini pek tut*
- 763. ýarar-ýaramaz** (yara:r-yaramaz) [yarar yaramaz] “Bir şeyin kalitesi düşük olanına, iyi olmayanına, işe yaramaz kısmına denir.” = *beş para etmez, beş paralık, bir paralık, eme seme yarama(z), (hiçbir) işe yaramaz, iki paralık, kırk paralık, sade suya tirit, solda sıfır*

- 764. ýaryljak çyban ýarylsyn-da dynsyn** (ya:rılcağ çı:van yarılşın-na dı:nşın) [yarılacak çıban yarılşın da kurtulsun] “Ne olacaksa olsun anlamına gelir.” = *inceldiği yerden kop(sun)*
- 765. ýasy ýanyň ýerde bolsun** (yaşı ya:nıñ yerde volşun) [yassı yanın yerde olsun] “Kafana takma, sıkıntı etme, canını sıkma, endişe etme, endişelenme, rahat ol anlamına gelir.” = *canını sık(ma), gönlünü serin tut, kafana tak(ma), rahat ol, yüreğini pek tut*
- 766. ýaşy gaýdyşan** (ya:şı ğaydışan) [yaşı giden] “Yaşı ilerleyen, yaşlanan kimselere söylenir.” = *beli bükül(müş), elden ayaktan düş(müş), üç otuzunda (~ otuzluk), yaşlı başlı*
- 767. ýaşy uzak bolsun** (ya:şı uzak bolşun) [yaşı uzak olsun] “Ömrü uzun olsun, uzun ömürlü olsun, daha nice yıllar yaşasın anlamına gelir.” = *ömrüne bereket, ömrü uzun olsun*
- 768. ýaşy uzyn bolsun** (ya:şı uzıyn molşun) [yaşı uzun olsun] “Ömrü uzun olsun, uzun ömürlü olsun, daha nice yıllar yaşasın anlamına gelir.” = *ömrüne bereket, ömrü uzun olsun*
- 769. ýatanyň üstüne turan gelmesin** (yatanyñ üşşünö turon ğelmeşin) [yatının üstüne kalkan gelmesin] “Kötü niyetli insanlar gafil avlamasın, hiçbir şey barış ve huzuru bozmasın, ağız tadıyla yaşamak nasip olsun anlamına gelir.” = *Allah dirlik düzenlik versin*
- 770. ýatan ýeri ýagty bolsun!** (yatan yeri yağtı volşun!) [yattığı yer aydınlık olsun] “Nur içinde yatsın anlamına gelir, hayırla anılan ölümler için söylenir. = *nur içinde yatsın*
- 771. ýedi arka meňzemän, ýerden göterene meňzärin** (yedi arka: meňzemä:n, yerden ğötörönö meňzä:rin) [yedi arkaya benzemeyip yerden kaldırına benzerim] “Yedi ceddime değil de doğduğumda göbeğimi kesen kadına benzemişim anlamına gelir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

772. **ýedi biç bir kes** (yedi viç bir keş) [yedi biç, bir kes] “Enine boyuna düşün, inceden inceye düşün, çok ayrıntılı düşün, konuyu bütün yönleri ile inceleyip ona göre davran, düşünüp taşınarak hareket et anlamına gelir.” = *iki ölç, bir biç*

773. **ýedi derýanyñ suwuny ißen** (yedi derya:nıñ şuwunı ißen) [yedi deryanın suyunu ißen] “Görüp geçirmiş, her türlü sıkıntı ve mutluluğu yaşamış, güngörmüş, hayat tecrübesi çok, başından çok şey geçmiş, çok tecrübeli kimse anlamına gelir.” = *azın adamı değil, çifte kavrulmuş, dünyayı anla(mış), feleğin çemberinden geç(miş), görmüş geçirmiş, güngörmüş, umur görmüş*

774. **ýedi gapyda ýer tapmadyk I** (yedi ğapıda yer tapmadık) [yedi kapıda yer bulmayan] “Dokuz köyden kovulmuş, geçimsizliği veya başka davranışları yüzünden birçok yerden atılmış, kimseden itibar görmeyen, belli bir iş güç sahibi olmayan anlamına gelir.” = *ağzı açık ayran delisi (~ budalası), boş gezenin boş kalfası, dokuz köyden kovulmuş*

775. **ýedi gapyda ýer tapmadyk II** (yedi ğapıda yer tapmadık) [yedi kapıda yer bulmayan] “Kimsesiz, garip, fakir, zavallı anlamına gelir.” = *altta yok üstte yok, arayıp soranı bulunma(yan), arayıp soranı yok, kukumav gibi tek başına, kuru başına kal(mış)*

776. **ýedi gapyda ýer tapmadyk III** (yedi ğapıda yer tapmadık) [yedi kapıda yer bulmayan] “Arabozucu, fitne fesat çıkaran anlamına gelir.” = *ara (~ aralarını) aç(an), ara (~ aralarını) boz(an), birbirine düşür(en), birbirine kat(an), (aralarına) fitne sok(an), katmer kaldır(an)*

777. **ýedi gapyda ýer ýetmedik I** (yedi ğapıda yer yetmedik) [yedi kapıda yer yetmeyen] “Dokuz köyden kovulmuş, geçimsizliği veya başka davranışları yüzünden birçok yerden atılmış, kimseden itibar görmeyen, belli bir iş güç sahibi olmayan anlamına gelir.” = *ağzı açık ayran delisi (~ budalası), boş gezenin boş kalfası, dokuz köyden kovulmuş*

778. **ýedi gapyda ýer ýetmedik II** (yedi ğapıda yer yetmedik) [yedi kapıda yer yetmeyen] “Kimsesiz, garip, fakir, zavallı anlamına gelir.” = *altta yok üstte yok,*

arayıp soranı bulunma(yan), arayıp soranı yok, kukumav gibi tek başına, kuru başına kal(mış)

779. ýedi gapyda ýer ýetmedik III (yedi ğapıda yer yetmedik) [yedi kapıda yer yetmeyen] “Arabozucu, fitne fesat çıkaran anlamına gelir.” = *ara (~ aralarını) aç(an), ara (~ aralarını) boz(an), birbirine düşür(en), birbirine kat(an), (aralarına) fitne sok(an), katmer kaldır(an)*

780. ýedi ojagy düzlän I (yedi o:coğı düzlä:n) [yedi ocağı düzleyen] “Gittiği her yerde problem çıkaran, kimseyle anlaşamayan anlamına gelir.” = *dokuz köyden kovulmuş*

781. ýedi ojagy düzlän II (yedi o:coğı düzlä:n) [yedi ocağı düzleyen] “Gittiği her yere uğursuzluk götüren anlamına gelir.” = *ayağının bastığı yerde ot bitme(yen), bastığı yerde ot bitme(yen), baykuş gibi, suratına bakanın kırk yıl işi rast gitmez*

782. ýedi ölçe bir kes (yedi ölçö vir kes) [yedi ölç, bir kes] “Düşünmeden hareket etme, konuşarak, danışarak, istişare ederek hareket et anlamına gelir.” = *iki ölç, bir biç*

783. ýedi şäheri ýykyp ýedi derýanyn suwuny kesen (yedi şäheri yıkıp yedi derya:nın suwunu keşen) [yedi şehri yıkıp yedi deryanın suyunu kesen] “Gittiği her yeri yakıp yıkan, bir çok yeri yağmalayan, vardığı yerleri viraneye çeviren, yağmacı, istilacı, işgalci anlamına gelir.” = *alan talan ed(en), yakıp yık(an)*

784. yeğenim bilen ýedi gulum bar (yeğenim milen yedi ğulum ma:r) [yeğenim ile yedi kulum var] “Yeğenim de tıpkı kendi çocuğum gibidir, insanın yeğeni de kendi çocuğu gibi yardımına yetişir anlamına gelir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

785. ýek ýigrendigi (yek yiğrendiği) [tek iğrendiği] “Tek iğrendiği, en sevmediği, hiç hoşlanmadığı anlamına gelir.” = *(tek) mide(sini) bulandır(an)*

786. ýek ýigreneni (yek yiğreneni) [tek iğrendiği] “Tek iğrendiği, en sevmediği, hiç hoşlanmadığı anlamına gelir.” = *(tek) mide(sini) bulandır(an)*

- 787. ýeke çykan I** (yeke çykan) [tek başına çykan] “İnsan içine çykmayan, topluma uymayan, toplumdan uzak yaşamayı tercih eden anlamına gelir.” = *adam içine çykma(yan), insan içine çyk(mayan), kapalı yetiş(en), kendi köşesinde yaşa(yan), kozasına çekil(en), köşesine çekil(en)*
- 788. ýeke çykan II** (yeke çykan) [tek başına çykan] “Başına buyruk yaşayan, kendi kafasına göre hareket eden anlamına gelir.” = *başına buyruk, bildiğini oku(yan), kendi havasında ol(an)*
- 789. ýele–ýelken, güne–galkan** (yele–yelken, günö–ğalkan) [yele yelken, güne kalkan(dır)] “Sıcak soğuk demez zahmet çekip çalışır anlamına gelir.” = *canla başla çalış(ır), kendini parala(r)*
- 790. ýelýrtan** (yelyırtan) [yel yırtan] “Kadınların alnına veya başına taktıkları kırmızı çiçekli, ince başörtüsüne denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 791. ýemiği bekemedik** (yemiği bekemedik) [bingıldağı sertleşmemiş] “Genellikle çocuklara söylenir, etrafında olup biteni anlamayan, idrak edemeyen, iyi ve kötüyü ayırt edemeyen anlamına gelir.” = *aklı er(mez)*
- 792. ýenän ýenesi bar** (yenä:ñ yeneşi va:r) [yinenin yinesi var] “Bir gün onun da zamanı gelir, başka bir zaman, gelecekte, günün birinde, bir gün anlamına gelir.” = *gün ola harman ola, günün birinde, yarın bir gün*
- 793. ýer çeken** (yer çeken) [yer çeken] “Yere batasıca, yere batsın, yok olsun manasına gelir.” = *yere batasıca, yere batsın*
- 794. ýerden ýeke çykan** (yerden yeke çykan) [yerden tek çykan] “Hiç akrabası olmayan, hiç koruyanı bulunmayan, yakını olmayan, tek başına yaşayan, yapayalnız bir hayat süren anlamına gelir.” = *arayıp soranı yok, kukumav gibi tek başına, kuru başına kal(mış), yalnız (~ tek) başına kal(mış)*

795. **ýerden ýörär I** (yerden yörä:r) [yerden yürür] “Büyük küçük herkes anlamına gelir.” = *büyükli küçükli (herkes)*
796. **ýerden ýörär II** (yerden yörä:r) [yerden yürür] “Hepsi, bütünü demektir.” = *elde avuçta (ne varsa); ne var, ne yok; ne var, ne yoksa*
797. **ýer gaty da gök yrak** (yer ğatı da gö:ğ irak) [yer katı da gök irak(tır)] “Hiçbir kimseden fayda yok, her şeyi kendin yapman gerekiyor anlamına gelir.” = *kimseden fayda yok, yer demir gök bakır(dır)*
798. **ýer gaty da ýol yrak** (yer ğatı da yo:l irak) [yer katı da yol irak(tır)] “Hiçbir kimseden fayda yok, her şeyi kendin yapman gerekiyor anlamına gelir.” = *kimseden fayda yok, yer demir gök bakır(dır)*
799. **ýerinden gelme** (yerinnen ğelme) [yerinden gelme] “Herşeyin tersini söyleyen, aksi, geçimsiz insanlara denir.” = *ters davran(an), ters gid(en), zıddına gid(en)*
800. **ýer urup, yerde galan I** (yer urup yerde ğa:lan) [yer vurup yerde kalan] “Adam yerine konmayan, önemsenmeyen insanlara denir.” = *adamdan say(ıl)ma(yan), adam yerine koy(ul)ma(yan), değer ver(il)me(yen), hor gör(ülen), önem ver(il)me(yen)*
801. **ýer urup, yerde galan II** (yer urup yerde ğa:lan) [yer vurup yerde kalan] “Malı mülkü olmayan, fakir, garip, züğürt anlamına gelir.” = *dar gelirli, darlık çek(en), geçim sıkıntısı çek(en), iki yakası bir araya gelme(yen)*
802. **ýer ýarylmady, men girmedim** (yer ya:rılmadı, men ği:rmedim) [yer yarılmadı, ben girmedim] “Çok utanmaktan dolayı ne yapacağını bilmeme, yerin dibine geçme, yer yarılıp içine girme durumunu anlatır.” = *gözlerimin içine kadar kızar(dım), kulaklarına kadar kızar(dım), pancar gibi ol(dım), renkten renge gir(dim), yere bat(tım), yerin dibine geç(tim) (~ bat(tım)), yer yarılıp içine gir(dim), yüzü(m) kıpkırmızı kesil(di), yüzüm (~ yüzümün derisi) yere geç(ti)*

- 803. ýetim gözi çömçede, odunçyňky omçada** (yeti:m gözü çömçödö, o:dunçy:ňky omçodo) [yetim gözü kepçede, oduncununki çalılıkta(dır)] “Koyun can derdinde, kasap yağ derdinde; keçiye can kaygısı kasaba et kaygısı anlamına gelir.” = *can cana baş başa; keçiye can kaygısı, kasaba et kaygısı; koyun can derdinde, kasap et derdinde*
- 804. ýit ýok bol!** (yit yo:k bol!) [yit, yok ol!] “Gözüme görünme, defol, benden uzak ol anlamına gelir.” = *cehenneme kadar yolu var, cehennem ol, gözüme görünme, gözüm görmesin, kır dümeni, yürü de enseni görelim*
- 805. ýokary göteriliş** (yokarı götörülüş) [yukarı kaldırılış] “Yükselme, büyüme, gelişme, yayılma anlamına gelir.” = *alıp yürü(me), ileri git(me), yol al(ma)*
- 806. ýolagçy ýolda gerek** (yo:loğçy yo:llo gerek) [yolcu yolda gerek(tir)] “Yolcu yolunda gerek, kişinin oyalanmadan işiyle meşgul olması gerekir anlamına gelir.” = *yolcu yolunda gerek*
- 807. ýolagçy ýolda ýagşy** (yo:loğçy yo:llo yağşy) [yolcu yolda iyi(dir)] “Yolcu yolunda gerek, kişinin oyalanmadan işiyle meşgul olması gerekir manasına gelir.” = *yolcu yolunda gerek*
- 808. ýol bolsun** (yo:l volşun) [yol olsun] “Gittiğin yerlerde işin yolunda, her şey gönlünce olsun anlamına gelir.” = *bahtı(n) açık ol(sun), çarkı(n) dönsü(n), işi(n) yolunda git(sin), işi(n) rast gel(sin)*
- 809. ýol ogly ýolda ýagşy** (yo:l oğly yo:llo yağşy) [yol oğlu yolda iyi(dir)] “Yolcu yolunda gerek, kişinin oyalanmadan işiyle meşgul olması gerekir manasına gelir.” = *yolcu yolunda gerek*
- 810. ýoluň açyk bolsun!** (yo:luň açyk bolşun!) [yolun açık olsun] “Yolun açık olsun, güle güle git, işlerin rast gitsin anlamına gelir.” = *iş(i)n yolunda git(sin), iş(lerin) rast git(sin), yolun açık olsun, iş(i)n rast gel(sin)*

- 811. yoluñ ak bolsun!** (yo:luñ a:k bolsun!) [yolun ak olsun] “Yolun açık olsun, güle güle git; işlerin rast gitsin anlamına gelir.” = *işi(n) yolunda git(sin), iş(lerin) rast git(sin); yolun açık olsun, işi(n) rast gel(sin)*
- 812. yöne-möne däl** (yönö-mönö dā:l) [öyle böyle değil] “Ufak tefek olmayan, önemli olan anlamına gelir.” = *öyle böyle değil*
- 813. yönesi bilen däl** (yö:nösü vilen nā:l) [öylesine değil] “Yapacağı işi iyi bilen, yavaş olmayan anlamına gelir.” = *ateş gibi, ateş parçası, iş bil(en), tuttuğunu kopar(an)*
- 814. yugrumy yetmedik** (yuğrumı yetmedik) [yoğrulması yetmeyen] “Baştan savma iş, özen göstermeden yapılmış çalışma anlamına gelir.” = *baştan savma, üstünkörü, şöyle bir, yalan yanlış, yalap şalap, yarım yamalak*
- 815. yurdagaýdar** (yu:rdoğaydar) [yurda geri döner] “Bir tür deveye denir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*
- 816. yurtbasar** (yu:rtbaşar) [yurt basar] “Başkalarının yurtlarını işgal eden, istila eden, işgalci bir siyaset yürüten anlamına gelir.” = *alan talan ed(en), yağma ed(en), yakıp yık(an), yurt bas(an)*
- 817. yurtda galan** (yurtdo ğa:lan) [yurtta kalan] “Hiçbir işe yaramayan, kıymetsiz, değersiz anlamına gelir.” = *beş para etmez, beş paralık, bir paralık, eme seme yarama(z), iki paralık, (hiçbir) işe yaramaz, kırk paralık, sade suya tirit*
- 818. yurtdan çykan** (yu:rtdon çıkan) [yurttan çıkan] “Eşkîya, hain, haydut, hayta, haramî, serseri, ahlaksız anlamına gelir.” = *ipi kırık, ipsiz sapsız, ne idüğü belirsiz*
- 819. yurt ýykan** (yu:rt yıkan) [yurt yıkan] “Eşkîya, hain, haydut, hayta, haramî, serseri, ahlaksız anlamına gelir.” = *ipi kırık, ipsiz sapsız, ne idüğü belirsiz*
- 820. yüpegiñ uçly** (yüpöğüñ u:şlı) [ipeğin uçlu (olsun)] “İpek böcekçiliği yapan kimselere ‘İşiniz bereketli olsun.’ anlamında söylenir.” = *bereketli ola! (~ olsun!)*

- 821. ýüpegiň uçly bolsun!** (yüpöğüň u:şly volsun!) [ipeğin uçlu olsun!] “İpek böcekçiliği yapan kimselere ‘İşiniz bereketli olsun.’ anlamında söylenir.” = *bereketli ola! (~ olsun!)*
- 822. ýüreginden önen** (yürögünnön ö:nön) [yüreğinden doğan] “Evladı, kendi çocuğu demektir.” = *çoluk çocuğ(u)*
- 823. ýüregi suw üstünde** (yüröğü suw üssünnö) [yüreği su üstünde(dir)] “Diken üstünde, tedirgin, korkulu, endişeli, telaşlı manasına gelir.” = *diken üstünde(dir), iğne üstünde(dir)*
- 824. ýürek etden** (yürög etden) [yürek etten(dir)] “Bir kimseye merhamet eden, acıyan insanlara söylenir.” = *yufka yürekli*
- 825. ýüze tutarlygy ýok** (yüzö tutorluğı yo:k) [yüze tutarlığı yok] “İşe yaramaz, beş para etmez, hiçbir değeri yok, değersiz, önemsiz anlamına gelir.” = *beş para etmez, beş paralık(tr), bir paralık(tr), eme seme yarama(z), iki paralık(tr), (hiçbir) işe yaramaz, kırk paralık(tr), sade suya tirit(tir)*
- 826. ýüz gören I** (yüz görön) [yüz gören] “Genç yaşta evlenen anlamına gelir.” = *(gençken) evlen(en) barklan(an), (gençken) dünya evine gir(en), (gençken) yuva kur(an)*
- 827. ýüz gören II** (yüz görön) [yüz gören] “Daha önce evlenmiş olan, önce evlenip dul kalan demektir.” = *dul kal(an)*
- 828. ýüz görüp gapyrga syrma** (yüz görük gapırğa sı:rma) [yüz görüp kaburga sıyırma] “Bir kimse alınacak, gönül koyacak diye yapacağın şeyden vazgeçme, yapacağını yap anlamına gelir.” = *hatır gönül dinle(me)*
- 829. ýüzi ýok I** (yüzü yo:k) [yüzü yok] “Yüzü yok, bir şey istemeye veya yapmaya cesareti yok, işlediği kusurdan dolayı utanç duyanlar için söylenir.” = *yüzü yok*

830. **ýüzi ýok II** (yüzü yo:k) [yüzü yok] “Değeri yok, itibarı yok anlamına gelir.” = *ciğeri beş para etmez*
831. **ýüzi ýok III** (yüzü yo:k) [yüzü yok] “Yüzüne bakan yok, alıp satan yok, müşterisi yok, hiçbir değeri yok, beş para etmez, işe yaramaz anlamına gelir.” = *beş para etmez, beş paralık(tr), bir paralık(tr), eme seme yarama(z), iki paralık(tr), (hiçbir) işe yaramaz, kırk paralık(tr), sade suya tirit(tir)*
832. **ýüzünden gan damaýyn diýýär** (yüzünnön ğa:n namayın niyyä:r) [yüzünden kan damlayayım diyor] “Sağlıklı, kilosunu yerinde, al yanaklı, güçlü insanlara denir.” = *yüzünden kan damla(r)*
833. **ýüzünden ýüz güjük doýjak** (yüzünnön yüz gücük doycok) [yüzünden yüz köpek doycak] “Oldukça kirli, çok pis, paspal anlamına gelir.” = *paçalarından kir ak(ar), pislik paçalarından ak(ar)*
834. **ýüzüne köz değsin** (yüzünö köz zeğsin) [yüzüne köz değsin] “Canı cehenneme, cehennem olsun, cehennemin dibine gitsin, defolsun, defolup gitsin manasına gelir.” = *canı cehenneme, cehenneme kadar yolu var, cehennemin dibine git(sin), cehennem ol(sun)*
835. **ýüzünü babaly görsün** (yüzünü va:va:lı görşün) [yüzünü ölü yıkayıcısı görsün] “Gebersin, geberip gitsin, cehennemi boyласın anlamına gelir.” = *boynu altında kalsın, boynu kopsun, canı çıksın, cehennemi boyla(sın), cehennemin dibine git(sin), cehennem ol(sun), cehennem olup git(sin), geberip git(sin)*
836. **ýüzünüň gan-koky yok** (yüzünüň ña:n-ko:kı yo:k) [yüzünün kan lekesi yok] “Rengi kaçmış, beti benzi soluk, benzi sararmış, yüzü solgun anlamına gelir.” = *benzi at(miş), benzi geç(miş), beti benzi at(miş), beti benzi kireç kesil(miş), beti benzi sol(muş), beti benzi uç(muş), kül kesil(miş), rengi at(miş) (~ kaç(miş) ~ uç(muş)), sapsarı kesil(miş), yüzü kâğıt gibi ol(muş), yüzünden kan çekil(miş)*
837. **ýüzünüň ýagy damaýyn diýýär** (yüzünüň ya:ğı damayın niyyä:r) [yüzünün yağı damayım diyor] “Yüzünden kan damlayan, sağlığı yüzünün renginden belli olan,

oldukça sağlıklı anlamına gelir.” = *yüzünden kan damlı(yor), bomba gibi(dir), elma gibi(dir), elma yanaklı(dır), etli canlı(dır), kanlı canlı(dır), topaç gibi(dir), turp gibi(dir)*

838. ýykanda-sürän (yıkɑ:nna sürä:n) [yıkan da sürüyen] “Acele bir şekilde hareket ederken düşecek gibi olan, sendeleyen, ayağı sürçen, düşüp kalkan anlamına gelir.” = *ayakları dolaş(an)*

839. ýykan-ýumran (yıkɑ:n-yumra:n) [yıkan dağıtan] “Darmadağın olan, alt üst olan, harap olan, temeline kadar yok olan anlamına gelir.” = *allak bullak ol(an), altüst ol(an), darmadağın ol(an), darmaduman ol(an), harap ol(an), ırgat pazarına dön(en), yerle yeksan ol(an)*

840. ýykma-ýykylma (yıkma-yıkılma) [yıkma yıkılma] “Durumuna göre, olduğu kadar, bir şekilde idare etme anlamına gelir.” = *iyi kötü, şöyle böyle*

841. ýykyljak araba kyrk gün öňünden jygyldar (yıkılcağ arava kırık gün öňünnön cığılla:r) [yıkılacak araba kırık gün öncesinden ses çıkarır] “Bir şey olmadan önce belli işaretler verir, bir şeyin olacağı önceden mutlaka belli olur.” = *perşembenin gelişi çarşambadan bellidir*

842. ýykylsaň dişiň döwüljek (yıkılşaň di:şiň döwülcök) [yıkılсан dişin kırılacak] “Hiçbir şey yetişmeyen sert toprak, kıraç manasına gelir.” = *demir gibi(dir), taş gibi(dir) (toprak)*

843. ýylan garagy ýok (yıla:n ğarağı yo:k) [yılan gözü yok] “Yemek yağsız olduğunda söylenir.” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

844. ýylan garaçygy ýok (yıla:n ğaraçığı yo:k) [yılan gözü yok] “Yemek yağsız olduğunda söylenir..” = *Türkiye Türkçesinde bu kavrama karşılık deyim tespit edilememiştir.*

Z

845. zarym bar da zorum ýok (za:rım ma:r da zo:rum yo:k) [şikayetim var da zorum yok] “Yalvarmaktan başka çarem yok, sıkıntımı gidermek üzere yapabileceğim bir şey yok anlamına gelir.” = *eli(m)den bir şey gelmez*

846. zyýany ýok (zıya:nı yo:k) [ziyanı yok] “Ziyanı yok, zararı yok, önemi yok anlamına gelir.” = *önemli değil, zararı yok, ziyanı yok*

847. zyýaratyňyz kabul bolsun! (zıya:ratıňız avu:l volşun!) [ziyaretiniz kabul olsun] “Kutsal mekanlara gidip gelen kimselere söylenir.” = *(dualarınızı) Allah kabul etsin*

IV. DİZİN

A

- a:ç** 1. *is.* Aç
a. 497, 498
2. *sf.* Aç
a. 1
- a:dam** *is.* Adam
a. 2
- a:ğ-** [a:ğ-] Aşmak, devrilmek,
kaymak, yamulmak
a.-a 3 (a:ğa), 4 (a:ğa)
a.-an 693 (a:ğan)
a.+dık 110, 173 (a:ğdık),
218 (a:ğdık)
- a:ğar-** [a:ğar-] Ağarmak
a.-ar 503 (a:ğarar)
a.-cağ 504 (a:ğarcağ)
- a:ğdık** [a:ğdık] *is.* Aşkın
a. 493
- a:ğırı** [a:ğırı] *is.* Ağrı
a.-:ña 6 (a:ğırı:ña)
a.+sı 365 (a:ğırısı)
- a:k** 1. *is.* Ak
a.+ı 191 (a:ği)
2. *sf.* Ak
a. 10, 29, 30, 31, 32, 50, 51
3. *zf.* Ak
a. 97, 564, 811
- a:l** *is.* Ruh, cin
a. 16, 17, 41
- a:la** *sf.* Karışık renkli
a. 40
- a:la-bö:le** [a:la-vö:lö] *is.* Ayrı gayrı,
farklı
a.+şinden 34 (a:la-
vö:löşünnön)
- a:lđa-** [a:lđa-] Kandırmak
a.-:p 43 (a:lđa:v-oğşa:p)
a.-dım 42 (a:lđadım)
- a:lđat-** [a:lđat-] Aldatmak, kandırmak
a.-dım 44 (a:lđatdım)
- a:lın** *is.* Alın
a.+ıñ 52 (a:lınıñ)
a.+ına 326 (a:lınına)
a.+ına 49 (a:lınına)
a.+ıña 50 (a:lınıña)
a.+ıña 51 (a:lınıña)
a.+ıñı 54 (a:lınıñı)
- a:lın-bağt** [a:lın-bağt] (< Türk. *alın* -
Far. *baht*) *is.* Baht, şans
a.+ıñ 53 (a:lınıñ-bağtıñ)
- a:pıl-** Atlatmak, geçip gitmek
a.-a 59
- a:r-** Çok çalışıp yorulmak
a.-an 490
- a:ra** *is.* Ara, orta
a. 63, 64
a.+şında 246 (a:raşınna),
472 (a:raşınna)
- a:ş-** Aşmak

	a.-a 174	ağız [ağız] <i>is.</i> Ağız
a:şır	<i>is.</i> Takla	a. 8, 9 (ağzaçar), 754 (ağız)
	a. 69	a.+dan 8 (ağızzan)
a:t	<i>is.</i> Ad, isim	a.+ı 23 (ağzı), 24 (ağzı), 25 (ağzı)
	a. 73, 74, 77	a.+ına 10 (ağzına)
	a.+a 621 (a:da)	a.+ıña 14 (ağzıña), 15 (ağzıña)
a:w	<i>is.</i> Av	a.+ıñda 668 (ağzıñda)
	a. 78, 79, 80, 81	a.+ından 11 (ağzınnan)
a:y	<i>is.</i> Ay	a.+ıñdan 16 (ağzıñdan), 17 (ağzıñdan), 18 (ağzıñdan)
	a.+a 129	a.+ıñı 19 (ağzıñı), 20 (ağzıñı), 21 (ağzıñı), 22 (ağzıñı)
a:ydiñ	<i>is.</i> Aydın	a.+ıñıñ 13 (ağzıñıñ)
	a. 380	ağşam [ağşam] (< Soğd. <i>xš'm</i>) <i>is.</i> Akşam
a:z-	Azmak, bozulmak, yoldan çıkmak	a.+ ıñ 5 (ağşamıñ)
	a.-an 336 (gä:va:zan), 595, 643	ağ- Akmak, dökülmek
a:z	<i>is.</i> Az miktarda	a.-a:n 27, 28
	a. 131	a.-ar 285
	a.+ı 545, 546	a.-şın 379
acal	(< Ar. <i>ecel</i>) <i>is.</i> Ecel	ağıl (< Ar. <i>'akl</i>) <i>is.</i> Akıl
	a. 26	a.+ı 33
aç-	Açmak	al- Almak
	a. 20	a.-an 35, 36, 38, 411
	a.-ar 9	a.-anı 37
	a.-ıp 378 (açık görünü)	a.-ar 8, 14, 15
	a.-şın 54 (aşşın)	a.-arını 39
açık	<i>zf.</i> Açık	a.-dı 35 (allı)
	a. 52, 53, 96, 492, 563, 810	a.-dıgına 85 (ayağ allıgına)
açma-	Açmamak	
	a. 19	
ağır	[ağır] <i>sf.</i> Ağır	
	a. 7	

a.-dım 45 (allım)	a. 757
a.-dñ 46 (allñ)	apğırt [apğırt] <i>is.</i> Ayakkabının arka kısmı
a.-ıp 56	a.+ı 58 (apğırdı)
a.-ıp bar- Alıp varmak 55	araba [arava] <i>is.</i> Araba
a.-miş 412	a. 841 (arava)
a.-şın 16, 26, 712	a.+:ñı 60 (arava:ñı), 61 (arava:ñı)
aldır- [allır-] Çalmak	a.+şı 62 (aravaşı)
a.-ar 552 (allırar)	arassa (< Türk. <i>ar</i> + Far. <i>+assa</i>) <i>is.</i> Temiz, pak
alıber- [alıver-] Alıvermek	a. 30
a.-meli 676 (alıvermeli)	arğa 1. <i>is.</i> Arka (ced, soy sop)
alın- Alınmak	a. 771 (arğa:)
a.-an 734 (üşşünö alınan)	2. <i>is.</i> Arka, sırt
alış- Alışmak	a.+şı 65
a.-ar 328 (gev alşar)	a.+şında 632 (arğaşınna)
alış <i>is.</i> Alma işi	a.+şından 392 (arkaşınnan)
a.-ıma 350 (alşıma)	artı:p <i>is.</i> Lanet olası
alķım <i>is.</i> Gıdı	a. 66 (artı:k ğa:lan), 67 (artı:k ğa:lmiş)
a.+ından 462 (alķımınnan)	aş- Asmak
Alla: (< Ar. <i>Allāh</i>) <i>is.</i> Allah	a.+a:ymalı 671 (aşa:ymalı)
a. 47	aşma:n (Far. <i>āsmān</i>) <i>is.</i> Gökyüzü
a.+şını 39	a. 68
alma <i>is.</i> Elma	a.+a 652
a. 48	aşt [aşş] <i>is.</i> Alt
altı 1. <i>is.</i> Altı	a.+ından 656 (aşşınnan)
a. 262	aş <i>is.</i> Aş
2. <i>sf.</i> Altı	a. 157, 750
a. 46	a.+ıñ 431, 432
añırı <i>zf.</i> Öte	at- Atmak
a. 70 (añırı)	
a.+şından 57 (añırşınnan)	
añırı:k <i>is.</i> Öbür tarafa, başka tarafa	

a.-an 71, 72
a.-dı 69, 609 (oroğatdı)
a.-ıp 75 (atık geç)
a.-sañ 48 (aṣṣañ)
at *is.* At
a. 472, 621
a.+ıñı 482
ata *is.* Baba
a. 252
a.+:mdan 70 (ata:mnan)
a.+sı 453
atış *is.* Atmak
a. 76
ayağ *is.* Ayak
a. 85 (ayağ allıgına), 476
a.+ı 82 (ayağı), 83 (ayağı),
84 (ayağı)
ayağlı *is.* Ayaklı
a. 473
ayın- Değişmek
a.-maz 93
ayın *zf.* Hiç
a. 92
ayıp (< Ar. 'ayb) *is.* Ayıp
a.+ı 91 (ayıvı)
ayrı *sf.* Ayır
a. 566
ayt- Söylemek
a.-an 86 (aydan), 87 (aydan)
a.-anıñ 88 (aydanıñ)
a.-arı 89 (aydarı)

a.-ıp 90 (aydıķ geç)
a.-ya:n 418 (aydya:n)
aza:p (< Ar. 'azāb) *is.* Azap
a.+ından 278 (aza:vınnan)
aza:r (< Far. āzār) *is.* Zarar, dert
a. 231
aza:r-bi:za:r [(aza:r-vi:za:r] (< Far.
āzār-bīzār) *is.* Dert, sıkıntı
a.+ı 94 (aza:rı-vi:za:rı)

B

ba:ba:lı [ba:va:lı] *is.* Ölü yıkayıcısı,
gassal
b. 835 (yüzünü va:va:lı)
ba:ğcık [ba:ğcık] *is.* Yaka bağcığı
b.+ı 7 (yükü va:ğcığı)
ba:r *is.* Var
b. 100 (şennen ma:r), 101,
102, 127 (biliği va:r), 154
(yeri va:r), 217 (çöpü va:r),
229 (eli va:r), 248 (emma:sı
va:r), 375 (ornuñ ma:r), 376
(yeriñ ma:r), 416 (nā:zi
va:r), 419, 420, 457 (yeri
va:r), 458 (yerim ma:r), 459
(yeriñ va:r), 499 (şa:n ma:r),
500 (berğişi va:r), 515 (ca:nı
va:r), 594 (kö:rüñ ma:r), 594
(kö:rüñ ma:r), 683, 694
(da:wwa:m ma:r), 713 (uğrı
va:r), 714 (uğrunno va:r),
739 (welişi va:r), 744 (çöpü

- va:r), 745 (emma:sı va:r), 784 (ğulum ma:r), 792 (yeneşi va:r), 845 (za:rım ma:r)
- b.+ıñ** 416 (ğı:zı va:rıñ)
- b.+mı** 389 (gürrüñüñüz va:rımı), 735 (wepa: va:rımı)
- ba:yılıq** *is.* Zenginlik
- b.+mı** 484 (i:ma:n ma:yılığını)
- ba:r-ba:r** *is.* Var var
- b.** 100
- bäbek** [bä:vek] *is.* Bebek
- b.** 122 (bä:vek)
- bä:ri** *zf.* Beri
- b.+şi** 57 (añırşınnan vä:rşi)
- bä:ş** *is.* Beş
- b.** 133 (bolşo vä:ş), 133 (yiğrimi vä:ş)
- bağt** [bağt] (< Ar. *baht*) *is.* Baht, şans
- b.+ı** 98 (bağtı)
- b.+ma** 95 (bağtına)
- b.+ıñ** 96 (bağtıñ), 97 (bağtıñ)
- baha** (< Far. *behā*) *is.* Fiyat, paha
- b.+sı** 99, 116 (belli vahaşı)
- bağ-** Bakmak
- b.-a:lı** 357 (görölü-vaqa:lı)
- b.-ya:r** 129 (a:ya vaqya:r)
- baqa:n** *e.* Taraf, -e doğru
- b.** 689 (ö:züñö vaqa:n)
- baqış** *is.* Bakma işi
- b.-ima** 350 (ğoyun maqışıma)
- ba:ldız** [ba:llız] *is.* Görümce
- b.** 315 (gidene vallız)
- bar-** Varmak
- b.-dı** 103, 104
- b.-dım** 105
- b.-ıp** 107, 108
- b.-sım** 49
- b.-ya:n (alıp bar-)** 55
- b.-ya:nça** 567 (şaña varya:nça)
- b.-ya:nça** 645 (şa:manha:na: varya:nça)
- barmaq** *is.* Parmak
- b.** 106
- baş-** Basmak
- b.** 192 (vatğada vaş), 707 (tutdo-vaş)
- b.-an** 156 (da:ş vaşan)
- b.-an** 543 (ğa:r vaşan)
- b.-ar** 610 (orunmaşar), 665 (şö:vükbaşar), 816
- b.-dı** 41 (a:lvaşsı), 404 (gürpbaşsı)
- b.-ıp** 106
- b.-ıp yat-** Sürekli basmak
- 743 (ı:zını vaşıp)
- baş** *is.* Baş
- b.** 109, 112, 113
- b.+dan** 110, 111

- b.+ı** 2 (a:dam maşı), 137
(çala vaşı), 270 (ä:r vaşı)
- b.+ımızdan** 454
(başımızzan)
- b.+ıñ** 115
- b.+ıña** 114, 289 (ğara
vaşına)
- b.+ında** 760 (yannaq
başınna)
- b.+ından** 173 (derdi
vaşınnan), 174 (derdi
vaşınnan), 493 (vaşınnan),
542 (ça:rşenmä:ni vaşınnan)
- batğa** [batğa] *is.* Bataklık
- b.+da** 192 (doñzu vatğada)
- bayın-** ‘Aydınmaz-bayınmaz’
deyiminde geçip deyimdeki
ilk kurucu ögeye
benzetilerek oluşturulmuş
bir kelimedir.
- b.-maz** 93 (ayınmaz-
vayınmaz)
- ba:zar** (< Far. *bāzār*) *is.* Pazar
- b.+a** 186 (gitdi va:zara)
- bekeme-** Sertleşmemek
- b.-dik** 121, 791
- bela:** (< Ar. *belā*) *is.* Bela
- b.** 454 (howul vela:), 454
(şowul vela:)
- belli** *sf.* Belli, bilinen
- b.** 116
- ber-** Vermek
- b.** 512
- b.-dim** 45 (allım-merdim)
- b.-en** 679
- b.-ene** 512 (ca:n merene)
- b.-eyin** 605
- b.-ip** 220 (eğne verip)
- b.-mez** 165 (demmermez),
758 (ya:nmermez), 759
(ya:nmermez)
- b.-şeler** 119
- b.-şin** 117, 484 (ma:yılığım
verşin), 628 (oğlunı verşin),
731 (ya:ş verşin)
- bereket** (< Ar. *bereket*) *is.* Bereket
- b.** 117, 141 (çä:ciñe
vereket), 428 (harmaniña
vereket), 623 (ömrüñö
vereket)
- bergi** *is.* Borç
- b.+şi** 500 (berğışı)
- beril-** Verilmek
- b.-digi** 118 (berilliği)
- beter** 1. *is.* Beter
- b.+inden** 120 (beterinnen)
2. *zf.* Beter, daha kötü
- b.** 498 (itden meter)
- beyni** *is.* Beyin, bingıldak
- b.+şi** 121
- bähbit** [bähvi:t] *is.* Kazançlı
- b.** 123 (bähvi:t), 124
(bähvi:t)
- bä:ri** *zf.* Beri

- b.+den** 125
(bä:rdenğayıtma)
- bi:ha:l** (< Far. *bĪ* + Ar. *ḥāl*) *is.*
Hâlsiz
b. 126
- bi:ke** *is.* Hanım, eş
b.+şini 501
- bi:l** *is.* Bel
b.+inde 632 (çömçöşü
vi:linne)
- bi:ri** *zm.* Biri
b. 433 (haysı vi:ri)
- biç-** Biçmek
b. 772 (yedi viç)
- bil-** Bilmek
b.-dim 353(gördüm-
millim), 354 (gördüm,
millim)
b.-e 355 (görö-vile)
b.-er 344 (ğol viler), 345
(ğol viler)
b.-mez 180 (dil vilmez),
283 (ğadır vilmez), 732 (üm
milmez), 733 (üm milmez)
b.-miş 541
b.-şe 39 (alarını vilşe), 619
(utulonunu vilşe)
b.-yâ:r 539 (kim milyâ:r)
- bile** *zf.* Beraber
b. 183 (ğelli vile)
- bilen** 1. *b.* İle, ve
- b.** 246 (göz vilen), 351
(ğoyun milen)
2. *e.* İle, -la, -le
b. 157 (aş vilen), 157 (da:ş
vilen), 208 (dünyâ: vilen),
385, 386, 674, 676, 784
(yeğenim milen), 813
(yö:nöşü vilen)
- bilig** *is.* Haber, bilgi
b.+i 127 (biligi)
- bir** 1. *is.* Bir
b. 128, 618 (oyun mir), 670
(hem mir)
2. *sf.* Bir
b. 99, 129, 130, 131, 440
(di:şinne vir), 476, 478
(ğöşdö vir), 500 (ite vir),
552 (haşa:şını vir)
b.+e 474
3. *zf.* Bir
b. 475, 772, 782 (ölçö vir)
- bir** *zm.* Biri
b. 442 (ğapıda vi:ri)
- bit-** Bitmek
b.-di 187 (doğovitdi), 188
(doğovitdi)
b.-şin 234 (ğül vişşin), 239
(ğüllör vişşin)
- biti:n** *is.* Bütün
b. 147
- boğ-** [boğ-] Boğmak
b.-ma 352 (gö:kboğmo)

- boğaz** [boğoz] *is.* Boğaz
b.+ından 460 (şuwu voğozunnon)
- boğı** [boğı] *is.* Bağ, ip
b. 677 (şırtı voğı)
- boğurdağ** [boğurdok] *is.* Boğaz
b.+ından 461 (şuwu voğurdoğunnon)
- bol-** Olmak
b. 101 (ba:r vol), 102 (ba:r vol), 158, 279 (ğavır vol), 519 (cähennem mol), 548 (kö:r vol), 615 (oworro vol), 653 (şağ vol), 804
b.-a 80 (vol-o), 123 (bähvi:t volo), 455 (bolo), 603 (uzuyn molo), 718 (hayır volo)
b.-ar 132 (bolor)
b.-awersin 266
b.-ayın 391 (ğurva:nıñ moloyun), 549 (kö:r voloyun)
b.-ayya:r 446 (mäh voloyya:r)
b.-maşa 522 (cuda: volmoşo)
b.-maz 132 (bolor-volmoz), 330 (gepi volmoz), 331 (gepi volmoz), 405 (gürrüñü volmoz), 561 (ma:nı:şı volmoz)
- b.-sa** 133 (bolşo), 377 (oqu volşo urcoğ), 438 (naş volşo), 576 (bolşo), 577 (bolşo), 591 (bolşo)
b.-sun 5 (hayırlı volşun), 32 (yo:lloşuñ molşun), 52, 53, 83 (düşümlüşü volşun), 96, 97, 115, 118 (berilligi volşun), 122 (uzuyn volşun), 124 (bähvi:t volşun), 167 (içinde volşun), 215 (düşümlü volşun), 216 (düşümlü volşun), 247 (şu volşun), 256 (hayırlı volşun), 265 (ya:ğlı volşun), 267, 278 (aza:vinnan volşun), 340 (hayırlı volşun), 341 (ıra:hat bolşun), (ğutlı bol-) 346 (ñutlu volşun), 348 (ğoyvolşun), 381 (gözüñdö volşun), 424 (hala:l volşun), 425 (halalıñ volşun), 427 (ğutlı volşun), 456, 485 (i:ma:nlı volşun), 486 (äki:dannan molşun), 487 (hemra: volşun), 492, 511 (hara:m molşun), 517 (no:ş volsun), 526 (qavu:l volşun), 550 (kö:r volşun), 563, 564, 583 (towlu volşun), 597, 604 (uzuyn molşun), 608 (oñ molşun), 624, 646 (yorgudu volşun),

703, 711 (uğruno volşun),
719 (hayır volşun), 757, 762
(yerde volşun), 765 (yerde
volşun), 767, 768 (uzıyn
molşun), 770, 808 (yo:l
volşun), 810, 811, 821 (u:şlı
volşun), 847 (kavu:l volşun)

b.-up 130 (müynşüz volup),
134, 135, 245 (boluğ
geşsin), 365 (ya:lı volup),
474 (iki volup), 655 (ya:lı
volup)

b.-ya:nça 590 (bolyo:nço)

boldı-boldı [bollu-vollı] *is.* Bebeğin
doğumu

b.+sı 325 (oğluñ vollu-
volluşı)

bolma- [bolmo-] Olmamak

b.-dıķ 168 (deñi-ta:yı
volmoduķ)

b.-şa 92 (ayın molmoşo),
133 (vā:ş volmoşo), 738
(weli: volmoşo, weli:ce)

b.-şak 323 (gelin
molmoşok)

b.-şım 495 (i:şiñ molmoşun)

boluşlı *is.* Oluşlu

b. 636 (ö:zvoluşlı)

boz- Bozmak

b.-an 708 (tüpbozon)

b.-ar 63, 109 (başvozor)

b.-ma:nka: 316 (yel
vozma:nka:)

bozulma- [bozulmo-] Bozulmamak

b.-dıķ 640 (peçadı
vozulmoduķ)

bu *sf.* Bu

b. 600

bu:z *is.* Buz

b. 95

bugünki [buğünkü] *sf.* Bugün

b. 257 (ğuyruğdon
muğünkü)

bulut *is.* Bulut

b. 568 (şaña vulut)

burun *is.* Burun

b.+unı 136 (burnunı)

C

ca:n (< Far. *cān*) *is.* Can

c. 302, 512, 513, 514

c.+ı 136, 515, 516, 518

c.+ıña 517

ca:nlı (< Far. *cān* + Türk. *+lı*) *is.*
Canlı

c. 78, 81

ca:y (< Far. *cāy*) *is.* Yer

c. 512

cä:cek *is.* Oyuncak

c. 164

cähennem (< Ar. *cehennem*) *is.*
Cehennem

c. 519, 521

c.+e 520

cı:ğıl-da- [cɪ:ğilla-] Cık cık ses çıkarmak	ç. 68
c.-ar 841 (cığilla:r)	ç.-en 347, 793
c.-ya:r 62 (cı:ğıllaya:r)	çekil- Çekilmek
cöwen [cöwön] (< Far. <i>cev</i>) <i>is.</i> Darı	ç.-me 557
c. 516 (cöwön)	çem <i>is.</i> Vakit
cuda: <i>zf.</i> Çok	ç. 140
c. 522	çemçe <i>is.</i> Kaşık
cübi [cüvü] <i>is.</i> Cep, kese	ç.+si 632 (çemçeşi)
c. 523 (cüvükeşer)	çä:c <i>is.</i> Mahsül
cübüt [cüvüt] (< Far. <i>cuft</i>) <i>is.</i> Çift	ç.+iñe 141
c.+mi 524 (cüvütmü)	çı:ban [çı:vän] <i>is.</i>
cüre [cürö] <i>is.</i> At hastalığı	ç. 764 (çı:vän)
c. 525 (cürö)	çıbın [çı:vın] <i>is.</i> Sinek
	ç. 150 (çı:vın)
	çıda- Çıdamak
Ç	ç.-sañ 6
	çık- Çıkmak
çal- 1. Çalmak	ç.-an 185, 252, 657, 658,
ç.-dı 139 (çallı)	787, 788, 794, 818
2. Silmek	ç.-cak 136
ç.-ma:nka: 317, 319	ç.-ma 489
3. İliştirmek, dolamak	çıkım <i>is.</i> Harcama
ç.-an 480	ç.+ı 233
çala <i>zf.</i> Biraz, az	çi:g [çi:ğ] <i>sf.</i> Çiğ
ç. 137, 138	ç. 142 (çi:ğ)
ça:rşenbe [ça:rşemme] (< Far. <i>çehār</i> + Far. <i>şenbih</i>) <i>is.</i> Çarşamba günü	çigin [çiğın] <i>is.</i> Omuz
ç.+:ni 542 (ça:rşemmä:ni)	ç.+iniñ 25 (çiğniniñ)
çatma <i>is.</i> Barınak	çi:ş <i>is.</i> Şiş
ç. 138	ç. 588
çek- Çekmek	ço:rba [ço:rvo] (< Far. <i>şorba</i>) <i>is.</i> Çorba
	ç. 760 (ço:rvo)

ço:rbalık [ço:rvoluk] (< Far. <i>şorba</i> + Türk. <i>+lık</i>) <i>is.</i> Çorbalık	d. 10, 323, 497, 764 (yarılışın-na), 797, 838, 845 2. <i>e.</i> -da, -de
ç.+ı 146 (ço:rvoluğu)	
çopan [çopon] (< Far. <i>çōbān-şōbān</i>) <i>is.</i> Çoban	d. 707, 798
ç. 144 (çopon), 145 (çopon)	da:d- Tatmak
ç.+a 143 (çopono)	d.-an 741
çök- Çökmek	da:dır- Tattırmak
ç.-en 95 (çökön)	d.-dım 151
çöker- [çökör-] Diz üzerine çökmek	da:ğ [da:ğ] <i>is.</i> Dağ
ç.-en 144 (çoponçökörön)	d.+ında 614 (da:ğınna)
çömçe [çömçö] <i>is.</i> Kepçe	da:ş <i>is.</i> Taş
ç.+de 803 (çömçödö)	d. 156, 157, 158, 160, 161, 162
çöp <i>is.</i> Çöp	d.+dan 2
ç.+i 217 (çöpü va:r), 744 (çöpü)	da:wwa (< Ar. <i>da 'vā</i>) <i>is.</i> Dava
çörek [çörök] <i>is.</i> Çörek	d.+:m 694 (da:wwa:m)
ç.+i 147 (çöröğü), 148 (çöröğü)	dam- Damlamak
çuğa:n <i>is.</i> Aslı 'çukurlu' anlamına gelen 'çukanak' kelimesidir. 'Ağa:n-çuğa:n' ikilemeli deyimini içinde geçip deyim ilk kurucusuna benzetilerek oluşturulmuş bir kelimedir.	d.-ayın 832 (ğa:n namayın), 837
ç. 27	damak <i>is.</i> Damak, boğaz
çürrik [çürriyk] <i>is.</i> Tümsek, uç, zirve	d.+ına 152 (damağına), 153 (damağına)
ç. 149 (çürriyk)	damar <i>is.</i> Damar
	d. 154, 155
	daş 1. <i>is.</i> Uzak, dış
	d. 163
	d.+da 60, 61
	d.+dan 159
	d.+ı 164
	2. <i>zf.</i> Uzak
	d. 438 (hemeda:n naş)
D	-de 1. <i>b.</i> -de/-da
-da 1. <i>b.</i> -da, -de	

- d.** 255
2. e. -de/-da
d. 476
- deg-** [değ-] Değmek
d.-en 413 (ğıran neğen), 525 (değen)
d.-eno:k 295
d.-mez 474, 667 (değmez)
d.-miş 414 (ğıran neğmiş)
d.-şin 834 (köz zeğşin)
- degme-** [değme-] Değmemek
d.-dik 65 (değmedik)
d.-şin 761 (değmeşin)
- dem** (< Far. *dem*) *is.* Nefes, dem
d. 165
d.+iñ 167
- dem-düyt** (< Far. *dem* + Türk. *düýt*)
is. Ses seda
d. 166
- demir** *is.* Demir
d.+inden 747 (demrinnen)
- deñ-ta:y** *is.* Eş benzer
d.+i t.+ı 168 (deñi-ta:yı), 169 (deñi-ta:yı)
- dep-** Tepmek, ayakla vurmak
d.-şeñ 171, 172
d.-di 149
- depe** *is.* Tepe
d. 697
d.+şine 680
- depiş-** Tepişmek
d.-er 472
- depme** *sf.* Tepme
d. 170
- depren-** Kımıldamak
d.-mez 171
- derek** *is.* Gerekli
d.+i 334 (dereği)
- dert** (< Far. *derd*) *is.* Dert
d. 235
d.+i 173 (derdi), 174 (derdi), 175 (derdi)
- derya:** (< Far. *deryā*) *is.* Derya, deniz
d.+niñ 773, 783
- deş-** Deşmek
d.-en 160, 161
d.-er 337
- dä:** e. -de/-da
d. 245
- dä:l** e. Değil
d. 13, 14, 15, 48 (düşsek gä:l), 126 (bi:ha:l lä:l), 128, 208 (vilen nă:l), 224, 328, 350, 409, 502, 508, 530 (kem nă:l), 533 (kemcekerdem nă:l), 538 (kiçiği:rim nă:l), 579, 587, 599 (diyen nă:l), 601, 641, 644, 647, 720, 812, 813
d.+dir 642 (pă:l lä:llir)
- dä:li** *sf.* Deli
d.+den 176
- dı:n-** Kurtulmak

	d.-sın 764		d. 637 (ö:zziyenli)
dı:nç	<i>is.</i> Rahat		do:dağ [do:doğ] <i>is.</i> Dudak
	d. 497		d. 186
dik	<i>zf.</i> Dik		do:l- Dolmak
	d. 115, 177, 178, 179, 276 (diğ oturaşın), 359 (diğ oturaşın)		d.-dı 212 (dünyä:şi do:llı)
dil	<i>is.</i> Dil		d.-maz 193 (doymoz- zo:lmoz), 194 (doymoz- zo:lmoz), 195 (doymoz- zo:lmoz)
	d. 180		d.-şun 51 (gün no:lşun)
	d.+den 366 (dillen)		do:şluk [do:şluk] (< Far. <i>düst</i> + Türk. <i>+luk</i>) <i>is.</i> Dost
	d.+e 181, 182, 183		d.+ı 351 (do:şluğı)
	d.+ine 184		doğ- [doğ-] Doğmak
di:n	(< Ar. <i>dîn</i>) <i>is.</i> Din		d.-a 187 (doğovitdi), 188 (doğovitdi)
	d.+den 185 (di:nnen)		d.-dı 589 (nekdoğdı)
di:ş	<i>is.</i> Diş		d.-duğ 697 (doğduğ)
	d.+iñ 842		d.-ma 249 (enedennoğma)
	d.+inde 440 (di:şinne)		d.-ma:n 190 (doğmo:n)
diy-	Demek, söylemek		d.-şun 50 (gün noğşun)
	d.-en 86 (aydan-niyen), 87 (ayan-niyen), 457, 458, 459, 569 (men niyen), 570 (men niyen), 571 (men niyen), 573 (men niyen), 599		d.-up 475 (doğup)
	d.-eri 89		doğa: [doğa:] (< Ar. <i>du'ā'</i>) <i>is.</i> Muska
	d.-mä:n 429, 444 (diymä:n)		d. 189
	d.-şeñ 445, 446		doğrı [doğrı] <i>sf.</i> Doğru
	d.-yä:n 574 (diyyä:n), 575		d. 176 (dä:liden noğrı)
	d.-yä:r 10 (diyyä:r), 574 (diyyä:r), 575, 832 (ğä:n namayın niyyä:r), 837 (damayın niyyä:r)		doğa- Dokumak
			d.-:nı 223 (doğo:nı)
diyenli	<i>is.</i> Diyenli		do:lı <i>is.</i> Dolu
			d. 467 (mö:r-mö:cökdön no:lı)

- doñuz** *is.* Domuz
d.+u 192 (doñz)
d.+uñ 191 (doñzuñ)
- doy-** Doymak
d.-cağ 833 (doycok)
d.-maz 193 (doymoz), 194 (doymoz), 195 (doymoz)
d.-muş 392
- dök-** Dökmek
d.-er 688 (tarhannökör)
d.-ä:n 28 (aça:n-nökä:n), 196
- dökme-** [dökmö-] Dökmek
d.-dik 554 (kül lökmödük)
- dökül-** Dökülmek
d.-yä:r 232 (dökülyä:r)
- dö:n-** Dönmek
d.-e 3 (dö:nö)
d.-eyin 114 (dö:nöyün), 382 (dö:nöyün), 383 (dö:nöyün)
- dö:ş** *is.* Döş, bağır, göğüs
d. 198
- döre-** [dörö-] Doğmak
d.-mä:n 197 (dörömä:n)
- döw-** Kırmak
d.-üp 199 (döwük geç), 200 (döwük geçsin)
d.-en 670 (döwön)
- döwül-** Kırılmak
d.-cek 842 (döwülcök)
- dur-** Durmak
d. 209
- d.-an (görünüp dur-)** 460 (duron), 461 (duron), 462 (duron)
d.-an 178 (duron)
d.-ar (yanıp dur-) 372 (duror), 373 (duror)
d.-dı 201 (durdu-durdu)
d.-sun 209
d.-up 205 (duruğ geç), 206 (duruğ geçsin)
d.-ur 177 (du:r)
d.-uş 134, 135
- durmuş** *is.* Hayat, yaşantı
d. 202, 203, 291
- durna** *is.* Turna
d. 726 (durno)
d.+:m 204 (durno:m)
- du:şuş-** Buluşmak
d.+alı 700 (du:şuşolu)
- du:ta:r** (< Far. *dū* + Far. *tār*) *is.* Tanbur, saz
d.+ım 574
- duy-** Duymak
d.-maz 214 (duymoz)
- du:z** *is.* Tuz
d. 207
- dünyä:** (< Ar. *dunyā*) *is.* Dünya
d. 208, 209, 210, 213, 600 (dünyä:)
d.+ler 211
d.+şi 212
- dür** (< Ar. *durr*) *is.* İnci

d. 232 (elinnen nür)
dürt- Dürtmek
d.-me 368 (gözödürtmө)
dürtme- [dürtmө-] Dürtmemek
d.-señ 214 (dürtmөşöñ)
dürtme [dürtmө] *sf.* Dürtme
d. 170 (dürtmө ker)
düş- 1. Anlamak
d. 418 (şen nüş)
d.-mez 181 (düşmөz), 182 (düşmөz), 329 (düşmөz)
d.-üş 184
2. Düşmek
d.-cek 48 (düşşek)
d.-di 179 (dikdüşdü), 536 (düşdü)
d.-dümi 558 (düşdümü)
d.-en 162 (düşön)
d.-er 286
d.-me 198 (dө:şdüşmө)
d.-mez 399 (günnüşmөz), 559 (dümөz), 560 (düşmөz)
d.-şün 82
3. Edinmek
d.-er 580 (mi:ra:şşüşör), 581 (mi:ra:şşüşör)
düşümlü [düşümlü] 1. *zf.* Uyumlu
d. 215 (düşümlü volşun)
2. *is.* Uyumlu
d.+şi 216 (düşümlüşü)
3. *sf.* Uğurlu
d.+şi 83 (düşümlüşü)

düyä [düyө] *is.* Deve
d.+ni 29 (düyä:ni)
d.+şi 551 (düyөşü)
düyp *is.* Dip
d.+üniñ 217 (düybünüñ)
düyş *is.* Düş
d.+dür 211
d.+i 398 (düyşü)

düzdeçi [düzzөçü] *is.* Yabani
d.+mi 631 (düzzөçümü)
düzle- [düzlө-] Düzlemek
d.-en 780 (düzlä:n), 781 (düzlä:n)

E

ebt [evit] *is.* Üst baş, dış görünüş
e.+i 218 (eviti)
egin [eğin] *is.* Omuz
e.+e 220 (eğne)
e.+i 220 (eğni)
e.+iñde 221 (eğniñde), 222 (eğniñde)
egir- [eğir-] Eğirmek
e.-eni 223 (eğreni)
egri [eğri] *is.* Eğri
e.+şi 226 (eğrişi), 689 (eğrişi)
egsilme- [eğsilme-] Eksilmemek
e.-şin 648 (eğsilmeşin)
ek- Ekmek
e.+mä:ğe 516

eken	ımiş, imiş e. 147, 457, 458, 459	e.+şı 250
ekin	is. Ekin e.+iñe 558	eñek is. Çene e.+ine 252 (eñeğine)
el	is. El e. 226, 227, 228, 240, 241, 242, 243, 476 e.+de 224 (elle), 225 (elle) e.+i 229, 236, 237, 238 e.+im 230 e.+iñ 638 e.+inden 231 (elinnen), 232 (elinnen) e.+iñe 234 e.+iniñ 233 e.+leriñe 239 e.+lä:p 477	erin is. Ağız e.+i 254 (erni) e.+ini 253 (ernini) erre is. Testere e. 255 erti:r is. Sabah e.+iñiz 256 erti:rki sf. Sabahki e. 257 eşek is. Eşek e.105, 260 (eşeğ eşekden), 261, 314, 472 (eşeğ ölor) e.+den 260 e.+e 1 e.+iñ 258 (eşeğin), 259 (eşeğin)
el-göz	[el-ğöz] is. El göz e.+üñ 235 (eliñ ñözüñ)	eşit- İşitmek e.-en 138 (eşiden) e.-şin 18 (eşışin)
em-	Emmek e.-en 142	et- Etmek e. 280, 305, 306, 521, 616, 681 e.-di 219 e.-diginden 592 (etdiğinnen) e.-en 219 (eden), 471 e.-erşiñ 684 e.-ip (heşi:p et-) 441 (edip), 339 (edip)
emgek	[emğek] is. Sıkıntı e. 245 (emğek),246 (emğek) e.+i 244 (emğeği)	
emma:	(< Ar. <i>ammā</i>) is. Ama, fakat e.+şı 248, 745	
em-yom	is. İlaç deva e.+uñ 247	
ene	is. Anne e. 251 e.+den 249 e.+ñ 307, 308	

e.-me 349
e.-sem 263 (eşsem), 264 (eşsem)
e.-şin (neşi:p et-) 335 (eşsin), 163 (eşsin), 593 (eşsin)
et *is.* Et
e. 265
e.+den 824
e.+ini 25
etek *is.* Etek
e. 262 (eteğ altı)
etme- Etmemek
e.-şin 531
eye *is.* Sahip
e.+şi 13
e.+şini 501
eygilik [eygilik] *is.* İyilik
e. 266(eygilik), 267(eygilik)

Ä

ä:dik *is.* Çizme, bot
ä. 268
äkı:da (< Ar. 'akîde) *is.* Akide
ä.+ndan 486 (äkı:dannan)
ä:ñ-u:ç *is.* Uç bucak
ä.+ı 269 (ä:ñi-u:cı)
ä:r *is.* Er
ä. 270
ä:r-heley *is.* Karı koca
ä.+iñ 271

ä:w- Acele etmek
ä.-üp 272, 273, 274

G

ğabat [ğavat] *is.* Rast
g. 275 (ğavat)
ğabır [ğavır] (< Ar. *ğabr*) *is.* Kabir, mezar
ğ. 278 (ğavır), 279 (ğavır), 280 (ğavır)
ğ.+iñ 277 (ğavriñ)
ğ.+iñda 276 (ğavriñda)
ğaç- 1. Düşmek, dökülmek
ğ.-an 284 (ğa:lan-ğaçan)
ğ.-an 371 (gözüğaçan)
2. Kaçmak
ğ.-dı 360 (görükgışdı), 729 (urupğışdı)
ğaç *sf.* Vur kaç, kaçarak
ğ. 281
ğaçğın [ğaçğın] *is.* Kaçınma, uzak durma
ğ.+ım 282 (ğaçğınım)
ğadır (< Ar. *ğadret*) *is.* Kadir
ğ. 283
ğal- 1. Kalmak
ğ.-an 66 (artı:kğa:lan), 284, 464 (içiğarğa:lan), 475 (ğa:lan), 509 (yerdeğa:lan), 510 (yerdeğa:lan), 545 (a:zığa:lan), 546 (a:zığa:lan),

- 800 (yerde ğa:lan), 801 (yerde ğa:lan), 817 (yurtdo ğa:lan)
- ġ.-ar** 621 (a:da ğa:lar)
- ġ.-iñ** 449 (hoş ğa:liñ)
- ġ.-maz** 529 (kıya:mata ğa:lmaz)
- ġ.-miş** 67, 465 (içiğar ğa:lmış)
- ġ.-sın** 162 (yerinne ğa:lşın)
2. Geri kalmak
- ġ.-sa** 260 (eşekden ğa:lşa)
- ġala:** (< Ar. *kal'a*) *is.* Kale
- ġ.+:ñ** 36 (alan ğala:ñ)
- ġ.+sı** 55 (ġala:sı)
- ġaldır-** [ğallır-] Kaldırmak
- ġ.-an** 300 (ğarı:pğallıran)
- ġalkın** *is.* Kalkan
- ġ.** 789 (ğünö-ğalkın)
- ġa:lma-** Kalmamak
- ġ.** 447 (hā:lā: ğa:lma)
- ġaltaş-** İlişmek
- ġ.-an** 547 (köprüdö ğaltaşan)
- ġa:n** *is.* Kan
- ġ.** 285, 286, 832 (yüzünnön ğa:n)
- ġa:n-koğ** *is.* Kan lekesi
- ġ.+ı** 836 (yüzünüñ ña:n-koğı)
- ġa:nlı** 1. *is.* Kanlı
- ġ.** 79 (ġa:nlı)
- ġ.+mı** 81 (ġa:nlımı)
2. *z.f.* Kanlı
- ġ.** 80 (ġa:nlı)
- ġa:n-pet** *is.* Bet beniz
- ġ.** 287
- ġap-** Kapmak
- ġ.-an** 292
- ġapı** *is.* Kapı
- ġ.+da** 442 (her ġapıda), 774 (yedi ġapıda), 775 (yedi ġapıda), 776 (yedi ġapıda), 777 (yedi ġapıda), 778 (yedi ġapıda), 779 (yedi ġapıda)
- ġapırğa** [ğapırğa] *is.* Kaburga
- ġ.** 828 (ğörük ġapırğa)
- ġ.+sını** 288 (ğapırğasını)
- ġa:pla:y-** Kaplamak
- ġ.-malı** 189 (doğo: ġa:playmalı), 417 (ğızıla ġa:pla:ymalı)
- ġa:r** *is.* Kar
- ġ.** 30, 543
- ġa:r-** Karıştırmak, yoğurmak
- ġ.-ma** 298
- ġara-** 1. Bakmak
- ġ.-:pdıķ** 323 (ğara:pdıķ)
- ġ.-maz** 39 (Alla:şını ġaramaz)
2. İlgilenmek
- ġ.-ma** 227 (elğarama), 342 (ğolğarama)
- ġara** 1. *is.* Kara, siyah

- ġ.+dan** 10, 289, 290, 291, 295
- ġ+sı** 191
2. *is.* Gölge
- ġ.** 294
- ġ.+ñ** 293 (ġara:ñ)
- ġaraçık** *is.* Göz
- ġ.+ı** 844 (yıla:n ġaraçığı)
- ġaraç** *is.* Göz
- ġ.** 292
- ġ.+ı** 843 (yıla:n ġarağı)
- ġaral-** Kararmak
- ġ.-an** 584 (murtı ġaralan)
- ġarayış** *is.* Görüş, bakış açısı
- ġ.** 210 (dünyä:ġarayış)
- ġarġa-** [ġarġa-] Beddua etmek, lanet okumak, sövmek
- ġ.-:n** 400 (günöġarġa:n)
- ġ.-:r** 401 (günöġarġa:r)
- ġ.-sa** 296 (ġarġaşa)
- ġarġış** [ġarġış] *is.* Beddua, kargış
- ġ.** 297 (ġarġış)
- ġarı:p** (< Ar. *ġurbet- ġarābet*) *is.* Garip, yoksul
- ġ.** 300, 301
- ġarra-** Yaşlanmak
- ġ.-mak** 698 (toyo ġarramak)
- ġ.-sın** 309 (ġazıġinna ġarraşın)
- ġarrı** *sf.* Yaşlı
- ġ.** 299
- ġaş-** Daraltmak, kıvrıp dikmek
- ġ.-ar** 301
- ġassa:p** (< Ar. *kaşb*) *is.* Kasap
- ġ.+a** 302 (ġassa:va)
- ġa:ş** *is.* Kaş
- ġ.+ıñ** 246 (vilen ġa:şıñ)
- ġat-** Katılmak, sertleşmek
- ġ.-an** 154 (ġatan), 155 (ġatan), 672 (şüññü ġatan)
- ġatı** 1. *is.* Katı
- ġ.** 2 (da:şdan ġatı), 303, 468 (içinnen ġatı), 797 (yer ġatı)
2. *sf.* Katı
- ġ.** 303 (ġörşöñ ñatı)
- ġatık** *is.* Yoğurt
- ġ.+ı** 431 (aşıñ ñatığı), 432 (aşıñ ñatığı)
- ġatnaş-** 1. İlişki kurmak
- ġ.-alıñ** 674 (bilen ġatnaşalıñ), 730 (uzoġunnon ġatnaşalıñ)
2. Katılmak
- ġ.-alı** 699 (toyo ġatnaşalı)
- ġay** *is.* Fırtına
- ġ.** 289 (vaşına ġay)
- ġaya-ġopuz** [ġaya-ġopuz] *is.* Olağanüstü, kötü bir durum
- ġ.** 304 (ġaya-ġopuz)
- ġaydış-** Gitmek, ilerlemek
- ġ.-an** 766 (ya:şı ġaydışan)
- ġayğı** [ġayğı] *is.* Kaygı
- ġ.** 302 (ġayğı)
- ġa:yın** *is.* Kayın

	ğ. 307, 308		g.-mez 606
ğayna-	Kaynamak		g.-miş 190 (doğmo:n geçmiş)
	ğ.-maz 466 (içi ğaynamaz)		g.-se 312 (geşse)
ğayra:t	(Ar. <i>ğayret</i>) is. Gayret, çaba		g.-şin 200 (döwük geşsin), 206 (duruk geşsin), 245 (geşsin), 312 (geşsin)
	ğ. 305		
	ğ. 306		
ğayt-	Dönmek, geri gelmek, geri dönmek	geçi	is. Keçi
	ğ.-ar 815 (yu:rdoğaydar)		g.+e: 302 (ğayğı geçä:)
	ğ.-ma 125 (bä:rdenğayıtma)	geçir-	Geçirmek
	ğ.-maz 290 (ğaradan ğaytmaz)		g.-en 542 (vaşınnan geçiren)
	ğ.-şin 704 (toyuñdo ğayşsin)	geçiriliş	is. Geçiriliş
ğazan-	Kazanmak		g. 367 (gözzön geçiriliş)
	ğ.-an 73	gel-	Gelmek
ğazık	is. Kazık		g. 311 (geç ğel), 320 (gel ğel), 321, 322
	ğ.+dan 310		g.-di 103 (bardı-ğelli), 104 (bardı-ğelli), 183 (dile ğelli), 183 (vile ğelli), 313 (gelli)
	ğ.+ında 309 (ğazığınna)		g.-dim 105 (gellim), 314 (gellim)
ğazıl-	Kazılmak		g.-diñiz 450 (hoş ğelliñiz), 451 (hoş ğelliñiz), 451 (şapa: ğelliñiz)
	ğ.-dımı 277 (ğavrıñ ñazıllımı)		g.-en 140 (çem ğelen), 275, 316, 317, 318, 319, 663
geç-	Geçmek		g.-ene 315
	g. 56, 75, 90, 199, 205, 311		g.-ip 324
	g.-en 197 (dörömä:n geçen), 470 (yalın geçen), 551 (köprüdön geçen)		g.-me 799 (yerinnen ğelme)
	g.+enler 627 (ötön-geçenler)		g.-se 10 (a:k-da ğelşe)
	g.-er 313 (gelli-geçer)		g.-şin 88 (aydanıñ ñelşin)
	g.-ip 312 (geçik geşsin), 545 (köpü geçip)		
	g.-me 463 (içgeçme)		

- g.-yä:nçä** 690 (tayak
gelyä:nçä)
- geldi-geldi** [gelli-ğelli] *is.* Gelinin
eve gelişi
- g.+şi** 325 (gelniñ ñelli-
ğellişi)
- gelin** *is.* Gelin
- g.** 323
- g.+im** 418 (aydya:n ğelnim)
- g.+iñ** 325 (gelniñ)
- gelip-git-** [gelip-ğit-] Gelip gitmeli
- g.-melirä:k** 33 (aklı ğelip-
gitmeliräk)
- gelme-** Gelmemek
- g.-şin** 769 (turon ğelmeşin)
- geñ** 1. *is.* Ayıp **geñ gör-** Şaşırmak,
hayrete düşmek
- g.** 326 (geñ ñörönüñ)
2. *is.* İyi, iyi durumda
- g.** 409 (ğılığı ğeñ), 647
(ireceşi ğeñ)
- geñeş** *is.* Danışma, karar alma
- g.-i** 727 (urşuñ ñeñeşi)
- geñ-ta:ñ** *is.* Ayıp, tuhaf
- g.** 327
- gep** *is.* Söz
- g.** 328 (gev alşar), 333
- g.+e** 329
- g.+i** 330, 331
- g.+iñ** 332
- gerek-** 1. Gerekmek
- g.** 806 (yo:llo ğerek)
2. *is.* Gerekli
- g.** 270 (ğerek), 334, 358
(ğöz ğerek), 439 (ho:z
ğerek), 576 (şaña ğerek),
577 (şaña ğerek)
- g. mi** 76, 513 (ca:n ğerekmi)
- getir-** Getirmek
- g.** 605 (oqoro:ñu ğetir), **g.**
706 (kersen ğetir)
- g.-en** 231 (a:zar ğetiren),
468 (ğatı ğetiren), 469
(yaman ğetiren), 670 (şuw
ğetiren)
- gey-** Giymek
- g.-ip** 335
- geydirme-** Giydirmemek
- g.** 31
- gä:dik** *is.* Gedik
- g.+den** 323 (ğä:dikden)
- gä:mi** *is.* Gemi
- g.** 337
- gä:p** *is.* İçine saman ve ot konulan
hayvan derisi
- g.** 336 (gä:va:zan)
- ğıl** *is.* Kıl
- ğ.+ı** 410
- ğılığ** *is.* Huy, karakter
- ğ.+ı** 409 (ğılığı)
- ğır** *is.* Düşmanca, ölçlü
- ğ.** 415
- ğıran** 1. *is.* Kıran, salgın hastalık
- ğ.** 411, 412, 413

	2. <i>sf.</i> Kıran, salgın hastalık		
	ğ. 414		g. 70 (añrı ğit), 321 (gel ğit), 322 (gel ğit), 520, 617, 696
ğırılma-	Yolunmamak		g.-di 186, 516 (ekmä:ğe ğitdi)
	ğ.-dık 410 (ğılı ğırılmadıq)		g.-dim 314
ğışımıla-	Avuçlamak, tutmak		g.-en 58 (ğiden), 84 (ayağı ğiden), 397 (gümğiden)
	ğ.+n 666 (şuw ğışımıla:n)		g.-ene 315 (gidene)
ğış	<i>is.</i> Kış		g.-eyin 650 (şadağa:ñ ñideyin)
	ğ. 296		g.-iş 625 (öñö ğidiş)
ğı:z	<i>is.</i> Kız		g.-meli 324
	ğ. 32		gitme- Gitmemek
	ğ.+ı 416		g.-dik 11 (şa:rışı ğitmedik), 12 (ı:sı ğitmedik)
	ğ.+ım 418		ğo:r <i>is.</i> Kor
ğız-	1. Kızgın olmak		ğ. 347
	ğ.-anda 148 (ğızanna)		ğo:ra- Korumak
	2. Kızmak, ısınmak		ğ.-r 150 (çı:vın ğo:ror)
	ğ.-ma 152 (damağına ğızma), 153 (damağına ğızma)		ğol <i>is.</i> Kol
ğızıl	<i>is.</i> Altın		ğ. 342, 343, 344 (ğononunu ğol), 345 (ğononunu ğol)
	ğ.+a 417		ğon- Konmak
gi:ce	1. <i>zf.</i> Gece		ğ.-anını 344 (ğononunu), 345 (ğononunu)
	g. 398 (ği:ce)		ğ.-maz 394 (ğuşğonmoz)
	2. <i>is.</i> Gece		ğoñşı <i>is.</i> Komşu
	g.+:ñi 339 (gi:cä:ñi)		ğ.+dan 556 (günü ğoñşudon)
	g.+:ñiz 340 (gi:cä:ñiz), 341 (gi:cä:ñiz)		ğ.+:ñ 346 (ğoñşı:ñ)
gi:ç	<i>is.</i> Geç		ğop- Gopmak
	g. 338		
gi:rme-	Girmemek		
	g.-dim 802 (men ği:rmedim)		
git-	Gitmek		

ġ.-arġa: 434 (heñnen ġoporġa:)	g.-enini 344 (viler ġöġönünü), 345 (viler ġöġönünü)
ġowġa:l (< Far. <i>ġavgā</i> + Türk.+ <i>li</i>) <i>is.</i> Kavga	göç <i>is.</i> Göç
ġ. 270 (ġowġa:l)	g.+de 478 (iki ġöşdü vir)
ġowşak [ġowşok] <i>is.</i> Gücsüz	gör- Görmek
ġ. 602 (şırtı ġowşok)	g. 303 (ġatı ġörşöñ), 430 (hayrını ġör)
ġowuş- Kavuşmak	g.-dük 452 (hoş ġördük)
ġ.-an 137 (vaşı ġowşon)	g.-düm 353, 354
ġoy- Koymak	g.-düñmi 29 (düyā:ni ġördüñmi)
ġ. 348	g.-e 355 (görö), 356 (görö-ġörö)
ġ.-dı 139 (ġallıġoydı)	g.-eli 357 (görölü)
ġ.-şam 263 (eşsem-ġoyşom)	g.-emo:k 29 (ġöremo:k)
ġoyber- [ġoyver-] Koyvermek	g.-en 202 (durmuş ġörön), 203 (durmuş ġörön), 228 (el ġörön), 544 (köpü ġörön), 579 (mä:reke ġörön), 742 (şowuġu ġörön), 826 (yüz ġörön), 827 (yüz ġörön)
g.-en 656 (şuw ġoyveren)	g.-eni 378 (görönü)
ġ.-me 21 (şala ġoyverme), 22 (şalacın ġoyverme)	g.-eniñ (geñ gör-) 326 (geñ ñörönüñ)
ġoyt-ġoyt [ġoyt-ġoyt] <i>is.</i> Paytak paytak	g.-eşi 502 (ġöröşü)
ġ. 349 (ġoyt-ġoyt)	g.-mä:ge 358 (ġörmä:ġe)
ġoyun <i>is.</i> Koyun	g.-mez 505 (hayır ġörmöz)
ġ. 350, 351	g.-şe 503 (ġörşö), 504 (ġörşö)
gö:k 1. <i>is.</i> Gök	g.-şün 835 (va:va:lı ġörşün)
g. 797 (da ġö:ġ irak)	
2. <i>is.</i> Mavi	
g. 31, 352	
gö:r (< Far. <i>gūr</i>) <i>is.</i> Kabir, mezar	
g.+üñde 359	
g.+ünden 390 (ġuloġı ġö:rünnön)	
göç- Göçmek	
g.-en 691 (tevā:hedi ġöġön)	

- g.-üp** 360 (görükgâşdı), 361 (görüv oturşom), 663 (şoñunu görük gelen), 828 (yüz görük gapırğa)
- görme-** [görmö-] Görmemek
- g.-dik** 678 (şatını görmödük)
- g.-eşiñ** 756 (yüzünü görmä:şiñ)
- g.-şin** 235 (görmöşün)
- g.-yin** 327 (geñ-ta:ñ ñörmä:yin)
- görün-** Görünmek
- g.-en** 369 (gözö görnön)
- g.-üp dur-** Sürekli görünmek 460 (görnüp duron), 461 (görnüp duron), 462 (görnüp duron)
- görünme-** [görünmö-] Görünmemek
- g.-şin** 293 (ğara:ñ ñörünmöşün)
- göt** *is.* Kaba et, kış
- g.+:in** 362 (götüyñşümör)
- göter-** [götör-] Kaldırmak
- g.-ene** 771 (yerden götörönö)
- g.-mez** 675 (şuw götörmöz)
- göteril-** [götörül-] Kaldırılmak
- g.-en** 692 (tevähedü götörülön)
- g.-iş** 805 (yokorı götörülüş)
- göwün** *is.* Gönül
- g.+i** 364 (göwnüyetmez), 614 (göwnü), 639 (göwnü)
- g.+üñ** 370 (gözöl göwnüñ)
- göwün-ğarın** [göwün-ğarın] *is.* Gönül karın
- g.+ı** 363 (göwnü-ğarını)
- göz** *is.* Göz
- g.** 246, 358 (görmä:ğe göz), 365, 388
- g.+den** 366 (gözzön), 367 (gözzön), 755 (yaman gözzön)
- g.+e** 368 (gözödürtmө), 369 (gözö)
- g.+i** 129 (bir gözü), 129 (bir gözü), 371 (gözü), 372 (gözü), 373 (gözü), 503 (görsө, gözü), 504 (görsө, gözü), 803 (yeti:m gözü)
- g.+imiñ** 375 (gözümüñ)
- g.+ini** 378 (gözünü)
- g.+miñ** 376 (gözümüñ)
- g.+ünde** 377 (gözünnö)
- g.+üñ** 379, 380, 387
- g.+üñde** 381 (gözüñdө)
- g.+üñe** 382 (gözüñө), 383 (gözüñө), 384 (gözüñө)
- g.+üñi** 385 (gözüñü), 386 (gözüñü)
- gözel** [gözöl] *is.* Güzel
- g.** 370 (gözöl)
- gözle-** [gözlө-] Bakmak

- g.** 159 (daşdan gözlö)
- gözügara** [gözügara] *sf.* Gözü kara
- g.+dan** 374 (gözügaradan)
- ğu:dur-** ‘Da:dırdım-gu:durdım’
ikilemeli deyiminde geçip
deyimin ilk kurucusuna
benzetilerek oluşturulmuş
bir kelimedir.
- ğ.-dım** 151 (da:dırdım-
ğu:durdım)
- ğudaçılık** [ğudoçuluk] *is.* Dünür
olma, dünürlük
- ğ.** 389 (ğudoçuluk)
- ğul** *is.* Kul
- ğ.+um** 784 (yedi ğulum)
- ğulağ** [ğuloğ] *is.* Kulak
- ğ.** 683 (ta:mna ğuloğ)
- ğ.+ı** 390 (ğuloğı)
- ğ.+ımı** 24 (ğuloğunu)
- ğ.+una:m** 260
(ğuloğuna:m)
- ğu:rat-** [ğu:rot-] Kurutmak
- ğ.-an** 555 (kürümğu:rodon)
- ğurba:n** (< Ar. *ğurbān*) *is.* Kurban
- ğ.+ıñ** 391 (ğurva:niñ)
- ğurt** *is.* Kurt
- ğ.** 392, 536 (şırtına ğurt)
- ğ.+muşıñ** 393 (ğurtmuşuñ)
- ğ.+uñ** 351 (milen ğurduñ)
- ğuş** *is.* Kuş
- ğ.** 392 (arkaşınnan ğuş), 394
- ğutar-** [ğutor-] Bitirmek
- ğ.-an** 494 (ğutoron)
- ğutlı** *is.* Kutlu
- ğ.** 427 (halatlar ğutlı)
- ğ. bol-** Kutlu olmak 346
(ğoñşı:ñ ñutlu volşun)
- ğuy-** Dökmek
- ğ.-up** 748 (ya:ğ ğuyup)
- ğuyruğ** *is.* Kuyruk
- ğ.** 395
- ğ.+dan** 257 (erti:rki
ğuyruğdon)
- ğ.+ı** 258 (eşeğınñ ñuyruğı),
259 (eşeğınñ ñuyruğı)
- ğ.+mam** 260 (ğuyruğuna:m)
- ğücük** *is.* Köpek
- g.** 833 (yüz ğücük)
- gül** (<Far. *gül*) *is.* Gül
- g.** 234 (eliñe gül), 396
- g.+ler** 239 (elleriñe ğüllör)
- ğülki** [ğülkü] *is.* Gülüş
- g.** 440 (vir ğülkü)
- ğüm** *is.* Yok, kayıp
- g.** 397
- ğün** 1. *is.* Gün
- g.** 50, 51, 403, 841
- g.+de** 473 (iki ğünnö)
- g.+e** 789 (yelken, ğünö)
- g.+i** 556 (günü ğoñşudon)
- g.+üñe** 402 (günüñö), 737
(wa:y ğününö), 749 (yağşı
ğünüñö şä:rik)
- g.+üniñ** 271 (ya:z ğününüñ)

	2. <i>is.</i> Gün, güneş		h. 445, 446
	g. 399	hağ	(< Ar. <i>ḥağğ</i>) <i>is.</i> Hak
	g.+e 400 (günöğarğa:n), 401 (günöğarğa:r)	h. 54 (hağ), 350 (hağ alşıma)	
	3. <i>is.</i> Halk, el gün	h.+dan 421, 422	
	g.- lä:p 481	h.+ma 423	
gündiz	[günnüyz] 1. <i>is.</i> Gündüz	hala:l	(< Ar. <i>ḥalāl</i>) <i>is.</i> Helal
	g. 339 (gi:cä:ñi günnüyz)	h. 251, 424, 426	
	2. <i>zf.</i> Gündüz	h.+iñ 425	
	g. 398 (günnüyz)	halat	(< Ar. <i>ḥālāt</i>) <i>is.</i> Kıyafet türünden hediye
gür-	Bir yere toplanmak, bir yerde toplu hâlde bulunmak	h.+lar 427	
	g.-me 298 (ğa:rma-ğürmö)	hara:m	(< Ar. <i>ḥarām</i>) 1. <i>is.</i> Haram, yasak
gürp	<i>is.</i> Güm (düşme sesi)	h. 143	
	g. 404	2. <i>zf.</i> Haram	
gürrüñ	<i>is.</i> Muhabbet etme, konuşma	h. 511	
	g.+i 405 (gürrüñü), 406 (gürrüñü), 407 (gürrüñü)	harman	(< Far. <i>ḥarmen- ḥirmen</i>) <i>is.</i> Harman, mahsül
	g.+üñüz 389	h.+iña 428	
güyç	<i>is.</i> Güç güç	haşa:	(< Far. <i>‘aṣā</i>) <i>is.</i> Baston
	g. 408	h.+şını 552	
H		hay	<i>e.</i> Hay
ha:	<i>b.</i> da/de	h. 429	
	h. 724, 725	hayır	(< Ar. <i>ḥayr</i>) 1. <i>is.</i> Hayır, hayırlı, hayra doğru
habar	[havar] (< Ar. <i>ḥaber</i>) <i>is.</i> Haber	h. 505, 718, 719, 751	
	h. 176 (havar)	h.+ımı 430	
	h.+ı 419 (havarı), 420 (havarı)	2. <i>zf.</i> Hayır, hayırlı	
häh	<i>e.</i> Ha	h. 20	
		hayırlı	(< Ar. <i>ḥayr</i> + Türk. <i>+lı</i>) <i>zf.</i> Hayırlı

	h. 5, 256, 340		h.+e 447 (hä:lä:)
hayşı	1. <i>e.</i> Hangi h. 431 2. <i>zm.</i> Hangi h. 432, 433, 434	hä:li-şindi	[hä:li-şinni] <i>is.</i> Arka arkaya, peşi sıra, tekrar tekrar h.+si 448 (hä:limi-şinnişi)
hazan	(< Far. <i>hazān</i>) <i>is.</i> Hazan h. 435, 436	ho:z	<i>is.</i> Ceviz h. 439 h.+uñ 439
hazzıq	<i>sf.</i> Hiçbir şeyine sahip çıkamayan, müsriflik yapan h. 437 (hazzıwötön)	hoş	(< Far. <i>hōş</i>) 1. <i>is.</i> Hoş h.+uñ 453 2. <i>zf.</i> Hoş h. 449, 450, 451, 452
hem	(< Far. <i>hem</i>) <i>b.</i> Hem h. 439, 670	howul	<i>is.</i> Acele, acil h. 454
Hemeda:n	<i>is.</i> Hamedan şehri h. 438	höwür	<i>is.</i> Hayvan h.+ü 455 (höwürü), 456 (höwürü)
hemra:	(< Far. <i>hem</i> + Far. <i>rāh</i>) <i>is.</i> Yoldaş h. 487	Huda:y	(< Far. <i>Hudā</i>) <i>is.</i> Tanrı h. 18, 457, 458, 459, 572
heñ	<i>is.</i> Ritim h.+den 434		
her	(<Far. <i>her</i>) 1. <i>is.</i> Her h. 441 2. <i>sf.</i> Her h. 440, 442	I	
heşi:p	(< Ar. <i>hisāb</i>) <i>is.</i> Hesap h. et- Hesaplamak 441 (heşi:v edip)	ıraq	<i>is.</i> Irak, uzak ı. 797, 798
het-haşa:p	(< Ar. <i>hadd</i> - Ar. <i>hisāb</i>) <i>is.</i> Had hesap h.+ı 443 (hetdi-haşa:vı)	ıran-	Sallanmak ı.-maz 172
hä:	<i>e.</i> Ha h. 444	ı:ş	<i>is.</i> Koku ı.+ı 12
hä:li	<i>zf.</i> Henüz	ıssı	<i>is.</i> Sıcak ı.+:nı 741 (ıssı:nı), 742 (ıssı:nı)
		ı:z	1. <i>is.</i> Arka, peş

i.+ını 743

i.+ınıñ 744, 745

2. *is.* İz

i.+ını 316, 317

3. *zf.* Arka taraf, geri

i.+ı 746

ı+a 557

İ

iç- İçmek

i.-en 421, 422, 460, 461,
462, 773

iç *is.* İç

i. 463

i.+i 164, 466, 467

i.+inde 167

i.+inden 468 (içinnen), 469
(içinnen), 470 (içinnen), 471
(içinnen)

içiğar [içiğar] *zf.* Lanet olup

i. 464 (içiğar), 465 (içiğar)

iki 1. *is.* İki

i. 128, 618, 720

2. *sf.* İki

i. 25, 131, 472, 473, 474,
476, 477, 478

3. *zf.* İki

i. 475

ikiu:çlı [iku:şlı] *is.* Kesin olmayan,

belirsiz

i. 479 (iku:şlı)

i:l- 1. İlmek, ilişmek

i.-en 480

2. *is.* Halk, el gün

i. 482, 483

i.-lä:p 481

ileri:k *zf.* İleri, ileri doğru

i. 496

i:ma:n (< Ar. *îmān* < *emn*) 1. *is.*

İman

i. 484

i.+ı 486, 487

2. *zf.* İman

i. 485

indek *is.* Gereklilik

i.+i 507

iñle- İnlemek

i.-:r 488 (iñlä:r)

iññe *is.* İğne

i.+den 489

i:r- Bıkmak, usanmak

i.-en 490

i.-şin 244

irnik *is.* Zarar, ziyan

i.+i 491 (irniği)

i:ş *is.* İş

i.+i 493

i.+ini 494

i.+iñ 495, 496

işdä: (< Ar. *iştihā*) *is.* İştah

i.+ñiz 492

it *is.* Köpek

	i. 483, 501, 502, 503, 504, 505, 507, 508, 509, 510		2. <i>is.</i> Eksik, az
	i.+de 499		k.+i 532
	i.+den 497, 498		kemce-kerdem (< Far. <i>kem</i> + Türk. + <i>ce</i> – Far. <i>kerdem</i>) <i>is.</i> Eksik meksik
	i.+e 500		k. 533
	i.+i 506		ker (< Far. <i>ker</i>) <i>is.</i> Sağır
iy-	Yemek		k. 170
	i.-cek 24, 25		kerşen <i>is.</i> Kap
	i.-eniñ 511		k. 706
	i.-er 508		keş- Kesmek
K			k. 260, 772, 782
			k.+en 783
ķabul	[ķavu:l] (< Ar. <i>ķabūl</i>) <i>is.</i> Kabul		k.-er 523 (cūvūkeşer)
	ķ. 526 (ķavu:l), 847 (ķavu:l)		k.-me 64, 709
ķaķ-	Kakmak, vurmak		k.-mez 585
	ķ. 527, 528		k.+şin 207, 629, 736
	k.-şin 17		keşdir- Kestirmek
	ķ.-ya:r 129, 299 (ķakya:r)		k.-me 607 (oķkeşşirme)
ķa:p	(< Ar. <i>ķāf</i>) <i>is.</i> Efsanevi dağın adı		keşer <i>is.</i> Halı bıçağı
	ķ. 614		k.+i 534, 535
ķaşaş	(< Ar. <i>ķiṣāṣ</i>) <i>is.</i> Öç, kısas		keyik <i>is.</i> Geyik
	ķ. 529		k. 536
ķeba:p	[ķeva:p] (< Ar. <i>ķebāb</i>) <i>is.</i> Kebap		keyip (< Ar. <i>keyf</i>) <i>is.</i> Keyif
	k. 588 (ķeva:p)		k.+iñ 537
ķelle	<i>is.</i> Kafa		keytik <i>sf.</i> Topal
	k.+:ñde 537 (ķellā:ñde)		k.+e 211 (keytiğē)
ķem	(< Far. <i>ķem</i>) 1. <i>şf.</i> Eksik, az		kā:di <i>is.</i> Kabak
	k. 530, 531		k. 438
			kā:n <i>is.</i> Çok
			k. 106
			ķırķ <i>sf.</i> Kırk

ķ. 841	k.+de 547 (kōprüdō ğaltaşan)
kıya:mat (< Ar. <i>ķiyāmet</i>) <i>is.</i>	k.+den 551 (kōprüdōn)
Kıyamet	köpük <i>is.</i> Kuruş
k. 556	k. 99
ķ.+a 529	kö:rük <i>is.</i> Kōrük
kiçi-gi:rim [kiçi-ĝi:rim] <i>is.</i> Ufak	k.+i 332 (kō:rügü)
tefek	köy- Yanmak
k. 538 (kiçi-ĝi:rim)	k.-en 633 (köyon)
kim <i>zm.</i> Kim	k.-er 514 (ca:nköyör)
k. 539	k.-şün 588
ķow- Kovmak	köz <i>is.</i> Kōz
k.-up 506	k. 834
kö:r 1. <i>is.</i> İş	kül <i>is.</i> Kül
k.+üñ 553, 594	k. 554, 614, 639
2. <i>is.</i> Kōr	kürüm <i>is.</i> Yer altı ini, yuva
k. 548, 549, 550	k. 555
3. <i>sf.</i> Kōr	küşt <i>is.</i> Santranç
k. 551, 552	k.+den 705 (küştdōn)
kök <i>is.</i> Soy, kök	küy <i>is.</i> Fikir, düşünce
k.+i 540 (kökü)	k.+i 398 (küyü)
kömür <i>is.</i> Kōmür	küyze [küyzö] <i>is.</i> Çömlək, testi
k.+ünden 747 (kōmrünnōn)	k. 670 (küyzö dōwōn)
köp 1. <i>is.</i> Çok	
k. 131	
k.+i 544 (köpü ĝörōn), 545	L
(köpü ĝeçip), 546 (köpü ötüp)	li:rik (< Fr. <i>lyrique</i> < Lat. < Yun.)
3. <i>sf.</i> Çok	<i>is.</i> Lirik
k. 542, 543 (kök ĝa:r)	l.+i 557
4. <i>zf.</i> Çok	
k. 455, 456, 541	M
köprü <i>is.</i> Köprü	

- ma:l** (< Ar. *māl*) *is.* Mal
m.+ı 558
- ma:ma** *is.* Nine
m. 299
- ma:nı:** (< Ar. *mānā* < 'any) *is.*
 Mana, anlam
m.+a: 559 (ma:na:), 560
 (ma:na:)
m.+sı 561, 562
- mañlay** *is.* Alın
m.+ı 565
m.+ıñ 563, 564
- maşğara** [maşğara] (< *mashāra* <
 Ar. *meshāre*) *is.* Maskara,
 soytarı
m.+:niñ 566 (maşğara:niñ)
- maza:** *is.* Keyif
m. 618
- maza:r** (< Ar. *mezār*) *is.* Mezar
m.+ı 566
- me** *e.* Al
m. 576, 577
- men** 1. *is.* Ben
m. 575
 2. *zm.* Ben
m. 569, 570, 571, 573, 574,
 662, 802
m.+den 567 (mennen), 568
 (mennen)
m.+i 572
- meñze-** Benzemek
m.-erin 771 (meñzā:rin)
- m.-mä:n** 771
- mesge** [meşge] *is.* Tereyağı
m.+den 578 (meşgeden)
- meyliş** *is.* Eğlence
m. 143
- mäh** *e.* İşte
m. 445, 446
- mıza:ğa** [mıza:ğa] *is.* Umursama
m.+sına 587 (mıza:ğasına)
- mi:ra:ş** (< Ar. *mîrās*) *is.* Miras
m. 580, 581
- mişgi:n** [mişgi:n] (< Ar. *miskîn*)
is. Garip, fakir
m. 582 (mişgi:nşoqor)
- mö:cök** *is.* Böcek, kurt
m. 164
- mö:r-mö:cek** [mö:r-mö:cök] *is.*
 börtü böcek
m.+den 467 (mö:r-
 mö:cökdön)
- mu:lla-** [mu:llo-] 'A:ldadım-
 mu:lladım' deyiminde geçip
 deyim'in ilk kurucusuna
 benzetilerek oluşturulmuş
 bir kelimedir.
m.-dım 42 (mu:llodum)
- mu:llat-** [mu:llo-] 'A:ldatdım-
 mu:llatdım' ikilemeli
 deyiminde geçip deyim'in ilk
 kurucu ögesine benzetilerek
 oluşturulmuş bir kelimedir.

m.-dım 44 (a:llatdım- mu:llotdum)	n. et- Nasip etmek 335 (neşi:v eşsin)
murt <i>is.</i> Bıyık	nä: <i>sf.</i> Ne
m.+ı 584 (murtı ğaralan), 585 (murtı palta)	n. 594
m.+uñ 583	nä:me <i>zm.</i> Ne
mün- Binmek	n. 191, 406, 574, 575
m.-di 261 (eşek münni)	nä:z <i>is.</i> Naz
müñ <i>zf.</i> Bin	n.+i 416
m. 6	ni:l <i>is.</i> Düşünce
mürrük <i>is.</i> Yumuşak, ezik	n.+i 595, 596
m.+i 439 (mürrüğü)	no:ş 1. <i>is.</i> Afiyet
müşmin [müşmüyn] (< Ar. <i>musmin</i> < <i>ismān</i>) <i>is.</i> Semiz, şişman	n. 597
m. 586 (müşmüynşokor)	2. <i>is.</i> Yiyecek, yemek
müyn <i>is.</i> Eksik	n. 517
m.+şüz 130	
mä:reke <i>is.</i> Davet, topluluk, cemaat	O
m. 579	o 1. <i>zm.</i> O
	o. 599
N	o.+nda 499 (onno)
ne <i>e.</i> Ne	2. <i>sf.</i> O
n. 588	o. 600
nek <i>sf.</i> İnsafsız, acımasız	o:cağ [o:coğ] <i>is.</i> Ocak
n. 589	o.+ı 780 (o:coğı)
neneñ-niçik <i>zf.</i> Nasıl niçin	o:d <i>is.</i> Ateş
n. 590	o.+a 598 (o:do şalşañ)
neşi:p (< Ar. <i>naşib</i>) <i>is.</i> Nasip	o:dunçı <i>is.</i> Oduncu
n. 591, 592 (neşi:v etdiğinnen), 593 (neşi:v eşsin)	o.+:ñkı 803 (o:dunçı:ñkı)
	oğlan-oğlancık [oğlon-oğloncuğ] <i>sf.</i> Tecrübesiz, toy
	o. 601 (oğlon-oğloncuğ)
	oğrı <i>is.</i> Hırsız

	o. 602		o.+uñ 375 (ornuñ)
oğşa-	[oğšo-] Okşamak	otur	<i>sf.</i> Oturduğu
	o.-:p 43 (a:lla:v-oğşa:p)		o. 614 (otı:r)
oğul	[oğul] <i>is.</i> Oğul	otur-	Oturmak
	o. 603 (oğul), 604 (oğul)		o. 303, 706
	o.+ı 809 (oğlı)		o.-aşıñ 276, 359
	o.+uñ 325 oğluñ		o.-ıp 612 (oturup-turuş)
	o.+unı 628 (oğlunu verşin)		o.-malı 748 (oturmolu)
oķ	<i>is.</i> Ok		o.-şa 611 (oturşo-turşo)
	o. 606, 607		o.-şam 361 (oturşom)
	o.+ı 377 (oķı)		o.-uw 613
oka-	[oķo-] Okumak	owarra	[oworro] <i>is.</i> Uzak, irak
	o.-:n 695 (terşoķa:n)		o. 615 (oworro), 616
oķara	[oķoro] <i>is.</i> Kap		(oworro), 617 (oworro)
	o.+:ñı 605 (oķoro:ñu ğetir)	oyun	<i>is.</i> Oyun
omça	[omço] <i>is.</i> Çalılık		o. 618
	o.+da 803 (omçodo)	oyunçı	<i>is.</i> Oyuncu
oñ	<i>zf.</i> Hayırlı		o. 619
	o. 608		
oñal-	[oñol-] İyileşmek, iyi duruma gelmek	Ö	
	o.-madıķ 721 (uloluv-oñolmoduķ), 722 (uloluv-oñolmoduķ)	öç-	Sönmek, kapanmak
oñar-	[oñor-] Onarmak		ö.-mez 620 (öçmöz-yitmez)
	o.-maz 253 (oñormoz)	öl-	Ölmek
oñla-	[oñlo-] Onaylamak		ö.-er 472 (ölör), 621 (ölör)
	o.+şa 482 (oñloşo atını)		ö.-mä:ndir 453 (ölmä:nnir)
oraķ	[oroķ] <i>is.</i> Orak		ö.-mez 622 (ölmöz-yitmez)
	o. 609 (oroğatdı)	ölçe-	[ölçö-] Ölçmek
orun	<i>is.</i> Yer		ö. 782 (ölçö vir)
	o. 610	ömür	(< Ar. 'ömr < 'umr) <i>is.</i>
			Ömür
			ö.+üñ 624

ö.+üñe 623 (ömrüñö)
öñ 1. *is.* Ön
ö.+ünden 841 (öñünnön)
2. *zf.* Ön
ö.+e 625 (öñö)
3. *zf.* Önce, önceden
ö. 626
ö:n- Doğmak
ö.+en 822 (ö:nön)
öt- Geçmek
ö.-en 437 (hazzıwötön), 627
(ötön)
ö.-üp 546
öte [ötö] *zf.* Çok, ileri
ö. 138 (ötö)
öwez [öwöz] *sf.* Onun yerine
ö. 628 (öwöz)
öwlyä: (< Ar. *evliya'*) *is.* Evliya
ö. 629
öwreniş- [öwrönüş-] Alışmak
ö.-ipdir 387
(öwrönüşüpdür)
öwrüm-aylaw [öwrüm-aylow] *is.*
Eğri büğrülük
ö. 630 (öwrüm-aylow)
öy *is.* Ev
ö. 138
ö.+i 632 (öyü arkaşınna),
(öyü köyön)
ö.+ünde 634 (öyünnö)
ö.+üni 635 (öyünü towuğö)
öydeçi [öydöçü] *is.* Evcimen

ö.+mi 631 (öydöçümü)
öyken [öykön] *is.* Ciğer
ö. 257 (öykön)
öylä:nlik *is.* Öğlen
ö. 634
ö:z *zm.* Kendi, öz
ö. 636, 637, 638
ö.+i 639 (ö:zü kül)
ö.+üne 175
ö.+üñe 226 (ö:züñö), 689
(ö:züñö)
ö.+üñki 36 (ö:züñkü), 38
(ö:züñkü)

P

palaw [palow] (< Far. *pelāv-pilāv*)
is. Pilav
p.+ı 119 (palowı)
palta *is.* Balta
p. 585
pa:y (< Far. *bag*) *is.* Pay
p.+ıñı 68
peçad *is.* Ambalaj
p.+ı 640
perwa:y (< Far. *pervā*) *is.*
Kaygılanma, umursama
p.+ına 641
pet- 'Etsen-petsem' deyiminde
geçip deyim ilk kurucu
ögesine benzetilerek
oluşturulmuş bir kelimedir.

p.sem 264 (e_{ss}em-pessem)
pä:l *is.* Niyet
p. 642
p.+i 643
pıçak *is.* Bıçak
p. 513
pı:gamber [pı:ğammer] (< Far.
peygām-ber) *is.* Peygamber
p.+ler 646 (pı:ğammerler)
piñ *is.* Umursama
p.+ine 644
pişik *is.* Kedi
p. 501
p.+iñ 645 (pişiğın)
porşuca [porşuco] *sf.* Kötü kokulu ot
p. 23 (porşuco)

R

ra:hat [ıra:hat] (< Ar. *rāhat*) *zf.*
Rahat
r. 341 (ıra:hat)
rece [irece] *is.* Durum, hâl
r.+şi 647 (ireceşi)

S

saç 1. *is.* Saç
ş. 649
2. Saçmak
ş.-a:n 196
saçak *is.* Sofra

ş.iñiz 648 (saçağıñız)
şadağa (< Ar. *şadağa*) *is.* Sadaka
ş.+da 651
ş.+:ñ 650 (şadağa:ñ)
şağ- [şağ-] Sağmak
ş. 652 (şağ)
şağ [şağ] *zf.* Sağ
ş. 653 (şağ vol)
şağaw [şağow] *is.* Kekeme
ş.+iñ 654 (şağowuñ)
şakğal *is.* Sakal
ş.+ı 252
şağırtğa [şağırtğa] *is.* Kene
ş. 655 (şağırtğa)
şakla- Korumak, saklamak
ş.-sın 34, 120, 366, 755
şal- Atmak
ş.+sañ 598
şala *zf.* Gevşek
ş. 21
şalacın *zf.* Gevşek
ş. 22
şa:man (< Far. *sāmān*) *is.* Saman
ş. 656
şa:manha:na (< Far. *sāmān* + Far.
hāne) *is.* Samanlık
ş.+a 645 (şa:manha:na:)
şa:n 1. *is.* Saygınlık
ş. 499
2. *is.* Sayı, sıra
ş. 651

	ş.+dan 657 (şa:nnan), 658 (şa:nnan)		ş.+den 100 (şennen)
şa:na-	Saymak	şeret-	(< Ar. <i>seyr</i> + Türk. <i>etmek</i>) Seyretmek
	ş.-:rdan 106 (şa:na:rdan)		ş. 350, 654
	ş.-bermeli 288 (şa:na:vermeli)	şä:w-	'A:wüp-sa:wüp' ikilemeli deyiminde geçip deyim ilk kurucusuna benzetilerek oluşturulmuş bir kelimedir.
şaña	<i>zm.</i> Sana ş. 418, 426, 567, 568, 576, 577	ş.-üp	272, 273, 274
şanaç	<i>is.</i> Tulum ş.+ını 299 (şanacını)	şık-	Sıkmak
şa:n-şa:cağ	<i>is.</i> Sayı sınır ş.+ı 659 (şa:n şa:cağı)	ş.- şaň	136
şa:pıl-	("A:pıla-sa:pıla" ikilemeli deyiminde geçip deyim ilk kurucu ögesine benzetilerek oluşturulmuş bir kelimedir.)	şırma-	Sıyırmamak ş. 828
	ş.-a 59	şırça	<i>is.</i> Sırça ş.+şı 675
şapa:	(< Ar. <i>şafā'</i>) <i>zf.</i> Sefa ş. 451	şirt	<i>is.</i> Sirt ş.+ı 602, 676, 677 ş.+ına 536
şapağ	<i>is.</i> Ders ş. 679	şız-	Sızmak ş.+an 673
şa:rı	<i>is.</i> Sarı ş. 660 ş.+şı 11	şiň-	Sinmek ş.-en 297
şat-	Satmak ş.-an 71, 72	şiňek	<i>is.</i> Sinek ş. 488
şa:zağ	<i>is.</i> Kumlu, kurak yerlerde yetişen bir ağaç ş. 661	şoğ-	Sokmak ş. 527, 528 ş.-ar 582 (mişgi:nşoğor), 586 (müşmüyünşoğor)
şen	<i>zm.</i> Sen ş. 209, 418, 662	şol-	Solmak ş.-maz 660 (şa:rışolmoz)
		şoň	<i>is.</i> Son ş.+una 654 (şoňuno şeret)

	ş.+umı 663 (şoñumı ğörük)	ş. 518, 656, 666, 670, 675, 823
şoñra	<i>zf.</i> Sonra	
	ş. 701 (şoñro)	ş.+ı 460 (şuwı), 461 (şuwı), 462 (şuwı)
şow-	Savmak	ş.+umı 773 (şuwunı içen), 783 (şuwunı keşen)
	ş.-ma 111(başdansowmo)	
şowuğ	<i>is.</i> Soğuk	şüm- Eğilip geçmek
	ş. 664 (şowuğ uruş)	ş.-er 362 (ğötüyñşümör)
	ş.+ı 741 (şowuğı), 742 (şowuğı)	şümek <i>is.</i> Kemik
şowul-	Savulmak	ş. 500 (şümök)
	ş. 454	şüñk <i>is.</i> Kemik
şoy-	Kesmek	ş.+ı 672 (şüññü)
	ş. 482	ş.+lerinden 671 (şüñklörünñön)
şö:bük	[şö:vük] <i>is.</i> Ökçenin üstündeki kalın damarın olduğı yer	ş.+ünden 673 (şüññünñen)
	ş. 665 (şö:vükbaşar)	şüpür- Süpürmek
şöw-	Sevmek	ş. 385, 386
	ş.-eyin 384 (şöwöyün)	şür- 1. Sürmek
şöy-	Sevmek	ş. 60
	ş. 213 (dünyä:şöyör)	2. Sürümek, ittirmek
	ş.-er 145 (çoponşöyör)	ş.-ä:n 838 (yıķa:nna şürä:n)
	ş.-mez 294 (ğaraşöymöz)	şüycülük <i>is.</i> Tatlılık, güzellik
	ş.-mä:ndir 307 (şöymä.nnir)	ş. 674 (şüycülük)
	ş.-üpdür 308 (şöyüpdür)	şüyt <i>is.</i> Süt
şöz	<i>is.</i> Söz	ş. 12, 142, 605
	ş. 131, 669	ş.+ünden 251 (şüydünñön)
	ş.+e 723 (şözö)	ş.+üñi 652 (şüydüñü)
	ş.+ı 666 (şözü), 667 (şözü)	
	ş.+üñ 668	Ş
şuw	<i>is.</i> Su	şat <i>is.</i> Zor, güç
		ş.+ını 678

şay (< Ar. *şey'*) *is.* Gümüş para

ş.+a 295

ş.+iñi 46

şer (< Ar. *şer'*) *is.* Şer

ş. 751

şetda:lı (< Far. *şeft-ālū*) *is.* Şeftali

ş. 129

şeyta:n (< Ar. *şeytān* < İbr. *šāṭān*)

is. Şeytan

ş.+a 679

şä:rik (< Ar. *şerîk*) *is.* Ortak

ş. 749

şäher (< Ar. *şehîr*) *is.* Şehir

ş.+i 783

şo:r *is.* Tuz

ş.+ı 680 (şo:rı)

şol *zm.* Şu

ş. 282

şu *zm.* Şu

ş. 247

şükür (< Ar. *şukr*) *is.* Şükür

ş. 681

şüt *e.* Hop

ş. 740

T

tagam-tağsı:r [tağam-tağsı:r] (< Ar.

ta'ām + Ar. *te'sîr*) *is.* Tat

tuz

t.+ı 682 (tağam-tağsı:rı)

tä:k *is.* Tek

t. 524

ta:lañ *is.* Talan

t. 478

ta:m *is.* Oda

t.+da 683 (ta:mna)

tama:m (< Ar. *temām*) *is.* Tamam

t. 740

tamdır [tamnır] *is.* Tandır

t.+a 148 (tamnıra)

tamdıra [tamnıra] *is.* Tanbur, saz

t.+:m 575 (tamnıra:m)

tana- Tanımak

t.-no:k 501 (tanano:k)

tañrı *is.* Tanrı

t. 685

tans (< Fr. *danse*) *is.* Dans

t. 684 (tanıs)

tap- Bulmak

t.-an 686

t.-ar 687

t.-maz 687

tapma- Bulmamak

t.-dıķ 774, 775, 776

tarhan *zf.* Bağımsız, özgür

t. 688

tayaķ *is.* Sopa

t. 690

t.+iñ 689 (tayağıñ)

tebä:het [tevä:het] *is.* Huy, karakter

t.+i 691 (tevä:hedi), 692

(tevähedi)

telpek	<i>is.</i> Şapka, kalpak	towuq	<i>is.</i> Tavuk
	t.+i 693 (telpeği a:ğan)		t.+a 635 (towuğo)
	t.+iinde 694 (telpeğiinde)	toy	<i>is.</i> Düğün
ters	<i>zf.</i> Ters		t.+a 698 (toyo), 699 (toyo)
	t. 695		t.+da 700 (toydo), 702 (toydo)
teşe	<i>is.</i> Keser		t.+dan 701 (toydon)
	t. 255		t.+uında 704 (toyuıdo)
tä:teri:m	<i>is.</i> Nereye olursa, uzak bir yere	toyluq	<i>is.</i> Düğünlük
	t.+e 696		t. 703
tiğirle-	[tiğirle] Döndürmek, çevirmek	toynuq	<i>is.</i> V şeklinde tahta çengel
	t. 61 (tiğirle)		t. 204
tik-	Dikmek	toz-	1. Paralanmak
	t.-er 268		t.-şun 221 (toşşun)
tiken	<i>is.</i> Diken		2. Yırtılmak, dağılmak
	t. 676		t.-şun 702 (toşşun)
tilki	<i>is.</i> Tilki	tup-	‘Tapan-tupan’ deyiminde geçip deyimden ilk kurucusuna benzetilerek oluşturulmuş bir kelimedir.
	t. 393		t.-an 686
to:ba	[to:vo] (< Ar. <i>tevbe</i>) <i>is.</i> Tövbe	tur-	Kalkmak
	t. 723 (to:vo)		t. 705, 706
tomaşa	[tomoşo] (< Far. <i>temāşā</i> < Ar. <i>temāşī</i>) <i>is.</i> Eğlence		t.-şa 611 (oturşo-turşo)
	t. 701 (tomoşo)		t.-an 769 (turon)
to:rba	[to:rvo] (< Far. <i>tōbre-torba</i> < Hint.) <i>is.</i> Torba	turuş	<i>is.</i> Kalkış
	t. 671 (to:rvo)		t. 612 (oturup-turuş)
towlu	<i>zf.</i> Kıvrımlı	tut-	Tutmak
	t. 583		t. 707
towşan	[towşon] <i>is.</i> Tavşan		t.-an 112 (baştuton), 113 (baştuton), 236 (tuton)
	t.+a 697 (towşono)		t.-ar 74 (tutor)

t.-dı 395 (ğuyruktutdı)	u.+una 711 (uğruno)
t.-ma 423 (tutmo), 710 (u:şdontutmo)	4. <i>is.</i> Uygun, elverişli
t.-maz 677 (tutmoz)	u.+ı 716 (uğru yo:k)
t.-uş 415	5. <i>is.</i> Yön, yol, istikamet
tutarlık [tutorluk] <i>is.</i> Tutarlık, tutulma	u. 718 (uğur), 719 (uğur)
t.-ı 825 (tutorluğu)	u.+uñız 712 (uğruñuz)
tutuş <i>is.</i> Tutuş	u:kla- [u:klo-] Uyumak
t. 76	u.-:nda 483 (u:klo:nno)
tüp <i>zf.</i> Aşırı, çok	ulal- [ulol-] Büyüme
t. 708	u.-ıp 721 (uloluv- oñolmoduğ), 722 (uloluv- oñolmoduğ)
tüte- Tütmek	ulı <i>sf.</i> Büyük
t.-mez 598 (tütömöz)	u. 723
tüy <i>is.</i> Tüy, saç	ur- Vurmak
t. 709	u. 157, 724, 725
	u.-an 435 (uron)
U	u.-anı 157 (uronu), 572 (uronı)
u:ç <i>is.</i> Uç	u.-cağ 377 (urcoğ)
u.+dan (u:şdontutmo)	u.-muş 436
u.+ı 720 (u:cı)	u.-up 509, 510, 729, 800, 801
u:çlı [u:şlı] <i>zf.</i> Uç	u.-şun 572
u. 820 (u:şlı), 821 (u:şlı)	urna [urno] <i>is.</i> Dert üstüne eklenen dert
uğur [uğur] 1. <i>is.</i> Doğruluk	u.-:nuñ 726 (urno:nuñ)
u.+ı 713 (uğrı), 717 (uğru yo:k)	urş <i>is.</i> Dövüş
u.+ında 714 (uğrunno)	u.+uñ 727
2. <i>is.</i> İyi, keyifli	ur-tut- Apar topar, hemen, derhal
u.+ı 715 (uğru yo:k)	u. 728
3. <i>is.</i> Uğur, şans, iyilik	uruş 1. <i>is.</i> Dövüş, kavga
u. 712 (uğur)	

u. 40	ü.+üne 734 (üſſünö alınan),
u.+u 271 (urſı)	750 (üſſünö), 769 (üſſünö)
2. <i>is.</i> Savaş	üytge- [üytgö-] Değişmek
u. 281, 664	ü.-en 596 (üytgä:n)
utul- Kaybetmek, yenilmek	
u.-anını 619 (utulonunu vilſe)	W
uzak [uzok] 1. <i>sf.</i> Uzak	wa:da (< Ar. <i>va'd</i>) <i>is.</i> Söz, aht
u. 731 (uzok)	w.+da 735
2. <i>zf.</i> Uzak, uzun u. 624	walla (< Ar. <i>va'llāhi</i>) <i>is.</i> Vallahi
u. 767	w. 736
u.+ından 730 (uzoğunnon)	wa:y <i>e.</i> Vay
uzı:n [uzuyn] 1. <i>zf.</i> Uzun	w. 737
u. 122 (uzuyn)	weli (< Far. <i>velî</i>) <i>is.</i> Ama, lakin
2. <i>is.</i> Uzun	w.+ſi 739
u. 604 (uzuyn)	weli: (< Ar. <i>velî</i>) <i>is.</i> Veli, ermiş
2. <i>sf.</i> Uzun	w. 738
u. 603 (uzuyn)	w.+ce 738
3. <i>zf.</i> Uzun	wepa: (< Ar. <i>vefā'</i>) <i>is.</i> Vefa
u. 768 (uzuyn)	w. 735
	wesſala:m (< Ar. <i>ve'sselām</i>) <i>is.</i> Vesselam
Ü	w. 740
üm <i>is.</i> İşaret	Y
ü. 732, 733	ya: <i>b.</i> Ya, ya da
üst [üſſ] <i>is.</i> Üst	y. 393, 747, 751
ü.+ünde 375 (üſſünnö), 376 (üſſünnö), 518 (üſſünnö), 614 (üſſünnö), 639 (üſſünnö), 726 (üſünnö), 823 (üſſünnö),	ya:ğ [ya:ğ] <i>is.</i> Yağ
	y. 302, 748 (ya:ğ)
	y.+ı 837 (ya:ğı)
	ya:ğlı [ya:ğlı] 1. <i>sf.</i> Yağlı

	y. 119 (ya:ğlı)		y. 271, 296
	2. <i>zf.</i> Yağ	yağış	[yağış] <i>is.</i> Yağış
	y. 265 (ya:ğlı)		y.-ı 271 (yağşı)
ya:lı	<i>e.</i> Gibi	yağşı	[yağşı] 1. <i>is.</i> İyi
	y. 14, 15, 30, 328, 365, 508, 655, 666		y. 257 (yağşı), 318 (yağşı), 338 (yağşı), 619, 807 (yağşı), 809 (yağşı)
ya:n	<i>is.</i> Yan, kenar		2. <i>sf.</i> İyi
	y. 758, 759		y. 749 (yağşı), 750 (yağşı)
	y.+ına 37	yağşılık	[yağşılık] <i>is.</i> İyilik
	y.+ın 761, 762, 765		y.+a 230 (yağşılığa)
ya:na	(< Far. <i>yāne</i>) bir şekilde, gibi	yağtı	[yağtı] <i>zf.</i> Aydınlık
	y. 4		y. 770 (yağtı)
ya:r	(< Far. <i>yār</i>) <i>is.</i> Yar	yağ-	İyi gelmek, hoşla gitmek
	y.+ın 47		y.-ar 752, 753
ya:r-	Yarmak, delmek, deşmek		y.-maz 752, 753
	y.-an 661	yağa	<i>is.</i> Yaka
ya:rık	<i>is.</i> Yarık		y.+:ñ 638 (yağa:ñ)
	y.+ı 332 (ya:rığı)	yağı:n	<i>is.</i> Yakın
ya:rıl-	Yarılmak		y. 57, 438, 568
	y.-cağ 764	yala-	Yalamak
	y.-şın 764		y.-:p 748 (yala:v oturmolu)
ya:rılma-	Yarılmamak	yalama-	Yalamamak
	y.-dı 802		y.-dık 250
ya:rtı	<i>sf.</i> Yarım	yalın	<i>is.</i> Alev
	y. 754		y. 470
ya:ş	<i>is.</i> Yaş	yalğa-	1. Bağışlamak
	y. 731		y.-şın 685
	y.+ı 122, 603, 604, 766, 767, 768		2. Lütfetmek
ya:şa-	Yaşamak		y.-sa 296
	y. 6	yaman	1. <i>is.</i> Kötü, yaman
ya:z	<i>is.</i> Yaz		y. 469

	2. <i>sf.</i> Kötü		y.-anın 769
	y. 755		y.-ıp 483
	y.+dan 754 (yamannan)		y.-ıp yör- Sürekli yatmak 506 (yatıp yörön)
	y.+ın 757		
yamanlık	<i>is.</i> Kötülük	yay-	Yaymak, sermek, germek
	y. 756		y.-dı 396
yan-	Yanmak	yayra-	Yayılmak
	y.-ayın 402		y.-muş 540
	y. dur- Sürekli yanmak 372, 373	yaz-	Yazmak
yaña	<i>zf.</i> Yana, tarafa		y.-ma 343
	y. 390	ye-	Yemek
yandağ	<i>is.</i> Diken		y.-rşin 119
	y. 385 (yannağ), 386 (yannağ), 760 (yannağ)	yedi	1. <i>is.</i> Yedi y. 262 2. <i>sf.</i> Yedi y. 771, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 783, 784 3. <i>zf.</i> Yedi y. 772, 782
yap-	Yapıştırmak		
	y. 148		
yapı	1. <i>is.</i> Yapı		
	y.+a: 667 (yapa:)		
	2. <i>sf.</i> Yapı		
	y. 762	yegen	<i>is.</i> Yeğen y.+im 784 (yeğenim)
yara-	Yaramak		
	y.-ar 763	yek	<i>zf.</i> Tek y. 785, 786
	y.-maz 763		
	y.-şın 746	yeke	1. <i>is.</i> Tek başına y. 788, 794 2. <i>zf.</i> Tek başına y. 787
yarağ	[yarağ] <i>is.</i> Silah		
	y. 236 (yarağ)		
yaşı	<i>sf.</i> Yassı		
	y. 765	yel	<i>is.</i> Yel, rüzgar y. 8, 316, 317, 319, 344, 345, 790
yat-	Yatmak		
	y.- an 98, 107, 108, 770	yele	<i>is.</i> Yele
	y.-an (başıp yat-) 743		

	y. 789		y.-er 240, 241
yelken	is. Yelken		y.-medik 778
	y. 789		y.-mez 23, 242, 243, 364, 388, 651
yemik	is. Bıngıldak		y.-se 24 (yess̄e), 25 (yess̄e)
	y.+i 791 (yemiği)		yeti:m (< Ar. yetîm-yetm) is. Yetim
yeñ	is. Kol		y. 803
	y. 262		yetik is. Yeter, yeten
yene	is. Yine		y. 175
	y.+niñ 792 (yenä.ñ)		yetme- Yetmemek
	y.+şi 792		y.-dik 777, 779, 814
yeññe	is. Yenge		yığna- [yığna-] Toplamak
	y. 315		y.-nmaz 254 (yığnanmaz)
yer	is. Yer		yık- Yıkmak
	y. 774, 775, 776, 777, 778, 779, 793, 797, 798, 800, 801, 802		y.-a:n 838 (yığa:nna şürä:n), 839
	y.+de 303, 509, 510, 762, 765, 800, 801		y.-an 819
	y.+den 771, 794, 795, 796		y.-ar 138, 334
	y.+e 48, 65, 258, 259, 761		y.-ıp 783
	y.+i 154, 155, 457, 547, 554, 614, 770		y.-ma 840
	y.+im 458		yıkıl- Yıkılmak
	y.+inde 162 (yerinne), 506 (yerinne)		y.-cağ 841 (yıkılcağ arava)
	y.+inden 799 (yerinnen)		y.-ma 840
	y.+iñ 332, 376, 459		y.-şañ 842
yet-	Yetmek		yıla:n is. Yılan
	y.-en 626		y. 843, 844
	y.-ende 258 (yetenne), 259 (yetenne)		yındamlık [yınnamlık] is. Çeviklik, hızlılık
	y.-eniñki 408		y.+ı 645 (yınnamlığı)
			yırt- Yırtmak
			y.-an 790
			y.-mağ 335

yırtıl-	Yırtılmak y.-sın 222	y.-dı 649 (şaçyollı)
yigit	[yiğit] <i>is.</i> Yiğit y. 750 (yiğit)	yo:l <i>is.</i> Yol y. 471, 798, 808, 809 y.+da 806 (yo:llo), 807 (yo:llo), 809 (yo:llo) y.+uñ 38, 810, 811 y.+uñı 319
yigren-	[yiğren-] İğrenmek y.-digi 785 (yiğrendiği) y.-eni 786 (yiğreneni)	yo:lağcı [yo:loğcı] <i>is.</i> Yolcu y. 806 (yo:loğcı), 807 (yo:loğcı)
yigrimi	[yiğrimi] <i>is.</i> Yirmi y. 133 (yiğrimi)	yo:ldaş [yo:lloş] <i>is.</i> Yoldaş y.+ıñ 32 (yo:lloşuñ)
yit-	Yitmek, kaybolmak y. 804 y.-mez 620, 622	yorğut [yorğut] <i>is.</i> Rüya yorumu, rüya tabiri y.+ı 646 (yorğudu)
yitir-	Yitirmek y.-en 77	yö:neşi <i>is.</i> Öylesine y. 813 (yö:nöşü)
yo:k	<i>is.</i> Yok y. 55, 89, 91, 94, 116, 146, 155, 166, 169, 225, 233, 237, 238, 269, 287, 304, 354, 363, 403, 407, 443, 448, 488, 491, 497, 499, 507, 532, 534, 535, 547, 553, 554, 562, 565, 566, 613, 630, 634, 659, 662, 663, 669, 682, 698, 715, 716, 717, 727, 804, 825, 829, 830, 831, 836, 843, 844, 845, 846	yöne-möne [yö:nö-mönö] <i>is.</i> Öyle böyle, ufak tefek, önemsiz y. 812
yok-	Tesir etmek y.-maz 333 (yokmoz)	yör- Devam etmek y.-en (yatıp yör-) 506 (yörön)
yokarı	[yokarı] <i>zf.</i> Yukarı y. 805 (yokarı)	yöre- [yörö-] Yürümek y.-er 795 (yörä:r), 796 (yörä:r)
yol-	Yolmak, koparmak	yöret- [yöröt-] Yürütmek y.-me 310 (yörötmö)
		yuğural- [yuğrol-] Yoğurulmak y.-an 578 (yuğrolon)
		yuğurum [yuğurum] <i>is.</i> Yoğrulma y.-ı 814 (yuğrumı)

yumruq <i>is.</i> Yumruk	y.+ünden 832 (yüzünnön), 833 (yüzünnön)
y. 690	
yumur- Yıkmak, ezip geçmek	y.+üne 834 (yüzünö)
y.-a:n 839 (yıka:n-yumra:n)	y.+üni 756 (yüzünü), 835 (yüzünü)
yu:rt <i>is.</i> Yurt, vatan	y.+üniñ 836 (yüzünüñ), 837 (yüzünüñ)
y. 816, 819	2. <i>sf.</i> Yüz
y.+da 817 (yurtdo ğa:lan)	y. 833
y.+dan 818 (yu:rtdon)	
yük <i>is.</i> Yük	yüzüğara [yüzüğara] <i>sf.</i> Yüzü kara
y. 1	y. 374 (yüzüğara)
y.+i 7 (yükü)	
yüklä:y- Yükleme	
y.-meli 635	
yüpek [yüpök] <i>is.</i> İpek	Z
y.+iñ 820 (yüpöğüñ), 821 (yüpöğüñ)	za:r (< Far. <i>zār</i>) <i>is.</i> Şikayet
yürek [yürök] <i>is.</i> Yürek	z.+ım 845
y. 824 (yürög etden)	za:t <i>is.</i> Bir şey
y.+i 823 (yüröğü)	z. 225
y.+inden 822 (yüröğünnön)	zıya:n (< Far. <i>ziyān</i>) <i>is.</i> Zıyan
yüz 1. <i>is.</i> Yüz	z.+ı 846
y. 826, 827, 828	zıya:rat (< Ar. <i>ziyāret</i>) <i>is.</i> Ziyaret
y.+e 825 (yüzö)	z.+ıñız 847
y.+i 757 (yüzü), 829 (yüzü yo:k), 830 (yüzü yo:k), 831 (yüzü yo:k)	zo:r <i>is.</i> Zor
	z.+um 84

KAYNAKLAR

- AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2015
- AKSOY, Ömer Asım, “*Tek Sözcüklü Deyim Var mı?*” Çağdaş Eleştiri İstanbul- 1984 (s. 4-6)
- AKSAN, Doğan, *Her Yönüyle Dil – 3*, TDK Yayınları, Ankara 1982 (s. 37)
- ATANYÁZOW Soltanşa, *Türkmen Diliniň Sözköki (Etimologik) Sözlügi*, Türkmenistanyň Milli Medeniýet “Miras” Merkezi, Aşgabat 2004
- AYVERDİ, İlhan –Ahmet Topaloğlu –Fahrünnisa Bilecik – Nevnihal Bayar, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 3c. , Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2005
- AZMUN, Yusuf “*Türkmencede Aslî ve Dolaylı Uzun Ünlüler*”, Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları) , Volume 14, Center for Middle East Studies of Harvard University, 1990, s. 75-94.
- AZMUN, Yusuf ; *Ana Çizgileriyle Türkmençe Dil Bilgisi*, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara 1983, s. 83.
- BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara 1995.
- BASKAKOV, N. A. -B. A. Garriyev-m. ya. Hamzayev, *Turkmensko-Russkiy Slovar/Türkmençe-Rusça Sözlük*, Türkmenistan İlimler Akademiyası Mağtımğulı Dil ve Edebiyat İstitütü, Moskova 1968.
- CENGİZ, Mustafa, *Türkmen Türkçesi İle Türkiye Türkçesindeki Deyimlerde Görülen Yalancı Eş Değerler*, International Journal Of Humanities Education, Marc, 2019
- DOĞAN, Levent, “*Türkmen Türkçesinin Fonetik ve Morfolojik Özellikleri Üzerine I*”, Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi, Sayı, 5, Şubat 1996, s. 65-74.
- DOĞAN, Levent “*Türkmen Türkçesinin Fonetik ve Morfolojik Özellikleri Üzerine II*”, Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi, Sayı, 6, Nisan 1996, s. 74-85.
- ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım Evi, İstanbul 1993.
- GARRETT J.- LASTOWKA G.- NAAHİELUA K.- PALLİPAMU M. , *Turkmen-English Dictionary*, Aşgabat 1996

- GÜRSOY NASKALİ, Emine, Gülden Sağol Yüksekaya, *18. – 19. Yüzyıl Türkmen Şiiri Antolojisi*, Yesevi Yayıncılık, İstanbul 1995.
- GÜRSOY NASKALİ, Emine, Erdal Şahin, *Bağımsızlıklarının 10. Yılında Türk Cumhuriyetleri*, Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayını, Hollanda 2002.
- HAMZAYEV, M. Ya. , *Türkmen Diliniñ Sözlüğü*, Türkmenistan İlimler Akademiyası Dil Bilimi İnstitutı, Aşgabat 1962.
- HANSER, Oskar, *Türkmençe El Kitabı*, (çev: Zuhâl Kargı Ölmez) , Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, İstanbul 2003.
- HUDAYĞULIYEV, Muhammetgüli, *Häâzirki Zamaan Türkmen Dili -Fonetika-*, Turan- 1 Neşiryaatı, Aşgabat 1992.
- KARA, Mehmet, *Türkmen Türkçesi ve Türkmen Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- KARA, Mehmet, *"Türkmen Edebiyatı"*, Türk Dünyası El Kitabı, İkinci Baskı, Üçüncü Cilt, Ankara 1992, s. 669 - 683
- KARA, Mehmet, *Türkmen Türkçesi Grameri*, Gazi Kitapevi, Ankara 2005
- KARA, Mehmet – KARADOĞAN Ahmet, *Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü*, Etkileşim Yayınları, İstanbul 2014
- KARA , Mehmet, *"Türkmen Türkçesinde Ünlüler"*, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Sayı, 6, Güz 1998, s. 824-837.
- KARA , Mehmet, *"Türkmen Türkçesinde Ünlü Uyumları"*, Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi, Sayı, 19, Haziran 1998, s. 44-50.
- KARAAĞAÇ, Günay *"Alıntı Kelimeler Üzerine Düşünceler"*, Türk Dili, Sayı, 552, Aralık 1997, s. 499 - 510.
- KARAAĞAÇ, Günay, *Türkçenin Söz Dizimi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2009
- KARAHAN, Leylâ, *Türkçede Söz Dizimi -Cümle Tahlilleri-*, Akçağ Yayın-ları, Ankara 1991.

- KOMİSYON Üyeleri, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I (Kılavuz Kitap)* , Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.
- KOMİSYON, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005
- KORKMAZ, Zeynep, *Güney-Batı Anadolu Ağzları Ses Bilgisi (Fonetik)* , Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1956.
- KORKMAZ, Zeynep , *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 2003.
- KORKMAZ, Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992 (s. 43)
- KÜLTÜRAL, Zuhâl Hasene, *Eksilteli Anlatım Eksilteli Cümlelerin İfade Şekilleri*, Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi Gizli Diller Sempozyumu, İstanbul
- KÜRENOV, Sapar, *Türkmen Diliniñ Uzun ve Gusğa Çekimlileri* (Eksperimental-Fonetik Oçerk) , İlim Neşiryatı, Aşgabat 1971.
- KÜRENOV, Sapar, "*Türkmen Diliniñ Gusğa ve Uzun Çekimli Fonemaları ve Olarıñ Semantik Funksiyası*", Dil Dergisi (Language Journal) , Sayı, 15, Ocak 1994, s. 73-77.
- KYÝASOWA G.- GELDİMYRADOW A.- DURDYÝEW H. *Türkmen Diliniñ Düşündirişli Sözlüğü*, (İki Tomluk, I. Tom. A- Ž. II. Tom. K- Z) Türkmen Dewlet Neşiryat gullugy, Türkmenistanyñ Ylymlar Akademiýasy Magtymguly Adyndaky Dil We Edebiyat İnstituty, Aşgabat 2016
- KYÝASOWA G.- GELDİMYRADOW A.- DURDYÝEW H. *Türkmen Diliniñ Orfografik Sözlüğü*, Türkmen Döwlet Neşiryat gullugy, Aşgabat 2016
- MEREDOV, A. -S. Ahallı *Slovar Turkmenskoy Klassičeskoy Literaturı/Türkmen Kalassıku Edebiyatınıñ Sözlüğü*, Türkmenistan Neşir-yaatı, Aşgabat 1988.
- NEPESOVA R.- NAZAROV O.- GÖKLENOV J.; *Türkmen Türkçesi*, (Çev. Suzan TOKATLI), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 17, Yıl 2004/2 (271- 286 s.)
- NARTIÝEW, N. *Türkmen Dialektologiyası*, Türkmen Döwlet Neşiryat gullugy, Aşgabat 2010

- ÖVEZOV, Ağağeldi, *Türkmen Edebii Dilinde Alınma Sözlüğü Ulanılışı*, Türkmenistan İlimler Akademiyası, Aşgabat 1988.
- ÖZER, Filiz, *Oğuz Grubu Türk Dillerinde Fülimsiler*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2000.
- ÖZKAN, Nevzat, "Türkmen Türkleri", *Türk Dünyası*, Geçit Yayınları, Kayseri 1997.
- REDHOUSE KOMİSYON, *Redhouse Büyük El Sözlüğü- İngilizce Türkçe Türkçe-İngilizce*
- SİNAN, Ahmet Turan, *Deyim Kavramı Üzerine Notlar- 1*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 2, Sayfa: 91- 98, Elazığ- 2008
- ŞAHİN, Erdal, " Söz Dizimi", *Türk Dili Kitabı*, ed. Gülden Sağol Yüksekaya, Duyap Yayınları, İstanbul 2007.
- ŞAHİN, Erdal, *Yurt Konulu Tatar Cırları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- ŞAHİN, Erdal, *Tarihî ve Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Hal Ekleri ve İşlevleri*, Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2003.
- ŞAHİN, Erdal, *Hakas Destanı*, Altın Çüs, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul, 1999.
- ŞAHİN, Erdal, *Tatar Türkçesi-Türkiye Türkçesi Eş Anlamli Deyimler Sözlüğü*, Haarlem, 2016
- ŞAHİN, Erdal, *Türkçede Para Birimleri İle İlgili Deyimler Ve Bunların Anlam Bilimsel Karşılaştırılması*, Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Litarature And History Of Turkish Or Turkic Volume 9/9 Summer 2014, p. 953-968, Ankara- Turkey
- ŞAHİN, Erdal, *Tatar Türkçesinde uk/ük Kuvvetlendirme Edatı*, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, Sayı 180, Haziran 2009
- ŞİMŞİR, Bilâl N, "*Türkmenistan'da Lâtin Alfabetesine Geçiş Hazırlıkları*", Türk Dili, Sayı, 518, Şubat 1995, s. 115-138.
- TABAKLAR, Özcan, *Türkmencenin Morfolojisi*, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1994.

- TABAKLAR, Özcan, *Türkmen Türkçesinde Ünlülerin Uzun Okunmasını Gerektiren Durumlar Ve Eklerdeki Uzun Ünlüler*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, 42 (1994), s. 145-155.
- TEKİN, Talât, *Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 1975.
- TEKİN, Talât -Mehmet Ölmez-Emine Ceylan-Zuhal Ölmez-Süer Eker, *Türkmence-Türkçe Sözlük*, Simurg, Ankara 1995.
- TEKİN, Talât -Mehmet Ölmez, *Türk Dilleri -Giriş-*, Simurg, Ankara 1999.
- TOPALOĞLU, Ahmet, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Dergah Yayınları, İstanbul 2019.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Arkadaş Yayınları, Ankara 2017.
- UZUN SUBAŞI, Leyla, *Türkçedeki Deyim Yapılarında Biçimbilimsel ve Sözdizimsel Özellikler*, Dilbilim Yazıları, 1990, Ankara, s. 57-64.
- UZUN SUBAŞI, Leyla, *Deyimleşme Ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri*, Dilbilim Araştırmaları, 1991
- VARDAR, Berke, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, ABC Kitapevi, İstanbul-1988 (s. 74)
- YÜCEL, Bilâl, “Sıfat Fiil Terimi ve Başlıca Dil Bilgisi Terimleri Sözlüklerindeki İşlenişi” *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993)*, TDK Yayınları s. 81-91.

ÖZ GEÇMİŞ

1993 yılında Tokat'ın Yeşilyurt ilçesinde, Afganistan Türkmeni bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldim. 7 yaşında İstanbul'a gelerek ilk ve orta öğrenimimi Zeytinburnu Bozkurt İlköğretim Okulunda, lise öğrenimimi Zeytinburnu Anadolu İmam-Hatip Lisesi'nde tamamladım. 2010 yılında başladığım Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümündeki öğrenimimi 2014 yılında tamamlayarak, aynı sene Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimime başladım.

